

Evaluering af Plan for Nationalpark Vadehavet 2013-18

Hjalager, Anne-Mette

Publication date:
2017

Document version:
Forlagets udgivne version

Citation for published version (APA):
Hjalager, A.-M. (2017). *Evaluering af Plan for Nationalpark Vadehavet 2013-18*. Nationalpark Vadehavet. <http://nationalparkvadehavet.dk/muligheder/udgivelser-og-foldere/>

Go to publication entry in University of Southern Denmark's Research Portal

Terms of use

This work is brought to you by the University of Southern Denmark.
Unless otherwise specified it has been shared according to the terms for self-archiving.
If no other license is stated, these terms apply:

- You may download this work for personal use only.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying this open access version

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details and we will investigate your claim.
Please direct all enquiries to puresupport@bib.sdu.dk

NATIONALPARK
VADEHAVET

Evaluering af Plan for Nationalpark Vadehavet 2013–18

#OPDRIFT

TITEL *Evaluering af Plan for Nationalpark Vadehavet 2013–2018*

UDGIVER Nationalpark Vadehavet

FORFATTERE Anne-Mette Hjalager, Advance/1, Nationalpark Vadehavet

GRAFISK DESIGN Kirk & Kløgt, Ribe

TRYK Rosendahls, Esbjerg

OPLAG 300

ISBN 978-87-93477-10-0

INDHOLDSFORTEGNELSE

7	KAPITEL 1 Introduktion
8	KAPITEL 2 Resume
13	KAPITEL 3 Vadehavet som nationalpark
27	KAPITEL 4 Evalueringens formål og metode
33	KAPITEL 5 Evaluering af Målsætning 1 om bevaring af naturtyper
45	KAPITEL 6 Evaluering af Målsætning 2 om bevaring af kulturskabte naturarealer
53	KAPITEL 7 Evaluering af Målsætning 3 om geologi og landskab
59	KAPITEL 8 Evaluering af Målsætning 4 om kulturmiljøer og kulturhistoriske helheder og enkeltheder
67	KAPITEL 9 Evaluering af Målsætning 5 og friluftsliv, naturoplevelser og kulturhistoriske oplevelser
81	KAPITEL 10 Evaluering af Målsætning 6 om friluftsliv og turisme
87	KAPITEL 11 Evaluering af Målsætning 7 om beskyttelse af særligt sårbare naturområder
91	KAPITEL 12 Evaluering af Målsætning 8 om naturvejledning og formidling
107	KAPITEL 13 Evaluering af Målsætning 9 om forskning og undervisning
113	KAPITEL 14 Evaluering af Målsætning 10 om samspil med omgivelserne
123	KAPITEL 15 Evaluering af Målsætning 11 om Det Trilaterale Vadehavssamarbejde
129	KAPITEL 16 Evaluering af Målsætning 12 Nationalparkens udvikling skal følges og evalueres
135	KAPITEL 17 Nationalpark Vadehavets synlighed
139	KAPITEL 18 Nationalpark Vadehavets kapacitetsopbygning
152	KAPITEL 19 Opsamling og konklusion
162	KAPITEL 20 anbefalinger til den næste nationalparkplan
171	NOTER
172	FOTOKREDIT
174	BILAG

#VADEHAVET

KAPITEL 1

Introduktion

Denne rapport redegør for Nationalpark Vadehavets udvikling i den første planperiode, fra 2013–2018, med særligt fokus på at evaluere de opnåede resultater i den forløbne planperiode. Formålet med at redegøre for og evaluere Nationalpark Vadehavets indsats er beskrevet i Lov om Nationalparker². I Nationalpark Vadehavet har vi valgt at lægge særlig vægt på ikke blot at se tilbage og være opsummerende, men læringsorienteret, således at erfaringerne kan give ny indsigt og forståelse og dermed understøtte fremtidig praksis. Endvidere har Nationalpark Vadehavet arbejdet målrettet med at skabe grundlag og retning for en bæredygtig udvikling¹. Redegørelsen og evalueringen er således også et bidrag til at forstå, hvordan nationalparken med nationalparkens målsætninger og de mangeartede aktiviteter, arbejder med bæredygtighed i praksis.

Nationalpark Vadehavet blev i 2010 oprettet som en statslig fond uden myndighedsbeføjelse, og derfor kan nationalparken alene virke gennem frivillige aftaler, lokal indflydelse og samarbejde. Også nationalparkens begrænsede ressourcer gør det naturligt at søge samarbejde med andre. Nationalpark Vadehavets resultater skal derfor tilskrives evnen til at opbygge kapacitet og skabe meningsfulde, strategiske og målrettede samarbejdsrelationer med rigtig mange interessenter over tid. Med andre ord tager Nationalpark Vadehavet ansvar for at sikre en bæredygtig udvikling og deler altid æren for opnåede succeser og resultater med mange andre.

Nationalpark Vadehavet har siden planperiodens begyndelse i 2013 bevæget sig fra en opbygningsfase til en konsolidering. Uden det store forarbejde af nationalparkens første formand og bestyrelse, havde vi ikke nået konsolideringsfasen. Gradvist er prioritering, planlægning og styring af nationalparkens medarbejderkapacitet og projektportefølje blevet styrket. Dette førte i 2015 til at Nationalpark Vadehavets bestyrelse vedtog en strategi for perioden 2016-2022. Strategien består af 11

principper, der skaber sammenhæng mellem Nationalpark-planens målsætninger, vision og ressourcer med arbejdet for naturen, og at naturen bliver et aktiv for bæredygtig udvikling af vadehavsområdet og Verdensarven.

I planperioden er den danske del af Vadehavet optaget på UNESCO's Verdensarvsliste i 2014, der fulgte den tyske og nederlandske nominering i 2009. Med anerkendelsen fra verdenssamfundet af, at Vadehavet er af enestående universel værdi, er udnævnelsen af hele Vadehavet til UNESCO Verdensarv en milesten i det mere end 30-årige trilaterale vadehavsarbejde. Nationalpark Vadehavets arbejde med verdensarven i samarbejde med Nederlandene og Tyskland, og i særdeleshed kommuner og styrelser, er derfor også et strategisk prioriteret område. Det ses i vores daglige virke, og i vores kommunikationsplan, som understreger, at vi er dedikerede til samarbejdet, at Vadehavet er uerstætteligt, og inspirerer til et rigere liv for alle.

På vegne af Nationalpark Vadehavets bestyrelse vil jeg hermed ønske god læselyst om Nationalpark Vadehavets mange bedrifter frem mod 2018.

Janne J. Liburd

Resume

KAPITEL 2 Resume

2.1. RAMMERNE FOR REDEGØRELSE OG EVALUERING

Hver sjette år skal nationalparkplanen revideres, og som grundlag for denne revision skal der offentliggøres en redegørelse for udviklingen i nationalparken, herunder en evaluering af de opnåede resultater. Denne rapport rummer redegørelse og evaluering for Nationalpark Vadehavet for årene fra 2013–2018. Mere konkret er formålet med evalueringen tredelt:

- at redegøre for konkrete aktiviteter i Nationalpark Vadehavet
- at synliggøre og vurdere fremdriften i kapacitetsopbygningen
- at bidrage med input til revision af nationalparkplanen og *Lov om Nationalparker* ud fra de indhentede erfaringer.

Evalueringen er gennemført under ledelse af nationalparksekretariatet med ekstern konsulentassistance til at gennemføre spørgeskemaanalyser og interviews med aktørerne. Meget vigtige input kommer fra 24 udvalgte repræsentanter for stat, region, kommuner og interesseorganisationer. Evalueringen inddrager herudover et stort dokumentationsmateriale fra nationalparkens egne arkiver.

2.2. AKTIVITETER I NATIONALPARKEN

Grundlaget for nationalparkens virke er de 12 målsætninger, som bestyrelsen for Nationalparkfond Vadehavet satte op for den første planperiode. Målsætninger og relaterede indsatser og projekter kan samles i følgende grupper:

- Bevaring og forbedring af de særlige og unikke natur og landskabsressourcer
- Fremme af kultur og kulturhistorie
- Synlighed og formidling og skabelse af adgang
- Styrkelse af samspillet mellem nationalparken og lokalsamfund og erhverv gennem strategisk partnerskab
- Forskning om og opfølgning udviklingen i nationalparken, herunder i Det Trilaterale Vadehavssamarbejde.

I praksis var der mange overlap mellem de enkelte målsætninger og aktivitetstyper, og erfaringen var, at projekter i nationalparkregi ofte med fordel kunne inddrage flere aspekter for hermed at styrke relevans, gennemslagskraft og synlighed.

I overensstemmelse med handlingsplanens fokus udgjorde **Bevaring og forbedring af natur og landskab** en meget vigtig del af nationalparkens indsats i perioden. Nationalparken lagde sig i kølvandet af velfunderet viden, og man

igangsatte en række af meget forskelligartede projekter, hvormed der kunne opnås resultater for de særligt sårbare områder²⁰ og truet flora og fauna. Græsningsindsatsen er af særlig betydning for Vadehavet, og erfaringerne danner grundlag for at opskalere afgrænsningen fremover, herunder i nye institutionelle rammer på Mandø og i Tøndermarsken. I løbet af planperioden kom man således tættere på at overvinde nogle af barriererne for en effektiv og langsigtet naturbevaring.

Sammen med myndigheder og grønne organisationer blev der sat ind for at skabe bedre levevilkår for udvalgte fuglearter, tudser og for bestemte planter. Vadehavets unikke kendetegn som fuglemigrationsområde har været styrende for disse projekters fokus. Der er opnået resultater med disse geografisk set afgrænsede projekter, men erfaringen er også, at der er behov for en fortsat og koordineret indsats, herunder i samarbejdet på tværs af landegrænser.

Også aktiviteter inden for **Kultur og Kulturhistorie** fylder i nationalparkens portefølje, og i stigende grad hen over årene. Det er udtryk for lokalbefolkningens styrkede interesse efter nationalparkudnævnelser og de kulturhistoriske formidlingsmiljøers bestræbelser på at viderebringe viden om sammenhænge mellem natur og mennesker. Bygningskulturen har fået et klart større fokus, herunder også fordi nogle af de store fonde er trukket ind i arbejdet og har stimuleret og understøttet grundejerens bygningsrenoveringer og myndighedernes planlægning.

Idet nationalparken ikke har ejerskab til naturarealer og kulturmiljøer, så er det en hovedopgave for nationalparken at fremme andre aktørers målrettede handlinger. Det er i et vist omfang sket i perioden. Men Vadehavet er et geografisk set stort område, og der er mange felter, hvor nationalparken fremover vil skulle arbejde sammen med andre om at forsætte og intensivere indsatsen.

Synlighed og formidling og skabelse af adgang. Nationalpark Vadehavets udvikling er en balancegang mellem beskyttelse og benyttelse. Det har været en meget vigtig opgave for nationalparken selv og i samarbejde med andre at

være primus motor i videnformidling. Der er mange målgrupper for denne indsats, og Nationalparken har været involveret i dem alle: friluftslivets aktive, skolerne, turister og den almindelige offentlighed, herunder både de, som besøger området, og de som har en generel interesse.

Et perspektivrigt formidlingsprojekt med mere langsigtede og geografisk brede snebølgeeffekter er »Mit Vadehav«, som nationalparken har støttet i betydeligt omfang, og som er omdrejningspunkt om formidling ind i folkeskolesystemet og naturvejledersystemet. Nævnes skal også bestræbelserne på at sikre en formålstjenlig skiltning og velindrettede og velplacerede støttepunkter, som øger synligheden af Vadehavets attraktionsværdier for aktive lokale brugere og turister, men som også bidrager til at afbalancere hensynet til beskyttelsesinteresserne. Der er fortsat mange områder, hvor der i det korte eller længere perspektiv er brug for at tage stilling til metoder i »visitor management«, og nationalparken har startet sådanne overvejelser.

Nationalparken har udgivet mange publikationer, og de påkalder sig opmærksomhed på grund af den høje kvalitet. Andre formidlere giver udtryk for stor tilfredshed med de formidlingsressourcer, som frit stilles til rådighed, og det har været afgørende for, at nationalparkbudskabet er kommet langt bredere ud, end nationalparken selv med egne midler ville have mulighed for. Med eksempelvis stande, trailer og skib søger nationalparken for at være til stede ved centrale begivenheder i og uden for nationalparken.

Som indikatorer på nationalparkens synlighed i omverden inddrages i evalueringen tre kilder: en medieundersøgelse, en turismeundersøgelse og borgerundersøgelser. Samlet viser målingerne en udvikling i retning af en større synlighed og også en større, mere nuanceret anerkendelse af kvalitetene og mulighederne. De lokale og regionale medier er centrale i kommunikationen, som i høj grad også kan tilskrives den lokalt styrkede synlighed. Webmediernes er i stærk vækst som omdrejningspunkt omkring styrkelsen af synligheden, hvorimod tilstedeværelsen på radio og TV er lav. Udnævnelser til UNESCO Verdensarv har klart fremmet kendskabet til Vadehavet både i Danmark og udlandet,

og dette har begunstiget nationalparkens arbejdsgrundlag.

Nationalparken er blevet en del af borgernes hverdag i det sydvestjyske område. Borgersurveyen viser, at borgere, der er stolte af at have en nationalpark uden for døren, er steget fra 8 procent i 2013 til 24 procent i 2017.

Styrkelse af samspillet mellem nationalparken og lokalsamfund og erhverv gennem strategisk partnerskabelse indgår både direkte og indirekte i nationalparkplanens målsætninger. Partnerprogrammet er et vigtigt redskab, og her er der indhøstet vigtige erfaringer med brugbare metoder til inddragelse og samarbejde. Der gennemføres kurser for partnerne, som består af institutionelle aktører og erhvervsvirksomheder. Kurserne og den årlige nationalparkdag har styrket engagementet, herunder også brugen af nationalparkens logo. Der er efterhånden kommet mere opmærksomhed omkring mulighederne for udvikle erhvervsmæssige aktiviteter i området.

Nationalparken arbejder sammen med mange andre aktører i lokalområdet og bredere. Befolkningen har engageret sig gennem en lang række frivillige organisationer og foreninger, og det har bidraget til nationalparkens bæredygtige udvikling. Med disse i hovedsagen uformelle og projektrelaterede partnerskaber har nationalparken bygget en vigtig kapacitet op og er i stand til at gennemføre aktiviteter langt ud over det, som egen økonomi og eget mandskab giver mulighed for.

Forskning om og opfølgning på udviklingen i nationalparken, herunder i det trilaterale vadehavssamarbejde. Det ligger uden for nationalparkens egen kapacitet at arbejde med naturmonitoring eller at gennemføre forskning. Men gennem bestyrelses-, råds- og udvalgsarbejde og i forskellige samarbejdskonstellationer nationalt og international har nationalparken en stemme, som er styrket igennem perioden.

2.3. ORGANISATION OG PROGRESSION

I evalueringen er den samlede fremdrift vurderet under overskriften **kapacitetsopbygning**. Det konstateres af interessenterne, at nationalparkens styrende organer har undergået en positiv udvikling, og at samarbejdet med nationalparksekretariatet er velfungerende. Der er undervejs som resultat af de indvundne erfaringer sket en administrativ konsolidering, og man har fundet velfungerende

metoder til at udnytte de til rådighed værende ressourcer. Det er vigtigt her at understrege, at nationalparken har været i stand til at mobilisere penge og arbejdskraft til konkrete aktiviteter.

Progressionen er yderligere støttet af, at mange andre end nationalparken selv har taget kommunikationsopgaver på sig og dermed bidraget til vidensspredning

og promovning af nationalparken som natur- og kulturhistorisk besøgsmaal. I mindre omfang har man kunnet se en direkte erhvervsmæssig udvikling. Men det har været af stor værdi for befolkning og erhvervsliv, som på denne måde har oplevet afsmittende effekter, som forventes øget over årene, der kommer.

2.4. PERSPEKTIVER

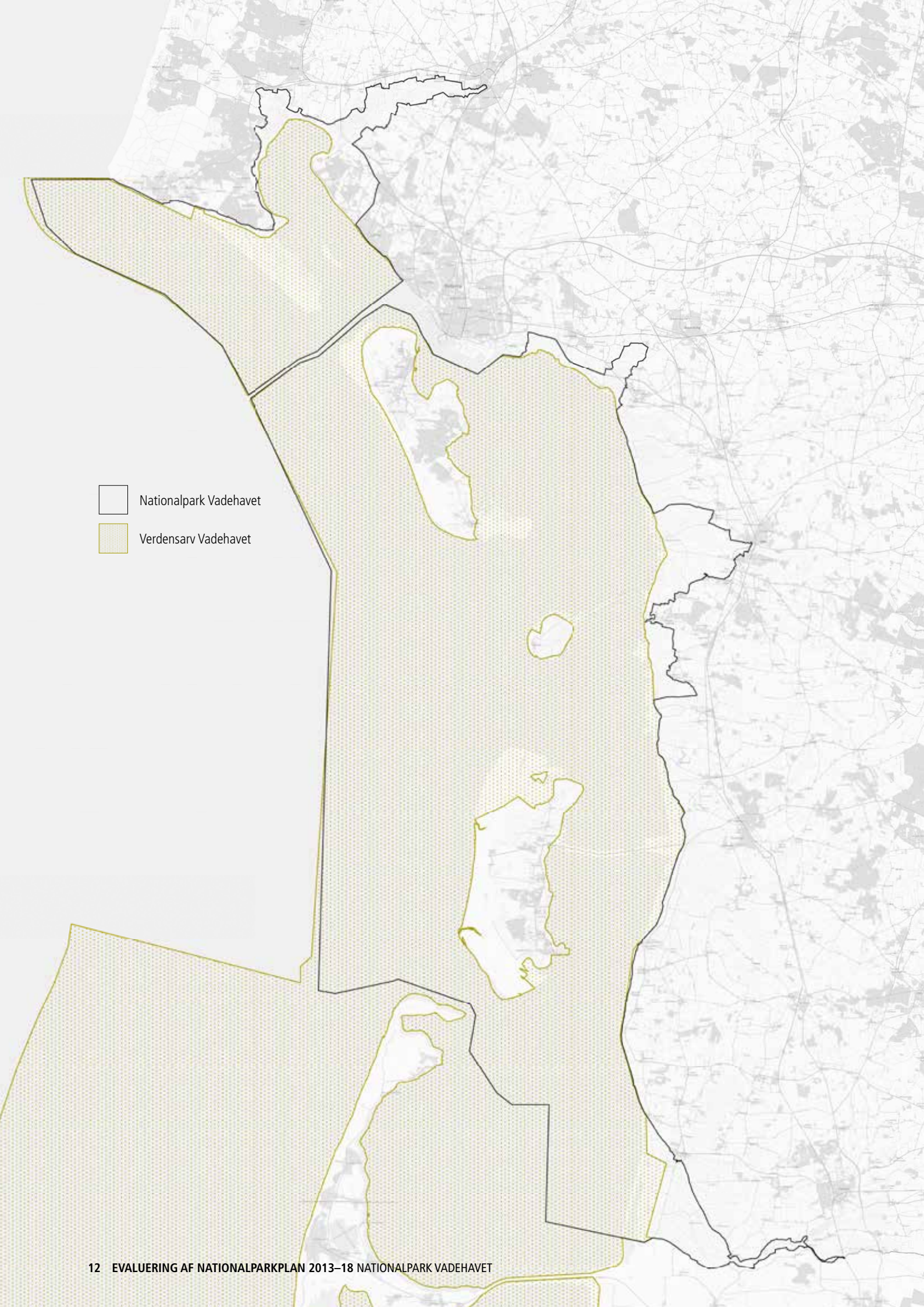

Samlet set kan evalueringen konkludere, at nationalparken i høj grad har arbejdet med og opnået resultater inden for det lovfæstede hovedformål og de 12 målsætninger, som er stillet op. Der er indhentet vigtig viden, og der har fundet en konsolidering sted, som er af stor betydning for den fremtidige indsats. De opstillede mål var overordentligt ambitiøse, og i sagens natur er der mange opgaver og indsatsmuligheder, som stadig er udestående og venter.

Baseret på erfaringerne fra de 2013–2018 skitserer evalueringen, hvor og hvordan nationalparken kan arbejde videre inden for følgende behovsområder:

- Vedligeholdelse og videreudvikling af det nationalparkorganisatoriske setup
- Udvikling af partnerskabsmodeller og etablering af nye partnerskaber og samarbejdsfora
- Skabelse af alliancer om involverende formidling, kommunikation og dialog på alle platforme
- Samarbejde med myndigheder mv. om nye veje til fremme af naturbeskyttelse
- Udvikling af nye veje til beskyttelse og benyttelse af kulturmiljøer
- Ibrugtagning af innovative metoder i visitor management
- Mere erhvervs-, turisme- og bosætningspolitisk samtænkning
- Vidensopbygning med perspektiv med forskningsinstitutioner og myndigheder
- Udsyn og samarbejde på tværs af geografi, herunder i det trilaterale vadehavssamarbejde. •

#UDSYN

-
- The map shows the geographical layout of Nationalpark Vadehavet and Verdensarv Vadehavet. Nationalpark Vadehavet is outlined in black and includes several islands and coastal areas. Verdensarv Vadehavet is a larger area, shaded with a yellow stippled pattern, that encompasses the national park and extends further into the surrounding landscape. A legend on the left side of the map identifies these two areas.
- Nationalpark Vadehavet
 - Verdensarv Vadehavet

KAPITEL 3

Vadehavet som nationalpark

3.1. BAGGRUND

I 2001 afleverede Vilhelmudvalget sin rapport *En rig natur i et rigt samfund*. Udvalget havde til opgave at gøre status over naturens tilstand i Danmark og udarbejde grundlaget for en national handlingsplan for naturen bl.a. som oplæg til »Rio+10«-konferencen i 2002. Rapporten foreslog blandt andet, at der etableres seks nationale naturområder. Begrundelsen var, at naturen ikke har tilstrækkelig plads og er for fragmenteret, og derfor er der behov for større sammenhængende naturområder, som kan sikre kontinuitet og biologisk mangfoldighed.

Det omfattende arbejde med at få Vadehavet udpeget som nationalpark startede allerede i 2005. I 2007 kom nationalparkloven. Nationalpark Vadehavet blev udpeget i januar 2008 og indviet i oktober 2010. Nationalparkplanen blev godkendt i december 2012. Dermed var grundlaget på plads for at modtage midler fra finansloven via Miljø- og Fødevareministeriet og for at formalisere og igangsætte aktiviteter i Nationalpark Vadehavet.

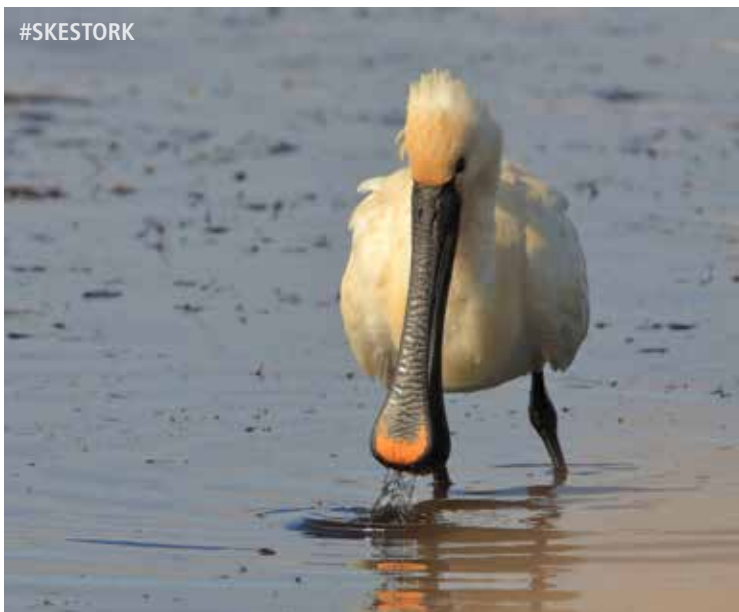
Ifølge §10 i nationalparkloven skal nationalparken stå »for udarbejdelse og revision af nationalparkplanen ...«, og i §25 hedder det, at nationalparken skal revidere nationalparkplanen hvert sjette år. Dernæst siger loven i §25 stk. 2., at fonden skal udarbejde og offentliggøre »en redegørelse for udviklingen i nationalparken, herunder en evaluering af de opnåede resultater i den forløbne planperiode«. I bekendtgørelserne bag nationalparkerne fastlægges, at nationalparkens udvikling skal følges og evalueres.

Nationalpark Vadehavets første planperiode går fra 2013 til 2018. Næste planperiode bliver fra 2019. Denne rapport er baseret på nationalparkens resultat i perioden 1. januar 2013 til 30. september 2017. Da nationalparkens virke indtil nationalparkplanens ikrafttræden ikke tidligere er evalueret, er aktiviteterne medtaget, hvor de bidrager til at opfylde de indsatser, der fremgår af nationalparkplanen.

Evalueringen indgår som et grundlag for at udarbejde forslag til ny nationalparkplan i 2018.

Figur 3.1.a. Tidslinje for etablering af Nationalpark Vadehavet

#TURISTER TAGER SELFIES

#KULTURHISTORIE

#HØJVANDE

3.2. DERFOR ER NATIONALPARK VADEHAVET UDPEGET

Nationalpark Vadehavet er Danmarks største nationalpark. Den strækker sig fra den dansk-tyske grænse til Blåvandshuk og har et areal på 1459 km², hvoraf ca. 300 km² er landområde. Nationalparken rummer lavvandede havområder, vadeflader, sandbanker, barriereøer, tidevandsrender, klitter, marskområder og strandenge. Den strækker sig over de fire kommuner Esbjerg, Fanø, Tønder og Varde.

Vadehavet er et enestående marsk- og tidevandsområde af global betydning, og det er en vigtig årsag til udpejningen som nationalpark. Her råder en natur i evig forandring, fordi tidevand og bølger ændrer landskabet hver dag. Tidevandet skaber også en enorm produktion af orme, snegle, muslinger og krebsdyr i de store vadeflader, der tørlægges to gange i døgnet. Det er afgørende for de 12–15 millioner trækfugle, som kommer til Vadehavet hvert forår og efterår for at æde og hvile på deres rejse på den østatlantiske fugletrækrute. Også marsken er et vigtigt spisekammer, især for gæs og ænder. Samtidig har Vadehavet stor betydning som yngleområde for fugle og sæler samt som opvækstområde for fisk. En helt særlig fisk er laksefisken snæbel, der er uddød alle andre steder og nu kun lever i Vidåen.

Udover at rumme en unik natur med mange arter af dyr og planter, har Vadehavet en spændende kulturhistorie med et unikt kulturlandskab formet af mennesker med landvinding og digebyggeri.

3.3. VADEHAVET SOM UNESCO VERDENSARV

Vadehavet er et unikt naturområde, hvilket blev understreget i 2014, da den danske del af Vadehavet blev udpeget til UNESCO Verdensarv. Vadehavet i Tyskland og Nederlandene blev verdensarv i 2009. Verdensarven er altså ikke dansk, men fælles med Tyskland og Nederlandene. Vadehavet er udpeget på sine enestående universelle værdier, som har global betydning og ikke blot lokal eller national værdi. Vadehavet lever op til UNESCO's kriterier 8, 9 og 10. Udpegningen til verdensarv sker på baggrund af konventionen om beskyttelse af verdens kultur- og naturarv fra 1972. UNESCO's verdensarvsliste er en liste over de ypperste naturområder og kulturværdier i verden. Områderne har en særlig værdi for menneskeheden. For at bevare disse steder for kommende generationer optager UNESCO stederne på verdensarvslisten.

Nationalpark Vadehavet indgår i det nu mere end 30-årige trilaterale samarbejde mellem Danmark, Tyskland og Nederlandene om benyttelse og beskyttelse af Vadehavet. I forbindelse med verdensarvsudpegningen blev den daværende Naturstyrelse udpeget som site manager. Miljøstyrelsen fungerer nu forvaltningsmæssigt som site manager, mens Naturstyrelsen er site manager på egne arealer. Nationalpark Vadehavet er det nationale focal point, dvs. omdrejningspunkt for formidlingen af verdensarven.

Nationalpark Vadehavet dermed er ikke blot Danmarks største, men også eneste internationale nationalpark samt udpeget som verdensarv.

Figur 3.2. UNESCO verdensarv kriterier³

<p>KRITERIE 1: være et mesterværk af menneskelig kreativitet.</p> <p>KRITERIE 2: vise et vigtigt sammenspil mellem menneskelige værdier, i en periode eller inden for et kulturelt område i verden, i forbindelse med udviklingen af arkitektur eller teknologi, monumental kunst, byplanlægning eller landskabsudformning.</p> <p>KRITERIE 3: være et enestående eller i det mindste exceptionelt vidnesbyrd om en kulturel tradition eller en civilisation, som er levende eller forsvundet.</p> <p>KRITERIE 4: være et særligt eksempel på en bestemt type bygning, arkitektonisk eller teknologisk samhörighed eller et landskab, som illustrerer et eller flere betydningsfulde stadier i menneskets historie.</p> <p>KRITERIE 5: være et særligt eksempel på traditionelle menneskelige bosættelser, eller menneskers udnyttelse af jord eller hav, som er repræsentativ for en eller flere kulturer, eller menneskets samspil med miljøet, navnlig hvor dette er blevet sårbart som følge af uigenkaldelige forandringer.</p> <p>KRITERIE 6: være direkte eller håndgribeligt forbundet med begivenheder eller levende traditioner, ideer, tro eller kunstneriske og litterære værker af særlig universel betydning.</p> <p>KRITERIE 7: indeholde enestående naturfænomener eller exceptionelt naturskønne områder eller områder af æstetisk betydning.</p> <p>KRITERIE 8: være særlige eksempler på væsentlige stadier i Jordens historie, herunder vidnesbyrd om livet, væsentlige igangværende geologiske processer i forbindelse med udvikling af landskabsformer eller væsentlige geomorfologiske eller fysiografiske karakteristika.</p> <p>KRITERIE 9: være særlige eksempler på betydningsfulde igangværende økologiske og biologiske processer i evolutionen og udviklingen af økosystemer på land, i ferskvand, ved kyster og i havet samt plante- og dyresamfund.</p> <p>KRITERIE 10: indeholde de vigtigste og mest signifikante naturlige levesteder for bevaring på stedet af biologisk mangfoldighed, herunder levesteder for truede arter, der har særlig universel betydning ud fra et videnskabeligt eller bevaringsmæssigt synspunkt.</p>

3.4. NATIONALPARKENS ORGANISERING OG RAMMERNE FOR ARBEJDET

*Lov om Nationalparker*² giver Miljø- og Fødevareministeren hjemmel til at oprette nationalparker. Loven rummer bestemmelser om, hvordan nationalparker udpeges, og hvordan nationalparkfonden skal etableres. Der er regler om nationalparkplanens indhold, vedtagelse mv. Alle nationalparker er organiseret som fonde, og for hver fond er udarbejdet og vedtaget en særskilt bekendtgørelse. Af denne fremgår formål og målsætningen for den enkelte nationalpark. Inden for den statslige forvaltning er en nationalpark et uafhængigt organ, som skal etableres med en bestyrelse, et nationalparkråd og et sekretariat.

Bestyrelsen har til opgave at formulere en nationalparkplan med klare mål for udvikling og drift, herunder lokalbefolkningens inddragelse. Bestyrelsen har et selvstændigt budgetansvar med særlige retningslinjer og revisionsinstruks.

Nationalparkrådet skal rådgive bestyrelsen og skal sikre en bred lokal indflydelse på nationalparkens udvikling.

Sekretariatet er bestyrelsens organ til at skabe indhold og aktiviteter samt betjene bestyrelse og råd.

Nationalpark Vadehavet er en del af den statslige forvaltning, uden af have nogen myndighed, og skal anvende en række af de statslige systemer og aftaler bl.a. ved ansættelser, udbud, indkøb, tilskud og administration. Der er aftaler med Naturstyrelsen om bl.a. hjemmeside, IT, HR, økonomistyring og bogholderi samt med Miljøstyrelsen bl.a. i forhold til samarbejdet med Nederlandene og Tyskland samt samarbejdet om verdensarven og det trilaterale samarbejde.

Naturen i Vadehavet er omfattet af eksisterende beskyttelser og fredninger så som Natura 2000, Ramsar, Vildt- og Naturreservat, §3-områder mv., som forvaltes af bl.a. Miljøstyrelsen og kommunerne. Loven giver ikke nationalparkerne myndighed eller hjemmel til egen arealforvaltning, således som det kendes fra udenlandske nationalparker. Nationalparken kan ikke ekspropriere eller foretage ændringer i brugsrettigheder for lodsejere eller naturbrugere.

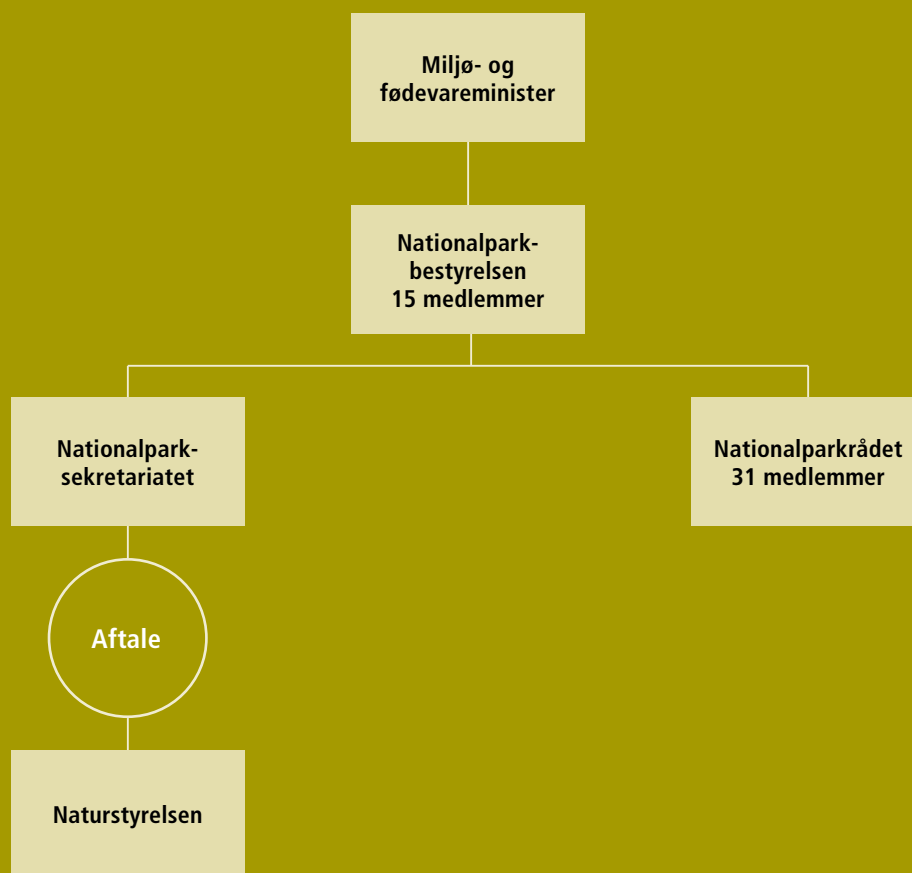
Vadehavet rummer mange forskellige arealtyper. Ud over de naturbeskyttede områder er der landbrugsarealer, byzoner, sommerhusområder, infrastruktur mv. Det betyder, at der er mange aktører og mange synspunkter om nationalparkens udvikling og fremtid.

Nationalparkloven fastslår klart, at en nationalpark i Danmark ikke er en myndighed. En nationalpark skal ikke udøve forvaltning. Nationalparkens bestyrelse kan dog på mange måder gøre sin indflydelse gældende, herunder især med formidling og gennem konkrete projekter, således som det ses iværksat sammen med aktørerne i Vadehavet. Bestyrelsen er udstyret med mulighed for at anke visse statslige og kommunale afgørelser og gøre indsigelser, fx i forbindelse med planlægning af veje, byer, udlægning af ferieområder mv. Men nationalparken

skal helt overvejende nå sine mål ved at arbejde ad frivillighedens vej. Den pointe er endog meget væsentlig, når man skal evaluere og vurdere på nationalparkens arbejde. Nationalpark Vadehavet indgår i konkrete samarbejder med borgere, lodsejere, foreninger, kommuner, statslige myndigheder og virksomheder. Opgaven for nationalparken er at gøre opmærksom på og styrke interessen for nationalparken og motivere alle relevante aktører til at indgå i samspil og samarbejder. Det er et succeskriterium, at nationalparken mobiliserer mange og meget forskellige aktørgrupper.

Figur 3.3 Organisering af Nationalpark Vadehavet

NATIONALPARKBESTYRELSEN

Formand
(udpeges direkte af ministeren)

Ministeren udpeger efter indstilling fra:

- Danmarks Jægerforbund
- Danmarks Naturfredningsforening
- Danmarks Sportsfiskerforbund
- Dansk Landbrug
- Dansk Ornitologisk Forening
- Digelagene
- Esbjerg Kommune
- Fanø Kommune
- Friluftsrådet
- Naturstyrelsen
- Tønder Kommune
- Varde Kommune
- To repræsentanter fra Nationalparkrådet

NATIONALPARKRÅDET

Repræsentanter fra:

- Aarhus Universitet, Bioscience
- Business Region Esbjerg
- Danmarks Fiskeriforening
- Dansk Botanisk Forening
- Destination Sydvestjylland
- Det Rådgivende Udvalg for Tøndermarsken
- Det Rådgivende Udvalg for Vadehavet
- Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjeneste
- GEUS
- LAG²²
- Fiskeri-LAG²³
- Lokalkiverne
- Museerne i Vadehavsområdet
- Region Syddanmark
- Vadehavets Bådklubber
- Vadehavets Formidlerforum
- Vadehavskunsterne

Borgere valgt fra følgende områder:

- Skallingen, Ho og Oksbøl
- Fanø (to repræsentanter)
- Mandø
- Marbæk-området
- Marsken omkring Sneum Å
- Ribemarsken (to repræsentanter)
- Tøndermarsken (to repræsentanter)
- Varde Ådal

3.5. NATIONALPARKPLAN, STRATEGI OG KOMMUNIKATIONSPLAN

I det følgende redegøres kort for *Plan for Nationalpark Vadehavet 2013–18*. Den er bestyrelsens og Nationalparkfond Vadehavets første plan. Heri blev det formuleret, at en succesfuld gennemførelse af planen skulle hvile på tre ben: lokalt engagement, lokal opbakning samt positivt samarbejde i bestyrelse og råd. Planen redegør for nationalparkens historie, natur, kultur, erhverv, turisme, trilateralt samarbejde, fredninger mv. Dernæst beskrives rammer og forudsætninger. Endelig rummer planen vision, mission, målsætninger og aktiviteter.

Den overordnede vision med Nationalpark Vadehavet er følgende: »Nationalpark Vadehavet er internationalt kendt som et enestående marsk-, gest- og tidevandsområde i særklasse. Nationalparken benyttes, beskyttes og udvikles i et bæredygtigt samspil mellem natur- og mennesker.«

MISSION

Nationalparkfond Vadehavet har til formål at etablere og udvikle Nationalpark Vadehavet. Fonden skal bl.a. sikre, at der informeres om nationalparken, og at borgere, foreningsliv, virksomheder og institutioner inddrages i udviklingen og driften af nationalparken, bl.a. gennem projekttilskud. Konkret arbejder vi for:

- At bevare, styrke og udvikle naturen, dens mangfoldighed, sammenhæng og dynamik, især for det internationalt betydningsfulde lavvandede havområder, vadeflader, marskenge og øvrige kystnære naturarealer.
- At bevare og styrke de landskabelige og geologiske værdier i det unikke vadehavslandskab.
- At bevare og styrke nationalparkens kulturhistoriske værdier.
- At styrke mulighederne for særlige naturoplevelser, kulturhistoriske oplevelser og friluftsliv i vadehavslandskabet.
- At styrke forskning, undervisning, naturvejledning og formidling af vadehavslandskabets værdier.
- At understøtte en udvikling til gavn for lokalsamfundet, herunder erhvervslivet, med respekt for beskyttelsesinteresserne, og således, at der fortsat kan drives og udvikles landbrug og fiskeri.
- At bidrage til en koordineret udvikling af det dansk-tysk-nederlandse vadehavsområde.

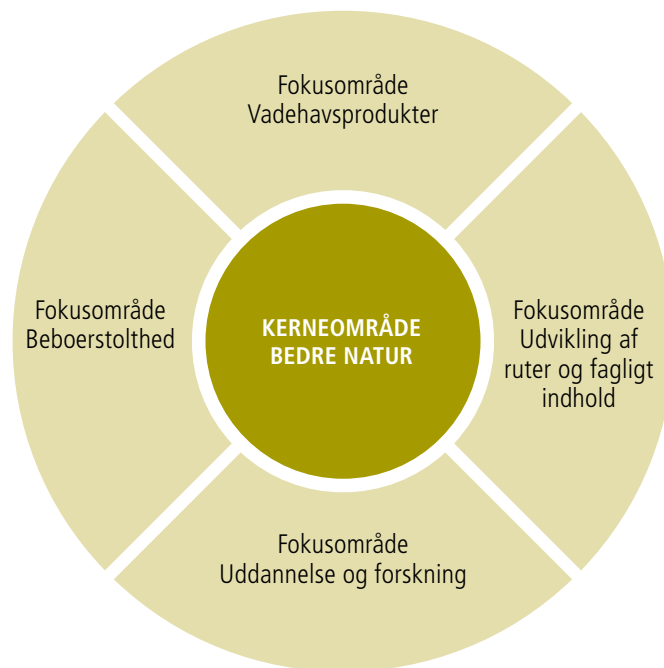
MÅLSÆTNINGERNE JF. »BEKENDTGØRELSE OM NATIONALPARK VADEHAVET⁴« ER:

- Målsætning 1: De væsentligste naturtyper som lavvandede havområder, tidevandsrender, vadeflader, højsander, åmundinger, marsk- og strandenge, forstrande og klitter skal bevares og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes. De skal beskyttes mod næringsstofbelastning, invasive arter, forstyrrelse af fauna mv. og bevares som bæredygtige og dynamiske økosystemer med naturlig dynamik ved så vidt muligt at undlade indgreb i den naturlige tidevandsdynamik.
- Målsætning 2: Kulturskabte naturarealer som ferske enge og klæggrave skal bevares, og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes. Der bør bevares og fremmes en landbrugsdrift, som sikrer kulturlandskabet og områdets karakter.
- Målsætning 3: Nationalparkens karaktergivende landskabselementer og markante geologiske formationer skal bevares og synliggøres, og den dynamiske landskabsdannelse af klit- og marskområder skal fremmes.
- Målsætning 4: Kulturmiljøer og kulturhistoriske helheder og enkeltelementer, der fortæller om Vadehavet, skal bevares, synliggøres og gøres tilgængelige, herunder kystsikringsanlæg, afvandings- og bevandingssystemer, landbrug og bebyggelse på værft, marsk og gest, jagt, fiskeri og søfart, grænselandets historie og rekreation.
- Målsætning 5: Mulighederne for friluftsliv, naturoplevelser og kulturhistoriske oplevelser skal styrkes.
- Målsætning 6: Udviklingen i friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt grundlag og i samarbejde med lokalbefolkningen, turisterhvervet og områdets formidlingsinstitutioner.
- Målsætning 7: Særligt sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrelse gennem formidling og planlægning af zoner, stiforløb mv.
- Målsætning 8: Naturvejledning og formidling af nationalparkens landskab, natur- og kulturhistoriske værdier og friluftsmæssige muligheder skal styrkes og udvikles i samarbejde med lokale aktører. Det skal ske gennem udbygning og koordinering af aktiviteter, etablering af servicefunktioner og faciliteter.
- Målsætning 9: Forskning skal understøttes og undervisning styrkes gennem etablering af faciliteter og undervisningstilbud, herunder tilbud der fremmer natur-, kultur- og miljøbevidstheden hos børn og unge.
- Målsætning 10: Udviklingen af nationalparken skal ske i et samspil med omgivelserne.
- Målsætning 11: Nationalparken skal udvikles i samarbejde med det trilaterale vadehavssamarbejde.
- Målsætning 12: Nationalparkens udvikling skal følges og evalueres.

Evalueringen af Nationalpark Vadehavet skal forholde sig til netop disse målsætninger, som er retningsgivende for Nationalparkens virke.

Figur 3.4. Indsatsområder

I efteråret 2015 fremlagde bestyrelsen en kortfattet strategi, som hviler på samme vision og mission. Strategien blev formuleret, dels fordi der var behov for at fokusere nationalparkens indsatser, og dels fordi den første nationalparkplan blev udarbejdet før det danske Vadehav blev udpeget som UNESCO Verdensarv. Med strategien fastlægges, at verdensarven indgår i nationalparkens Målsætning 11 og dermed som en del af nationalparkens naturlige aktiviteter.

I efteråret 2016 udgav Nationalpark Vadehavet sin kommunikationsplan »Puls. Det vil vi med Nationalpark Vadehavet«. For at sikre en bedre natur både internt og eksternt lægger kommunikationsplanen en retning for nationalparkens indsatser på synliggørelse, partnerprogram, lokal stolthed, erhvervs- og turismefremme mv.

Både strategi og kommunikationsplan er udformet sådan, at de rækker ind i nationalparkens næste planperiode 2019–2025 og angiver retning og principper.

Figur 3.5. Strategi

Nationalpark Vadehavet arbejder for naturen og for at naturen bliver et aktiv for bæredygtig udvikling af området. Det er hele den bærende ide bag vores arbejde og eksistens. For at det kan ske og for at målsætningerne indfries, skal Nationalpark Vadehavet bygge sit arbejde på følgende strategiske principper:

1. Nationalpark Vadehavet skal omhyggeligt udvælge og prioritere de projekter vi går ind i, så de sikrer en højere grad af målopfyldelse på tværs af de 12 målsætninger, således at natur- og kulturlandskabsforbedrende initiativer får præference, og at de er funderet på faglighed og viden.
2. Nationalpark Vadehavet skal geare sine midler i forhold til ekstern medfinansiering, så der kommer flere midler at arbejde med til gavn for os alle i området.
3. Nationalpark Vadehavets skal arbejde med færre, større og prioriterede projekter. Projekter præsenteres for bestyrelsen med opmærksomhedspunkter.
4. Nationalpark Vadehavet skal igangsætte, men ikke drifte aktiviteter, selskaber eller andet. Dette kan kun komme på tale, hvis der foreligger en klar exit-strategi og et dokumenteret grundlag i forhold til økonomi og ressourcer.
5. Nationalpark Vadehavet skal påtage sig rollen som facilitator i relevante sammenhænge, så private og offentlige vadehavsaktører bindes sammen i værdiskabende, nyttige og integrerede løsninger, der understøtter en bæredygtig udvikling for området.
6. Nationalpark Vadehavet skal være en attraktiv samarbejdspartner, der indgår med faglighed og sikkerhed i leverancerne, sådan at kvalitet og niveau i opgaveløsningen forbedres.
7. Nationalpark Vadehavet skal implementere Verdensarven i området, så de enestående, universelle værdier samt områdes integritet benyttes og bevares for fremtidige generationer. Implementeringen vil tage afsæt i grænseoverskridende samarbejder med Tyskland og Holland.
8. Nationalpark Vadehavets bestyrelse, råd og sekretariat skal loyalt kommunikere de positive historier der bærer fortællingen om nationalparken.
9. Nationalpark Vadehavet skal rapportere årligt hvordan året gik, foruden monitere og evaluere arbejdet, så effekter og resultater tydeliggøres og kommunikeres, samt at der løbende optimeres på det daglige arbejde.
10. Nationalpark Vadehavet skal fokusere på medarbejdernes faglighed og til stadighed sikre, at kompetencerne er til stede og til stadighed udvikles.

Strategien skal udledes i nationalparkens daglige virke og reflekteres i planer, fx kommunikationsplan samt i aktivitets-, tids- og ressourceplaner. Derved skabes sammenhæng og genkendelighed imellem ord og handling.

3.6. NATIONALPARKENS PARTNERE OG FRIVILLIGE

Nationalpark Vadehavet har etableret et partnerprogram med knap 150 forskellige partnere, fordi nationalparken kun kan få liv igennem borgere, organisationer og ikke mindst lokale virksomheder og kommuner som indgår som nationalparkens partnere, men også fordi en kerneopgave er at bidrage til udvikling af nationalparkens område. Partnerprogrammet blev etableret tidligt i nationalparkens levetid med en struktur, som blev ændret i 2016 til den nuværende struktur. Ændringen fandt sted, fordi den første struktur blev vurderet til at være for ufleksibel. Ændringen betød, at enkelte partnere forlod partnerprogrammet i starten af 2017, og der kom også nye til. Deltagelse i partnerprogrammet er frivilligt.

Nationalpark Vadehavet har valgt at arbejde med frivillige på forskellig vis. En gruppe på 18 professionelle sømænd og lokalkendte lystsejlere sejler nationalparkskipet; to frivillige kører den mobile udstilling rundt i nationalparken og det øvrige land til events og arrangementer; godt 30 jægere fra lokale jagtforeninger har taget kurser som prædationsjægere for nationalparken, med det formål at kunne bekæmpe prædatorer⁵, der tolder⁶ på ynglende kyst- og engfugle, ligesom frivillige fra Dansk Ornitologisk Forening hjælper med bl.a. overvågning og praktiske opgaver i flere projekter.

3.7. NATIONALPARKENS KAPACITETSOPBYGNING

Samarbejde og kapacitetsopbygning er nøgleord i den proces, som startede med nationalparkens etablering, og som vil fortsætte fremover. Nationalparkens bestyrelse og sekretariat har rådighed over begrænsede ressourcer. Ordet kapacitetsopbygning beskriver den proces, hvor man lægger lag på lag, og over tid manifesterer og indarbejder nationalparken både som en praksis og selvforståelse. Nationalparkens succes er dermed afhængig af, at man vælger de rigtige projekter med de rette interessenter, og derigennem sikrer udvikling og reali-

sering af målsætningerne. Nationalparkens evne til at skabe opbakning og indgå i netværk og samarbejder er indikatorer på, om nationalparken er på rette vej i forhold til at sikre den lokale opbakning og dermed at opfylde nationalparkens plan og strategi.

I den forstand omfatter kapacitetsopbygning som arbejdsmetode i nationalparken en række forskellige emner:

- Fælles forståelse og vision for Nationalpark Vadehavet, herunder et styrket kendskab til og anerkendelse af mål og værdier, som er fælles for området, og med til at skabe et sammenhold.
- Bredde i de konkrete nationalparkaktiviteter, hvor stadig flere deltager i aktiviteter og beslutninger. Både frivilligt, privat, offentligt og erhvervsmæssigt engagement og initiativkraft indgår i denne del af kapacitetsopbygningen.
- Ekstern fundraising og forøgelse af økonomiske ressourcer til det konkrete arbejde og til større projekter i og uden for nationalparkens egen organisation. En effektiv ressourceudnyttelse af de til rådighed værende midler.
- Indarbejdelse af vigtige nationalparkmålsætninger i andre organisationers virke med henblik på at skabe synergi, udvide samarbejdsgrundlag og sikre positive, afledte effekter.
- Opbygning af formaliserede partnerskaber, som har en egen løfteevne, herunder på tværs af geografi, sektorer og interesser.
- Udvidelse af kundskaber og viden, understøttelse og anvendelse af forskningsbaseret viden, og kapacitet til at stille viden til rådighed for alle, som er interesserede.
- Tilstedeværelse med målrettet og informativ kommunikation og vilje til dialog på mange platforme og evne til stimulere og åbne op for at deltage i samtaler om Vadehavet.
- Nationalparkiværksættere og nationalparkvirksomheder, som understøtter nationalparkens funktioner, skaber jobs, robusthed og bæredygtig udvikling¹ for lokalbefolkningen.
- Gennem bevaring af nationalparkens natur og kultur og gennem formidling af nationalparkens natur- og kulturværdier samt gennem samarbejde med såvel borgere, organisationer og kommuner som private virksomheder om konkrete projekter, at flytte holdninger til og skabe en større forståelse for nationalparkens natur- og kulturværdier og behovet for at sikre og udvikle disse.

Den langsigtede kapacitetsopbygning hos borgere, organisationer og virksomheder vurderes at være en nøgle til at sikre bosætning og en bæredygtig udvikling i et geografisk område, som gennem længere perioder har været præget af fraflytning.

3.8. NØGLETAL FOR UDVIKLINGEN I NATIONALPARKEN

Tabel 3.1. Befolkning og befolkningsudvikling²⁹

	INDBYGGERTAL 2017	UDVIKLING 2010–2013 I PROCENT	UDVIKLING 2013–2017 I PROCENT
De fire vadehavskommuner i alt	207.630	-0,7	0,3
Varde	50.452	-0,8	1
Esbjerg	115.905	-0,1	0,7
Fanø	3.345	0,6	3,3
Tønder	37.928	-2,6	-2
Sogne, som ligger helt i nationalparken	3.969	1,2	2
Landsogne, som delvist ligger i nationalparken	20.220	-2,1	-0,4

Tabel 3.2. Arbejdspladser²⁹

	ARBEJDSPLADSER 2015	UDVIKLING 2010–2013 I PROCENT	UDVIKLING 2013–2015 I PROCENT
De fire vadehavskommuner i alt	110.299	-1,9	+1,4
Varde	24.348	-1,8	0,4
Esbjerg	65.926	-0,3	2,3
Fanø	1.149	-3,8	0,2
Tønder	18.876	-6,7	-0,7

#MERE NATUR

KAPITEL 4

Evalueringens formål og metode

4.1. EVALUERINGENS FORMÅL

Danmarks nationalparker skal ifølge §10 i nationalparkloven stå for »udarbejdelse og revision af nationalparkplanen ...«. Ifølge §25 revideres nationalparkplanen hvert sjette år. Revisionsstidspunktet skal tilpasses Natura 2000-planlægningen efter miljømålsloven, således at nationalparkplaner revideres senest to år efter, at Natura 2000-planen er vedtaget eller revideret. Dernæst siger loven i §25 stk. 2., at fonden skal udarbejde og offentliggøre »en redegørelse for udviklingen i nationalparken, herunder en evaluering af de opnåede resultater i den forløbne planperiode«.

Evalueringen skal opfylde de krav, som opstilles i loven. Men evalueringen handler også om at skabe et bredere vidensgrundlag og en synliggørelse af mange små og store bidrag. Nationalpark Vadehavet dækker et betydeligt geografisk område, og nationalparken er en vigtig del af mange borgeres, virksomheders og institutioners dagligdag, og sådan bør det også være det i fremtiden. Nationalparkfonden og administrationen er afhængig af samarbejdet med andre aktører for at kunne realisere de 12 opstillede målsætninger. Derfor er den løbende brede kapacitetsopbygning og indgåelse af partnerskaber helt afgørende for en nationalpark under udvikling.

Det er især af betydning for evalueringen at forstå, at bæredygtighedsbegrebet¹ består af tre bundlinjer: Planet, People og Profit²⁶. Planet lægger vægt på resultater for miljø og natur, således som det er centralt i loven. Nationalpark Vadehavet er også et befolket område, hvor der foregår mange aktiviteter, og hvor der skal skabes en socio-kulturel bæredygtighed, People. Endvidere forudsættes det, at det er muligt at fastholde og videreudvikle økonomiske aktiviteter i et samspil med nationalparkens øvrige mål, Profit. Evalueringen vil vise, hvordan processen er forløbet med aktivt at arbejde med og skabe synergi og sammenhæng mellem disse bundlinjer.

Formålet med evalueringen er:

- At redegøre for konkrete aktiviteter i Nationalpark Vadehavet, som de fremgår af målsætningerne i nationalparkplanen. Herunder både aktiviteter, hvor Nationalpark Vadehavet er den drivende kraft og har hovedansvaret, og aktiviteter hvor Nationalpark Vadehavet arbejder sammen med andre aktører. Herved synliggøres relationerne i nationalparkens og de mange samarbejdspartneres aktiviteter og progression.
- At synliggøre og vurdere fremdriften i kapacitetsopbygningen, som er grundlaget for National Vadehavets virke i den foregående periode og i fremtiden. Kapacitetsopbygning tager tid, og det handler blandt andet om kendskabet og opbakningen til nationalparken, inkorporering i af nationalparkidentitet i andre organisationers og virksomheders aktiviteter, opbygning af ressourcer og tiltrækning af eksternt finansiering, styrkelse af partnerskabernes konkrete dynamik, opbygning af et inkluderende lederskab, stimulering af vidensspredning, skabelse af effektive kommunikationsplatforme mv.
- At bidrage med input til revision af nationalparkplanen og *Lov om Nationalparker*² ud fra de indhentede erfaringer.

Der er flere målgrupper for evalueringen. Beslutningstagere og rådgivere i Nationalpark Vadehavet, herunder er ministeriet, Miljøstyrelsen, Naturstyrelsen, bestyrelsen, rådet og sekretariatet vigtige målgrupper, idet de forventes at handle på basis af evalueringens konklusioner og forslag. Men også lokale og eksterne partnere, som kommer fra formidlingsorganisationer, frivillige foreninger, erhvervsliv, kommuner, forskningsinstitutioner og andre aktører, vil kunne nyttiggøre evalueringen til at målrette deres bidrag, indsatser og udbytte. Evalueringen er relevant for nationalparker i ind- og udland. Desuden retter evalueringen eller dele heraf sig også mod organisationer og enkeltpersoner med faglige interesser inden for natur og miljø, kultur, erhverv, turisme mv.

#HJERTINGKANE

#STÆRE I FLOK

4.2. METODER I EVALUERINGEN

Nationalparkplanen er meget bred. Det har været nødvendigt at afgrænse evalueringen, da det under ingen omstændigheder vil være muligt inden for en kort evalueringsperiode at trænge til bunds i alle de mange aspekter af målene og delmålene. For at sikre, at evalueringen dimensioneres og planlægges bedst muligt, har evalueringssoplæg været drøftet i nationalparkbestyrelsen, i nationalparkrådet, i Vadehavets Formidlerforum

og i nationalparkens tværvideenskabelige forskningsudvalg. I forbindelse med alle disse møder blev der givet nyttige råd og anvisninger, som er indarbejdet i planlægningen og gennemførelsen af evalueringen.

De oplysninger, som indgår i evalueringen, er indhentet på flere forskellige måder:

- Desk research i Nationalpark Vadehavets egne projekt- og aktivitetsdatabaser, mødereferater, statusrapporter og andre dokumenter. Endvidere indgår spørgeskemaundersøgelser blandt partnere og borgere, som Nationalpark Vadehavet har gennemført i planperioden.
- Indhentning og bearbejdning af statistiske oplysninger kortdata mv. fra kilder i Danmarks Statistik, VisitDenmark, Miljø- og Fødevareministeriet mv.
- Gennemførelse af en ny borgerundersøgelse, hvor målgruppen er et repræsentativt udsnit af den danske befolkning, befolkningen i Region Syddanmark samt borgere i de fire vadehavskommuner. Undersøgelsen er tilrettelagt, så den giver mulighed for at sammenligne med den tidligere gennemførte undersøgelse. Undersøgelsen skal tage temperaturen på holdninger til nationalparken, konkret brug af nationalparken og holdninger til fremtiden for nationalparken.
- Gennemførelse af en ny partnerundersøgelse, som bidrager til at måle udviklingen i engagement i og bidrag til Nationalpark Vadehavets udvikling. Evalueringen skal også måle på lederskabet og det udbytte, som partnerne oplever at få ved at være beliggende i en nationalpark.
- Interviewundersøgelser med 24 respondenter, udvalgt så de dækker væsentlige interessefelter i nationalparken. Interviewede er repræsentanter fra stat, region og kommuner samt interesseorganisationer. Interviewundersøgelserne supplerer andre former for analyser og bidrager med informationer om kapacitetsopbygning og med synspunkter på Nationalpark Vadehavets fremadrettede udvikling.
- Evalueringen skal vurdere udviklingen i nationalparkplanens løbetid. Der lægges derfor stor vægt på, at dokumentere og beskrive aktiviteter og deres udvikling i perioden 2010–2017, hvor muligt. Det kan dog ikke altid lade sig gøre at fremskaffe data, som vedrører nøjagtigt denne periode, og det har været nødvendigt at være pragmatisk.
- Evalueringen har før færdiggørelse og offentliggørelse været drøftet i udkast med nationalparkbestyrelsen og nationalparkrådet. Desuden har Miljøstyrelsen, Naturstyrelsen, de fire vadehavskommuner, Business Region Esbjerg, Vadehavets Formidlerforums koordineringsgruppe, nationalparkens forskningsudvalg og nationalparkens partnerudvalg haft mulighed for at indsende bemærkninger til evalueringen.

4.3. TOLKNING OG BRUG AF INTERVIEWRESULTATER

Der er gennemført 24 interviews med aktører fra organisationer og myndigheder. Interviewene er gennemført baseret på en interviewguide personligt eller telefonisk og varede mellem 0,5 og 1,5 time. Ingen af de interviewede er direkte repræsenteret i nationalparkens styrende organer, men de er alle kendetegnet ved at have en dyb indsigt i forhold omkring Vadehavet med særlig relation til deres eget virkeområde. Det er budskaberne i denne viden og dette perspektiv, som er væsentlige at drage ind i evalueringen.

I forbindelse med interviewene fremgik det ikke overraskende, at der er temaer og områder, hvor interviewpersonerne er godt

informerede og andre, hvor de er mindre godt informerede. Ingen af dem havde et samlet overblik over nationalparkens samlede aktivitetsportefølje. De huskede også bedst de nyeste begivenheder og projekter, mens aktiviteter af ældre dato stod mindre klart i deres erindring.

Efter aftale med de interviewede er bearbejdningen af interviewene sket anonymt, og der er ikke indsat citater i rapporten. Der er heller ikke forsøgt lavet optællinger eller statistik, idet dette næppe vil give et retvisende billede af interviewenes komplekse budskaber. Men det anføres, om det er få eller mange af de interviewede, der fremkommer med budskaberne, og ligeledes tilstræbes anført, om budskaber kommer fra en

#STRÆK ØJNENE UD

bestemt del af respondenterne, f.eks. grønne organisationer eller kommuner, hvor dette ikke kompromitterer kilderne. For at skabe en »armslængde« til nationalparkorganisationen, har evaluator været egenhændigt ansvarlig for at bearbejde og trække essensen ud af interviewresultaterne.

Som det vil fremgå i det følgende, er der megen opbakning fra alle interviewede til nationalparkens udvikling over tid, og en stor tiltro til, at nationalparkens ledende organer og sekretariat kan og vil løse opgaverne fremadrettet. Der faldt også kritiske bemærkninger, hvilket næppe heller er overraskende. Værdien af interviewpersonernes udsagn skal findes i deres holdninger til projekter og aktiviteter med særligt perspektiv, hvor natio-

nalparken kan vurdere, hvordan man kan styrke og videreudvikle netop de positive erfaringer her. Men når der fremsættes kritik af indsatsen, eller hvor interviewpersonerne mangler kendskab eller måske endog er fejlinformerede, kan også dette være værdifulde signaler til nationalparken om at genoverveje arbejdsmetoder, alliancer og formidlingsformer.

Evalueringsens anbefalingsafsnit i de respektive kapitler indeholder elementer, som springer ud af de helt specifikke opnåede resultater og erfaringer, men medreflekterer også de mange saglige og konstruktive forslag fra de interviewede.

#GRÆSNING

KAPITEL 5

Evaluering af Målsætning 1

– om bevaring og beskyttelse af naturtyper

5.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 1

De væsentligste naturtyper som lavvandede havområder, tidevandsrender, vadeflader, højsander, åmundinger, marsk- og strandenge, forstrande og klitter skal bevares og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes. De skal beskyttes mod næringsstofbelastning, invasive arter, forstyrrelse af fauna mv. og bevares som bæredygtige¹ og dynamiske økosystemer med naturlig dynamik ved så vidt muligt at undlade indgreb i den naturlige tidevandsdynamik.

Der er opstillet to delmål for Målsætning 1 i planperioden:

- 1a At gennemføre projekter for at fremme kvalitet og naturindhold for udvalgte marskenge, forstrande og klitområder.
- 1b At undersøge mulighederne for at beskytte sårbare naturtyper og arter og påbegynde eller understøtte særlige projekter med dette for øje.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med fem konkrete indsætter, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

5.2. INDSÆTSEN 2013–18, 1.1: AFGRÆSNING SOM NATURFORBEDRING

Nationalparken vil i starten af planperioden skabe sig et overblik over de klitheder og saltmarskområder, hvor græsning forventes at få en positiv effekt på naturindholdet – samt udarbejde en prioritering af indsætsen (græsningslaug, andelsløsninger eller lign.). I opstartsfasen bliver der set på muligheden for at iværksætte en hurtig indsats på de offentligt ejede arealer eller supplere den indsats, der i forvejen er iværksat af stat og kommuner.

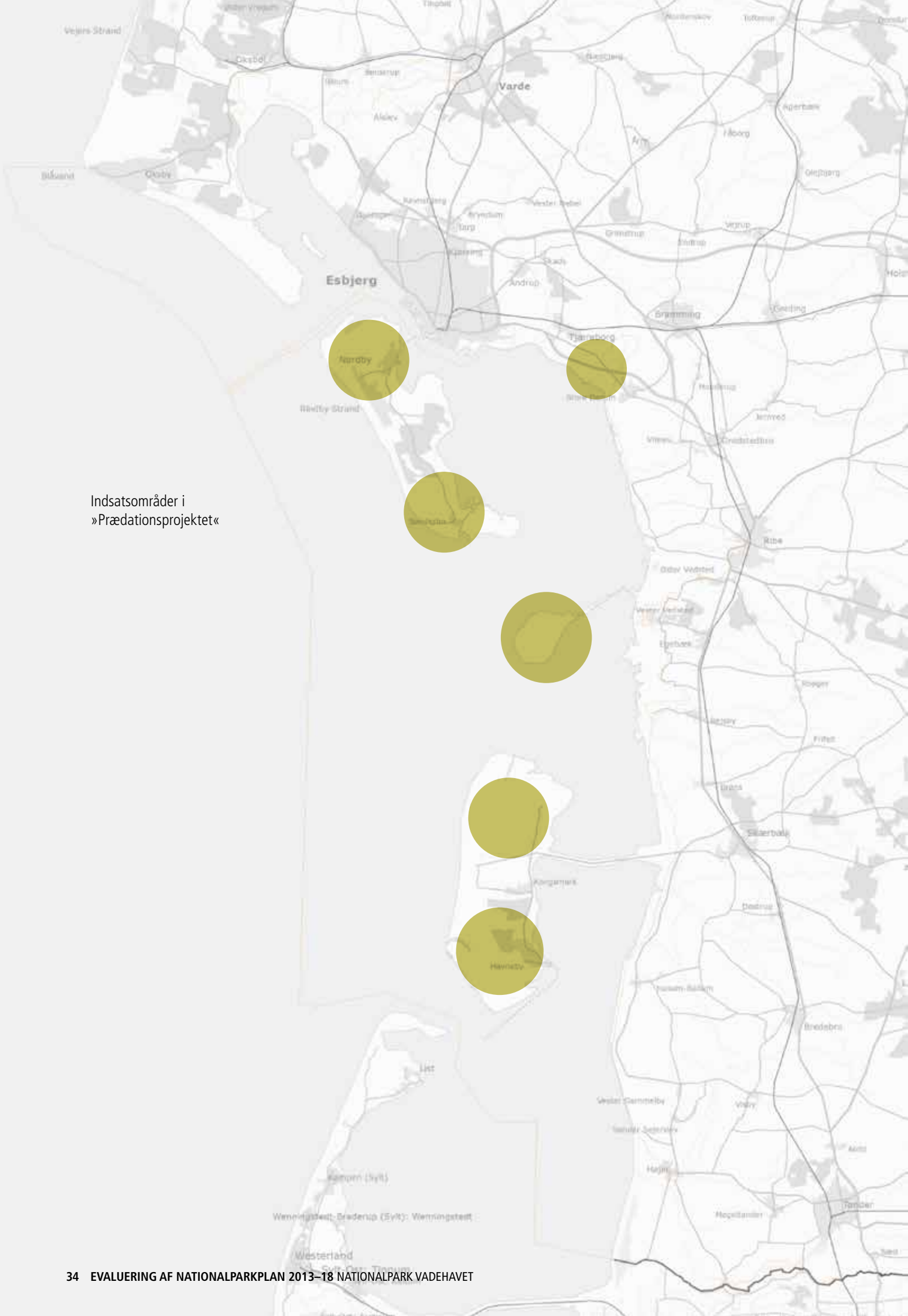
REDEGØRELSE:

Afgræsning er vigtig for at bevare visse lysåbne naturtyper i Vadehavet og for beskytte og fremme det rige dyreliv, navnlig jordrugende fugle. Med henblik på at styrke afgræsning og høslæt, men også for at udvikle nye institutionelle rammer til at varetage opgaven, nedsatte nationalparkens bestyrelse i 2013 et tværgående græsningsudvalg med repræsentanter fra bestyrelsen, nationalparkrådet, landsbrugsrådgivningen, lodsejere og Naturstyrelsen. I 2014 besluttede udvalget at oprette et græsningsselskab i form af et anpartsselskab og udarbejdede forslag til vedtægter og kommissorium. I 2015 meddelte Naturstyrelsen dog, at nationalparken ikke har hjemmel til at være medstifter af et selskab. Konceptet blev ændret, og i 2016 forberedtes stiftelsen af en græsningsforening. For at afdække potentialet fik nationalparken i 2016 udarbejdet en kapacitetsafdækning af husdyrproduktionen i nationalparken. Græsningsforeningen blev stiftet i foråret 2017 og er i en opstartsfase, og foreningen forhandler pt. med lodsejere, forpagtere eller dyreholdere om afgræsning.

Sideløbende hermed er der arbejdet med andre tiltag for at fremme afgræsning i nationalparken.

Nationalparken har været med til at finansiere flere projekter, der bl.a. fremmer afgræsning. Igennem nationalparkens tilskudsordning til lokale projekter og arrangementer blev der i 2017 givet tilskud til et græsningsprojekt i forbindelse med, at Fugleværnsfonden fik tilskud til materialer til en fangfold ved Stormengene på den sydlige del af Rømø. Et samarbejde med Esbjerg Kommune om en restaurering af Sneum Digesø i efteråret 2015 omfattede også forbedrede forhold for afgræsning af de tilstødende 40 ha eng. Desuden har nationalparken finansieret en forundersøgelse på Fanø i forbindelse med afgræsning, se pkt. 5.5.

Nationalparken har indgået i flere projektgrupper med det formål at fremme afgræsning. I 2014 udvidede Naturstyrelsen de afgræssede arealer på Rømø Sønderland med godt 100 ha. Samme år startede et samarbejde med Varde Kommune og Jysk Landboforening om afgræsning af 150 ha i Alslev Marsk, som Varde Kommune i 2015 fik et tilsagn om tilskud fra Natur-Erhvervstyrelsen til at hegne. I 2016 indledtes en dialog med lodsejerne om gennemførelse af projektet, og i 2017 er der indgået aftale med lodsejerne om dannelse af et græsnings-

Indsatsområder i
»Prædationsprojektet«

laug, som skal drive arealerne fra græsningssæsonen 2018. NaturErhvervstyrelsen gav i 2015 Fanø Kommune tilskud til at hegne et areal på 140 ha strandeng, klitlavning og klithede på det sydvestlige Fanø, og hegnene blev sat i 2016.

Endelig har nationalparken selv søgt at fremme afgræsning. I 2014 blev der indgået samarbejde med Ribe Stift og Esbjerg Kommune om at udvide det afgræssede areal ved Inder Bjerrum. NaturErhvervstyrelsen gav i 2015 nationalparken tilskud til at hegne 65 ha ved Inder Bjerrum. Projektet blev opgivet i 2017, da forpagteren alligevel ikke ønskede at deltage.

Succesen med at fremme afgræsning er meget afhængig af tilskudsordningerne fra Landbrugsstyrelsen, og følgelig bliver det afgræssede areal kun udvidet, hvis lodsejerne er positivt indstillede, og det er muligt at få tilskud, der gør projektet økonomisk attraktivt for lodsejeren.

Græsning indgår også som et væsentligt virkemiddel i flere andre projekter, bl.a. »Naturprojekt Ribemarsken« (se kapitel 6) og »Mandøprojektet« (se kapitel 5.3). Omfanget af ekstra arealer, som i perioden frem til sommeren 2017 kom under afgræsningen som følge af initiativer i nationalparkplanen, andrager skønsmæssigt 390 ha.

5.3. INDSATSEN 2013–18, 1.2: FORBEDRE FORHOLDENE ISÆR FOR ENGFUGLE

I første halvdel af planperioden udarbejdes en plan for at forbedre forholdene for engfugle (hævning af vandstand, rydning af uønsket opvækst, etablering af engfugleskrab, afskærmning af yngleområder og begrænsning af prædation mm.).

I anden halvdel af planperioden gennemføres de konkrete indsatser i større, udvalgte områder, og der igangsættes det største antal plejeprojekter.

REDEGØRELSE:

Vadehavet er et vigtigt område for fugle, og flere sårbare og sjældne arter yngler i området. Deres leve- og ynglesteder er truet, blandt andet som følge af vandstands- og driftsændringer samt prædation. Der er ikke udarbejdet en samlet plan for at forbedre forholdene for engfugle som forudsat i nationalparkplanen, men der har været gennemført flere i denne sammenhæng vigtige indsatser.

I 2013 indledtes et samarbejde mellem Danmarks Jægerforbund, Dansk Ornitologisk Forening, Naturstyrelsen og nationalparken om regulering af prædatorer⁵. Danmarks Naturfredningsforening og de fire vadehavskommuner deltager i en følgegruppe. I de seks indsatsområder, Fanø nord, Fanø syd, Mandø, Rømø nord, Rømø syd og Sneum Digesø reguleres ræv, mink, mårhund, husmår og krage for at hjælpe de jordrugende ynglefugle med at få flere unger på vingerne. Projektet har uddannet lokale jægere til reguleringsjagt og benytter sig af forskellige fælde, som blev indkøbt til formålet. Ved udgangen af 2016 var der 32 frivillige jægere, som i 2016 nedlagde 64 ræve, syv mink, fem mårhunde, fire husmår og 122 krager. Dansk Ornitologisk Forening registrerer antallet af ynglefugle i indsatsområderne, men data kan endnu ikke vise en entydig konkret effekt af indsatsen ift. flere ynglende eng- og kystfugle.

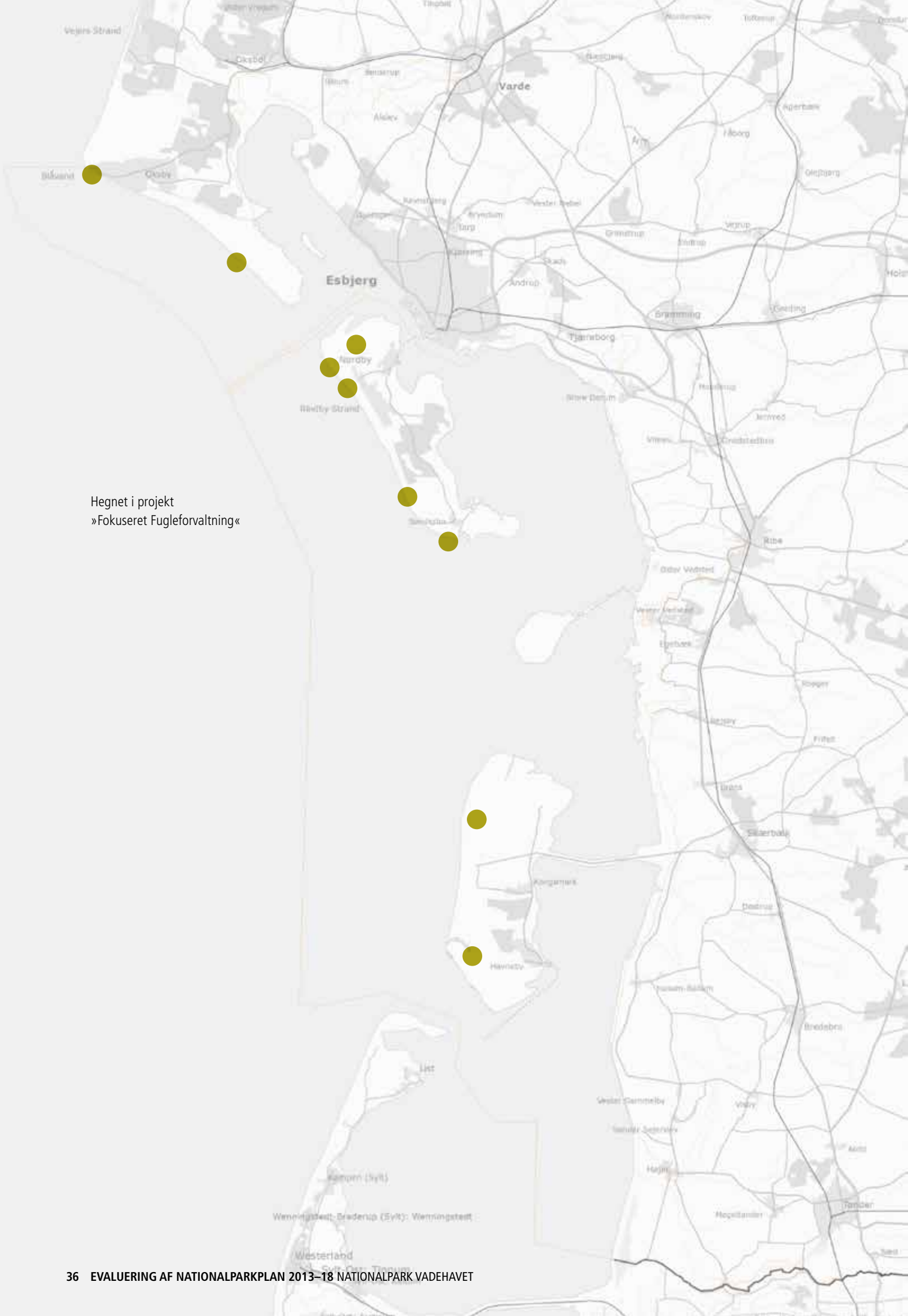

Det er normalt, at det kan tage flere år, før naturprojekter viser målbare effekter.

I 2016 indgik Den Danske Naturfond, Esbjerg Kommune, Business Region Esbjerg, Naturstyrelsen og nationalparken et ambitiøst samarbejde om at udvikle et projekt på Mandø, der skal sikre bedre vilkår for ynglende og rastende fugle gennem naturgenopretning og -pleje samt en ændret landbrugsdrift. Desuden skal projektet udvikle Mandø som lokalsamfund og forbedre oplevelsesmulighederne på øen. Esbjerg Kommune er projektleder og sekretariat for projektet. Den Danske Naturfond bidrager med ca. 20 mio. kr., Esbjerg Kommune med 2,8 mio. kr. og nationalparken med 0,9 mio. kr. Desuden vil Esbjerg Kommune, Business Region Esbjerg og nationalparken søge at rejse yderligere 8,4 mio. kr. Nationalpark Vadehavet er ansvarlig for delprojektet om erhvervsudvikling og formidling. Projektet er fortsat i en indledende fase, men forhandlingerne om jordfordeling er i gang, og planlægningen af delprojekterne er igangsat. Omlægning af driften af Naturstyrelsens arealer på Mandø (50 ha) i 2012 har allerede givet en observerbar positiv effekt for de ynglende engfugle.

I 1998–2002 gennemførte Ribe Amt, Skov- og Naturstyrelsen og Sydvestjysk Landboforening projektet »Operation Engsnarre«, hvor der bl.a. blev indgået 20-årige aftaler med lodsejerne om pleje af engarealerne. Nationalparken har deltaget i møder med bl.a. Esbjerg Kommune, Varde Kommune og Naturstyrelsen om fortsættelse af »Operation Engsnarre«, ligesom der er givet tilskud til, at Jysk Landboforening sammen med bl.a. Varde Kommune kunne holde et informationsmøde for lodsejerne i Varde Ådal om fremtiden for projektet.

I 2013 undersøgte kommunerne muligheden for at ændre hydrologien⁷ på en række arealer i nationalparken, herunder Varde Ådal, Ho Bugt, den nordlige del af Fanø, Mandø og Rømø Sønderland, for bl.a. at forbedre forholdene for ynglende engfugle. Udvidelsen af arealerne med afgræsning forventedes også at give en positiv effekt for ynglende engfugle.

Hegnet i projekt
 »Fokuseret Fugleforvaltning«

5.4. INDSATSEN 2013–18, 1.3: UDARBEJDE EN PLAN FOR SÆRLIGT TRUET NATUR

I første halvdel af planperioden udarbejdes en plan for særligt truede plante- og dyrearter, naturtyper og -arealer. Nationalparken vil vurdere muligheden for at genoprette eller forbedre arternes levesteder, formindske trusler mod dem og skabe forbedret sammenhæng mellem naturområder/levesteder.

REDEGØRELSE:

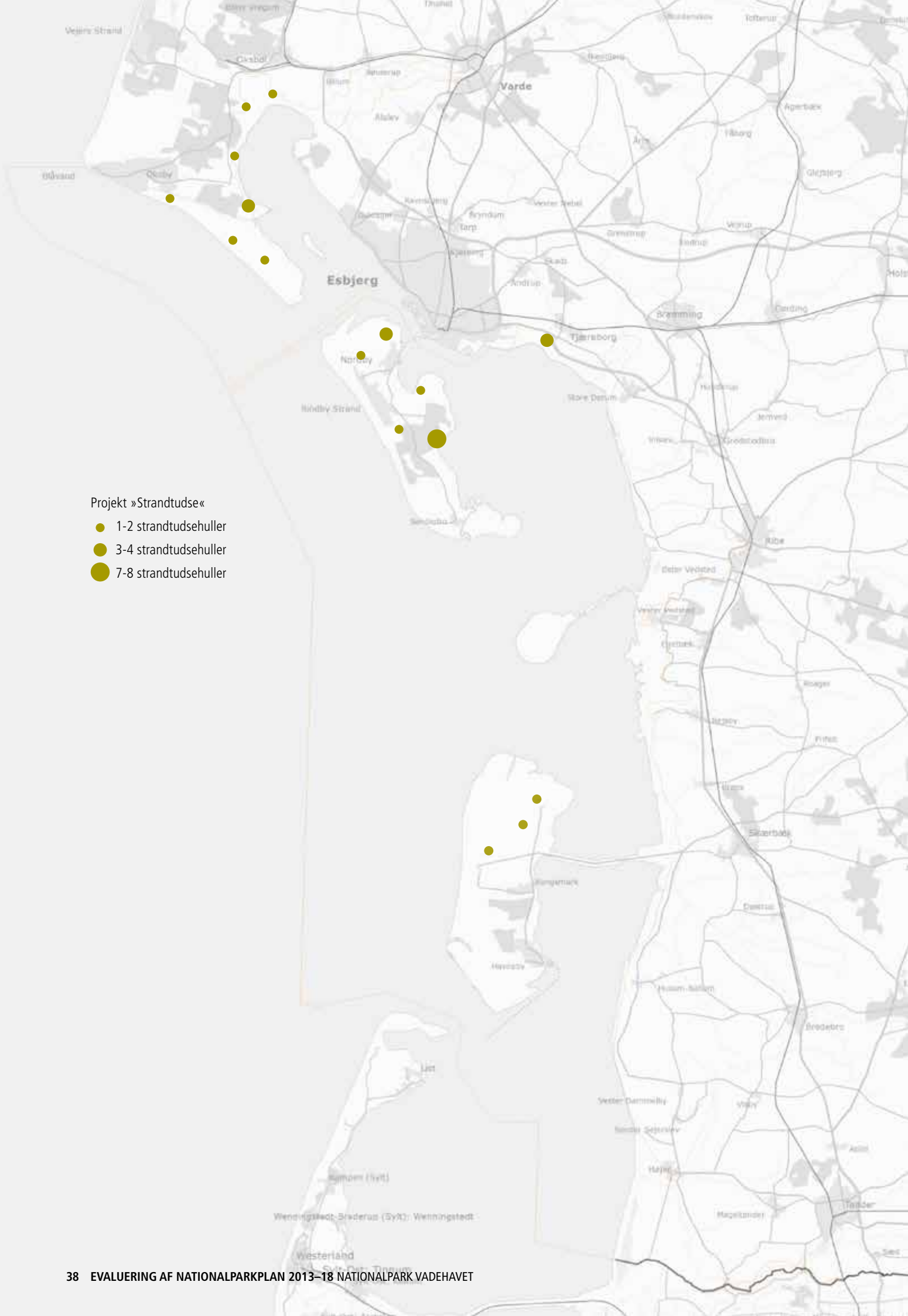
Der er ikke udarbejdet en plan for særligt truede plante- og dyrearter, naturtyper og -arealer, men der er gennem flere projekter arbejdet med at forbedre arternes levesteder og mindske truslerne imod dem. Kommunerne og Naturstyrelsen er opmærksomme på at sætte de arealer, som de råder over, i spil i forbindelse med målsætningen om at beskytte naturtyper.

I 2013 startede projektet »Fokuseret Fugleforvaltning«, som handler om at beskytte fugle, der yngler på strande og i klitter, mod forstyrrelser. I 2014 blev de første hegn sat på Skallingen, Fanø og Rømø sammen med midlertidige skilte. Desuden blev der opsat vildtkameraer ved reder af hvidbrystet præstekrave på Rømø for at følge ynglesuccesen. Der blev i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forening udarbejdet en rapport med resultater af overvågningen. I 2015 blev der i samarbejde med Naturstyrelsen Vadehavet afprøvet et koncept, hvor sensorer registrerer mennesker og rovdyr, der passerer et elektronisk hegn, som udsender skræmmelyde for at holde rovdyrene væk fra rederne. Der blev udarbejdet en rapport om forsøget. I

2016 rettedes nationalparkens indsats mod Fanø, hvor der ved Grønningen etableredes et rævesikkert elhegn til gavn for bl.a. hvidbrystet præstekrave og dværgterne. Arealet blev i samarbejde med Fanø Kommune udvidet i ynglesæsonen 2017, og det gav øget ynglesucces for klyde, hvidbrystet præstekrave og dværgterne. I regi af projektet blev der i perioden hegned ni steder på strandene fra Blåvandshuk i nord til Sønderstrand i syd. Projektets foreløbige resultater præsenteredes på en workshop på Sild i efteråret 2016.

Fanø Kommune etablerede Sønderho Strandsø i samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, foreningen Fanø Natur og nationalparken. Formålet var først og fremmest at gavne fuglelivet i klitområdet, men også at give besøgende mulighed for at se fuglene uden at forstyrre dem. Nationalparken gav tilskud til projektet. Det begyndte i 2013, og i foråret 2015 var sø, fugleskjul og formidling færdigt, så Sønderho Strandsø kunne indvies.

Projekt »Strandtudse«

- 1-2 strandtudsehuller
- 3-4 strandtudsehuller
- 7-8 strandtudsehuller

Under projektoverskriften »Særlig natur« er der blevet igangsat fem projekter:

Projekt »Ensiablåfugl« startede i 2013 i forlængelse af et tilskud til til Københavns Universitet til undersøgelser af artens status i nationalparken. Der blev iværksat produktion af to film og en folder, som vil blive færdiggjort i 2017.

Under projektet »Strandtudse« blev der i 2014 og 2015 gennemført en feltundersøgelse af strandtudsens forekomst og levesteder i nationalparken. I 2016 blev resultaterne udgivet i den faglige rapport »Strandtudsens i Nationalpark Vadehavet«. Rapporten kom med en række konkrete forslag til forbedring af levesteder, sammenbinding af delbestande, monitoring af effekten samt til formidling af arten. Ultimo 2015 blev der med afsæt i rapporten udarbejdet en ansøgning til 15. Juni Fonden om tilskud til anlæg af paddeskrab og formidling.

I december 2015 bevilgede 15. Juni Fonden 306.000 kr. til fortsættelse af projekt »Strandtudse« med henblik på at forbedre forholdene for strandtudsens. Projektet gennemføres i samarbejde med bl.a. Naturstyrelsen, Esbjerg Kommune, Fanø Kommune, Tønder Kommune, Varde Kommune og en række lokale lodsejere med nationalparken som projektejer. I løbet 2016 og 2017 blev der forbedret eller nyanlagt godt 50 levesteder for strandtudsens.

Et eksempel på en ønskelig indirekte effekt af denne indsats er, at både Forsvaret og Naturstyrelsen har besluttet at anlæg-

ge paddeskrab på egne arealer og at Esbjerg Kommune har iværksat pleje af hedearealer i Marbæk Plantage til gavn for ensianblåfugl.

Under projektet »Særlig natur på Rømø« blev der i 2016 i samarbejde med Tønder Kommune udarbejdet et udkast til en rapport over naturforholdene og mulige projekter på den centrale del af Rømø. Rapporten forventes færdiggjort i 2017, og pt. forhandles om projektets fremtid, og arbejdet med en forvaltningsplan for de vigtige naturområder og arter på det centrale Rømø er sat igang.

Naturstyrelsen, Tønder Kommune, Fugleværnsfonden og nationalparken samarbejder om projektet »Sortternen i Tøndermarsken«. I 2015–2017 blev der udlagt redeflåder i de vigtigste yngleområder, og ynglesuccesen blev overvåget. I 2017 forventes udgivet en faglig rapport om sortternen. 15. Juni Fonden gav i 2015 tilskud til konsulenten, og der arbejdes på at skaffe ekstern finansiering til en fortsættelse af projektet.

I projektet »Hav- og fjordterner« blev der i 2016 indledt et samarbejde mellem Esbjerg Havn, Dansk Ornitologisk Forening, Aarhus Universitet og nationalparken om skabe nye ynglepladser for hav- og fjordterner på Esbjerg Havn og herved minimere konflikterne med havneaktiviteter, samtidig med at betydelige dele af den samlede bestand af ynglende terner i Vadehavet sikres. Der blev desuden arbejdet på at skaffe ekstern finansiering.

#TERNEMOLE

#SOMMERFUGLEJAGT

#STRANDTUDSE

#SØNDERHO STRANDSØ

Det lykkedes i første omgang at få 165.000 kr. fra 15. Juni Fonden, og i 2017 startede projekt »Ynglefugle på Esbjerg Havn«, der også støttes økonomisk af Esbjerg Havn, IAT A/S og Jutlandia Terminal A/S. Formålet med projektet er dels at forbedre ynglemulighederne for ternene, dels at mindske generne ved, at ternene, der ruger på tage, forsvare deres reder mod mennesker. Der blev anlagt en yngleplads for hav- og fjordterne på en mole i Esbjerg Sydhavn. Ternemolen blev etableret med hjælp fra frivillige fra Dansk Ornitologisk Forening, som opsatte hegn for

at hindre mennesker og rovdyr i at komme til rederne. Desuden deltager Aarhus Universitet i projektet, som fortsætter i 2018.

Som nævnt skulle der have været udarbejdet en plan for særligt truede plante- og dyrearter, naturtyper og -arealer. Efter drøftelser med de fire kommuner og Naturstyrelsen blev det besluttet at bruge *Det Grønne Danmarkskort* som oversigt over værdifuld natur og arter.

5.5. INDSATSEN 2013–18, 1.4: ØGE NATURINDHOLDET I KLITTER OG KLITHEDER

I første halvdel af planperioden udarbejdes en plejeplan for klitter og klitheder bl.a. med henblik på at bekæmpe tilgroning, næringsstofbelastning og afvanding. I anden halvdel af planperioden igangsættes projekter for at realisere plejeplanens mål – herunder konkrete naturgenopretningsprojekter.

REDEGØRELSE:

Der er ikke udarbejdet en samlet plejeplan for klitter og klitheder. Som nævnt under pkt. 5.2 har Fanø Kommune dog indhegnet et større areal og sikret en afgræsning, som bidrager til sikringen af klitter og klitheder på øen. Inden dyrene blev lukket ud, blev der gennemført en botanisk registrering betalt af nationalparken, så effekten af græsningen vil kunne

moniteres og dokumenteres. Desuden har indsatsen været et undertema for nationalparkens store tilskudspulje i 2016, uden at det resulterede i projektansøgninger om klitter og klitheder. Der kan søges om tilskud til implementering af indsatserne igen i 2017.

5.6. INDSATSEN 2013–18, 1.5: ØGE VIDEN OM OG FORSTÅELSE AF VADEHAVETS NATUR

Der afholdes temamøder om naturforhold i nationalparken med henblik på at opbygge netværk og samarbejde mellem forvaltning, formidling, forskning og lokalbefolkning. Temamøderne skal bidrage til at udbrede kendskabet til nationalparkens natur på alle niveauer og herigennem blive et aktiv for egnen.

REDEGØRELSE:

Bestræbelserne på at øge viden om og forståelse for Vadehavets natur indgår i flere af målsætningerne i nationalparkplanen, se navnlig kapitel 12. Under indsats 1.5 fastsættes årlige temamøder, som er blevet afholdt som planlagt. I samarbejde med Vadehavets Formidlerforum er afholdt tre temamøder, hvor emnet primært var naturforhold i nationalparken. I oktober 2014 blev der afholdt temamøde med emnet »Græsning i fortid, nutid og fremtid«, og det tilhørende temahæfte blev udgivet i december 2015. I november 2015 blev der afholdt temamøde med emnet »Diger i fortid, nutid og fremtid«, og det tilhørende temahæfte blev udgivet i juli 2016. I juni 2016 blev der afholdt temamøde med emnet »Prædation – rovdyr og ynglefugle i Vadehavet«, og det tilhørende temahæfte blev udgivet i oktober 2016.

Evaluering

5.8. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 1

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Vadehavet er et stort område med mange naturbevaringsmæssige opgaver og udfordringer til lands og til vands. Nationalparken er kommet et stykke vej med de valgte indsatser, men der tilbagestår yderligere opgaver og en naturfaglig vurdering, prioritering, justering og opskalering af aktiviteterne. Det kan næppe forventes, at man over en kort årrække vil kunne indfri målene, men nationalparken skal lægge nogle klare spor ud til opfølgning både i egen organisation og hos samarbejdspartnerne.

Baseret på ovenstående gennemgang og på interviews med aktørerne i Vadehavet er de vigtigste opnåede erfaringer og succeser:

Anerkendelsen af Vadehavet som et internationalt betydningsfuldt område for både træk- og ynglefugle er stor, jf. udpegningen som Ramsar-område i 1987. Der er en stigende bevidsthed om, at beskyttelse af naturtyper og levestedsforvaltning i denne forbindelse er noget helt essentielt og en forudsætning for, at Vadehavet og vadehavsregionen fremstår

som unik natur. Opmærksomheden omkring betydningen af afgræsning og forvaltningen af de karakteristiske marskenge er bredt funderet i regionen.

»Prædationsprojektet« er kendt af de interviewede og værdsat for dets potentielle bidrag til fuglelivet og som prototype for kollaborative indsatser. Organiseringen af det synes at fungere godt med et fint samarbejde mellem parterne i projektet. Landmænd og lodsejere medvirker også.

»Mandøprojektet« med jordfordelingen kendes af mange af de interviewede, og der er meget store forventninger til, at det skaber bedre levevilkår for ynglefuglene. Det betegnes som særlig interessant, at man arbejder med at tilgodese både landmændenes interesser og naturhensynene i en kreativ symbiose. Flere af de interviewede nævner, at dette projekt kan have en eksemplarisk værdi og bidrage til læring om koncept, organisering og finansiering, og at erfaringerne måske kan bruges andre steder i Vadehavet.

Flere store fonde er engageret i naturbeskyttelse, hvilket under givne omstændigheder er en afgørende forudsætning for at skabe et volumen i beskyttelsesindsatsen.

Nationalparken har ikke myndighedsansvar for naturområderne, og som det ses ovenfor, er alle indsatser og aktiviteter båret af samarbejder med myndigheder og andre aktører. Det illustreres, at det er lykkedes nationalparken sammen med de forskellige samarbejdspartnere at sætte fokus på beskyttelsesbehovet på vigtige områder og motivere til en konkret indsats. Nationalparkens brede kontakthorizont er i mange tilfælde løftestænger, og nationalparkens muligheder for formidling har bidraget til, at fagligt set snævre emner er kommet til bredere grupper kendskab. Ikke mindst »Strandtudse-« og »Sortterneprojektet« beskrives som mulige modelprojekter.

På enkeltprojektniveau knytter der sig en særlig opmærksomhed til følgende tre projekter: Projekt »Sønderho Strandsø« er et eksempel på et projekt, hvor en

anden part tager ansvar for at gennemføre projektet, men hvor nationalparken bidrager både økonomisk og fagligt. Projekt »Strandtudse« er et eksempel på et projekt, hvor både private og offentlige lodsejere lægger jord til indsatsen. Projekt »Fokuseret fugleforvaltning« er et eksempel på et projekt, hvor især frivillige sammen med kommunerne og Naturstyrelsen yder en indsats for at monitere projektets effekter.

Beskyttelsen af naturtyperne og forbedringen af vilkårene for fugle- og andet dyreliv er gået langsommere end det implicit ligger i nationalparkplanens Målsætning 1. Dette erkendes bredt blandt nationalparkens aktører. Erfaringerne og refleksionerne er:

Flere af de interviewede grønne organisationer er inde på, at naturforvaltningen som følge af en politisk nedprioritering langt fra er på et optimalt niveau. Nogle siger meget direkte, at der sker alt for lidt på beskyttelsesfronten. De efterlyser, at flere ressourcer anvendes til at skabe mere natur og forbedre naturtilstanden.

Kritikerne finder, at områdets naturaktører har for lidt fokus på aktiv naturpleje og naturudvikling, og at Nationalpark Vadehavet ikke i den henseende kan sammenligne sig med nationalparker i udlandet. Nationalpark Vadehavet har ingen myndighedsopgaver og har dermed ikke en direkte indflydelse på beskyttelsesforanstaltninger og forvaltning, og nogle ser den pragmatiske nødvendighed som en svaghed og som en medvirkende forklaring på, at ambitionerne i Målsætning 1 ikke er fuldt indfriet.

Plejeindsatser finder primært sted på offentligt ejede arealer, men det er omkostningskrævende og kan derfor ikke gennemføres i et optimalt omfang. Man har ikke fundet frem til metoder, incitamenter og samarbejdskonstellationer, som kan motivere private lodsejere til at deltage med en stor vægt.

Der er ikke som forudsat udarbejdet en plan for indsatsen. Prioriteringen er sket ud fra sekretariatets faglige viden i samarbejde med myndigheder på området og forskere. En systematisk og professionel

monitering af naturen og evaluering af projekteffekter er ikke på plads. Der er for ringe viden om truet natur. Det fremhæves af flere af de interviewede udenfor det offentlige forvaltningssystem, at mangel på dokumentation er en barriere ikke bare for en fortsat forbedring af og beskyttelse af naturtyperne, men også for en afbalanceret og bæredygtig udnyttelse. Der savnes grundlag for en udpegning af kritiske lokaliteter til en indsats og for udvælgelse af metoder i beskyttelse. •

#KULTURLANDSKAB

KAPITEL 6

Evaluering af MÅLSÆTNING 2

– om bevaring af kulturskabte naturarealer

6.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 2

Kulturskabte naturarealer som ferske enge og klæggrave skal bevares, og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes. Der bør bevares og fremmes en landbrugsdrift, som sikrer kulturlandskabet og områdets karakterarter.

Der er opstillet tre delmål for MÅLSÆTNING 2 i planperioden:

- 2a At gennemføre konkrete projekter for at styrke naturkvaliteten, fremme områdets karakterarter og øge mangfoldigheden på ferske enge/inddigede marskområder, i de øvrige lysåbne naturarealer samt i vandløb og søer.
- 2b At fremme driftsformer, der sikrer marskens særlige kulturlandskab og naturkvalitet. Det kan ske ved, at der skabes en forbedret driftsøkonomi på marskarealer gennem særlige produkter, markedsføring og specifikke tilskud – herunder at igangsætte pilotforsøg og udpege demonstrationsarealer.
- 2c At der udarbejdes en overordnet plan for design, drift og pleje af klæggrave og deres omgivelser – med det formål at forbedre deres naturindhold.

Der er et overlap mellem nogle af indsatserne under denne målsætning og indsatserne under Målsætning 1 og 7 og 10. Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med 6 konkrete indsætter, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

6.2. INDSATSEN 2013–18, 2.1: FORBEDRE NATURINDHOLDET PÅ DE FERSKE ENGE

Nationalparken vil understøtte og igangsætte projekter med det formål at øge naturindholdet og styrke naturkvaliteten på de ferske enge gennem naturgenopretning og pleje, forbedret arrondering og sammenhæng mellem naturarealer. Indsatsen kan omfatte genslyngning af vandløb, hævnning af vandstand, tilskud til særlig drift, jordopkøb og -fordeling.

REDEGØRELSE:

På baggrund af en henvendelse fra en lokal initiativgruppe gik Esbjerg Kommune, Naturstyrelsen Vadehavet og nationalparken i 2014 sammen om Naturprojekt Ribemarsken. Formålet med projektet var tredelt: at genåbne åslyngerne i Ribe Vesterå, at gennemføre naturforbedringer i Ribemarsken og at forbinde Ribe med Vadehavet ved Kammerslusen med en natursti. I første halvår 2015 blev der afholdt møder med lodsejerne og en interessentworkshop, og i juni 2015 lå rapporten »Naturprojekt Ribemarsken – forundersøgelse af projektmulighederne i Ribemarsken« klar. I rapporten undersøgte et rådgivende ingeniørfirma forskellige realiseringsscenerier. Hvis de foreslåede naturprojekter eller dele heraf bliver gennemført, vil de indebære bl.a. ændret afvanding og ekstensivering af landbrugsdriften. I løbet af efteråret 2015 og i starten af 2016 blev der afholdt yderligere møder med lodsejerne, og det stod klart, at der ikke kunne skabes enighed om scenarierne om genåbning af åslynger. Der var dog opbakning til dele af naturprojektet og stiprojektet. Esbjerg Kommune satte derfor projektet i bero, men vil søge at gennemføre delprojekterne.

I kapitel 5 omtales græsningsprojekter, som bidrager til beskyttelse af naturtyper. Græsningsprojekter er dog også i vidt omfang projekter, som bevarer kulturskabte naturarealer. Der er også en klimasikringsdimension i forbindelse med beskyttelse af kulturskabte naturarealer, som der arbejdes med i »Tøndermarsk Initiativet«.

6.3. INDSATSEN 2013–18, 2.2: ØGE NATURINDHOLDET I KLÆGGRAVENE

I første halvdel af planperioden vurderes naturtilstanden i klæggravene og deres behov og potentiale for naturgenopretning. På baggrund af erfaringen fra bl.a. Sneum Digesø udarbejdes forslag til indsats for hver klæggrav – herunder muligheden for at skabe den rigtige variation i vanddybde, udlægning af rævesikre yngleøer, bekæmpelse af mink og ekstensiv drift på de tilstødende arealer. I anden halvdel af planperioden gennemføres reetablering i mindst fire klæggrave med udgangspunkt i indsatsplanen.

REDEGØRELSE:

Der blev i starten af 2013 udarbejdet en oversigt over klæggravene i Nationalpark Vadehavet samt i nationalparkens opland. Rapporten beskrev naturtilstanden og behovet for pleje for hver enkelt klæggrav.

I 2014 blev der udarbejdet en ejendomsmæssig forundersøgelse ved Sneum Digesø. Det førte til, at Esbjerg Kommune, Darum-Tjæreborg Digelag og nationalparken gennemførte en fysisk genopretning af Sneum Digesø i efteråret 2015. Samme år drøftedes mulighederne for genopretning af klæggravene i Nr. Farup og Sdr. Farup Enge med Naturstyrelsen, ligesom det blev undersøgt, om der kunne skaffes fondsfinansiering

til en jordfordeling ved Allerup og Tjæreborg Enge. Fra 2016 indgik også klæggravene i Margrethe Kog i drøftelserne med Naturstyrelsen.

Fra 2016 blev det muligt at søge tilskud til projekter, der gennemfører nationalparkplanens indsats 2.2, og Naturstyrelsen Vadehavet fik tilsagn om tilskud til projektet »Fuglevenlige foranstaltninger ved Sdr. Farup Klæggrav«.

Man kan således konstatere, at reetablering af klæggravene er pågået som beskrevet i indsatsen, og at det bl.a. har medført bedre yngleforhold for fuglene i Sneum Digesø.

#NATURGENOPRETNING

6.4. INDSATSEN 2013–18, 2.3: FORBEDRE NATURINDHOLDET PÅ DE DYRKEDE AREALER

I første halvdel af planperioden udarbejdes en oversigt over omdriftsarealer i nationalparken og forslag til konkrete tiltag, der kan forbedre naturindholdet, og som samtidig tilgodeser hensynet til landbrugsdriften. På baggrund af forslagene indrettes en række forsøgs- og demonstrationsarealer, hvorfra erfaringer og viden deles gennem erfa-grupper mv. I anden halvdel af planperioden gennemføres projekter med et naturforbedrende indhold i mindst ét større, sammenhængende område med omdriftsarealer.

REDEGØRELSE:

Der er udarbejdet en oversigt over omdriftsarealer i nationalparken, mens forslag til konkrete tiltag, der kan forbedre naturindholdet ikke er indarbejdet. Der er således heller ikke

taget andre initiativer, der er med til at gennemføre denne indsats, bortset fra de under pkt. 5.2 og 6.2 nævnte, hvor nogle af arealerne kan være fx græsarealer i omdrift.

6.5. INDSATSEN 2013–18, 2.4: FREMME UDVIKLING AF – OG INFORMATION OM – STØTTEORDNINGER

Nationalparken vil arbejde for, at der tilbydes en bred vifte af støttemuligheder [til landbruget], som kan medvirke til at skabe den fornødne opbakning til forbedring af naturindhold og beskyttelse af kulturhistoriske elementer i de dyrkede områder.

REDEGØRELSE:

Nationalparkens egne tilskudsordninger er statsstøtte²⁴, der gives under de minimis-reglen²⁵. Denne form for statsstøtte kan ikke kombineres med støtteordninger under landdistriktsprogrammet, og det er således ikke muligt at give et ekstra tillæg til afgræsning af arealer i nationalparken. Med nationalparkens organisatoriske ophæng har det vist sig vanskeligt at få indflydelse på udformningen af støtteordninger under landdistriktsprogrammet, fx som ellers ønskeligt en højere sats ved afgræsning af arealer i nationalparken.

Som det fremgår af kapitel 5 har nationalparken og nationalparkens partnere i flere tilfælde fået tilsagn om tilskud fra Landbrugsstyrelsen til hegning og græsning af større arealer. Det er hensigten, at der ved oprettelsen af Græsningsforeningen Nationalpark Vadehavet vil blive sat øget fokus på at formidle viden om støtteordninger til lodsejere og forpagtere, der gerne vil fremme naturindholdet på deres arealer eksempelvis ved afgræsning.

#GÆS I FLOK

6.6. INDSATSEN 2013–18, 2.5: UDARBEJDE EN FORVALTNINGSPLAN FOR GÅSEBESTANDE

Nationalparken vil på baggrund af VadehavsForums anbefalinger i 2010 vil medvirke til, at der i første halvdel af planperioden udarbejdes forslag til en forvaltningsplan for gæs i den danske del af Vadehavet. Samtidig undersøges mulighederne for en grænseoverskridende indsats med Tyskland og Holland.

REDEGØRELSE:

I interviewundersøgelserne nævnes det af nogle, at bramgæs er blevet et problem for landmændene. Der er en stor tværgående enighed om, at der bør iværksættes en aktiv naturforvaltning med regulering af gæs. I nationalparkplanen blev det anført, at nationalparken på baggrund af Vadehavsforums anbefalinger i 2010 skulle medvirke til, at der i første halvdel af planperioden udarbejdes forslag til en forvaltningsplan for gæs i den danske del af Vadehavet. Samtidig skulle mulighederne for en grænseoverskridende indsats med Tyskland og Nederlandene undersøges.

Nationalpark Vadehavet deltager i arbejdsgruppen »Goose Management Group« under Vadehavsforum (se også kapitel

15). Her bidrog nationalparken til rapporten *Trilateral Goose Management Scheme*, der blev udgivet i december 2013. I forlængelse heraf gav nationalparken i 2015 tilskud til konferencen »Goose Management: Challenges 2015«, som blev arrangeret af Aarhus Universitet og Naturstyrelsen som et led i »Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds« indsats med at finde en løsning på udfordringen med bramgæs i samarbejde med alle lande langs Den Øst-atlantiske Trækrute (flywayen). Udarbejdelsen af en egentlig forvaltningsplan og implementeringen af den er en myndighedsopgave, der arbejdes på internationalt langs flywayen.

6.7. INDSATSEN 2013–18, 2.6: IVÆRKSÆTTE FORUNDERSØGELSER TIL STØRRE Å-GENOPRETNINGER

I forarbejderne til nationalparkplanen er der peget på tre genopretningsprojekter i tilknytning til de større vandløb: genåbning af den store å-slynge i Ribe Vesterå, genslyngning af Tved Å ind over Hovedengen i Ribe og genslyngning af Sneum Ås vestlige del. Nationalparken vil tage initiativ til forundersøgelser samt arbejde for at rejse den nødvendige kapital til gennemførelse af projekterne.

REDEGØRELSE:

Som beskrevet under pkt. 6.2 blev der i forbindelse med »Ribemarskprojektet« udarbejdet forskellige scenarier for at genåbne den store å-slynge. Da der ikke kunne opnås enighed om, hvilket scenarie der skulle implementeres, blev denne del af projektet opgivet. Nationalparken har afventet arbejdet med Ribe Å, før der tages fat på genslyngning af Tved Å eller Sneum Å.

Evaluering

6.9. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 2

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Store dele af Nationalpark Vadehavets terrestriske areal (landarealer) er landbrugsarealer, og der er en lokal bevidsthed om, at mange landmænd var skeptiske overfor nationalparkprojektet og frygtede mulige restriktioner og rådighedsindskrænkninger. Den kadence, som Målsætning 2 implementeres med, og de relativt få konkrete projekter har rod i denne skepsis. Man har dog opnået resultater i forbindelse med klæggravene.

»Tøndermarskinitiativet« og »Mandøprojektet« er begge eksempler på projekter, hvor private fonde og kommune går ind i et større projekt, der bl.a. direkte og indirekte understøtter denne målsætning. Uden en udpegning som nationalpark og verdensarv ville disse projekter næppe have nydt fremme hos fonde og kommuner.

Adskillige af de interviewede konstaterer dog, at landmændenes og andre lokales bekymring langt hen ad vejen har været ubegrundet. Indtrykket er fra aktører uden for landbrugskredsene, at mange

landmænd også efterhånden anerkender værdierne af nationalparkens bestræbelser på at sikre naturen i nationalparkens kulturlandskaber og at udpejningen til nationalpark ikke indebærer restriktioner for dem på dyrkede arealer. Denne holdningsændring er den væsentligste opnåede succes under denne målsætning. Der er små åbninger på vej, og nye udviklingsveje kunne tænkes bedre sammen med moderne klimasikringsindsatser, mener nogle af de interviewede blandt offentlige myndigheder og grønne organisationer. De store fondsstøttede projekter vil kunne få en demonstrationsværdi og hjælpe med at skabe et realistisk dokumentationsgrundlag for indsatser omkring bevaring og beskyttelse af de kulturskabte naturarealer, og dette anerkendes af de fleste aktører. Der er en stor interesse for de nye metoder, som man kan arbejde med. Kritikerne især i de grønne organisationer nævner dog, at netop landmændenes skepsis bidrager til, at nationalparkmålene på natursiden realiseres langsommere end ideelt set ønskeligt.

Forundersøgelserne viser desuden, at mange landmænd er positive overfor naturforbedrede initiativer, men en væsentlig erfaring er også, at større initiativer på private lodsejeres arealer kræver kompensation eller andre økonomiske virkemidler af en økonomisk størrelse, der ligger langt uden for nationalparkens direkte økonomiske formåen. •

#FRI DYNAMIK

KAPITEL 7

Evaluering af MÅLSÆTNING 3

– om geologi og landskab

7.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 3

Nationalparkens karaktergivende landskabselementer og markante geologiske formationer skal bevares og synliggøres, og den dynamiske landskabsdannelse af klit- og marskområder skal fremmes.

Der er opstillet to delmål for MÅLSÆTNING 3 i planperioden:

- 3a At fremme naturens frie dynamik i nye områder og gennemføre nødvendige forundersøgelser for projekter på konkrete lokaliteter.
- 3b At udarbejde en bevarings- og udviklingsplan for de karaktergivende landskaber.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med to konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

7.2. INDSATSEN 2013–18, 3.1: VURDERE INITIATIVER TIL FREMME AF NATURENS FRIE DYNAMIK

I områder, hvor udviklingen i ejendomsforhold, drift og/eller kystbeskyttelsesindsats gør det muligt, vil nationalparken – i samarbejde med de berørte parter – vurdere muligheden for at udarbejde konkrete forslag til at genskabe naturens frie dynamik.

REDEGØRELSE:

I dag er Skallingen og Langli overladt til naturens frie dynamik. Dog påvirkes sedimentbudgettet⁹ af sandsugning i forbindelse med uddybningen af sejlrenden i Grådyb, og Skallingen afgræsses med kreaturer. Varde Å er som den eneste å i hele vadehavsområdet ikke reguleret af diger og sluser. Da Varde Ås munding er præget af tidevand, er det samtidig det eneste uregulerede estuarie¹⁰ i hele vadehavsområdet. Fra Esbjerg

og til grænsen er det meste af fastlandet inddiget, og langt de fleste steder vil genskabelse af naturens frie dynamik have ganske væsentlige samfundsøkonomiske omkostninger. Der har i perioden ikke været en udvikling, som har gjort det muligt at arbejde med at genskabe naturens frie dynamik. Se også pkt. 6.7 om genopretning af åer.

7.3. INDSATSEN 2013–18, 3.2: UDARBEJDE EN BEVARINGS- OG UDVIKLINGSPLAN FOR KARAKTERGIVENDE LANDSKABER

I anden halvdel af planperioden vil nationalparken fremme udarbejdelsen af en plan for landskabsbevaring og udvikling af nationalparkens landskaber og deres nære omgivelser. Dette skal ske med udgangspunkt i landskabsanalysen fra pilotprojektet. Planen bør bl.a. redegøre for, hvilke elementer og sammenhænge der er bærende for landskabernes karakter og oplevelsesværdier. Herunder ligger en vurdering af, hvilke rumlige og visuelle karakterer der bør fastholdes. Som overordnet mål bør det sikres, at der fortsat er forskel på by og land i vadehavsområdet, og at karakteristiske byprofiler og markante overgange mellem byområder og det åbne land fastholdes.

REDEGØRELSE:

Der er ikke udarbejdet en bevarings- og udviklingsplan for de karaktergivende landskaber. Nationalparken deltager i »Kultur og Planlægning« (KoP), som er et samarbejde mellem Kulturarvsstyrelsen, Naturstyrelsen, det trilaterale samarbejde, Kom-

munernes Vadehavssekretariat, Vadehavets Formidlerforum, Esbjerg Kommune, Fanø Kommune, Tønder Kommune, Varde Kommune, Varde Museum, Museum Sønderjylland, Sydvestjyske Museer, Fiskeri- og Søfartsmuseet samt nationalparken.

Arbejdsgruppen har bl.a. arbejdet med en fælles forståelse af kulturmiljøer, hvor vurdering af det tilstødende landskab også blev inddraget.

Staten har udmeldt nationalparker som en statslig interesse, der skal indarbejdes i de kommuneplaner, der er under revision. I den forbindelse har der været afholdt møde med Esbjerg Kommune med henblik på at indarbejde nationalparken og verdensarven i kommuneplanen. Såvel Esbjerg, Tønder som Varde Kommune har fået udarbejdet landskabsanalyser, hvor de i indsatsen nævnte landskaber indgår med henblik på at indarbejde disse i kommuneplanen.

Projekter, hvor der potentielt er konfliktende interesser i forhold til de i indsatsen nævnte værdier, vil oftest kræve en tilladelse efter planloven⁸. Efter planlovens §59 er de danske nationalparkfonde klageberettigede ift. landzonetilladelser, lokal- og kommuneplaner. Det betyder, at nationalparken modtager disse i høring. Når nationalparkens bestyrelse finder det passende, afgiver nationalparken høringssvar efter planloven eller anden lovgivning. Det er sket i enkelte tilfælde, fx i forbindelse med en omfartsvej ved Ribe.

#RIBES BYPROFIL

Evaluering

7.5. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 3

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Nationalparken opfatter målene omkring geologi og landskab som vigtige, men de er også i et vist omfang overlappende med andre målsætninger om natur og landskaber og kulturmiljøer.

Den specifikke indsats under denne målsætning var derfor begrænset.

Med et konstruktivt samarbejde med kommunernes planinstanser er der dog åbnet for, at nationalparkens interesser kan tilgodeses i højere grad. Interviews med kommunale aktører understreger betydningen heraf og viljen hertil, og der er eksempel på, at lovgivningens muligheder anvendes. Men med afsæt i de brugerønsker, som aktørerne fremhæver, for eksempel i forbindelse med rekreative foranstaltninger og turisme, fremhæves også et behov for at udvikle metode og tilgange bedre, herunder til en mere proaktiv inkludering af nationalpark-hensynene i alle dele af kommuneplanerne. •

#BEVARINGSVÆRDIG BYGNING

KAPITEL 8

Evaluering af MÅLSÆTNING 4

– om kulturmiljøer og kulturhistoriske helheder og enkeltheder

8.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 4

Kulturmiljøer og kulturhistoriske helheder og enkeltelementer, der fortæller om Vadehavet, skal bevares, synliggøres og gøres tilgængelige, herunder kystsikringsanlæg, afvandings- og bevandingssystemer, landbrug og bebyggelse på værft, marsk og gest, jagt, fiskeri og søfart, grænselandets historie og rekreation.

Der er opstillet fem delmål for MÅLSÆTNING 4 i planperioden:

- 4a At understøtte lokalsamfundenes, kommunernes og museernes arbejde med at bevare nationalparkens værdifulde kulturmiljøer og dens kulturhistoriske helheder og enkeltelementer – herunder fremme indsatsen for at gennemføre bevarende lokal- og landsbyplaner. Dette skal medvirke til at fremme bosætning og liv i lokalsamfundene.
- 4b At iværksætte initiativer til at fremme formidling af – og viden om – nationalparkens internationale værdier samt dens særlige, maritime kulturhistorie.
- 4c At afklare mulighederne for at fremme bevaringstiltag og synliggørelse af de kulturhistoriske elementer gennem konkrete støtteordninger og uddannelses tilbud.
- 4d At skabe en plan for undersøgelser og udgravninger, der kan bidrage med ny viden.
- 4e At inddrage kulturhistoriske hensyn og sammenhænge i forbindelse med eventuelle ændringer af nationalparkens grænser.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med fem konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

8.2. INDSATSEN 2013–18, 4.1: SIKRE TRADITIONEL OG NÆNSOM RENOVERING AF BYGNINGER

I første halvdel af planperioden foretages en gennemgang af fredede og bevaringsværdige bygninger – i et samarbejde med Kulturstyrelsen, kommunerne, museerne og private fonde. Hensigten er at etablere en bevaringsfond og/eller udnytte eksisterende støtteordninger for at sikre traditionelle og nænsomme løsninger ved ny- og ombygning, ændret anvendelse eller renovering af huse og gårde. I forlængelse heraf iværksættes en oplysningskampagne til ejere om økonomisk og videnskabelig hjælp.

REDEGØRELSE:

Nationalparken har gennemført tre projekter om bevaringsværdige bygninger. I 2013 i samarbejde med »Kulturhistorie og Planlægning« (KoP – se kapitel 7) og med Sydvestjyske Museer som projektleder blev alle bevaringsværdige bygninger i nationalparken registreret, ligesom de fire kommuners metodiske tilgang til bevaring blev undersøgt. Resultaterne blev udgivet en rapport i december 2013. Den udgør et vidensgrundlag for både kommuner og borgere, som ikke tidligere har været tilgængeligt på en systematisk måde.

Det andet projekt om bevaringsværdige bygninger havde fokus på formidling, og det behandles nedenfor under pkt. 8.5. Et tredje projekt blev gennemført i 2016 i samarbejde med Syddansk Erhvervsskole i Odense, Museum Sønderjylland, Sydvestjyske Museer, Esbjerg Kommune og nationalparken. 10 lokale håndværkere tog en særlig version af modul 1 og 2 på restaureringshåndværkeruddannelsen. På modul 1 underviste museerne og kommunen i egnens byggeskik. På modul 2 foregik praktikken på Sejerslevgaard, som blev stillet til rådighed af ejeren. På grund af besparelser på Syddansk Erhvervsskole blev forløbet ikke gentaget trods udtrykte tilkendegivelser om, at der er brug for disse restaureringskompetencer hos håndværkere. For at understøtte fokus på bygningskulturen gav Nationalparken af tilskudspuljen til lokale projekter og arrangementer

#RENOVERE FLISEVÆG

#ÅDRE DØR

tilskud til Foreningen Sejerslevgaards Venner til et seminar om vestslesvigsk byggeskik.

Der blev ikke etableret en fond til bygningsbevaring som forudsat. Der findes i dag flere lokale fonde, og der kunne ikke findes

opbakning og midler til en selvstændig ny fondsdannelse. Flere af de større private fonde investerer indenfor egne principper og rammer i bevaring af historiske kulturmiljøer, bygninger og anlæg, herunder i forbindelse med »Tøndermarsk Initiativet«, som er beskrevet i kapitel 9.

8.3. INDSATSEN 2013–18, 4.2: FREMME UDARBEJDELSEN AF BEVARENDE LOKALPLANER OG LANDSBYPLANER

Der søges et samarbejde med kommunerne om udarbejdelse af bevarende lokalplaner og/eller landsbyplaner for landsbyerne i nationalparken.

REDEGØRELSE:

Det skal bemærkes, at kommunerne allerede før planperioden havde udarbejdet bevarende lokalplaner og landsbyplaner for vigtige by- og landsbymiljøer. Der kom i perioden flere til, herunder var Esbjerg Kommune aktiv med landbyplaner, og Tønder Kommune udarbejdede lokalplan for Ballum som led i udmøntningen af støtte til restaurering fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal. Sydvestjyske Museer og Esbjerg Kommune samarbejdede om at udvikle en ny registreringsmetode KAP (Kulturhistorie, arkitek-

tur og planlægning) baseret på SAVE¹¹ og KIP¹². Nationalparken indgik ikke i planperioden i selvstændige initiativer til at styrke samarbejdet med de fire kommuner om udarbejdelse af nye bevarende lokalplaner eller landsbyplaner, men engagerede sig i stedet i det eksisterende KoP-samarbejde. Arbejdet med den nye registreringsmetode blev omtalt på temamødet og i temahæftet om bevaringsværdige bygninger, og metoden blev præsenteret på forskningsdagen i 2016.

8.4. INDSATSEN 2013–18, 4.3: UDARBEJDE EN PLAN FOR ARKÆOLOGISKE UDGRAVNINGER

I første halvdel af planperioden udarbejdes plan for udgravninger i nationalparken i samarbejde med de ansvarlige museer – med særlig fokus på tidlig bebyggelse, digeforløb og værfter samt ladepladser, fiskerlejer og skibsvrag.

REDEGØRELSE:

Der er ikke udarbejdet en plan for arkæologiske udgravninger.

8.5. INDSATSEN 2013–18, 4.4: FORMIDLING DEN »VADEHAVSSPECIFIKKE« KULTURHISTORIE

Formidling af registrerede, bevaringsværdige kulturmiljøer, kulturhistoriske helheder og elementer for en bredere kreds – med fokus på »vadehavsspecifikke« forhold: sommerdiger¹³, »skummede agre¹⁴«, støper¹⁵, veler¹⁶ mv.

REDEGØRELSE:

Som omtalt ovenfor blev der i 2014 afviklet et projekt om bevaringsværdige bygninger. Det havde fokus på formidling af bygningsarven. Det resulterede i to guidemanuskripter til byvandring for *Fanø Nordsøbad* og *Lakolk anno 1902*. Endvidere blev temahæftet *Lakolk. Dragestil og sandslotte* og rapporten *Til højre ser I et arkengaf ...* om at udvikle og gennemføre guidede ture i bygningskulturarv udgivet. Der blev publiceret artikler i *Levende Viden 2*, 2014, i *Byplan*, 2014 og i *Nationalparkmagasin nr. 2*, 2015.

I de tre igangværende projekter »NAKUWA« (se kapitel 15), »Oplevelser i Nationalpark Vadehavet – på tur i verdensarven« og »Verdensarvssteder i Syddanmark« arbejdes der bl.a. med formidling af kulturhistorien og kulturhistoriske oplevelser.

Desuden var der på Nationalpark Vadehavets forskningsdage (se kapitel 13) flere kulturhistoriske oplæg med udgangspunkt i bl.a. ovenstående projekter.

Nationalparken gav tilskud til Hjerting Lokalarkiv til affotografering af historiske kort og til foreningen Sønderho Gl. Fuglekøjes fejring af fuglekøjes 150-års jubilæum.

#DRAGESTIL

#BALLUM

8.6. INDSATSEN 2013–18, 4.5: ØGE DEN GENSIDIGE KULTURHISTORISKE VIDEN OG FORSTÅELSE MELLEML DE FORSKELLIGE INTERESSENER

Der afholdes kulturhistoriske temamøder med henblik på at opbygge netværk og samarbejder mellem forvaltning, formidling, forskning og lokalbefolkning. Temamøderne skal medvirke til at udbrede kendskabet til nationalparkens kulturhistorie og fortælleværdi på alle niveauer – og herigennem gøres til et aktiv for egnen.

REDEGØRELSE:

Der blev afholdt tre temamøder, hvor emnet primært var nationalparkens kulturhistorie. I foråret 2014 blev der afholdt temamøde med emnet »Bygningskultur langs Vadehavskysten«, og det tilhørende temahæfte blev udgivet i marts 2015. I november 2016 blev der afholdt temamøde med emnet »Smagen af Vadehavet«. Der blev ikke udgivet et temahæfte, men der blev trykt en artikel af en af oplægsholderne i Nationalparkmagasin 2017. I august 2017 blev der afholdt temamøde med emnet »Vadehavet som forbindelsesvej i 1000 år«, og et temahæfte er efterfølgende udgivet.

I december 2015 blev de tre temahæfter »Møller i Vadehavets landskab«, »Landsbymiljøer i Vadehavsregionen« og »Havne og ladepladser langs Vadehavets kyst« genudgivet i nyt format.

De tilhørende temamøder blev afholdt af Vadehavets Formidlerforum i 2010 som en del af projektet »Synliggørelse af Vadehavets kulturhistoriske landskab« med tilskud fra Kulturministeriet og »Kulturaftale Vadehavet«.

8.7. INDSATSEN 2013–18, 4.6: UDVIKLE SAMARBEJDET MED HOLLAND OG TYSKLAND

Der vil gennem nationalparkens engagement i det trilaterale vadehavssamarbejde gennemføres et grænseoverskridende samarbejde om at sikre Vadehavets maritime, arkæologiske værdier og herunder vurdere klimaændringernes konsekvenser for deres bevarelse.

REDEGØRELSE:

Det blev forsøgt at etablere et grænseoverskridende samarbejde om bevaring af Vadehavets maritime, arkæologiske værdier, men samarbejdsideen vandt ikke gehør i Tyskland, trods stor indsats fra nationalparken og centrale partnere, bl.a. Naturstyrelsen og Fiskeri- og Søfartsmuseet.

Evaluering

8.9. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 4

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Det ses af gennemgangen ovenfor, at Nationalparken var involveret i og satte gang i aktiviteter med henblik på at bevare og synliggøre kulturmiljøer, men at indsatsen i helt overvejende var på den formidlingsmæssige front. Interventioner, som griber ind det byggede miljø, var nationalparken ikke involveret i, men andre aktører har udvist en aktivitet på området. Eksempelvis har kommunerne udarbejdet bevarende lokalplaner og landsbyplaner, ligesom der er udviklet en ny registreringsmetode til bevaringsværdige bygninger. Alt i alt var nationalparkens indsats koncentreret om at skubbe på og motivere andre til at arbejde med investeringer og implementering.

De interviewede gav udtryk for en tilfredshed med de publikationer, som nationalparken alene eller sammen med andre har udgivet, og at de skærper fokus på det særlige vadehavsspecifikke på kulturområdet.

Nogle af respondenterne i undersøgelsen mente, at kulturmiljøerne får for lidt opmærksomhed, herunder historiske steder, bymiljøer og landbrugets landskaber.

Vidensopsamling var fragmenteret, og der manglede koordinering af indsatsen for kulturmiljø. De pegede blandt andet på, at nationalparkens geografiske afgrænsning udelukker en række af de kulturhistoriske miljøer, selv om deres kulturhistorie er tæt sammenvævet med Vadehavet. Andre mente modsat, at det er naturen, som er vigtig i en nationalpark, og her bør fokus være, og de var tilfredse med, at nationalparken ikke giver denne målsætning en høj prioritet.

Det skal i den sammenhæng bemærkes, at mange af nationalparkens tætte samarbejdspartnere aktivt påtager sig opgaver i forbindelse med kulturarven i en god symbiose med nationalparkens målsætninger. Der næres en bred beundring for Ballum, hvor det er lykkedes at rejse midler til og gennemføre et storstilet bevaringsarbejde af bygningskulturen. Man ved i lokalområdet, at blandt andet Klægagergaard har formået at skabe en forretning baseret på både bygningskulturen og sammenhængen med nationalparken og Verdensarv Vadehavet, og udnævnelsen til *Danmarks Smukkeste Bondegård* har givet genlyd. Der er bo-

sætningsmæssigt en synlig effekt. »Tøndermarsk Initiativet«, som finansieres af Realdania, A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til Almene Formaal, Nordea-fonden og Tønder Kommune, omtaltes ligeledes som et projekt, der både gør noget for bygningsarven og kulturlandskabet. Begge steder er eksemplariske projekter. Men de interviewede nævnte også, at man i området er vant til at gøre, som man selv vil, og ikke rette sig efter eksperter udefra, og at det tager tid at vinde grundejerne for projekter af denne karakter. Nationalparkens initiativ med efteruddannelse af lokale håndværkere vandt ikke fodfæste.

Kommunerne er som myndigheder vigtige, og de fremhævede i forbindelse med interviewene, at de arbejder med kortlægning, planlægning og borgerinddragelse i landsbymiljøerne.

Nationalpark-vinklen er dog ikke fremtrædende i kommunernes planer for kulturmiljøerne, viser gennemgange af de nyeste kommuneplanstrategier. Der er en stor erkendelse i kommunerne og blandt turismeaktørerne af, at byudviklingen og turismedefaciliteterne blandt andet

på Rømø og visse dele af Fanø ikke har været understøttende for nationalparkmålene, og de to kommuner vil gerne bidrage til at forbedre situationen og er startet herpå. Der er i den kommunale planlægning en vis fokus på det byggede miljø og vadehavsbyggeskik. Men med visse undtagelser (for eksempel kortlægninger) er kommunernes arbejdsform, at man først reagerer aktivt med specifikke og bindende plantiltag, fx lokalplaner, når der er konkrete projekter og initiativer. Fondsmidler er gode løftestænger til at skærpe den almene interesse for det byggede miljø, og kommunerne erklærer, at de er parate til at sætte planlægning og investeringer i værk, når behovet og midlerne er der. »Tøndermarsk Initiativet« er et godt eksempel herpå.

Det arkæologiske område ligger under museernes prioriteringer, og her er indsatsen (både i Danmark og i samarbejder med nabolandene) afhængig af tilførsel af midler. Det har vist sig svært især med Tyskland at vinde gehør for et samarbejde om bevaring og udvikling af det kulturhistoriske område.

Nationalparkens initierende indsats i forhold til at bevare kulturmiljøer har været beskedent, indsatsen på synliggørelse er mere omfattende. Andre aktører har en mere mobiliserende rolle, herunder især fondene og kommunerne. •

#PRIK

KAPITEL 9

Evaluering af MÅLSÆTNING 5

– om friluftsliv, naturoplevelser og kulturhistoriske oplevelser

9.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 5

Mulighederne for friluftsliv, naturoplevelser og kulturhistoriske oplevelser skal styrkes.

Der er opstillet tre delmål for MÅLSÆTNING 5 i planperioden:

- 5a At der udarbejdes en samlet plan for den rekreative infrastruktur. Planen skal fremhæve de særlige oplevelsesmuligheder og omfatte forslag til et rute- og stiforløb til lands og til vands i sammenhæng med nationalparkens nærområder. Planen skal skabe balance mellem beskyttelse og benyttelse af naturen, kulturhistorien og landskaberne.
- 5b At der gennem konkrete projekter skabes forbedrede forhold for et alsidigt friluftsliv og oplevelser, som også tager særlige hensyn til handicappede.
- 5c At informere bredt om mulighederne for friluftsliv, natur- og kulturhistoriske oplevelser gennem et tæt samarbejde med de øvrige aktører i området.

Før man gik i gang med nationalparkplanen, blev det stillet i udsigt, at aktiviteterens fysiske implementering skulle fremmes af en bevilling fra Arbejdsmarkedets Feriefond til Naturstyrelsens lokalenhed på ca. 30 mio. kr. i tilskud til stier, skiltning, friluftsfaciliteter og lignende. Der var krav om 25 procent medfinansiering fra nationalparken. Vadehavet fik i modsætning til nationalparkerne Thy og Mols Bjerge ikke denne bevilling.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med fire konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

9.2. INDSATSEN 2013–18, 5.1: UDVIKLE NATIONALPARKENS REKREATIVE INFRASTRUKTUR

I første halvdel af planperioden vil nationalparken medvirke til at igangsætte et projekt med det formål at skabe et overordnet sti- og rutenet for en bæredygtig¹, rekreativ færdsel i nationalparken, hvor der også tages hensyn til besøgende med fysiske handicaps. Der tages udgangspunkt i de eksisterende øst-vest og nord-syd gående vandre- og cykelruter samt eksisterende sejlruter.

Der udarbejdes løsningsforslag til at sammenkoble relevante maritime og landbaserede ruter. Som led i projektet skabes klarhed over ejendomsforhold og rettigheder. Der etableres de nødvendige anlæg for at sikre ruternes funktion, herunder servicefaciliteter for brugerne: afmærkning, kortmaterialer, information, rasteplasser og i et vist omfang adgang til drikkevand, internet, strøm og bagagetransport.

Som led i arbejdet med de maritime ruter udvikles samarbejdet med Vadehavets Vagerlag som koordinerende og understøttende funktion. Desuden vil muligheden for at forbedre adgangen til nationalparken med kollektiv transport blive undersøgt.

REDEGØRELSE:

En vigtig aktivitet var, at Vadehavets Vagerlag¹⁷ blev etableret i 2012 som et samarbejde mellem Vadehavets Bådklubber, de fire kommuner, Kommunernes Vadehavssekretariat, Naturstyrelsen, redningsstation på Fanø, Søfartsstyrelsen (senere udtrådt) og Nationalpark Vadehavet. Nationalpark Vadehavet er sekretariat for Vagerlaget, og koordinerer dermed afholdelse af møder samt fører regnskab for Vagerlaget. Vadehavets Vagerlag

overtog afmærkningen fra Farvandsvæsenet, der ville nedlægge denne, da der ikke længere var erhvervssejlads. Ophør af afmærkning ville have fjernet muligheden for rekreativ sejlads i Vadehavet, da det ville være farligt at sejle i uden, og af den grund var dette af stor betydning for indfrielsen af Målsætning 5. Arbejdet finansieres af de fire kommuner, Naturstyrelsen Vadehavet, redningsstationen på Fanø samt Nationalpark Va-

dehavet. Den årlige afmærkning med sætning af prikker¹⁸ er hvert år forløbet planmæssigt, mens en planlagt udskiftning af den tunge afmærkning endnu ikke har fundet sted.

I 2012 indledte Realdania og Naturstyrelsen et samarbejde om 10 »Steder i Landskabet« under kampagnen »Stedet Tæller«. Et af de udvalgte projekter var ved Ballum Sluse, og som det eneste sted i landet blev nationalparken bygherre i stedet for Naturstyrelsen. Sigtet var, at der ved hjælp af et arkitektonisk greb på landskabet skete en ordløs formidling af dette. Projektet ved Ballum Sluse blev dog opgivet, da der bl.a. ikke kunne opnås dispensation fra strandbeskyttelseslinjen. I stedet godkendte Realdania i efteråret 2014 en ny lokalitet på Kystdirektoratets og Digelaget for Bredeådalens arealer ved Rømødæmningen. I foråret 2016 var der enighed om et nyt projekt, som forventes etableret inden udgangen af 2017. I projektet skabes en p-plads på den søndre side af landevejen. Tønder Kommune betaler og etablerer en fodgængerovergang til Kystdirektoratets areal. Den besøgende ledes af en sti over et værft (en høj) og via en bro op på diget. Fra værftet vil man kunne se landskabet og diget, mens man fra diget får udsigt over Vadehavet. Tønder Kommune vil overtage driften efter anlægsarbejdes afslutning. Realdania har givet 2,5 mio. kr. til projektering og anlæg, som medfinansieres af nationalparken i form af timer. Tønder Kommune har afsat 0,5 mio. kr. til anlæg af fodgængerfelt. Stedet vil blive en del af nationalparkens netværk af rekreative støttepunkter.

I 2013 søgte nationalparken i samarbejde med de fire kommuner om tilskud fra Region Syddanmarks »Grøn Vækst Program« om tilskud til projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet« WW. Tilskuddet på 2,4 mio. kr. blev bevilget, hver kommune medfinansierede med 50.000 kr., og nationalparken medfinansierede med 2,2 mio. kr. Hovedparten af midlerne anvendtes til anlæg af ti rekreative støttepunkter. Den primære målgruppe for hele projektet var havkajaksejere, mens cyklister og vandrere var sekundære målgrupper. Projektet skulle have været påbegyndt ved årsskiftet 2013/2014, men opstarten blev udsat til slut september 2014. Da projektperioden var blevet forkortet til det halve, blev der søgt om at bruge lønmidlerne på en bygherrerådgiver til faciliteterne. Alle frivillige aftaler med lodsejere og kommende driftsherre om, hvad der skulle etableres hvor, var på plads inden årsskiftet. Lodsejerne er både offentlige og private, mens driftsherrerne er kommuner og foreninger. Af tabel 9.1 fremgår hvilke faciliteter, der er anlagt. Ved alle lokaliteter er der opsat informationstavle med information om nationalparken, stedet og projektet. Der blev desuden udgivet et kort over nationalparken med rekreative ruter til vands og til lands samt servicefaciliteter, kaldet »Friluftskortet«. I forbindelse med udarbejdelsen af kortet indhøvede leverandøren data om faciliteter og ruter fra Naturstyrelsen og de fire kommuner og afleverede disse i tematiske lag til brug for nye kort, planlægning etc. Derved skabte nationalparken et overblik over de rekreative faciliteter i området. Projektet blev afsluttet som planlagt i juni 2015. I den forbindelse blev ejerskabet af faciliteterne overdraget til lodsejer eller driftsherre. Se mere om projektet under Målsætning 6 og 7.

Tabel 9.1 Faciliteter anlagt under projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet«.

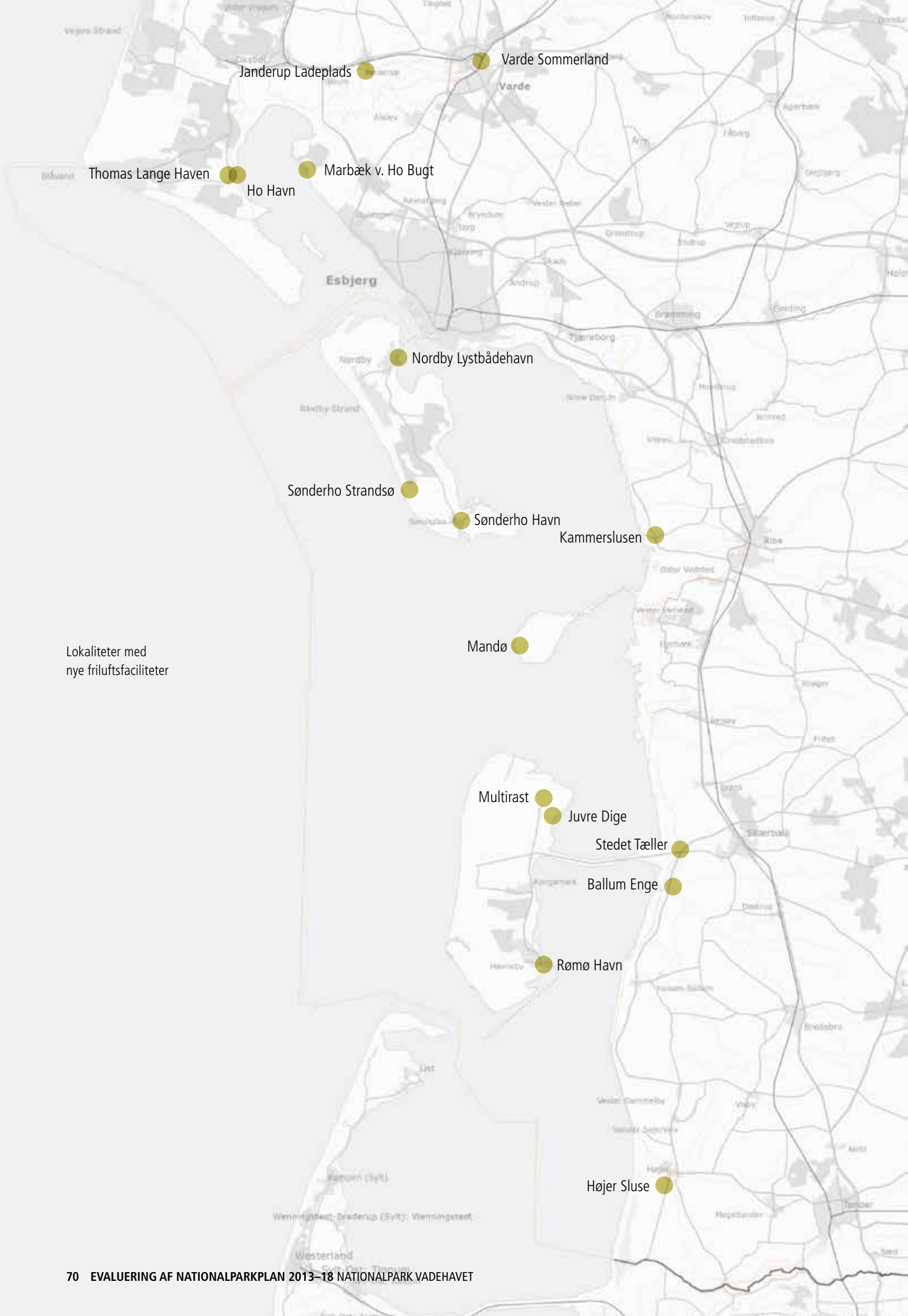
HVOR	HVAD	LODSEJER	DRIFTSHERRE
Ho Havn	Havkajakrampe inkl. stengabioner Bord/bænksæt og grill på ponton	Varde Kommune	Natur & Kultur i Ho
Thomas Lange Haven i Ho	Toiletbygning med to toiletter, inkl. handicaptilet og bruser med koldt vand Boks til opladning af mobiler og tablet	Menighedsrådet	Varde Kommune / Natur & Kultur i Ho
Janderup Ladeplads	Havkajakrampe Udvidelse af eksisterende bro, så kørestole og lign. kan vende Boks til opladning af mobiler og tablet	Janderup Grande-laug	Janderup Sogneforening
Varde Sommerland	Boks til opladning af mobiler og tablet	Varde Kommune	Varde Kommune
Marbæk ved Ho Bugt	Pæl til fortøjning af havkajak Toiletbygning med handicaptilet og bruser med koldt vand Bord/bænksæt og grill	Esbjerg Kommune	Esbjerg Kommune
Kammerslusen	Havkajakrampe To toiletter, heraf et handicaptilet, i eksisterende bygning Boks til opladning af mobiler og tablet Bord/bænksæt og grill	Esbjerg Kommune	Esbjerg Kommune
Nordby Lystbådehavn	Bord/bænksæt og grill	Fanø Kommune	Fanø Kommune
Sønderho Havn	Eksisterende kikkert og skilt flyttet Bord/bænksæt og grill	Fanø Kommune	Fanø Kommune
Juvre Dige	Bord/bænksæt Reparation af bæk på dige inkl. ny belægning under bæk Ny hegnslinje inkl. traktor- samt klaplåge		
Multirast, Juvre	Udskiftning af gulv i eksisterende toiletbygning.	Foreningen Venner af Rømøs Natur	Foreningen Venner af Rømøs Natur
Rømø Havn	Bord/bænksæt	Tønder Kommune	Havnen og færgen
Højer Sluse	Nedslidt toiletbygning nedrevet og genopbygget som et lidt større handicaptilet	Højer Bådklub	Højer Bådklub med tilskud fra Tønder Kommune

I 2013 blev der oprettet en elektronisk database over informationsskilte mv. i nationalparken. Der blev valgt en cloud-løsning, så den kunne tilgås af kommunerne og Naturstyrelsen. Feltregistreringen blev gennemført i 2014. I 2015 blev databasen taget ned, da den var for dyr i hosting. Databasen omfatter 10.000 punkter og kræver en omfattende datavask for at blive brugbar. Databasen skulle have været vidensgrundlag for udarbejdelse af en formidlingsstrategi omfattende skiltning, støttepunkter og porte til nationalparken. Arbejdet med formidlingsstrategien blev herefter udsat indtil kommunikationsstrategiens vedtagelse i 2015.

Nationalparken har ikke selv arbejdet videre med en plan for et overordnet sti- og rutenet, som foreslået i nationalparkplanen, men indgår i et relativt nyt samarbejde med de vadehavskommunerne og Business Region Esbjerg. Flere af nationalparkens samarbejdspartnere understøttede forbedring og formidling om

stisystemer i eller i tilknytning til nationalparken. Sydvestjysk Udviklingsforum deltog i projektet »Powered by Cykling – Panorama«, hvor den eksisterende nationale cykelrute blev opgraderet, og hvor der blev lavet fem korte Panoramaruter. Esbjerg Kommune anlagde en sti med rekreative faciliteter langs Kongeåen. Med henblik på at opnå en bedre kvalitet på cykelruten påbegyndte Tønder Kommune arbejdet med at udskifte alle klaplåger med færister på bæremevejen langs diget. Desuden blev der etableret flere lokale stier, bl.a. ved Ballum og Vester Vedsted.

I forbindelse med projektet »Sønderho Strandsø« blev der anlagt et fugleskjul med tilhørende informationstavler. Der blev etableret en sti fra stranden til skjulet. Selve skjulet blev indrettet, så de besøgende ikke kan ses af fuglene i Sønderho Strandsø, og der blev derved skabt en god mulighed for at iagttage fuglelivet. Selve projektet er beskrevet under Målsætning 1.

Lokaliteter med nye friluftsfaciliteter

Der blev igangsat forberedende arbejder til flere andre re-kreative projekter med henblik på realisering i de kommende år, eksempelvis en stiforbindelse fra Ribe til Kammerslusen. I »Tøndermarsk Initiativet« arbejdes der også med planlægning af stier med udgangspunkt i Højer, og stier indgår ligeledes i »Mandøprojektet«. Projekterne er beskrevet nærmere under Målsætning 1 og 2.

Nationalparkens bestyrelse gav i 2014 tilskud til NaturKultur-Varde til udarbejdelse af et prospekt for en trækfærge over Varde Å ved Janderup Ladeplads og et støttepunkt for formidling af nationalparken i det nedlagte mejeri i Janderup. Projektet er endnu ikke realiseret.

I nationalparkens pulje til lokale projekter og arrangementer blev der givet tilskud til en række projekter, der direkte eller indirekte sigtede mod at forbedre den rekreative infrastruktur. Sønderho Havn Støtteforening har fået tilskud til informationsmøder om Sønderho Havn, Natur & Kultur i Ho har fået tilskud til møde om historie og fremtid for Ho Havn i Nationalpark Vadehavet, landsbyerne Vester Vedsted og Sdr. Farup har fået tilskud til et møde om landsbyidentitet i Nationalpark Vadehavet, hvor der bl.a. blev drøftet stier, Mandøforeningen har fået tilskud til at opsætte bord/bænksæt og det samme har Ballum Enges Forskønnelsesforening. Endelig har Klægager fået tilskud til eventen »Virke ved Vadehavet«, hvor der bl.a. blev indviet et nyt spor i landskabet.

9.3. INDSATSEN 2013–18, 5.2: UDVIKLE EN PLATFORM FOR FRILUFTSLIVETS INTERESSER

I første halvdel af planperioden tager nationalparken initiativ til at udvikle en platform for samarbejdet mellem friluftslivets interesser med henblik på at udvikle nationalparkens friluftsliv.

REDEGØRELSE:

Der blev ikke taget initiativ til at etablere en samlet platform for samarbejdet om udvikling af nationalparkens friluftsliv.

9.4. INDSATSEN 2013–18, 5.3: UDVIKLE NYE ADGANGE TIL UDFOLDELSE OG OPLEVELSER

I første halvdel af planperioden skabes overblik over den igangværende digitale kommunikation, som anvendes til at styrke oplevelsesmulighederne. Desuden søges samarbejdspartnere, der vil deltage i afprøvning, udvikling og gennemførelse af digitale projekter.

REDEGØRELSE:

Det blev anset for vigtigt at arbejde med nye digitale oplevelsesmuligheder. I forbindelse med projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet« blev der indkøbt en app i samarbejde med Nationalpark Thy. Nationalpark Mols Bjerge og Naturpark Vesterhavet bruger samme løsning fra samme leverandør. Til appen blev der udviklet et baggrundskort, der viser Vadehavet. Desuden blev der skrevet 100 point of interest,

der primært omfattede naturoplevelser. Vadehavets Formidlerforum og nationalparkens øvrige formidlingspartnere kom med prioriteringsforslag til indholdet. Desuden indeholder appen generel information om Vadehavet og ansvarlig adfærd. Appen er downloadet 1881 gange siden 2015. Arbejdet med at udvikle appen blev sat i bero, da det blev besluttet at udarbejde en kommunikationsplan.

9.5. INDSATSEN 2013–18, 5.4: UDVIKLE OG DELTAGE I SÆRLIGE BEGIVENHEDER

Nationalparken vil støtte og deltage i udviklingen af særlige aktiviteter og begivenheder, som kan sætte nationalparken i fokus. Samtidig skal de give borgere og besøgende gode natur- og kulturhistoriske oplevelser.

REDEGØRELSE:

Hvert år blev der afholdt Nationalparkdag, og nationalparkdagen er ved at blive institutionaliseret som en særlig markering for både aktører og alle borgere. I 2014 gennemførte de tre nationalparker en fælles fotokonkurrence, siden har der ikke

været landsdækkende initiativer. Nationalpark Vadehavet har i årene 2013–2016 støttet en række lokale arrangementer på dagen, hvilket fremgår af tabel 9.2.

Tabel 9.2. Arrangementer på Nationalparkdagen

ÅR	TITEL	ARRANGØR	TILSKUD
2014	Godmorgen tur til Nationalpark Vadehavet	Vadehavsentret	Ja
2014	Nationalparken til bords, smag på Skallingen	NaturKulturVarde	Ja
2014	Marbækdag – International Nationalparkdag	Myrthue – natur, kultur & læring	Ja
2014	Nationalparkernes fotokonkurrence	De danske nationalparker	Ja
2014	Fugletræk og ringmærkning	Blåvand Naturcenter	Nej
2014	Skallingen igen en ø	Naturguiden	Nej
2014	Smag på nationalparkdagen	HOBO café og antik	Nej
2014	Åbent bådhus	Hjerting Kanelag	Nej
2014	Vadehavets dyr	Fiskeri- og Søfartsmuseet	Nej
2014	Vadehavsmenu	Brittania	Nej
2014	Sæltur med hestevogn fra Mandø	Mandø Event	Nej
2014	Vi henter Vadehavet ind	Vadehavssmedjen	Nej
2014	Marsken og Vadehavet	Marskguiden	Nej
2015	Marbækdag	Myrthue – natur, kultur & læring	Ja
2015	Smag på Skallingen, nationalparken til bords	NaturKulturVarde	Ja
2015	Tidlig fugletur og morgenmad	Naturcenter Tønninggaard	Ja
2015	Søren Jessens Sand og klitterne	Strandskaden	Nej
2015	Indvielse af Sønderho Strandsø	Fanø Kommune	Nej

2015	Vadehavsmenu på Fiskeri- og Søfartsmuseet	Fiskeri- og Søfartsmuseet	Nej
2015	Vadehavsoplevelser i nationalparken	Scanropa Bus	Nej
2015	GallaMiddag på havets bund	Sort Safari	Nej
2015	Nationalparkdagen på Vadehavscentret	Vadehavscentret	Nej
2015	Vadehavstur og morgenmad	Naturcenter Tønnisgaard	Ja
2015	Byvandring i værftslandsbyen Rudbøl	Museum Sønderjylland	Nej
2015	Cykeltur gennem nationalparkens landskaber	FanøNatur og DN Fanø	Nej
2015	Ravjagt på Skallingen	Naturguiden	Nej
2015	Byvandring i gestbyen Højer	Museum Sønderjylland	Nej
2015	Rundt om Hønen	Strandskaden	Nej
2016	Nationalparkdag og Marbækdag	Myrthue – natur, kultur & læring	Ja
2016	Natur i verdensklasse	NaturKulturVarde	Ja
2016	Picnic i Grådyb	Fiskeri- og Søfartsmuseet	Ja
2016	Vandring på kanten	Vadehavscentret	Nej
2016	Fejring af natur	Vardemuseerne	Nej
2016	Picnic ved Vejers	Vejers Strand Erhvervsforening	Nej
2016	St. Enders Kapel	Naturguiden	Nej
2017	Nationalparkdag – Marbækdag	Myrthue – natur, kultur & læring	Ja
2017	Cykeltur på nationalparkdagen	DN Fanø	Nej
2017	Sælsafari (vadevandring)	Strandskaden	Nej
2017	Darum vadehavsdag	Darum Lokalråd	Ja
2017	Nationalparkdag i Højer og Tøndermarsken	Tøndermarskinitiativet	Nej
2017	Kanotur i Nationalpark Vadehavet	Lokalforeningen Janderup	Ja
2017	Sønderside og St. Enders kapel	Naturguiden	Nej
2017	Nationalparkdag 2017 – tidevandet kommer	NaturKulturVarde	Nej
2017	Rundt om Hønen	Strandskaden	Nej
2017	Naturens dag – naturens spisekammer	Mandø Event	Nej
2017	Fuglenes lufthavn	Vadehavscentret	Ja

Udnævnelsen af den danske del af Vadehavet til verdensarv blev markeret ved Tall Ship Race i Esbjerg i 2014. Begivenheden blev arrangeret i samarbejde med Naturstyrelsen Vadehavet og Kommunernes Vadehavssekretariat. Der blev opstillet et informationstelt i samarbejde med Vadehavets Formidlerforum, som var bemandedet med medarbejdere fra Fiskeri- og Søfartsmuseet, Vadehavscentret og nationalparken. Desuden blev der etableret et pop-up-restaurant i samarbejde med Sydvestjyske Smagsoplevelser og en række fødevarerpartnere. Tall Ship Race havde 600.000 besøgende¹⁹, og det anslås, at 10 procent besøgte nationalparkens stand.

I forbindelse med projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet« arrangerede Natur & Kultur i Ho i efteråret 2015 en indvielse af de nye faciliteter ved Ho Havn sammen med en række lokale interessenter. Der deltog ca. 200.

I efteråret 2016 blev nationalparkskipet »Vadehavet« modtaget ved Kammerslusen, hvor skibet også blev døbt. Der deltog ca. 200 i arrangementet.

Nationalparken ydede tilskud til udvikling af en lang række events, som åbnede op for nye kunst-, kultur- og/eller naturoplevelser i nationalparken – fra finkulturelle og nyskabende Waddentide til folkelige Varde Å-dag. Bestyrelsen var i den forbindelse særligt opmærksom på, at tilskud skulle fremme nye tiltag, men ikke udvikle sig til faste driftstilskud. De særlige begivenheder, der fik tilskud, fremgår af tabel 9.3. Ligeledes er der under nationalparkens tilskudsordning til lokale projekter og arrangementer givet tilskud til en række lokale events, jf. tabel 9.4.

Tabel 9.3: Tilskud til events mv. fra nationalparkens tilskudspulje

År	ARRANGEMENT	ARRANGØR	DELTAGERANTAL
2013	Mandø Marathon	Mandø Marathon	518
2013	Kunstrunden	Kunstnetværket Sydvestjylland	-
2013	Vadehavsløbet	Esbjerg Cykle Motion, Øster Vedsted Cykle Club, Tønder Cykle Motion og Runnerschoice	ca. 450
2013	Varde Å Dag	NaturKulturVarde	ca. 4.000
2014	Kunstrunden	Kunstnetværket Sydvestjylland	-
2014	Varde Å Dag	NaturKulturVarde	ca. 4.000
2014	Vadehavsfestival	Kulturregion Vadehavet v. Esbjerg Kommune	-
2015	Varde Å Dag	ProVarde	ca. 8.000
2016	Tønder Festival	Tønder Festival Forening	-
2016	Vadehavsfestival	Kulturregion Vadehavet v. Esbjerg Kommune	-
2017	Tønder Festival	Tønder Festival Forening	-

Tabel 9.4: Tilskud til events mv. fra nationalparkens tilskudspulje til lokale projekter og arrangementer
*projektet fik tilskud fra så mange sider, at arrangøren afstod fra tilskuddet fra nationalparken

År	ARRANGEMENT	ARRANGØR	DELTAGERANTAL
2014	Sans Vadehavet*	Ballum Landsbyforening	250
2014	Kend vores Vadehav	Vadehavssmedjen	26
2016	Smakketræf	Det maritime Ribe	50
2016	Virke ved Vadehavet	Klægager	
2016	Vadehavspausen	Foreningen Spicy Denmark – oplevelser i Nationalpark Vadehavet	300
2017	Kulturdage	Rømø Kunst og Kulturforening	160
2017	Smakketræf	Det maritime Ribe	-

#VADEHAVET TIL SMAKKE TRÆF

#MARITIME DAGE

Evaluering

9.7. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 5

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Denne målsætning og aktiviteter i denne forbindelse med at styrke friluftsliv, naturoplevelser og kulturhistoriske oplevelser stod stærkt i nationalparkens aktivitetsportefølje i perioden 2013–2017. En egentlig plan for aktiviteterne blev ikke skabt, men nationalparken fik på en mere ad hoc-agtig måde iværksat aktiviteter, som ligger i tråd med målene, herunder ikke mindst i samarbejde med frivillige foreninger, Vadehavets Formidlerforum og med kommuner, lodsejere og investorer. De interviewede gav udtryk for en anerkendelse af, at friluftslivets interesser tilgodeses i nationalparkens arbejde. Friluftslivets aktører var også bevidste om, at de er gode ambassadører for området, og at indsatsen i et samspil i længden vil kunne udvikles. De events, som nationalparken enten var initiativtager til eller deltager ved, var velgennemførte og velbesøgte.

Blandt succeserne var en række konkrete infrastrukturer og informationsmaterialer, som har gjort og vil gøre det nemmere som bruger af området at få det fulde udbytte. I forbindelse med etableringen

gjorde nationalparken sig erfaringer med procedurer og muligheder med fysiske faciliteter til friluftslivet i naturen og med mulighederne for at opnå ekstern finansiering af anlæg og drift.

Interviewrunden viste også, at efterspørgslen efter adgang til naturen og til fritidsfaciliteter stiger i takt med øget kendskab. Mange af de interviewede både i offentlig sektor og i friluftslivets og turismens organisationer hæftede sig ved, at nationalparken endnu ikke har tilvejebragt et samlet overblik over faciliteter og muligheder for friluftsliv, uagtet nationalparken har skabt et overblik, hvilket også fortæller, at flere af nationalparkens aktiviteter ikke er kommunikeret tilstrækkeligt til kommuner og partnere. Her er der stor opmærksomhed om især de aktiviteter, som handler om at skabe gode stiforbindelser og støttepunkter i naturen. De kommunale aktører understregede, at de har til hensigt at fortsætte med at udvikle disse faciliteter. Der nævntes også mere sammenhængende stisystemer, men sådanne realiseres helst med ekstern støtte. Generelt fremgår

det, at en udbygningstakt er afhængig af økonomien, og at det går langsommere, end mange havde håbet.

Der er blevet etableret hjemmeside, app og andre medier, men de digitale muligheder er ikke rullet helt ud endnu. •

KAPITEL 10

Evaluering af MÅLSÆTNING 6

– om friluftsliv og turisme

10.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 6

Udvikling af friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt¹ grundlag og i samarbejde med lokalbefolkningen, turisterhvervet og områdets formidlingsinstitutioner.

Der er opstillet fire delmål for MÅLSÆTNING 6 i planperioden:

- 6a At der udarbejdes en strategi for bæredygtig turisme og friluftsliv i samarbejde med det trilaterale vadehavssamarbejde, Destination Sydvestjylland, lokalsamfundene og relevante organisationer.
- 6b At vurdere konsekvenser af friluftaktiviteter og turisme for de natur- og kulturhistoriske værdier samt lokalmiljøer og – om nødvendigt – udarbejde forslag til forbedringer.
- 6c At der igangsættes udviklingsprojekter inden for oplevelsesøkonomien, der fremmer samarbejder mellem aktører, øger serviceniveauet og fremmer indtjeningsmulighederne i nationalparken og dens opland.
- 6d At aktører inden for oplevelsesøkonomien tilbydes kurser og information, der bidrager til: et større, samlet kendskab til Vadehavet, samarbejde, sikkerhed og service overfor nationalparkens gæster.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med fire konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

10.2. INDSATSEN 2013–18, 6.1: GØRE NATIONALPARKEN SYNLIG

I første halvdel af planperioden synliggøres nationalparken gennem afmærkning af dens grænser og gennem opsætning af henvisningstavler om særlige oplevelser. I tilknytning hertil udarbejdes informationsmateriale – som hovedregel på dansk, tysk og engelsk – om muligheder for oplevelser, om sikkerhed og regler for færdsel i nationalparken.

REDEGØRELSE:

Nationalparkens bestyrelse bad i 2011 Vejdirektoratet og vejmyndigheden i de fire kommuner om at få opsat Nationalparktavlen på grænsen til nationalparken ved større landeveje, indkørsel direkte fra byer, eller hvor andre særlige forhold taler for det. Enkelte af de ønskede placeringer blev afslået af den stedlige vejbestyrelse, fx hvor skiltet kunne lede trafik ad en privat fællesvej. Der blev desuden opsat et enkelt vejvisningsskilt, mens øvrige forslag fik afslag. Vejdirektoratet opsatte endvidere en seværdighedstavle på E20, som i 2015 blev suppleret med en UNESCO verdensarv-undertavle. En tavle på E45 blev afslået med henvisning til, at der kun etableres en tavle pr. seværdighed. Nationalparken ansøgte dog i 2016 i samarbejde med Tønder Kommune om yderligere en tavle ved E45 med henvisning til nationalparkens vidtstrakte geografi. Vejdirektoratet har i september 2017 endnu ikke truffet sin afgørelse. Erfaringerne med skiltning viste, at der var et behov for at koordinere med og tilpasse forslagene til vejlovgivningen.

I 2015 udgav nationalparken en folder med kort og oplevelsesmuligheder om Nationalpark Vadehavet, som blev oversat til tysk og engelsk. Folderen blev udarbejdet under samarbejdsaftalen med Vadehavets Formidlerforum (se kapitel 12) og med Vadehavscentret som aftalepartner. I folderen oplyses ud over oplevelsesmuligheder om sikkerhed og hensynsfuld færdsel i nationalparken. Folderen er meget efterspurgt og blev derfor redigeret og genoptrykt på i 2017, se s. 101 i kapitel 12.

I forbindelse med projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet« (se kapitel 9) blev der i 2015 udgivet et oversigtskort med dansk, tysk og engelsk tekst. Teksten fra folderen om sikkerhed og hensynsfuld færdsel blev trykt på bagsiden af kortet.

Som led i projektet »Prowad« (se kapitel 15) blev der udgivet en folder om verdensarven og seks såkaldte glocals, som formidler oplevelsen af verdensarven med udgangspunkt i

Tøndermarsken, Rømø, Mandø, Fanø, Skallingen og Ho Bugt samt landet foran digerne. Udgivelserne var på dansk, tysk og engelsk. Nationalparkmagasinet (se kapitel 12), som også omhandler oplevelser i nationalparken, udgives på dansk og

tysk, og der er udkommet fire numre i perioden 2014–2017. Som en del af projektet »Fokuseret fugleforvaltning« publiceres folderen »Ynglefugle på stranden« på dansk og tysk, som informerer om hensynsfuld færdsel ift. strandens fugleliv.

10.3. INDSATSEN 2013–18, 6.2: ETABLERE ET TÆT SAMARBEJDE MED TURISTAKTØRERNE

Nationalparken vil søge et tæt samarbejde med turistaktørerne med særlig vægt på samarbejdet med Destination Sydvestjylland. Nationalparken vil bidrage til at gennemføre en udviklingsstrategi gennem projekt- og informationssamarbejde i tråd med nationalparkens formål. Der vil blive lagt vægt på arrangementer og kurser, der bidrager til: at turistaktørerne får et så velfunderet kendskab til nationalparken som muligt, at de får mulighed for at profilere sig i forhold hertil samt at give gæsterne i nationalparken gode oplevelser.

REDEGØRELSE:

Nationalparken gennemførte og gennemfører flere projekter med fokus på turistaktørerne, og oftest i samarbejde med Sydvestjysk Udviklingsforum (nu Business Region Esbjerg) og andre, som varetager koordineringen af udviklingsindsatser for turismen.

Interreg-projektet »Natur og turisme langs den dansk-tyske Nordsøskyst« havde bl.a. til formål at udveksle erfaringer med Nationalpark Vadehavet i Slesvig-Holsten om tilrettelæggelse af et partnerprogram. Projektet er detaljeret beskrevet i pkt. 10.5.

Nationalparken har siden 2013 haft et partnerprogram, som beskrives i kapitel 14. En stor del af partnerkredsen har kontakt til turister, og et væsentligt formål med partnerprogrammet er derfor at klæde partnerne på, så de kan formidle nationalparken til gæsterne. Det gøres fx på den årlige partnerdag, som alle partnere skal deltage i, og som er vigtig for dialog og videnformidling. Partnerdagen arrangeres af NaturKulturVarde under samarbejdsaftalen med Vadehavets Formidlerforum. Ved den seneste revision af partnerprogrammet blev det obligatorisk for alle nationalparkpartnere at deltage i et kursus, der skal give et basalt kendskab til nationalparken. Der var i august 2017 142 medlemmer i partnerprogrammet.

I forbindelse med projektet »Friluftsliv i Nationalpark Vadehavet« blev der ansøgt om lønmidler til en projektleder, der skulle stimulere et samarbejdet mellem små og mellemstore virksomheder, der ønskede at arbejde med havkajaksejlere, vandrere og cyklister som målgrupper. Da projektet kom sent i gang, og da økonomien var stram, blev denne del ikke gennemført.

I 2013–2014 deltog nationalparken i projektet »Kysten som servicelandskab«, der var et demoprojekt under projektet »Oplevelsesbaseret Kystturisme« ledet af VisitNordjylland. Nationalparken deltog sammen med en række nationalparkpartnere inden for overnatning, bespisning, formidling og producenter i et kompetenceudviklingsforløb.

I 2014–2015 samarbejdede nationalparken med Sydvestjysk Udviklingsforum om projektet fra »Fra idé til handling«, som havde fokus på videndeling mellem museer og turistattraktioner. Det var et delprojekt under et større destinationsprojekt. Dette projekt betød en styrkelse af forretningsudvikling og

destinationsarbejde, og det betød en opkvalificering på det konkrete plan med relationer til nationalparkens virkeområde.

I forbindelse med Interreg-projektet »Prowad« (se kapitel 15) deltog nationalparken sammen med udvalgte partnere på turistmessen ITB i Berlin i 2015. Nationalparken deltog også i ITB i 2016 og 2017 sammen med partnere. Nationalparken var således med, hvor turisterhvervet er, og det var et led i den partnerskabelse, som ønskes opbygget.

I 2016 startede projektet »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven«. Projektet fik tilskud fra Region Syddanmark og Kulturregionen, og Business Region Esbjerg blev leadpartner. Det samlede budget er på 2,7 mio. kr., og nationalparken medfinansierer med 300.000 kr. Nationalparkens del af projektet bestod i at udvikle læringsmoduler, som skulle kvalificere partnerne til at blive verdensarvpartnere. Læringsmodulerne er udviklet i samarbejde med Vadehavets Formidlerforum. Projektet, som endnu ikke er afsluttet, resulterer i tre heldages kurser med tilsvarende kompendier og en film om verdensarven, som skal bruges til at kvalificere de kommende verdensarvpartnere. Desuden skal nationalparken inden udgangen af 2017 udvikle pakkeprodukter om verdensarven.

Business Region Esbjerg er leadpartner på Interreg-projektet »NAKUWA«, som ligger forlængelse af projektet »Natur og turisme langs den dansk-tyske Nordsøskyst«, se 10.5. Foruden nationalparken deltager Rømø-Tønder Turistforening, Nordsee-Turismus-Service, Nationalparkverwaltung Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer/LKN-Schleswig-Holstein og WWF som partnere. Det samlede budget er på 8,2 mio. kr., og nationalparkens andel udgør 2,6 mio. kr. Ansøgningen blev udarbejdet i 2016, og projektet påbegyndtes i 2017. Nationalparken skal arbejde med kulturoplevelser, mens de øvrige arbejdsplaner handler om fugleture, vandre- og cykelturisme, bæredygtig transport samt markedsføring.

I 2016 fik nationalparken 210.000 kr. fra Syddansk Vækstforum til et projekt om udvikling af lejrskolemarkedet, hvor der bl.a. blev afviklet en markedsanalyse. Projektet blev gennemført i samarbejde med Vadehavets Formidlerforum og flere nationalparkpartnere, primært overnatningssteder. Denne del af projektet blev afsluttet primo 2017, men der blev etableret et

netværk, der vil fortsætte samarbejdet om at tiltrække flere lejrskoler gennem markedsføring og netværksdannelse.

Projektet »Verdensarvssteder i Syddanmark« blev finansieret af Region Syddanmark samt Esbjerg, Fanø, Kolding, Tønder, Varde og Vejle kommuner og handler om at gennemføre aktiviteter og udvikle produkter, der understøtter udvikling af bæredygtig turisme i tilknytning til de tre syddanske verdensarvssteder, Kongernes Jelling, Vadehavet og Christiansfeld. Herunder er fokus på at tiltrække internationale gæster. Business Region Esbjerg er leadpartner på projektet. Projektet afsluttes i 2018.

I forbindelse med »Mandøprojektet«, som er beskrevet under Målsætning 1, skal der også fremover i samarbejde med bl.a. Business Region Esbjerg, de lokale beboere og virksomheder arbejdes med udvikling af lokalsamfundet, herunder undersøge muligheden for at få flere indtægtskilder fra fx produktion af lokale fødevarer og friluftslivsturisme. Også i »Tøndermarsk Initiativet«, som er i en opstartsfasen, arbejdes der med destinationsudvikling inden for fødevarer og turisme.

10.4. INDSATSEN 2013–18, 6.3: DELTAGE I UDVIKLINGEN AF EN TRILATERAL STRATEGI FOR BÆREDYGTIG TURISME

Nationalparken vil i første halvdel af planperioden deltage i udviklingen af en trilateral strategi for bæredygtig turisme og i anden halvdel af planperioden gennemføre denne i nationalparken.

REDEGØRELSE:

Nationalpark Vadehavet har deltaget i Interreg-projektet »Prowad« (se kapitel 15), hvor der blev udviklet en trilateral strategi for bæredygtig turisme, hvilket var et krav fra

UNESCO i forbindelse med udnævnelsen til verdensarv. Det videre arbejde med denne er en del af det trilaterale samarbejde, se kapitel 15.

10.5. INDSATSEN 2013–18, 6.4: DELTAGE I PROJEKTET »NATUR OG TURISME LANGS DEN DANSK-TYSKE NORDSØKYST«

Nationalparken vil sammen med danske og tyske partnere gennemføre EU-projektet »Natur og turisme langs den dansk-tyske nordsøkyst – med fokus på nationalparkerne i Vadehavsområdet« – og især:

- Undersøge muligheden for helt eller delvist at anvende den tyske partnerskabsmodel
- Samarbejde med nationalparken i Slesvig-Holsten om kommunikation, markedsføring og udvikling af turismeprodukter
- Synliggøre den fælles, maritime kulturhistorie
- Udarbejde udkast til etiske regelsæt for god og hensynsfuld færdsel i nationalparken.

REDEGØRELSE:

Bestræbelserne implementeredes gennem et Interreg IV A-projekt, som blev gennemført i perioden 2012–2015 med Rømø-Tønder Turistforening som leadpartner og med Sydvestjysk Udviklingsforum, Skærbæk Fritidscenter, Wirtschaftsförderung Nordfriesland, Nordsee-Tourismus-Service, Nationalparkverwaltung Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer/LKN-Schleswig-Holstein og nationalparken som partnere.

Nationalpark Vadehavet bidrog til at øge vidensgrundlaget ved i 2013 og 2014 at gennemføre en kendskabsanalyse, der skulle afdække gæsternes kendskab og forventninger.

Oprindeligt skulle en række historiske ladepladser være reetableret som udgangspunkt for havkajaturister. Denne del blev flyttet til projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet«, og i stedet blev »Nationalpark Magasin Maritim« udgivet som en fælles formidling af den maritime historie.

Medarbejdere fra den danske nationalpark drøftede udvikling af partnerprogram med kollegerne i den tyske nationalpark og deltog i det årlige tyske partnerskabsmøde i 2015.

I november 2014 blev der afholdt et møde med de danske formidlingspartnere med fokus på sikkerhed og etiske retningslinjer (code of conduct). Arbejdet med udvikling af etiske retningslinjer er fortsat dels som en del af projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet«, dels under samarbejdet med Vadehavets Formidlerforum, se kapitel 11. Der blev således ikke udarbejdet et udkast til etiske retningslinjer i forbindelse med interreg-projektet.

Evaluering

10.6. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 6

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Som det illustreres af gennemgangen ovenfor, er nationalparkens bestræbelser på at fremme en udvikling af friluftsliv og turisme på et bæredygtigt grundlag i høj grad og som forudsat blevet gennemført i et tæt samarbejde med aktører inden for turisterhvervet og formidlingsinstitutionerne. Periodens aktiviteter har bidraget til at konsolidere samarbejdsrelationerne, herunder igennem partnerskabet. Der er således lagt en institutionel grund for bestræbelserne i målsætningen.

De konkrete projekter og aktiviteter, som beskrives under målsætningen, gennemførtes med henblik på at skabe en grundlæggende synlighed for nationalparken, herunder skiltning og publicering af materialer. Men der arbejdes også på en mere sammenhængende udvikling, hvor erhvervsliv og organisationer får en mere central placering.

I interviewene var der stor konsensus om, at udvikling af friluftsliv og turisme på et bæredygtigt grundlag er et langsigtet projekt, og det ikke mindst når de grænseoverskridende perspektiver også skal

medtænkes. Der ligger dog et stort stykke arbejde forude på basis af det grundlag, som er skabt.

Turismen nyder som erhverv en stor respekt i området, især på Rømø, Fanø og ved Blåvand, som er de væsentligste turismekoncentrationer. Man ser vadehavsområdet som et sted med plads til at give mange mennesker en god oplevelse. Turisterne kommer for naturen, men opfattelsen er ofte, at det er strandene, som trækker. Gradvist skærpes turisterne opmærksomhed omkring herlighedsværdierne andre steder, herunder ikke mindst blandt de tyske turister. De interviewede henviser til nye turisttilbud, herunder blandt andet »sort sol« som noget, der trækker opmærksomheden en ny vej. I den forbindelse nærer de fleste en beundring for iværksætterinitiativerne inden for guidede ture, men de nævner også en overraskelse over interessen for og den store efterspørgsel efter disse vadehavsoplevelser. Mange turistvirksomheder tilbyder nu direkte produkter herfra, bl.a. er efterspørgslen på »sort sol«-ture, østersture, guidede ture osv. øget over

årene, så Nationalpark Vadehavet uden sammenligning er den nationalpark med flest guidede ture. Nogle af aktørerne særligt inden for turismen efterlyser en produkt-tilgang, og de mener hermed, at der skal være konkrete oplevelser og seværdigheder, som kan kommunikeres præcist til turister. Dette understøtter nationalparken ved at deltage i projekter som »Verdensarvssteder i Syddanmark«, »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven«, »NAKUWA« og »lejrskoleprojektet« mv., men nationalparken ejer ikke produkterne – det gør virksomheder og offentlige aktører.

Partnersurvey fra 2016 og 2017 viser, at partnerne er med for at være en del af partnerfællesskabet, for at repræsentere Vadehavet, for at blive mere synlige og at hjælpe nationalparken, mens få er med alene for at få en økonomisk gevinst. Dette viser, at der er etableret en relation til partnerne ud over det rent kommercielle. Det understøtter konklusionen om, at nationalparken i stigende grad har en gunstig imageskabende effekt for regionens turismeerhverv.

Turisterhvervet opfattes på den anden side af en række af de interviewede aktører i de grønne organisationer og i et vist omfang i kommunerne som i nogen grad konservativt og ikke i så høj grad direkte bidragende til de brede nationalparkmål. Der er dog en anerkendelse af, at nogle turistvirksomheder er blevet partnere og benytter vadehavslogoet i markedsføringer. De kritiske kommentarer fra flere sider er, at det kunne gå hurtigere med at bygge turisterhvervets helhjertede engagement op.

Nationalparken har i forbindelse med denne målsætning i høj grad taget fat på områder, hvor der har åbnet sig muligheder og engagement. Der var en lang konsolideringsperiode med skepsis fra aktørernes side, men ikke mindst verdensarvsudnævnelser har betydet en stærkere fokus blandt turisme- og friluftsktørerne på de muligheder, som Vadehavet i fremtiden kan give. Den pragmatiske tilgang var nødvendig under de givne omstændigheder.

I bestyrelsens arbejde med strategiudvikling, i det efterfølgende arbejde med kommunikationsplanen, som resultat af strukturændringen i partnerprogrammet og i forlængelse af de nyeste projekter under denne målsætning understøttes fokus på at opkvalificere partnerne og deres mulighed for at tilbyde bæredygtige kvalitetsoplevelser. •

#YNGLER PÅ STRANDEN

KAPITEL 11

Evaluering af MÅLSÆTNING 7

– om beskyttelse af særligt sårbare naturområder

11.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 7

Særligt sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrelse gennem formidling og planlægning af zoner, stiforløb mv.

Der er opstillet to delmål for MÅLSÆTNING 7 i planperioden:

- 7a At særligt sårbare naturområder og arter beskyttes bedst muligt gennem planlægning af zoner, adgangsregulering, stiafmærkning, skiltning og/eller information til relevante målgrupper.
- 7b At gennemføre undersøgelser, der kan afklare udvalgte aktiviteter forstyrrelseseffekt og efterfølgende bidrage til foranstaltninger til at imødegå disse.

Indledningsvis skal det bemærkes, at zoner og adgangsregulering ikke er værktøjer, nationalparken umiddelbart har til rådighed, da nationalparken som beskrevet i kapitel 3 ikke er myndighed. Den tidligere Naturstyrelsen, nu Miljøstyrelsen, og i nogle tilfælde kommunerne vil kunne indføre zoner og adgangsregulering.

Der er overlap mellem denne målsætning og Målsætning 1, 5 og 6.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med ? konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

11.2. INDSATSEN 2013–18, 7.1: BESKYTTE SÆRLIGT SÅRBARE NATUROMRÅDER OG ARTER

I første halvdel af planperioden vil nationalparken udarbejde en oversigt over særligt sårbare naturtyper og arter, herunder beskrive graden og typen af sårbarhed. Endvidere foreslås initiativer, som kan imødegå en negativ påvirkning – f.eks. zoner, adgangsregulering, oplysning og afmærkning mm. I sidste halvdel af planperioden vil nationalparken medvirke til at gennemføre de foreslåede foranstaltninger med fokus på frivillige ordninger og information. Nationalparken vil i den forbindelse oplyse om god og hensynsfuld opførsel samt om regler for færdsel i naturen.

REDEGØRELSE:

I forbindelse med projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet« fik nationalparken i 2015 udarbejdet rapporten »Sårbare naturtyper og dyrearter i Nationalpark Vadehavet – Anbefalinger til en code of conduct for friluftaktiviteter i Nationalpark Vadehavet«. I rapporten, der blev baseret på videnskabelige artikler og en workshop med lokale repræsentanter for friluftslivet, blev der peget på de kombinationer af forskellige former for friluftsliv og naturområder hhv. arter, hvor der er størst risiko for konflikt, men som samtidig kan forebygges ved oplysning om god og hensigtsmæssig færdsel. Endelig er der som skrevet i kapitel 10 oplyst om hensynsfuld færdsel i nationalparkfolderen og på friluftskortet.

Som beskrevet i kapitel 12 blev der indgået en samarbejdsaftale med Vadehavets Formidlerforum om at løse en række opgaver for nationalparken. Et af projekterne var udarbejdelse af en code of conduct, og første fase forventes afsluttet i 2017.

Som beskrevet i kapitel 5 har nationalparken arbejdet med initiativer for at undgå negativ påvirkning af sårbare arter. Under projektet »Fokuseret fugleforvaltning« blev der opsat hegn som adgangsregulering, ligesom der blev opsat skilte og udgivet en folder med det formål at forebygge konflikter mellem mennesker og ynglefugle på stranden. Også projektet »Ynglefugle på Esbjerg Havn« har til formål at hindre konflikt mellem mennesker og sårbare fuglearter.

Evaluering

11.3. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 7

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

I nationalparkens første periode fik man åbnet for posen med konfliktende hensyn i friluftslivets brug af naturen. Herunder nævnes behovet for klare regler eller codes of conduct, hvor flere erhvervs-, beskyttelses- og friluftsjntresser støder sammen. De interviewede henviste til, at der generelt er god plads til mange former for fritidsinteresser i Vadehavet, især hvis friluftslivet også spredes mere ind i baglandet og udnytter kvalitetene her. Nogle af friluftsjrganisationer oplevede restriktioner på adgangen, herunder i landbrugsområder.

I forhold til det samlede behov for beskyttelse og i forhold til potentialerne i formidling og planlægning af adgange og etiske retningslinjer er nationalparken dog stadig kun i en indledende fase. Adskillige af de interviewede kender til visitor management, og enkelte har også arbejdet med det i praksis. Men de giver også udtryk for, at der savnes indgående kendskab til de særligt sårbare områder²⁰ og den værdifulde natur og en løbende systematisk monitorering, som kan danne grundlag for forskellige former for tiltag. Der er med andre ord brug for,

at den monitorering, som faktisk foretages eksempelvis af universiteterne på vegne af Naturstyrelsen og Miljøstyrelsen, i højere grad bliver praktisk anvendelige i forbindelse med kommunernes og private aktørers planlægning af stier og andre faciliteter i naturen. Det nævnes, at der er brug for at diskutere intelligente planlægningsprincipper og adgangssystemer, herunder hvordan man sikrer en kanalisering af de besøgende rundt i området. De nuværende principper med zonerung er muligvis ikke tilstrækkelige, siger nogle af de interviewede med naturfaglig specialviden. Kommunernes planlægningsafdelinger arbejder med reguleringen af »belastningerne« på et overordnet niveau, men lige som andre efterlyser de en udviklingsindsats, som kan sikre gode afvejninger mellem beskyttelse og benyttelse. Turismeerhvervet er fraværende i denne debat, og turismeorganisationerne mangler reelt at indarbejde bæredygtighed¹ i deres strategier. •

#VADEHAVETS FORMIDLERFORUM

KAPITEL 12

Evaluering af MÅLSÆTNING 8

– om naturvejledning og formidling

12.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 8

Naturvejledning og formidling af nationalparkens landskab, natur- og kulturhistoriske værdier og friluftsmæssige muligheder skal styrkes og udvikles i samarbejde med lokale aktører. Det skal ske gennem udbygning og koordinering af aktiviteter, etablering af servicefunktioner og faciliteter.

Der er opstillet fem delmål for MÅLSÆTNING 8 i planperioden:

- 8a At der udvikles et samlet formidlingskoncept gennem brug af et éntydigt design og med klare retningslinjer for anvendelse af nationalparkens logo.
- 8b At Nationalpark Vadehavet synliggøres i tilknytning til de eksisterende formidlingscentre, turistkontorer og overnatningssteder i et samarbejde med disse.
- 8c At der indledes et samarbejde om formidlingsindsatsen med Vadehavets Formidlerforum, Kulturregion Vadehavet og Destination Sydvestjylland samt private/lokale natur- og kulturformidlere.
- 8d At der løbende udvikles informationsmateriale og formidlingsredskaber af høj kvalitet, og at disse gøres tilgængelige gennem en bred vifte af medier.
- 8e At formidlingen af nationalparkens projekter og den lokale indsats indgår centralt i nationalparkens aktiviteter, og at der afsættes de fornødne midler hertil som en del af projekternes/aktiviteternes gennemførelse.

Der er et vist overlap mellem denne målsætning og Målsætning 5 og 6.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med fem konkrete indsætter, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

12.2. INDSATSEN 2013–18, 8.1: SAMARBEJDE OM FORMIDLING AF NATIONALPARKENS NATUR- OG KULTURVÆRDIER

I første halvdel af planperioden vil nationalparken tage initiativ til, at der udvikles et koncept for formidlingssamarbejdet med deltagelse af alle interesserede formidlere. Endvidere indgås et samarbejde med Vadehavets Formidlerforum om drift og udvikling af natur- og kulturformidlingen.

REDEGØRELSE:

Vadehavets Formidlerforum blev etableret i 2006 som et netværk mellem offentlige naturcentre og museer i vadehavsområdet. Fra Friluftsrådet fik Vadehavets Formidlerforum i 2012 en tre-årig bevilling på 90 procent løntilskud til en koordinator. Bevillingen dækkede perioden 1. april 2013 til 31. juli 2016. Fra 2012 havde koordinatoren kontorfællesskab med nationalparken. Den endelige samarbejdsaftale faldt på plads i 2013.

Da Vadehavets Formidlerforum ikke er en juridisk person, blev der indgået aftaler om de konkrete opgaver med en af institutionerne, som fik ansvaret for opgavens gennemførelse. Aftalen om den koordinerende funktion blev indgået med Vadehavscentret. Konkret blev det aftalt, at koordinatoren skulle

have til opgave at samarbejde med de øvrige danske nationalparker om formidling, deltage i det trilaterale samarbejde med fokus på Den Internationale Vadehavsskole (IWSS) (jf. kapitel 13) og formidling af verdensarv, sikre kontakt og koordinering mellem nationalparkens sekretariat og forummets medlemmer samt stå for nyhedsbrevet *Slikposen*.

Der blev udarbejdet en samarbejdsaftale med Vadehavscentret om færdiggørelse af et manuskript til nationalparkfolderen, jf. kapitel 10. Vadehavets Formidlerforum foreslog en trykt aktivitetskalender, og der blev forhandlet med Vadehavets Formidlerforum om at stå for en elektronisk aktivitetskalender. En aktivitetskalender blev dog sat i bero, da Vadehavets

Formidlerforum ikke kunne løfte opgaven. Fra september 2017 anvendes KultuNaut. Der blev indgået en aftale med Museum Sønderjylland om temamøder, jf. kapitel 5 og 8. Museet opsagde aftalen i sommeren 2016, og en ny aftale blev indgået med Vardemuseerne i 2017. Der blev indgået en aftale med MYRTHUE – Natur, Kultur & Læring om Mit Vadehav, jf. kapitel 13. Med NaturKulturVarde aftaltes afholdelse af kurser for partnere, jf. kapitel 14. Det var også tanken at indgå en aftale med NaturKulturVarde om indgangsportaler jf. indsats 8.4, men denne blev opgivet, da Nationalparken vurderede, at opgaven lå bedst i eget regi.

I 2015 indsendte Vadehavets Formidlerforum en ny ansøgning til Friluftsrådet om en treårig bevilling til en koordinator. Friluftsrådet gav en et-årig bevilling til gennemførelse af første år af seks konkrete projekter, da Friluftsrådet ikke længere ønskede at give løntilskud til en koordinator, men kun til konkrete projekter i regi af nationalparken. Derfor blev stillingen flyttet fra Vadehavets Formidlerforum ved Vadehavscenretret til Nationalpark Vadehavet pr. 1. januar 2017. Vadehavets Formidlerforum søgte i efteråret 2016 de fire kommuner om tilskud til forlængelse på et år med henblik på at sikre den koordinerende funktion til medio 2018, hvilket de fire kommuner bevilgede. I perioden 1. juli 2016 til 30. juni 2018 arbejdes der med:

- Udvikling af undervisningstilbud til ungdomsuddannelser om Vadehavet og Verdensarven. På baggrund af en forundersøgelse laves en detaljeret projektbeskrivelse for udvikling af tilbuddene til ungdomsuddannelsen (se kapitel 13)
- Udvikling af lejrskoler i Vadehavsområdet. På baggrund af en forundersøgelse udført med midler fra Region Syddanmarks Vækstpulje udvikles en arbejdsmodel til vadehavskommunerne, der skal forbedre lejrskoletilbuddene og øge antallet af besøgende skoler (se kapitel 10)
- Udvikling af etiske retningslinjer »Code of conduct« om hensynsfuld adfærd og færden i natur- og kulturmiljøer i nationalparken (se kapitel 11)
- Opkvalificering af formidlere, dvs. naturvejledere og kulturguidere, i formidling af kulturmiljøer og verdensarv
- Udvikling af fælles formidlingsplan/mål for formidlingsinstitutionerne i Vadehavsområdet
- Tværgående samarbejde med nationalparkerne i Danmark om formidling.

Alle opgaver er godt i gang, og der henvises til beskrivelser af de første tre i de respektive afsnit om disse projekter. Den fjerde løftes bl.a. gennem projektet »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven« (kapitel 10), samt den årlige faglige studietur. I september 2017 besluttede koordineringsgruppen for Vadehavets Formidlerforum, at Vadehavets Formidlerforum ikke skulle have sin egen kommunikationsplan, men tage afsæt i nationalparkens kommunikationsplan. Der sker en løbende koordinering mellem formidlingsmedarbejderne i nationalparkerne jf. pkt. 14.6.

I 2017 indsendte Nationalpark Vadehavet en ny ansøgning til Friluftsrådet, hvor der blandt andet skal arbejdes ungdomsuddannelser, skal et øget fokus på tilbud til lejrskoler, skal arbejdes med »Code of conduct«, med kompetenceudvikling af formidlere og frivillige samt med et junior ranger-program. Alle fire projekter skulle udvikles i samarbejde med Nationalpark Thy, Nationalpark Mols Bjerge og Nationalpark Skjoldungernes Land. I efteråret 2017 gav Friluftsrådet et delvist tilsagn på 1,2 mio. kr. til det ansøgte med vilkår om, at projektets samlede økonomi på 2,2 mio. kr. afholdes af nationalparken og andre. Et led i projektet er at udvikle tilbud til ungdomsårgangene med afsæt i »Mit Vadehav«.

I 2013 blev partnerprogrammet etableret (se kapitel 14). Vadehavets Formidlerforum og en række private formidlere var medlemmer af programmet fra begyndelsen, oprindelig samlet i kategorien formidlingspartnere. Formidlingspartnere blev inddraget på forskellig vis i en række projekter, navnlig events, se kapitel 9, og udviklingsprojekter i samarbejde med andre turismeaktører, se kapitel 10. Flere af Vadehavets Formidlerforums partnere er meget aktive og deltager fx i partnerudvalget, ligesom flere af Vadehavets Formidlerforums partnere har ønsket, at der stilles flere krav til partnere og opstilles kriterier for at blive partner i nationalparkens partnerprogram.

12.3. INDSATSEN 2013–18, 8.2: UDVIKLE ET KONCEPT FOR DESIGN AF INDIREKTE FORMIDLING

I første halvdel af planperioden vil nationalparken søge samarbejde med myndigheder og andre interessenter for at udvikle og gennemføre et koncept for design af skiltning og information i landskabet og ved kulturhistoriske elementer eller helheder. Konceptet skal understrege nationalparkens ansigt udadtil uden at være dominerende i forhold til oplevelsen. I anden halvdel af planperioden fortsætter gennemførelsen af konceptet.

REDEGØRELSE:

De overordnede retningslinjer for brug af Nationalpark Vadehavets logo blev fastlagt i *Designmanual for Danmarks Nationalparker* udgivet af Skov- og Naturstyrelsen i 2009. I den første version var det fastlagt, at såvel det nationale logo som det lokale skulle bruges på informationstavler, mens nationalparkens bomærke med krone og navnetræk kunne bruges som piktogramskilt. Det blev anbefalet, at nationalparkerne fulgte Skov- og Naturstyrelsen skilte design. Efter fusionen af Skov- og Naturstyrelsen med By- og Landskabsstyrelsen til Naturstyrelsen fik Naturstyrelsen nyt logo og skilte design. I 2014 begyndte Naturstyrelsen at revidere designmanualen for de danske nationalparker og imødekom flere ønsker fra nationalparkerne. Der blev dog aldrig enighed om et nyt skilte design, og en designmanual blev derfor tilsendt nationalparkerne i foråret 2015, uden at afsnittet om skilte var færdigt.

Desuden blev der i forbindelse med »Prowad«-projektet udgivet en brandmanual for Verdensarv Vadehavet, som adskilte sig noget fra designmanualen for de danske nationalparker. Der er derfor ikke udarbejdet et lokalt koncept for skiltning.

Nationalparken har dog sat skilte op i forbindelse med forskellige projekter. Ved design af skiltene til projektet »Friluftsliv i Nationalpark Vadehavet« blev der skelet kraftigt til Naturstyrelsens daværende skilte design, mens skiltene opsat i forbindelse med projektet »Fokuseret fugleforvaltning« indeholder tegninger og derved skiller sig ud.

Eksempel på et skilt, der er produceret. Her vises produktionsfilen

Undskyld vi roder!

... men vi forbedrer forholdene for fuglene ved Sneum Digesø!

Sneum Digesø, som vi kender den i dag, er resultatet af indvinding af klag i Allerup Engle i begyndelsen af 1990'erne. Den lerede marskjord blev anvendt til forstærkning af havdiget mellem Roborg og Darum. Sneum Digesø har siden gravningen blev afsluttet i 1995 været et af de vigtigste

yngeområder og levesteder for vade- og svømmefugle i Danmark. Ikke mindst fordi råstofområdet fra starten blev indrettet til fuglene.

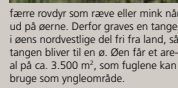
Vind og vejr har dog i tidens løb slidt hårdt på søen, og der er opstået stejle brinker især langs de vestvendte

bredder. Således er fuglernes muligheder for at finde føde langs bredderne blevet ringere. Derfor samarbejder Nationalpark Vadehavet og Esbjerg Kommune nu om at få repareret søens bredder, så fuglene igen får de bedst mulige levevilkår.

Målet med arbejdet er, at udjævne brinkerne langs kanten af søen og erstatte dem med bredder, som er bedre for fuglene og mere modstandsdygtige over for erosion. De lodrette brinker graves derfor væk og erstattes af flade bredzoner. Derved skabes masser af let tilgængelige, lavvandede arealer i kanten af søen, hvor fuglene finder en stor del af deres føde.

Bredzonerne genoprettes både på land og på øerne i Digesøen, og i alt vil omkring 5.000 m søbred blive udjævnet.

Øer er også vigtige for fuglene. Det er her de anbringer deres rede, da

afgravningsen af brinkerne sker uden for fuglernes yngletid i sensommeren og efteråret 2015, og arbejdet

forventes at stå på i ca. 18 dage. Samtidig med gravearbejdet sænkes vandstanden i søen. Det vil mindske risikoen for erosion af de nyanlagte bredder, mens de stabiliserer sig. Vandstanden hæves dog igen inden den 1. marts, så der vil være en passende vandstand i søen, når ynglefuglene igen ankommer.

I august/september 2015 vil forvaltningsrådet ved Sneum Digesø minde om en byggeplads, men sammen med den øvrige pleje af arealerne ved digesøen, vil projektet på lang sigt betyde, at Sneum Digesø fortsat er et af de vigtigste yngleområder for fugle ved Vadehavet og i Danmark som helhed.

Støbt og andre ynglefugle har brug for sandbælte bredzoner, hvor de finder hovedparten af deres føde.

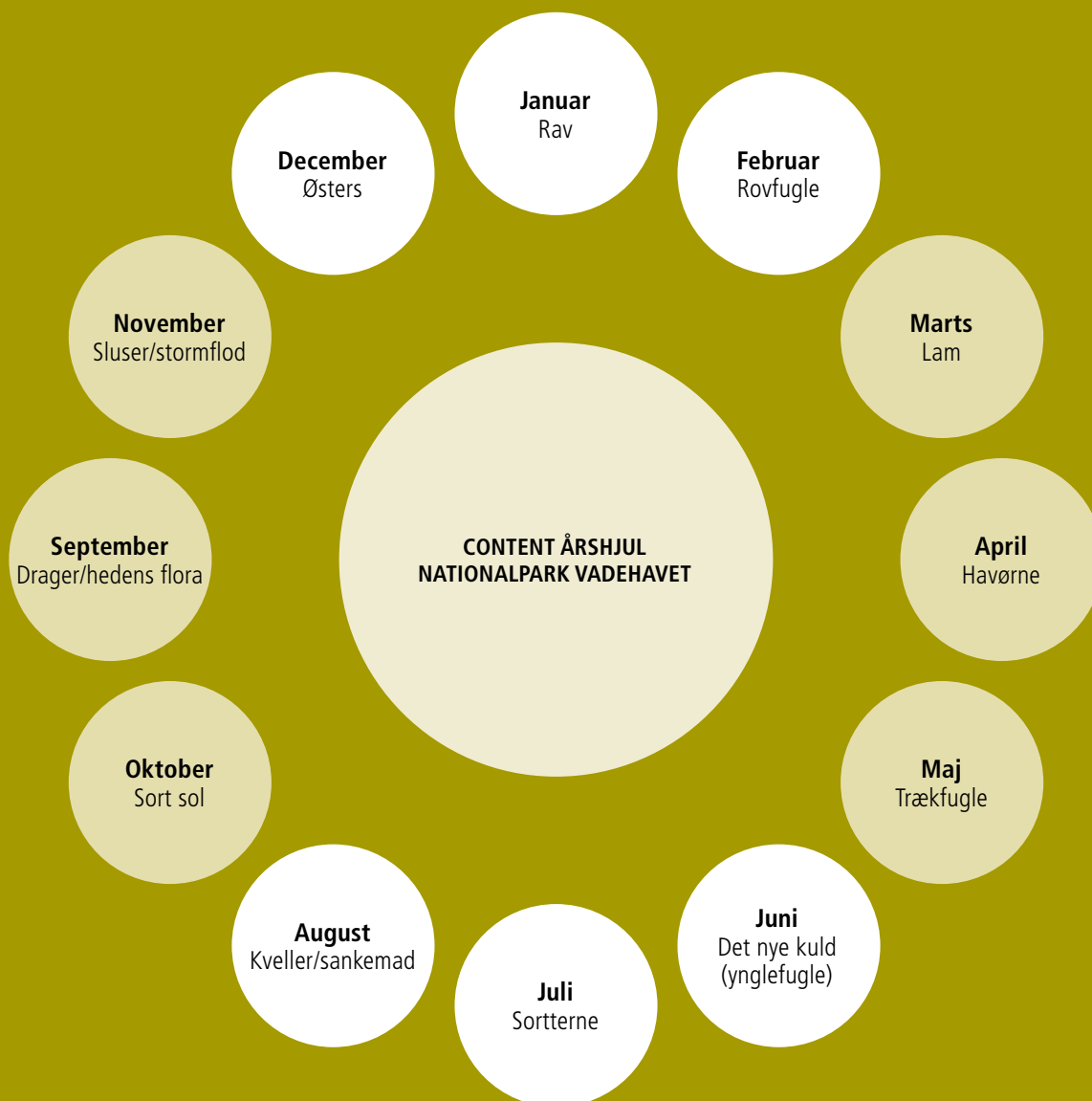
Stille vand er et af de vigtigste faktorer for de mange græssende og trækfugle, der i løbet af året besøger Sneum Digesø.

Yderligere oplysninger vedrørende projektet kan fås hos:

Mikkel Dalsgård Frederiksen, Esbjerg Kommune, tlf. 76 16 51 46
John Frikke, Nationalpark Vadehavet, tlf. 72 54 36 61 / 22 86 05 19

Figur 12.2 Content årshjul Nationalpark Vadehavet

12.4. INDSATSEN 2013–18, 8.3: UDARBEJDE INFORMATION OM NATIONALPARKENS »MANGE ANSIGTER«

I første halvdel af planperioden vil nationalparken udarbejde målrettet information til brug i forskellige medier og til særlige målgrupper om nationalparkens »mange ansigter«. I anden halvdel af planperioden tages initiativ til yderligere at styrke den eksisterende formidling gennem særlige events, vandrestillinger, bogudgivelser, TV og radio mm.

REDEGØRELSE:

I 2013 blev der indkøbt en transportabel messestand til indendørs brug, som bl.a. blev brugt i forbindelse med Tall Ship Race og lånt ud til partnere.

I 2014 blev der oprettet en database (Skyfish) til fotos, video og tekst mv. både til internt brug og til brug for nationalparkens partnere. Året efter blev der indgået et samarbejde med Destination Sydvestjylland om en fælles filmdatabase. Der er løbende blevet indkøbt film og fotos til databasen. Blandt andet blev der i forbindelse med projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet« optaget 10 stedsspecifikke film og 100 fotos. Materialet fra de ti film blev klippet sammen til en kort og en lang film om nationalparken, der bl.a. bruges på nationalparkens hjemmeside, ligesom alle film er lagt på Youtube, så partnerne kan anvende dem på deres egne hjemmesider. I foråret 2017 begyndte nationalparken at udsende en såkaldt content marketing-pakke til partnerne hver måned. Pakken indeholder en film, tekster til hjemmeside og Facebook samt fotos om et emne med relation til nationalparken afpasset efter årstiden.

Det første nationalparkmagasin blev udgivet i 2014 med tekster på dansk og tysk. Det var hovedsageligt baseret på en række faglige artikler om Vadehavets natur og kulturhistorie skrevet af Vadehavets Formidlerforum. Der blev derefter udgivet et magasin årligt, samt en specialudgave med fokus på det maritime, se kapitel 10. Formen på magasinet er løbende blevet udviklet, og seneste udgave fra 2017 omfattede ikke alene faglige artikler om Vadehavets natur og kulturhistorie, men havde også mere journalistiske portrætter af lokale beboere og gæster, artikler om nationalparkens projekter, og om hvad besøgende kunne opleve i nationalparken. Dermed var magasinet med til at vise nationalparkens »mange ansigter«. Nationalparkmagasinet er blevet godt modtaget af lokale, nationale og internationale læsere, og rost af nationalparker i ind- og udland. Nationalparkmagasinet og folderen blev de mest udbredte trykte medier, mens Facebook er det medie, der samlet rammer flest læsere. En oversigt over nationalparkens publikationer findes på s. 98-101.

Nationalparken deltog også i forskellige aktiviteter målrettet særlige målgrupper. For eksempel blev der i 2015 udgivet tre frimærker med motiver fra Nationalpark Vadehavet, og samme år leverede nationalparken data om trækfugle til Expedias blog »Episk rejse«. I 2016 blev der indgået et samarbejde med Postnord Danmark Rundt om information om nationalparken, som løbet gik igennem.

I efteråret 2016 vedtog bestyrelsen en kommunikationsplan for Nationalpark Vadehavet, som fastlægger nationalparkens vision, mission og værdier samt udpeget et kerneområde: bedre natur, og fire fokusområder: vadehavsprodukter, udvikling af ruter og fagligt indhold, uddannelse og forskning samt

beboerstolthed, jf. kapitel 3. Kommunikationsplanen fastlægger også nationalparkens kommunikative partnere, målgrupper og kommunikationskanaler. Kommunikationsplanen blev til gennem en række møder, hvor man inddrog flere og flere for hver workshop. Hermed blev det sikret, at bestyrelse, råd og samarbejdspartnere tog ejerskab for kommunikationsplanen.

Nationalparken har givet tilskud til forskellige formidlingsprojekter. Ribe Byferie fik tilskud til udgivelse af *Ella Bellas eventyr*, Hjerting Lokalarkiv til affotografering af historiske kort, Kajak Fanø til guidede ture på Vidåen, Den selvejende institution fonden Tønninggård til udstopning af en havørn, Rønmø Kunst- og Kulturforening til Rønmø billedpark, Ribe Træskibslaug til IT-udstyr i Toldboden (af to omgange) og Foreningen Venner af Rønmø Natur til genoptryk af folderen *Bænk dig på Rønmø*. Endvidere støttedes TV-produktionsselskabet vnr. TV til filmen *Næste gang du rejser*.

Der er mange konkrete eksempler på, at de lokale turismeaktører har taget content til sig, brugt det og arbejdet videre med det. Mange har føjet noget nyt til. Blandt andre Danhostel Ribe har lavet en blog, hvor der skrives om nationalparken og verdensarven. Fanø Kommunes blog fortæller også om nationalparken og verdensarven. Endelig kan nævnes, at en turismepartner læser kommunikationsplanens værdifulde fortælling højt for sine gæster.

Frimærker: Tre 10-kroners frimærker
Udgivet 2015 i samarbejde med Postdanmark

Figur 12.2: Oversigt over tryksager, som nationalparken har udgivet

Forslag til plan for Nationalpark Vadehavet
Udgivet 2012 / Dansk / 11.000

Nationalparkplan
Udgivet 2013 / Dansk / 5.000

Strategi for Nationalpark Vadehavet
2015–2022 / Udgivet 2015
Dansk 700 / Engelsk 300

Kommunikationsplan / Udgivet 2016 / Dansk første oplag 300 / Dansk andet oplag 200

Årsrapport 2014 / Udgivet 2015
Dansk – ikke trykt

Årsrapport 2015 / Udgivet 2016
Dansk 150

Årsrapport 2016 / Udgivet 2017
Dansk 250

Nationalpark Magasin nr. 4 / Udgivet 2017 / Dansk/tyisk 50.000

Nationalpark Magasin nr. 1
Udgivet 2014 / Genudgivet 2014
Dansk/tyisk første oplag 40.000
Dansk/tyisk andet oplag 30.000

Nationalpark Magasin nr. 2
Udgivet 2015
Dansk/tyisk 50.000

Nationalpark Magasin nr. 3
Udgivet 2016
Dansk/tyisk 50.000

Nationalpark Magasin Maritim
Udgivet 2015
Dansk/tyisk

Temahæfte nr. 7: Prædation – rovdyr og ynglefugle i Vadehavet
Udgivet 2015 / Dansk 3.000

Temahæfte nr. 6:
Diger i fortid, nutid og fremtid
Udgivet 2015 / Dansk 3.000

Temahæfte nr. 1:
Møller i Vadehavets
landskab
(revision og genoptryk)
Udgivet 2015
Dansk 3.000

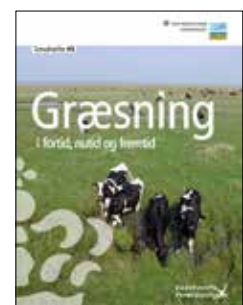
Temahæfte nr. 3:
Havne og ladepladser
langs Vadehavets kyst
(revision og genoptryk)
Udgivet 2015
Dansk 3.000

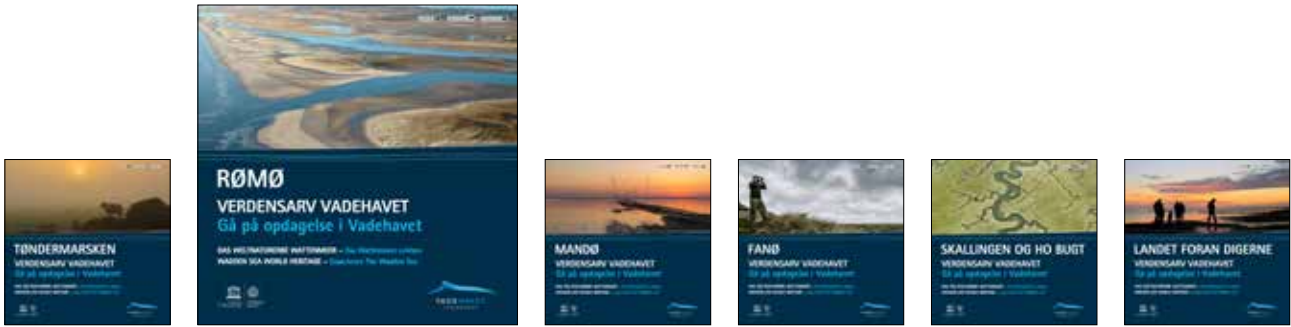
Temahæfte nr. 2:
Landsbymiljøer i
Vadehavsregionen
(revision og genoptryk)
Udgivet 2015
Dansk 3.000

Temahæfte nr. 4:
Bevaringsværdige
bygninger
Udgivet 2015
Dansk 3.000

Temahæfte nr. 5:
Græsning i fortid,
nutid og fremtid
Udgivet 2015
Dansk 3.000

Glocs – udgivet 2015 / Dansk/tysk/engelsk

Tøndermarsken 8.000 / Rømø 10.000 / Mandø 8.000 / Fanø 10.000 / Skallingen og Ho Bugt 8.000 / Landet foran digerne 7.000

Nationalpark Vadehavet
– oversigtskort og oplevelser
Udgivet 2015 / Genudgivet 2017
Dansk første oplag 20.000
Dansk andet oplag 50.000?

Nationalpark Vadehavet
– oversigtskort og friluftsliv
Udgivet 2015
Dansk 35.000
Tysk 20.000
Engelsk 12.000

Folder: Beskyttelse af fugleliv
– regulering af prædatorer⁵
Udgivet 2015
Dansk 5.000 / Tysk 2.000

Folder: Ynglefugle på stranden
Udgivet 2017
Dansk/tysk 50.000

Hæfte: Lakolk
Dragestil og sandslotte
Udgivet 2015 / Dansk ikke trykt

Faglig rapport: Strandtudsden i
Nationalpark Vadehavet
Udgivet 2016 / Dansk 250

Fællesfolder De Danske Nationalparker
Udgivet 2017 i et samarbejde mellem landets 4 nationalparker

Avis: Vores verdensarv / Udgivet 2017 / Dansk 200.000

12.4. INDSATSEN 2013–18, 8.4: FORMIDLE NATIONALPARKEN I INFO-CENTRE, UDSILLINGER OG MUSEER

I første halvdel af planperioden udvikles et koncept for formidling af nationalparken i tilknytning til formidlingscentre og udstillinger i et samarbejde med Vadehavets Formidlerforum. Konceptet skal indeholde en overordnet del og en lokal del med fokus på det særlige, lokale aspekt. Desuden afprøves konceptet i to udvalgte centre/udstillinger. I anden halvdel af planperioden skulle bestræbelserne evalueres og udvikles konceptet til at omfatte alle interesserede formidlingsinstitutioner og lokaliteter.

REDEGØRELSE:

Som beskrevet under pkt. 12.2 blev der ikke indgået en aftale med Vadehavets Formidlerforum om udvikling af et koncept for indgangsportaler. Men nationalparken har gennem perioden afprøvet forskellige udstillingskoncepter, herunder en stilladsudstilling til udendørs brug og en foldevæg til indendørs brug.

Allerede i 2012 fik nationalparken tilskud fra LAG Tønder²² til indkøb af udstillingsmateriel til brug ved arrangementer og events. Projektet blev gennemført i 2014. Der blev indkøbt en mobil udstilling, som blev folieret indvendigt og udvendigt. Indvendigt blev der opsat et kort over nationalparken, og den indeholdt plancher med en basal fortælling om tidevandet, dyre- og plantelivet og nationalparken. Desuden blev der taget højde for, at traileren skulle kunne bruges ubemandet. I 2016 blev folieringen genopfrisket, da en fortælling om Verdensarv Vadehavet blev medtaget. Teksten blev oversat til engelsk. Fra 2016 er traileren hovedsageligt blevet kørt af frivillige til en række events.

Under projektet »Udstillinger – design og implementering« blev der i 2015 designet to informationsøjler om nationalparken og verdensarven, som blev sat op i Naturstyrelsens udstilling ved Vidåslusen i forbindelse med, at udstillingen blev fornyet. Søjlerne blev designet med henblik på, at de kunne genbruges i andre udstillinger. I 2016 gav bestyrelsen under samme projekt tilsagn om tilskud til en udstilling om nationalparken og verdensarven i det nye Vadehavscenter. Her blev anvendt et andet designkoncept, som i højere grad var tilpasset stedet. Som en del af projektet »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven« blev de to Fanøfærger folieret med udstilling om nationalparken og verdensarven på Fanø. Her blev det valgt at lægge sig op ad designlinjen for verdensarven med bl.a. en mørkeblå baggrund. I 2016 blev kommunikationsplanen vedtaget, og i denne peges på en række forslag til porte til nationalparken. Efterfølgende drøftede nationalparkrådet og bestyrelsen definitionen af hhv. porte og støttepunkter som udgangspunkt for det videre arbejde. Der arbejdes således fremadrettet med en eller flere porte og/eller støttepunkter i bl.a. »Tøndermarsk Initiativet« og »Mandøprojektet«. Nationalparksbibet, der havde sin første driftsæson i 2017, vil ligeledes kunne betragtes som port/støttepunkt.

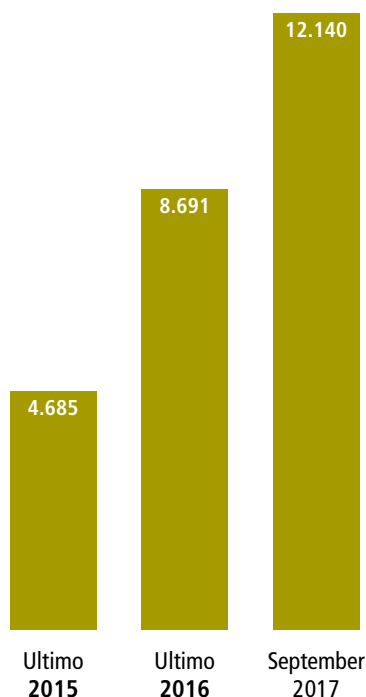
Bestyrelsen besluttede i 2012, at nationalparken skulle bygge et skib som led i sin formidling. Der blev nedsat en arbejdsgruppe under bestyrelsen, som skulle arbejde videre med ideen. Formålet med skibet var at deltage i særlige begivenheder og i den forbindelse formidle nationalparkens maritime del, at understøtte områdets formidlere som klasselokale, at være platform for forskningsundersøgelser, at bruge det som kontor/mødelokale af nationalparken og at lade det indgå i Vagerlagets¹⁷ arbejde. I 2013 havde nationalparken tilsagn fra BlueWater Shipping, SE's Vækstpulje samt Fiskeri-LAG Tønder²³ om tilskud på i alt 2,4 mio. kr. Efter EU-udbud startede byggeriet i 2014, og det blev afsluttet i 2016. I foråret 2015 blev der annonceret efter frivillige skibsførere til skibet. Der var stor interesse for at løse denne opgave på frivillig basis. I løbet af efteråret blev skibet udrustet med diverse grej, og besætningen nåede enkelte sejlads for at lære skibet at kende. Besætningen er en blanding af professionelle søfolk, som har tilladelse til at sejle med passagerer, og lystsejlere med lokalkendskab til sejlads i Vadehavet. 2017 var skibets første egentlige driftsæson, hvor skibet deltog i en række arrangementer fx Nationalparkdag, Maritim Dag, Varde Å-dag, og her fik testet sin funktion som nationalparkens sejlene formidlingsplatform. For at kunne formidle nationalparken til publikum deltog de frivillige fra både skibet og traileren i nationalparkpartnerkurset og andre kurser. Deltagelsen i bl.a. partnerkurset har været med til at øge de frivilliges viden om og forståelse af Vadehavets natur.

#NATIONALPARKTRAILEREN

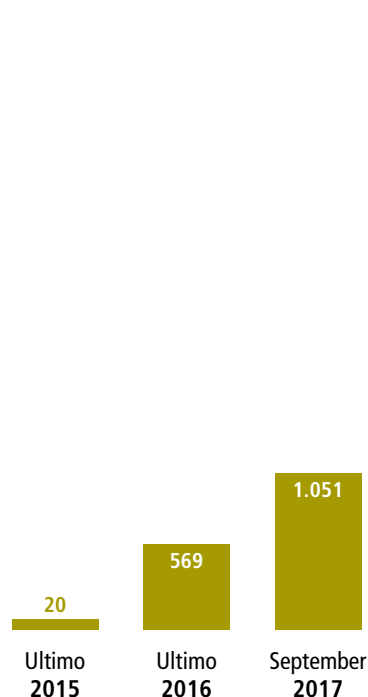

#NATIONALPARKSKIBET »VADEHAVET«

Figur 12.3 Følgere på Facebook

Figur 12.4 Følgere på Instagram

12.6. INDSATSEN 2013–18, 8.5: SYNLIGGØRE NATIONALPARKEN I AKTIVITETER OG PROJEKTER

I forbindelse med nationalparkens projekter og tiltag gennemføres samtidig en formidling af deres formål og indhold. Dette skal medvirke til at skabe synlighed og øge lokalbefolkningens forståelse og engagement i nationalparkens arbejde.

REDEGØRELSE:

Nationalpark Vadehavet havde allerede fra starten i 2010 sin egen hjemmeside, leveret af Skov- og Naturstyrelsen. I de første år lå tyngden i formidling af organisation og processen bag nationalparkens tilblivelse. Hjemmesiden fik nyt design i 2015, og i den forbindelse ændrede nationalparken på indholdet, så der blev lagt vægt på at formidle nationalparkens projekter rettet mod besøgende i nationalparken. Hjemmesiden fik en stærkere profil på oplevelsesområdet og blev mere brugerorienteret. Desuden blev der lagt vægt på at synliggøre nationalparkpartnere fx ved at henvise til nationalparkpartnere, der udbyder ture inden for de forskellige oplevelser. De sociale medier blev integreret i siden. Der tilføjedes også indhold rettet mod lokale aktører, som kunne finde information om partnerprogrammet og tilskudsordningerne.

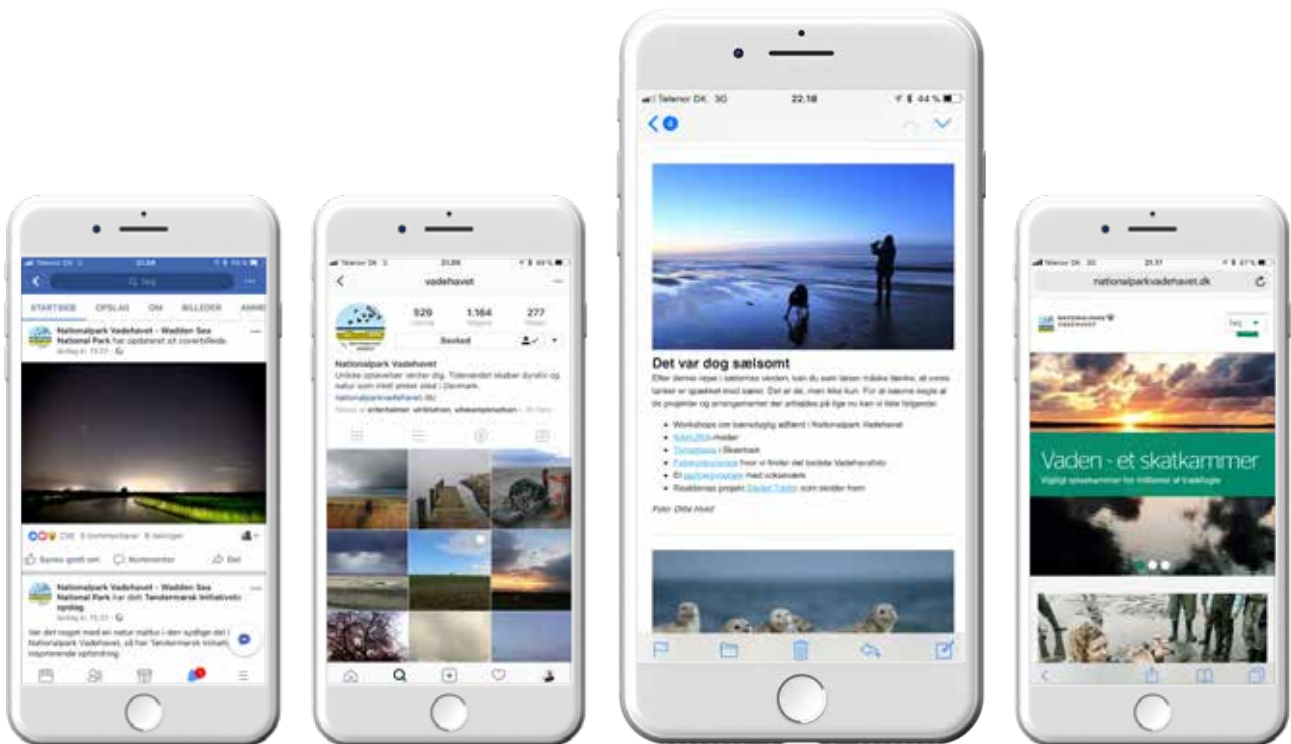
Nationalparkens facebookside blev oprettet i 2010. Fra 2013 blev der arbejdet med boost for at få flere likes. Fra april 2016 blev strategien ændret, og brugere, der havde liket et opslag, blev systematisk inviteret til at følge siden. Samtidig skete en ændring i, hvad der blev slået op på siden. Frekvensen var tidligere uregelmæssig, og den blev ændret til et til to opslag dagligt. Hovedvægten blev lagt på flotte billeder fra nationalparken og små filmklip, begge dele ofte leveret af brugerne. Der blev fortsat delt nyheder om projekter, ofte med et link til hjemmesiden for at få trafik på denne, og nyheder om fx partnernes offentlige arrangementer. Strategien gav vækst i antal følgere, og et større engagement fra følgere i form af kommentarer, delinger

af nationalparkens opslag, og tilsendelse af nye fotos og film fra lokale og besøgende. Antal følgere fremgår af figur 12.3.

I forbindelse med Tall Ship Race blev der oprettet en Instagram-profil. Den levede et stille liv indtil 2016, hvorefter der mere systematisk blev lagt billeder op. Som det fremgår af figur 12.4, gav det vækst i antal følgere. Fra 2017 begyndte nationalparken at låne profilen ud til partnere for en uge ad gangen, fx over sommerferien, hvilket har været med til at formidle nationalparkens mange ansigter. I starten af 2017 blev der lavet en plan for brug af Facebook og Instagram.

Fra 2015 måles der systematisk via Infomedia på PR og synlighed.

I 2015 indkøbte nationalparken MailChimp for at udsende nyhedsmail. Fra september 2015 blev der udsendt en nyheds-mail en gang om ugen, og fra sommeren 2016 blev frekvensen ændret til hver 14. dag. Nyhedsmailen fik hurtigt en nærværende, humoristisk, men samtidig saglig tone. Indholdet blev hurtigt en blanding af nyheder om nationalparkens projekter, information om arrangementer og indsigt i nationalparkens arbejde. Der bliver for eksempel orienteret om møder i det trilaterale samarbejde eller med de øvrige nationalparker. Teksten til den enkelte historie var og er normalt kort, men med link til egen eller partners hjemmesider, hvor der kan læses mere om emnet. Nyhedsmailen var i første omgang tiltænkt bestyrelse,

råd og partnere, men udviklede sig til at få en langt større gruppe af abonnenter, herunder flere lokale medier. Historier fra nyhedsmailen har derfor i stigende grad kunnet læses i de lokale dagblade og ugeaviser.

I forbindelse med nyheder om fx projekter, arrangementer og ansættelser udsender nationalparken ofte en pressemeddelelse, som efterfølgende altid bliver lagt på hjemmesiden. Fra 2016 er der indført en praksis, hvor pressemeddelelsen efterfølgende bliver delt på Facebook og evt. omtalt i førstkommande nyhedsbrev med link til hjemmesiden for at nå ud til flest muligt. Fra 2016 fik de danske nationalparker en ugentlig klumme i Kristeligt Dagblad. Nationalparken bruger ofte denne til at omtale et aktuelt projekt.

I nogle projekter har det været et krav, at tilskud til projektet er blevet formidlet gennem skiltning, fx »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet«. På de opsatte skilte blev der derfor både fortalt om selve projektet og om nationalparken. Ved genopretning af Sneum Digesø blev der under arbejdet opsat et midlertidigt informationsskilt om projektet. I forbindelse med prædationsprojektet blev der udgivet en folder om projektet på dansk og tysk. Formålet med folderen er bl.a. at forebygge konflikter, når de frivillige jægere møder andre gæster i forbindelse med reguleringen.

Som skrevet ovenfor har nationalparkens projekter i stigende omfang fået spalteplads i nationalparkmagasinet. I forbindelse med valg af emner til temamøderne (se kapitel 5 og 8) er der ofte fokus emner, der ligger i forlængelse af et igangværende projekt. Også på forskningsdagen (se kapitel 13) har nogle af indlæggene haft en tilknytning til nationalparkens projekter.

Endelig holder nationalparkens medarbejdere oplæg og taler ved en række forskellige begivenheder og arrangementer, også bestyrelsen bidrager til dette arbejde. Der er blevet lavet flere powerpoint-præsentationer med fakta om nationalparken, naturen, aktiviteter osv., og der er blevet suppleret med formidling af et eller flere initiativer eller projekter afhængig af målgruppen.

I modsætning til andre danske verdensarvssteder har nationalparken med sit partnerprogram samlet en række aktører og fået gang i en række fremadrettede aktiviteter. Nationalparken har medvirket til eller afviklet en række studieture for besøgsgrupper fra danske og internationale verdensarvssteder, forskere mv. fra Sydkorea, Frankrig, Tyskland og Nederlandene. De er især kommet for at høre om bottom up-tilgangen og partnerprogrammet.

Evaluering

12.7. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 8

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Det fremgår af denne gennemgang, at nationalparken fra starten havde fokus på formidlingsiden, og i den forbindelse inddragelsen af forskellige aktører som samarbejdspartnere. Der var en »prøven sig frem«, og som det fremgår af gennemgangen, har nationalparken i høj grad lært af de opnåede erfaringer. Efter udarbejdelse af kommunikationsplanen i 2015 blev kommunikationen fokuseret og målrettet.

Interviewene anerkender indsatsen og resultaterne. Flere af de interviewede fremhæver Vadehavets Formidlerforum som en organisering, der gennem en årrække har spillet en væsentlig rolle i formidlingsarbejdet ud fra ideerne i den danske, grundtvigianske folkeoplysningstradition. Formidlere, som er knyttet til formidlerforum, varetager de konkrete formidlingsopgaver. Aktørerne henviser til de mange ture og udflugter, som arrangeres i alle dele af vadehavsområdet, og som tilbydes både lokale og besøgende. Det er populære aktiviteter. Samarbejdet med Nationalpark Vade-

havet opfattes som konstruktivt, og der er en god arbejdsdeling.

De nyopførte Vadehavscentret og Tirpitz møder hele vejen rundt udelt begejstring som fyrtårne i formidlingsarbejdet. De interviewede hæfter sig ved de store besøgstal, men også den formidlingsmæssige dygtighed. Nogle ser Vadehavscentret som et støttepunkt, en port til Vadehavet. De vil gerne have flere porte, men ikke nødvendigvis i samme form og med samme ambitionsniveau. Der nævnes i interviewene en række eksempler på, at både små og store fysiske installationer bidrager til, at de lokale og de besøgende får en bedre viden og kan huske nationalparken. Dermed understreges, at fysisk infrastruktur er en servicefacilitet, men infrastruktur er – når den er godt udformet – også et vigtigt kommunikationsredskab og kan indgå i formidling og vejledning. Skiltning og plancher mange steder i Vadehavet nævnes også som hensigtsmæssige foranstaltninger, som godt kan udvikles yderligere, og især turismeaktørerne efterspørger synlig

skiltning. Udstillingen på Fanøfærgerne fremhæves som en god synlighed for mange både lokale og besøgende. Der er opmærksomhed omkring nationalparkskipet, men flere af de interviewede er i tvivl om, hvorvidt og hvordan båden mest hensigtsmæssigt kan benyttes som redskab i formidlingen.

Nationalparkens initiativer i forbindelse med udarbejdelse af forskellige former for materialer opfattes af de øvrige formidlende organisationer som en stor hjælp i det samlede formidlingsarbejde. At der findes en tilgængelig bank af tekster, fotos, videoer, som alle kan bruge i relevante sammenhænge, giver god mening, herunder i forhold til turismen. Det er en løftestang for formidling i nye sammenhænge, og her nævnes bestræbelserne i Tønder for at få festivalgæsterne til at forlænge deres besøg på egnen. Der er således en positiv afledt og indirekte effekt af nationalparkens kommunikation. Turistbureauerne anvender materialet og ser gerne billed- og filmdatabase og tekstressourcer yderligere udbygget.

Nationalparkens foldere, magasiner og temahæfter betegnes som »lækre«.

Den mobile udstilling omtales ikke af de interviewede. Nyhedsbrevet læses og værdsættes af aktørerne i lokalområdet, men tilsyneladende også bredere. Nyhedsbrevet bedømmes af de interviewede til at have en informativ form.

Nationalparkens arbejde med formidling er i relevante samarbejder kommet i en god gænge. Der kan i sagens natur formidles endnu mere, og rammes bredere. De interviewede peger blandt andet på, at TV-mediet er relativt lidt anvendt trods muligheder for både markedsføring og naturinformation. Turismens aktører og nogle af de offentlige myndigheder mener, at de frivillige organisationer også i et vist omfang lukker sig om sig selv og ikke når så langt ud med formidlingsarbejde, selv om det ofte har en høj kvalitet. Der er således behov for et fortsat udviklingsarbejde og en løbende justering af og samarbejde om formidlingen. Heri indgår også nye anvendelser af de elektroniske medier, som – afhængig af

formål og tilrettelæggelse – kan bidrage til at mindske behovet for store, eventuelt skæmmende og vedligeholdelseskrevende fysiske installationer og skiltning, som ikke mindst de grønne organisationer helst ikke ser stillet op i landskabet. •

#MIT VADEHAV

KAPITEL 13

Evaluering af MÅLSÆTNING 9

– om forskning og undervisning

13.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 9

Forskning skal understøttes og undervisning styrkes gennem etablering af faciliteter og undervisningstilbud, herunder tilbud der fremmer natur-, kultur- og miljøbevidstheden hos børn og unge.

Der er opstillet fem delmål for MÅLSÆTNING 9 i planperioden:

- 9a At »Mit Vadehav« anvendes og fortsat udvikles som nationalparkens officielle undervisnings- og pædagogiske materiale til børn og unge fra børnehaver til ungdomsuddannelserne.
- 9b At bidrage til udviklingen af Den Internationale Vadehavsskole.
- 9c At få udarbejdet en dansk platform for en tværgående forskningsindsats og rådgivning med relevans for nationalparkens udvikling. Det sker i en koordineret indsats med det trilaterale vadehavssamarbejde.
- 9d At iværksætte et samarbejde med uddannelsesinstitutioner gennem tilbud om/formidling af praktikpladser samt understøtte udarbejdelse af specialer og ph.d.-afhandlinger.
- 9e At inddrage den faglige rådgivning i gennemførelsen af naturgenopretningsprojekter og de rekreative aktiviteter for at fastholde et højt kvalitetsniveau i udviklingen af nationalparken.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med to konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

13.2. INDSATSEN 2013–18, 9.1: ØGE FORSTÅElsen OG INTERESSEN HOS BØRN OG UNGE FOR NATIONALPARKENS VÆRDIER

Nationalparken vil udvide samarbejdet med Vadehavets Formidlerforum om udvikling og produktion af »Mit Vadehav« samt udvikle »Den Internationale Vadehavsskole« – for at formidle nationalparkens natur- og kulturhistoriske værdier som en del af såvel den nationale som den internationale »skat«.

REDEGØRELSE:

I forbindelse med etableringen af nationalparken blev det besluttet, at »Mit Vadehav« skulle være nationalparkens undervisningstilbud med onlineportalen www.mitvadehav.dk og kursus-tilbud mv. Portalen indeholder forslag til aktiviteter og opgaver, som folkeskolens lærere kan hente før besøg i nationalparken. Som beskrevet i kapitel 12 har der fundet en fortsat udvikling af undervisningstilbuddet »Mit Vadehav« sted med Vadehavets Formidlerforum. I perioden er der blevet udviklet 50–60 nye opgaver, bl.a. opgaver til børnehaver og 0.–3. klasse, så der pr. september 2017 er 171 opgaver. I forbindelse med folkeskolereformen blev alle opgaver i løbet af 2015 tilpasset fælles mål. Der blev i planperioden afholdt 4–5 kurser om året for pædagoger og lærere til at bruge www.mitvadehav.dk, og 263 lærere og pædagoger har været på kursus. Ved at tilmelde en lærer eller en pædagog til et kursus forpligtede skolelederen eller børnehavelederen sig til, at lærerens eller pædagogens klasse eller gruppe også i løbet af skoleåret skulle gennemføre et forløb sammen

med en af Vadehavets Formidlerforums formidlere. Aktiviteten har således ledt til en øget besøgsaktivitet i området.

De fire vadehavskommuner har på forskellig vis indarbejdet nationalparken og Vadehavet i undervisningen. På Fanø er alle klassetrin en gang om året på tur med kommunens naturvejleder, og nationalparken og verdensarven er velintegreret i undervisningen. Tønder Kommune har indført »Jeg bor ved Vadehavet« for børnehaver og folkeskole til og med 8. klasse, hvor børnene årligt besøger områdets natur- og kulturinstitutioner, i 3. og 8. klasse besøger de Vadehavet. Varde Kommune har »Vi i Naturskolen«, hvor 2. klasse er ved Vadehavet. I Esbjerg Kommune arbejder børnehaverne og skoleklasserne på pædagogernes og lærernes eget initiativ med »Mit Vadehav«. Dette illustrerer de lokale skoleaktørers intensive bestræbelser på at styrke kendskabet til nationalparken og Vadehavet.

For at markedsføre »Mit Vadehav« er der hvert år blevet

udsendt foldere og plakater ud til skoler mv over hele landet. Folderen er blevet revideret hvert år. Desuden gøres der opmærksom på »Mit Vadehav« i forbindelse med kurser og oplæg for lærere og pædagoger. »Mit Vadehav« havde oprindeligt sin egen hjemmeside. I 2015 begyndte arbejdet med at flytte indholdet over på nationalparkens hjemmesideplatform, så den blev fuldt integreret i nationalparkens hjemmeside. Skabelonen er blevet anvendt af Nationalpark Thy og Nationalpark Mols Bjerge. Den nye hjemmeside gik i luften i 2016 i forbindelse med fejringen af »Mit Vadehavs« 10 års jubilæum. I 2017 fik »Mit Vadehav« sin egen facebookside.

»Mit Vadehav« har hvert år deltaget i nationalparkdagen på natur- og kulturformidlingscentret Myrthuegård og har også deltaget i andre events fx Tall Ship Race i 2014. Senest er der blevet gennemført aktiviteter på nationalparkskibet under Esbjerg Festuge.

Siden 2014 har nationalparken betalt et årligt bidrag til Den Internationale Vadehavsskole, IWSS, som blev startet af det

trilaterale vadehavssamarbejde i 2003. IWSS har udgivet en række undervisningsmaterialer, hvoraf en del er blevet oversat til dansk. Pga. kulturforskelle i pædagogik, undervisningsformer og natursyn har det vist sig vanskeligt at anvende materialet direkte i fx »Mit Vadehav«. Men IWSS har fungeret som et netværk mellem de tre landes formidlingsinstitutioner, i Danmark samlet i Vadehavets Formidlerforum. IWSS har regelmæssigt afholdt workshops med henblik på udveksling af erfaringer og inspiration. I 2017 genetablerede WSB »Network Group – Education« for at fortsætte udviklingen med undervisning og for at formidle Vadehavet og Verdensarven på trilateralt plan. Nationalparkens formidlingskonsulent repræsenterer Danmark i »Network Group – Education«.

Endelig har medarbejdere fra nationalparken holdt oplæg om formidlingsrelaterede emner og tilgange på flere undervisningsinstitutioner, bl.a. Syddansk Universitet, Københavns Universitet, Erhvervsakademiet Sydvestjylland, Erhvervsakademiet Lillebælt, folkeskoler og højskoler.

13.3. INDSATSEN 2013–18, 9.2: FORSTÆRKE FORSKNINGEN I NATIONALPARKEN

For at få overblik over, om der er basis for koordinering og/eller prioritering af en fælles forskningsindsats, vil et første skridt være at en kontakt til de relevante institutioner og myndigheder – bl.a. med fokus på konsekvenser af klimaændringer og balancen mellem beskyttelse og benyttelse. Det næste skridt vil være, at der nedsættes et tværfagligt, videnskabeligt udvalg, der skal skabe et overblik over eksisterende vadehavsforskning. Desuden skal udvalget søge at fremme centrale forskningsområder og foreslå relevante forskningsprojekter – eventuelt i et grænseoverskridende regi.

REDEGØRELSE:

I 2013 blev der formuleret et kommissorium for udvalget. Samme år blev den første forskningsdag på Syddansk Universitet i Esbjerg om Vadehavet arrangeret af Mette Guldborg og Karsten Laursen, der begge var medlemmer af rådet. Der var 60 deltagere.

I 2014 blev de kulturhistoriske museer i vadehavsområdet, Aarhus Universitet, Københavns Universitet/GEUS, DTU Aqua og Syddansk Universitet bedt om hver at udpege et medlem til forskningsudvalget. Udvalget holdt sit første møde i efteråret 2014 og holdt herefter to årlige møder. Udvalget startede med at skabe et overblik over, hvem der forsker i emner med relation til Vadehavet. Adresseliste og fag- og emneoversigter er siden løbende blevet opdateret.

Forskningsdagen er blevet et årligt tilbagevendende arrangement organiseret af forskningsudvalget. Den har til formål at danne netværk blandt forskerne på tværs af fagdisciplinerne. Formålet er desuden at udbrede forskningsbaseret viden til formidlere, medlemmer af nationalparkbestyrelsen og -rådet, nationalparkpartnere samt interesserede borgere. Deltagerantallet var 75 i 2015 og 81 i 2016 med stor ros fra deltagerne både fra forsknings- og formidlingsverdenen.

I 2017 var forskningsudvalget videnskabelig komite for det 14. trilaterale vadehavssymposium, arrangeret af Miljøstyrelsen i samarbejde med nationalparken. I løbet af perioden har medlemmer af udvalget også deltaget i det trilaterale samarbejde, bl.a. med Quality Status Reports og senest med formuleringen af en trilateral forskningsagenda forud for ministerkonferencen i 2018.

Når nationalparkens tilskudsordninger har givet mulighed for at søge til forskningsprojekter, er disse blevet sendt til udtalelse

hos forskningsudvalget. Udvalget er ikke blevet bedt om at rådgive om naturgenopretningsprojekter eller rekreative projekter. Som det fremgår af kapitel 5 og 6, deltager Aarhus Universitet i flere af nationalparkens naturprojekter, og Københavns Universitet har gennem en lang årrække haft en feltstation ved Skallingen, og herfra initieret talrige forskningstiltag. Desuden indgår Nationalpark Vadehavet i »InnoCoast-projektet²¹«, som omhandler innovation i kystturismen. Det er et projekt, hvor flere forskere, som ikke tidligere har beskæftiget sig med Vadehavet, er trukket ind i den større samfundsvidenskabelige fokus på Vadehavet.

13.4. ANDET

REDEGØRELSE

En have- og parkingeniørstuderende var i praktik i sekretariatet fra september 2012 til og med januar 2013. Nationalparksekretariatet var fra september 2013 til og med marts 2014 vært for en skov- og landskabsingeniørstuderende i praktik, og i sommeren 2016 var en serviceøkonomstuderende i 10 ugers praktik. På denne måde har nationalparken bidraget til uddannelsesinstitutionernes opgave og har i mødet med de studerende fremmet kendskabet til og viden om nationalparken. Der er forsøgt at få flere studerende, men pga. logistiske udfordringer er det svært.

Nationalparken har givet tilskud til feltundersøgelser af ensianblåfugl som en del af et ph.d.-projekt ved Københavns Universitet.

Evaluering

13.6. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 9

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Det ses, at nationalparken arbejdede meget bevidst med at understøtte samarbejde med og udviklingsarbejdet for børnehav- og skoleniveauet, og det er forankret i organisationer og hos aktører, som arbejder professionelt hermed. I interviewundersøgelsen var der stor opmærksomhed om Vadehavets potentialer for børnehavernes aktiviteter og skolernes undervisning. Det blev nævnt mange gange, at det er gennem børnenes fascination, at der sikres viden på tværs af generationer og lyst til – sammen med familien – at genbesøge Vadehavet. Det er blandt andet Vadehavets Formidlerforums fortjeneste, at dette indsatsområde har nået et godt udviklingsstade med undervisningstilbuddet »Mit Vadehav«. Det bliver også nævnt, at lejrskoleophold kan dyrkes yderligere, og at der er initiativer, der sigter mod at skabe faciliteter hertil, blandt andet i forbindelse med »Tøndermarsk Initiativet«.

Nationalparken har sikret, at forskningen er budt ind i arbejdet gennem forskningsudvalget, men nationalparkens bestyrelse, råd og sekretariat har også på en række andre måder kontakter med universiteter

og læreanstalter i Danmark og udlandet. I det trilaterale arbejde stimuleres fokus på forskningens betydning, herunder også grænseoverskridende projekter, som der dog indtil videre kun har været meget få af. De interviewede er mest opmærksomme på naturvidenskabelige emner, hvor der er store vidensbehov i krydsfeltet mellem monitoring og forskning. Flere ser citizen science²⁸ som en vej til at fremskaffe gode og systematiske data eksempelvis om plante- og dyreliv. Der bliver nævnt eksempler på, at amatører i de grønne foreninger gerne bidrager med arbejdskraft i samarbejde med forskerhold, og at det muligvis kan opskaleres til gavn både for forskning, monitoring og friluftlivets aktører. •

#ØSTERS

KAPITEL 14

Evaluering af MÅLSÆTNING 10

– om samspil med omgivelserne

14.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 10

Udvikling af nationalparken skal ske i et samspil med omgivelserne.

Der er opstillet seks delmål for MÅLSÆTNING 10 i planperioden:

- 10a At understøtte bosætning og sikre størst mulig forankring i befolkningen gennem synliggørelse og samarbejde med lokale netværk, foreninger, sammenslutninger, lokalbefolkning og aktører med interesse i nationalparken.
- 10b At koordinere og stimulere udvikling, salg og markedsføring af nationalparkprodukter og herigennem understøtte bæredygtig¹ erhvervsudvikling. Der sker i samarbejde med fiskeri-, landbrugs- og turismeerhvervene samt de øvrige erhverv og områdets kunstnere.
- 10c At samarbejde med erhvervsvirksomheder om grøn profilering og bæredygtighed, sponsorater og erhvervsturisme.
- 10d At samarbejde med de øvrige nationalparker i Danmark om udvikling af fælles tiltag og videndeling.
- 10e At bidrage til nationale tiltag inden for forvaltning og synliggørelse af Danmarks natur- og kulturhistorie – herunder formidling, undervisning og markedsføring.
- 10f At samarbejde med nationalparker uden for Danmark.

Ovennævnte mål er overordentlig generelle og overlapper i høj grad med de øvrige målsætninger.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med fem konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

14.2. INDSATSEN 2013–18, 10.1: UNDERSTØTTE UDVIKLINGEN I LOKALSAMFUNDENE

For mange lokalsamfund er nationalparkens udvikling snævert forbundet med deres egen udvikling som levedygtige og attraktive samfund. Nationalparken vil derfor understøtte lokale netværk og sammenslutninger gennem forbedrede muligheder for videns- og erfaringsudveksling, ekskursioner samt udvikling af lokale projekter med relation til nationalparkens målsætninger. Dette kan bl.a. ske gennem et samarbejde med Lokale Aktionsgrupper (LAG)²² og Lokale Fiskeri-Aktionsgrupper (FLAG)²³.

REDEGØRELSE:

Nationalparken begyndte i 2013 at uddele tilskud til projekter, som blev gennemført af andre aktører. Det var muligt at søge støtte til mange forskellige typer projekter, så længe nationalparken vurderede, at de ville bidrage til målsætningen, og så længe at der ikke var tale om konkurrenceforvridende statsstøtte²⁴. Ansøgninger kunne indsendes løbende, og de blev behandlet på førstkommande bestyrelsesmøde. I 2015 blev tilskudsordningen revideret, så runderne blev fastlagt til to årligt, og hvor emnet for forårets runde veksler mellem temaet kultur i lige år og friluftsliv i ulige år, mens efterårets runde altid har temaet natur. Bestyrelsen har for hver runde fastlagt 2–4 undertemaer for at sikre, at ansøgningerne er synkroniseret med udvalgte indsatser i nationalparkplanen. Støttede projekter fremgår af tabel 14.1.

I 2014 begyndte nationalparken at uddele tilskud til lokale netværksarrangementer efter forslag fra nationalparkrådet. I de første runder blev tilskuddet uddelt efter først-til-mølle-princippet, men i 2016 blev ordningen ændret, så det blev muligt også at søge tilskud til udvikling af events, mindre friluftspjekter og mindre naturprojekter, og ansøgningerne skal indsendes inden en fastsat frist. Fra 2016 har der været to årlige tilskudsrunder. Tilskud til lokale netværksarrangementer fremgår af tabel 14.2.

Tabel 14.1: Projekter støttet af Nationalpark Vadehavet.

TILSKUDSMODTAGER	PROJEKTTITEL	TILSAGNSDATO	TILSAGN	MÅLSÆTNING
Fanø Kommune	Sønderho Strandsø	26.11.2012	200.000	1, 2, 5
Esbjerg Kommune	Vadehavsfestival 2014	19.03.2013	125.000	5
Ribe Byferie	Ella Bellas eventyr	12.06.2013	50.000	8
Hjerting Lokalkiv	Affotografering af historiske kort	09.10.2013	12.270	4, 8
Kajak Fanø	Guidede ture på Vidåen	21.10.2013	10.000	8
Mandøforeningen	Støtte til Mandø Marathon	06.11.2013	5.000	5
Kunstrunden Sydvestjylland	Kunstrunden Sydvestjylland	31.12.2013	6.000	10
Runnerschoise I/S	Vadehavsløbet	13.12.2013	5.000	10
Skøgum	Maritim Dag	30.12.2013	5.000	4, 5, 10
NaturKulturVarde	Skilte til Varde Å dag	11.12.2013	15.000	5
Den selvejende institution fonden Tønninggaard	Havørn	11.12.2013	12.500	8
Københavns Universitet	Projekt Ensian-Blåfugl	10.12.2013	10.800	7, 9
Kunstrunden Sydvestjylland	Film om kunstrunden	03.12.2013	6.000	10
Fiskeri- og Søfartsmuseet	E1 Claus Sørensen	03.12.2013	60.000	4, 5, 6
NaturKulturVarde	Nationalparken til bords – smag på Skallingen	30.04.2014	15.000	10
NaturKulturVarde	Prikken over nationalparken	09.05.2014	100.000	5
NaturKulturVarde	Varde Å Dag	09.05.2014	20.000	5, 10
Sydvestjyske Museer	Bevaringsværdige bygninger II	09.05.2014	340.000	4, 6, 8
Rømø kunst og kulturforening	Rømø billedpark	04.07.2014	15.000	4, 5, 8
Vester Vedsted Jagtforening	Nak og Æd	04.07.2014	25.000	4
vnr.TV	Næste gang du rejser	09.05.2014	25.000	8
Ribe Træskibslaug	Udstilling på Toldboden	18.12.2014	26.000	8
Hjerting Kanelaug	Udstillingsfolder og plancher	03.07.2014	8.100	4, 5
Tønder Gymnasium	Franske gymnasieelever til Nationalpark Vadehavet sammen med dansk gymnasieklasse	09.04.2014	3.850	5, 9
Aarhus Universitet	Workshop fugletælling	04.07.2014	1.500	11
Foreningen Venner af Rømøs Natur	Bænk dig på Rømø	04.07.2014	30.000	8
Mandø Maraton	Mandø Maraton	03.09.2014	5.000	5
Aarhus Universitet	Dværgterne	18.12.2014	140.000	7, 9
Fiskeri- og Søfartsmuseet	Snæbel	18.12.2014	41.000	7, 9
AM Management	Vadehavsløbet 2015	24.04.2015	3.000	10
ProVarde	Varde Å Dag 2015	24.04.2015	25.000	4, 5, 10
Aarhus Universitet	International workshop om forvaltning af gæs	02.07.2015	62.000	2, 9, 11
Den selvejende institution fonden Tønninggaard	Plakater til information om Natur og Kultur-historiske tilbud til dagtilbud og skoler i Tønder	24.04.2015	6.000	9
Tønder Gymnasium	Mellem drøm og virkelighed	02.07.2015	17.885	9

Mandø Fællesråd	Kulturweekend på Mandø	02.07.2015	7.500	10
Kirkeby Digelag	Natursti Kirkeby Dige	02.07.2015	50.000	5, 8
Esbjerg Kommune	Vadehavsfestival 2016 / Wadden Tide	11.03.2016	200.000	5, 9
Naturstyrelsen Vadehavet	Fuglevenlige foranstaltning i Sdr. Farup Klæggrav	16.12.2016	200.000	2
Skovlegepladsens Støtteforening	Legeredskaber til skovlegepladsen på Rømo	04.05.2017	22.500	5
Naturcenter Tønningård	Grillhytte på Naturcenter Tønningård	04.05.2017	87.000	5
Ribe Sejlklub	Broer ved Kammerlusen	04.05.2017	50.000	5

Tabel 14.2: Lokale projekter og arrangementer støttet af Nationalpark Vadehavet. For enkelte projekter frafaldt ansøger udbetaling af tilskuddet. De er markeret med grå skrift.

TILSKUDSMODTAGER	PROJEKTTITEL	TILSAGNSDATO	TILSAGN	MÅLSÆTNING
Vadehavets Formidlerforum	Studietur til Nationalpark Mols Bjerge	26.09.2014	5.950	10
Sønderho Havn Støtteforening	Informationsmøder om Sønderho Havn	26.09.2014	8.000	10
Løgumkloster Handels- og Håndværkerforening	Ekstratur med sommerferiebussen	26.09.2014	11.300	10
Ballum Landsbyforening	Sans Vadehavet	26.09.2014	10.000	10
Jysk Landbrugsrådgivning	Kom i gang med naturpleje	26.09.2014	10.000	10
Jysk Landbrugsrådgivning	Operation Engsnarre i fremtiden	26.09.2014	10.000	10
Natur & Kultur i Ho	Historie og fremtid for Ho Havn i Nationalpark Vadehavet	26.09.2014	7.500	10
Vadehavssmedjen	Kend vores Vadehav	01.10.2014	4.300	10
Fonden Gamle Sønderho	A scarf is a scarf is a scarf	11.11.2014	7.000	10
Den rullende musikskole	Vadehavslækkerier for børn med mad – smagsprøver, vadehavshistorier og børnerytmik	13.11.2014	8.000	10
Vadehavets Formidlerforum	Studietur for Vadehavets, Nationalpark Thys og Nationalpark Mols Bjerges formidlere i Nationalpark Vadehavet	08.10.2015	8.900	10
Fællesforeningen Vester Vedsted og Sdr. Farup	Vester Vedsted og Sdr. Farup – landsbyidentitet i Nationalpark Vadehavet	08.10.2015	10.000	10
Det Maritime Ribe	Smakketræf	02.11.2015	3.200	10
Rømøforeningen	Borgermøde	02.11.2015	10.000	10
Natur & Kultur i Ho	Vinter og Vadehav – lokal i Nationalparken	02.11.2015	5.875	10
Blåvandshuk Udviklingsråd	Netværksmøde for foreninger i Blåvandshuk	03.11.2015	5.000	10
Mandø Fællesråd	Rengøring af strand og forland på Mandø	03.11.2015	5.200	10
Kristine Faber Lauritsen	Netværksdag for kitesurfere i Nationalpark Vadehavet	17.12.2015	7.500	10

Varde Handelsskole og Handelsgymnasium	Vadehavet – natur og økonomi i samspil	17.12.2015	9.900	10
Søren Espersen	Vadehavets spisekammer	17.12.2015	10.000	10
VUC vest	Vadehavsreception	18.12.2015	5.500	10
Natur & Kultur i Ho	Kend dit fyld – et pizzaarrangement med indsamling af urter på Skallingen	17.12.2015	4.125	10
Fugleværnsfonden	Strandrensning og offentlig naturtur til Stormengene, Rømø	17.12.2015	4.750	10
Foreningen Sejerslevgaards Venner	Bygningsseminar om vestslesvigsk byggeskik	28.09.2016	9.037	4, 10
Mandø Fællesråd	Vandrestier på Mandø	28.09.2016	8.500	5, 10
Klægager	Virke ved Vadehavet	28.09.2016	10.000	4, 5, 8, 10
Foreningen Spicy Denmark – oplevelser i Nationalpark Vadehavet	Vadehavspausen I	28.09.2016	10.000	5, 10
Ribe Træskibslaug	IT mv. i Toldboden i Ribe	28.09.2016	8.500	8, 10
Sønderho Gl. Fuglekøje	Festligholdelse af Sønderho Gamle Fuglekøjes 150 års jubilæum	28.09.2016	8.250	4, 10
Jejsing Borgerforening	Nationalpark Vadehavet – mulighedernes land	28.09.2016	6.450	10
Mandø Event	Netværksmøde om udvikling af gastronomiske naturevents på Mandø	11.01.2017	10.000	10
Ballum Enges Forskønnelsesforening	Bord/bænksæt ved møllerne i Ballum Enge	08.12.2016	10.000	5, 10
Natur & Kultur i Ho	Fødevarerevent i forbindelse med Åben Landsby	08.12.2016	10.000	10
Bådklubben Vidå	Bord/bænksæt ved bådklubben	09.05.207	10.475	5,10
Lokalforeningen Janderup	Udsigtstårn Janderup	09.05.2017	10.000	5,10
Billum Sogns Klægflækning	Bord/bænksæt på rastepladsen ved Ho Bugt Vej	09.05.2017	6.386	5,10
Rejsby Lodsejerforening	Vadehavsstiger ved Rejsby	09.05.2017	10.000	5,10
Foreningen Spicy Denmark – Oplevelser i Nationalpark Vadehavet	Smag på naturen ved vadehav	09.05.2017	10.000	5,10

Tilskud fra nationalparken er statsstøtte og ydes som de minimis-støtte²⁵. Desuden må tilskud fra nationalparken ikke være konkurrenceforvridende. Ud over at yde tilskud har nationalparken assisteret ansøgere – gennem faglig sparring og støtteerklæringer til projekter – til at få tilskud fra fx LAG.

Allerede ved fremsættelsen af lovforslaget om lov om nationalparker² blev der peget på landdistriktsprogrammet som en af finansieringskilderne. Nationalpark Vadehavet søgte under den gamle programperiode om tilskud til tre projekter: den mobile udstilling, som fik 66.495 kr. fra LAG-Tønder, nationalparksbibet, som fik 1.200.000 kr. fra Fiskeri-LAG Tønder og projektet »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet«, som fik 2.409.700 kr. fra Det Syddanske Grøn Vækst-program. Projektet blev desuden medfinansieret med 50.000 kr. fra hver af de fire vadehavskommuner. Tilskuddet fra Fiskeri-LAG Tønder til nationalparksbibet blev fordoblet af SE Vækstpulje og Blue

Water Shipping. I forbindelse med det nye landdistriktsprogram i 2015 udgik Esbjerg som LAG-kommune, og Tønder blev lagt sammen med Haderslev. Det har forringet nationalparkens mulighed for at søge om midler til et projekt på tværs af kommunegrænserne.

Nationalparken fik 382.982 kr. i tilskud fra Interreg 4A-programmet til projektet »Natur og turisme langs den dansk-tyske Nordsøskyst« og fik i foråret 2017 tilsagn om 1.994.739 kr. til Interreg 5A til projektet »NAKUWA«, hvis samlede projektsum er 11,2 mio. kr. I 2015 fik nationalparken tilsagn om 306.000 kr. fra 15. Juni Fonden til projekt »Strandtudse«, og i 2017 gav samme fond 164.500 kr. til projektet »Ynglefugle på Esbjerg Havn«. Realdania gav tilsagn om 2.500.000 kr. til projektet »Steder i landskabet«.

Business Region Esbjerg fik 2,1 mio. kr. fra Region Syddanmark til projektet »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven« og 2,0 mio. kr. fra Region Syddanmarks kulturpulje til projektet »Verdensarvssteder i Syddanmark«. Nationalparken er partner i begge projekter. I 2016 blev der indgået en aftale mellem Den Danske Naturfond, Esbjerg Kommune, og nationalparken om at finansiere et stort projekt på Mandø.

Desuden har områdets myndigheder, institutioner og virksomheder gennem de senere år tiltrukket et trecifret millionbeløb fra flere fonde bl.a. forårsaget af udpegningen til nationalpark og verdensarv.

14.3. INDSATSEN 2013–18, 10.2: STØTTE UDVIKLINGEN AF NATIONALPARKPRODUKTER

En stor og bred kreds af lokale producenter har arbejdet med udvikling og markedsføring af vadehavsprodukter inden for fødevarer, kunst og oplevelser. Gennem deltagelse i projekter vil nationalparken støtte og bidrage til fortsat udvikling, produktion, og markedsføring af produkter, som bidrager til at opfylde nationalparkens formål.

REDEGØRELSE:

I 2014–2015 deltog nationalparken i udviklingen af en strategi for Sydvestjyske Smagsoplevelser 2014–2016, hvor nationalparkens partnerprogram var et af ti indsatsområder. Allerede i 2013 begyndte nationalparken at samarbejde med Sydvestjyske Smagsoplevelser om fødevarerevents som lammefestival og Oyster Trophy Week. Sidstnævnte har nationalparken medfinansieret i 2014 og 2015, og en del af nationalparkens partnere deltog i arrangementerne. I 2015 afholdt SEGES og nationalparken en workshop for at afdække mulige samarbejder mellem primærproducenter, fødevarerindustri og forhandlere med interesse i at udvikle lokale fødevarer, fx kød. I 2016 blev der indledt et samarbejde mellem SEGES og flere private virksomheder samt de andre nationalparker om afsætning af

fødevarer. I 2017 fik de danske nationalparker gennemført en markedsanalyse for fødevarer initieret af Nationalpark Vadehavet. Der foreligger endnu ikke en opfølgning af indsatsen i dette samarbejde.

Som beskrevet i kapitel 10 gennemførtes der i 2016–2017 et forprojekt om udvikling af lejrskoleproduktet. I projekterne »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven« og »Verdensarvssteder i Syddanmark« (se kapitel 10) udvikles pakkeprodukter bl.a. med fokus på verdenarv, mens der i projektet »NAKUWA« udvikles pakkeprodukter og diverse guides om kulturoplevelser, fugleoplevelser, cykel- og vandreruter.

14.4. INDSATSEN 2013–18, 10.3: UDARBEJDE RETNINGSLINJER FOR BRUG AF NATIONALPARK-LOGOET

Brug af nationalparkens logo kan bidrage til markedsføring og synliggørelse af produkter, oplevelser og samarbejdspartnere. Nationalparken vil i 2013 udarbejde retningslinjer for brugen af logoet i tæt samarbejde med de andre danske nationalparker.

REDEGØRELSE:

I 2012 nedsatte bestyrelsen logo-udvalget, som kunne tildele tilladelse til at bruge nationalparkens partnerlogo. I 2013 definerede udvalget et egentligt partnerprogram med en række partnerkategorier: formidlere, overnatningssteder, fødevarer osv. Der blev oprettet et elektronisk ansøgningsskema og udviklet en standardpakke med emaljeskilt, flag og diverse merchandise til en velkomstpakke.

I 2014 blev der udarbejdet nye retningslinjer for produktpartnere. Efter at have indhentet rådgivning fra Forbrugerstyrelsen og Forbrugerrådet blev der gennemført en spørgeskemaundersøgelse af, hvad forbrugere forbinder med et nationalparkprodukt og derefter udarbejdet et pointskema. Desuden blev der nedsat

et kunstudvalg, som særligt skulle vurdere ansøgninger fra kunstnere. Det viste sig at være vanskeligt, og det blev besluttet i stedet at gennemføre forskellige aktiviteter for kunstnere. Den første aktivitet blev afholdt i 2017, hvor en gruppe kunstnere efter ansøgning blev udvalgt til en uges arbejdsophold på Rømø. Formålet med den særlige indsats for kunstnerne var at imødekomme en gruppe, som gerne vil samarbejde med nationalparken, men hvor opstilling af kriterier for vadehavskunst ikke er mulig.

I 2016 blev partnerprogrammet ændret gennemgribende. Der blev oprettet fem grupper: nationalparkambassadører, nationalparkpartnere, verdensarvpartnere, producenter af fødevarer

14.1. Partnerprogrammet

og non-food samt undervisnings- og forskningspartnere. Alle partnere blev inviteret til at genansøge som nationalparkpartnere. I starten af året blev der gennemført obligatoriske kurser for nationalparkpartnere. I efteråret blev det første kursus for nationalparkambassadører udbudt i samarbejde med FOF. I 2017 blev der i projektet »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven« udviklet undervisningsmoduler til de kommende verdensarvpartnere.

Partnerprogrammet blev hurtigt populært. Ved udgangen af 2013 var der 62 partnere, ved udgangen af 2014 123, ved udgangen af 2015 147 og ved udgangen af 2016 150. Der blev ikke optaget nye partnere i 2016, efter det blev besluttet, at programmet skulle revideres. Ændringen betød, at nogle partnere forlod programmet, mens andre kom til, og der er i

efteråret 2017 142 nationalparkpartnere.

Siden 2014 er der blevet afholdt en årlig partnerdag, hvor NaturKulturVarde står for arrangementet som en del af samarbejdet med Vadehavets Formidlerforum. I 2014 blev der afholdt en workshop for formidlingspartnere om færdsel i Vadehavet som optakt til arbejdet med en code of conduct (se kapitel 11). Partnere er også blevet inviteret til nationalparkens arrangementer fx temamøder og forskningsdag, ligesom de er blevet opfordret til at fejre nationalparkdagen og kunne søge tilskud hertil. Desuden deltog nationalparken i 2016 og 2017 i Tønder Festival sammen med en række partnere for at sætte fokus på oplevelsesmuligheder i nationalparken. Endelig har partnere deltaget en række projekter som nævnt i kapitel 10.

14.5 INDSATSEN 2013–18, 10.4: FREMME BÆREDYGTIG ERHVERVSUDVIKLING

Nationalparken vil bidrage til, at klima- natur- og miljøhensyn kunne fremmes mest muligt inden for erhverv med tilknytning til nationalparken. Det skal ske ved f.eks. at fremme:

- CO₂-neutrale løsninger inden for transport, overnatning og opvarmning
- Produktion af økologiske produkter
- Relevante certificeringsordninger mm.

REDEGØRELSE:

Nationalparken har ikke arbejdet med de ovennævnte tiltag ud over, hvad der fremgår af pkt. 14.3 og 14.4. Det kan dog nævnes, at projektet »NAKUWA« rummer undersøgelser af mulighederne for bæredygtig transport.

14.6 INDSATSEN 2013–18, 10.5: SAMARBEJDE MED DANSKE OG UDENLANDSKE NATIONALPARKER

Nationalparken vil fremme et samarbejde mellem de danske nationalparker og vil endvidere udveksle viden, idéer og erfaringer med udenlandske nationalparker. I første halvdel af planperioden vil bestyrelsen endvidere arbejde for en støtteforening og et samarbejde med lignende støtteforeninger i de øvrige danske nationalparker.

REDEGØRELSE:

De fire bestyrelsesformænd og sekretariatsledere mødes to gange årligt, hvor det ene møde også er et fællesmøde med Naturstyrelsen og Miljøstyrelsen. I evalueringsperioden er der på disse møder blevet drøftet forskellige forhold af fælles interesse, fx forsikring og evaluering af nationalparkplanen. I 2015 begyndte de danske nationalparker initieret af Nationalpark Vadehavet at samarbejde med VisitDenmark om analyser og markedsføring af nationalparkerne. Desuden har de danske nationalparker i 2016 og 2017 deltaget med en fælles stand på Naturmødet. I 2017, hvor Nationalpark Vadehavet var nationalparkernes projektleder på arrangementet, blev der desuden afholdt to debatarrangementer. Endelig er der blevet udgivet en fælles folder om de danske nationalparker.

Friluftsrådet besluttede ved nationalparkernes oprettelse at give løntilskud til en medarbejder i hver nationalpark, som bl.a. skulle samarbejde om fælles udvikling af formidlingen af nationalparkerne. Der er blevet udarbejdet et fælles idekatalog for formidling, kompetenceudvikling og code og conduct-initiativer. Der er desuden blevet produceret en fælles folder og senest afviklet fælles kurser i evaluering. Der bliver derfor holdt jævnlige møder mellem disse, såvel fysiske som over Skype.

For de øvrige medarbejdere har kontakten med de kolleger i de øvrige nationalparker været mere ad hoc. Nationalparkens økonomimedarbejdere har deltaget i ERFA-møder om økonomi, ligesom de deltog i de tre økonomi-møder, der blev afholdt specielt for nationalparkerne. I 2017 var alle nationalparker med på naturmødet, og nationalparken inviterede bestyrelses- og rådsmedlemmer, så de bl.a. fik mulighed for at møde bestyrelses- og rådskolleger fra de andre nationalparker, ligesom medarbejderne fik mødt hinanden.

Nationalparken samarbejdede med nationalparkerne inden for det trilaterale samarbejde om forskellige projekter. Se pkt. 10.5 og kapitel 15. I 2017 meldte nationalparken sig ind i Euro-parc-samarbejdet, en sammenslutning af europæiske national- og naturparker.

I forbindelse med drøftelserne om organisering af nationalparkskibet og oprettelse af en græsningsforening meddelte Naturstyrelsen, at nationalparkfonden ikke har hjemmel til at stifte en forening. Initiativet til at stifte en støtteforening skal derfor komme udefra, i lighed med støtteforeningen for Nationalpark Thy, der blev stiftet under pilot-processen.

Evaluering

14.8. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 10 Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpegning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Aktiviteterne i denne målsætning handler i høj grad om at skabe netværk og bygge relationer. Tilskudsordningen har betydet, at en lang række (overvejende) små initiativer har kunnet realiseres, og det var af betydning for opbygningen af de brede kendskab til nationalparken i lokalbefolkningen. Nationalparken er blevet en del af borgernes hverdag i det sydvestjyske område.

Borgersurveyen viser, at borgere, der er stolte af at have en nationalpark uden for døren, er steget fra 8 procent i 2013 til 24 procent i 2017. Man ser af listen, at de igangsatte projekter har ramt ind i mange emneområder, og at de dermed også har haft en mulighed for nå mange målgrupper. Det faktum, at projekterne i høj grad er blevet gennemført af foreninger, har også bidraget til, at de kunne nå ud til brede befolkningsgrupper. Man kan konstatere, at indsatsen har haft en mobiliseringseffekt. Der foreligger ikke oplysninger om, hvorvidt projekterne er videreført eller gentaget uden nationalparkens medvirken.

Med partnerskabsprogrammet blev der taget initiativ til, at nationalparken begyndte at bygge relationer op til erhvervs- og professionelle aktører. Organiseringsændringer har i flere omgange sat processen lidt tilbage, men man er efter de interviewedes vurdering måske på vej til at finde en bæredygtig form med den seneste ændring, og der er grundlag for at føre arbejdet videre. Hvor institutioner og lokale foreninger bredt betragtet er velvilligt indstillet og har bidraget i udviklingen af nationalparken, så har det vist sig at være vanskeligere at mobilisere samarbejdet med erhvervslivet. De interviewede anfører, at partnerskabets fortjeneste foreløbigt er, at man lærer hinanden bedre at kende og får viden spredt på tværs. Partnerskabet kritiseres for endnu at være for smalt. Især erhvervslivet og dets organisationer kan blive bedre repræsenteret her eller/ og i konkrete samarbejdsaktiviteter. Især landbrugets organisationer er fraværende.

Det nævnes, at potentialerne for samspil og samarbejder i vadehavsområdet og ud af regionen ikke er udtømte, blandt andet på kulturområdet og sundhedsområdet. Hertil kommer borgerforeninger, særlige interesseorganisationer, erhvervsorganisationer mv. •

#FOR ENDEN AF REGNBUEEN ...

#VERDENSARV

KAPITEL 15

Evaluering af MÅLSÆTNING 11

– om det trilaterale vadehavssamarbejde

15.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 11

Nationalparken skal udvikles i samarbejde med det trilaterale vadehavssamarbejde.

I forbindelse med udarbejdelse af nationalparkens strategi 2016–2022 er det foreslået, at målsætningen reformuleres til

»Verdensarv Vadehavet og det trilaterale vadehavssamarbejde skal styrkes«.

Danmark har haft et trilateralt samarbejde med Tyskland og Nederlandene om Vadehavet siden 1978. Formandskabet for samarbejdet går på skift mellem landene, og der udarbejdes en deklaration hvert fjerde år, som underskrives på en konference af ministre. Der er nedsat den trilaterale vadehavsbestyrelse (Wadden Sea Board, WSB) med en delegation med fire repræsentanter fra hvert land, hvor Nationalpark Vadehavets formand er repræsenteret i den danske delegation. Samarbejdet er udvidet i takt med udnævnelsen til Verdensarv, som Tyskland og Holland fik i 2009 og Danmark i 2014.

Samarbejdet har fokus på beskyttelse af Vadehavet samtidig med, at det anerkendes, at der er plads til turisme, landbrug, fiskeri, søfart og andre erhverv. Fælles for arbejdet er et ønske om en koordinering af de nationale indsatser med respekt for national forvaltning. Der er udarbejdet fælles forvaltningsgrundlag i form af en Fælleserklæring og en Vadehavsplan. Nogle af de store opgaver er bl.a. at beskytte Vadehavets dyr, planter og levesteder, sikre en bæredygtig udvikling¹ af Vadehavets ressourcer, sikre Vadehavet mod klimaforandringer, samarbejde om bekæmpelse af invasive arter og mod tilførsel af næringsstoffer og forurening fra vandløb mv., indsamling af data og formidling af Vadehavet. Efter udpegningen af Vadehavet som verdensarv har samarbejdet i høj grad koncentreret sig om forvaltning af verdensarven, herunder den formelle kontakt til UNESCO.

Den trilaterale vadehavsbestyrelse sekretariatsbetjenes af det centrale vadehavssekretariat (CWSS), som også betjener de nedsatte task groups (TG) indenfor forvaltning, klima, verdensarv, shipping, bæredygtig turisme og andre data, monitorerings- og ekspertgrupper. Nationalpark Vadehavet er med i TG Bæredygtig Turisme, ekspertgrupper indenfor fugle, klitter, saltmarsk og uddannelse. Vadehavssamarbejdet rummer også det uafhængige organ Vadehavsforum (Wadden Sea Forum, WSF), der er sammensat af repræsentanter for interesseorganisationer, erhvervslivet, lokale myndigheder, lokalsamfund m.fl., og som arbejder med bæredygtighed, udvikling og risici. Nationalparkrådet har udpeget en repræsentant til Vadehavsforum.

Der er, i nationalparkplanen, opstillet tre delmål for Målsætning 11 i planperioden:

- 11a At det trilaterale vadehavssamarbejde udvikles organisatorisk og konkret – ved gennemførelsen af grænseoverskridende projekter og initiativer.
- 11b At samarbejde med VadehavsForum og nationalparkerne i Tyskland og Nederlandene forstærkes – gennem deltagelse i møder eller ved gennemførelse af projekter med fælles udviklingsperspektiv.
- 11c At nationalparken deltager i den lovede danske afklaring om tilslutning til udpegningen af Vadehavet som verdensarv inden regeringskonferencen om Vadehavet i februar 2014.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med to konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist i det følgende:

15.2. INDSATSEN 2013–18, 11.1: DELTAGELSE I PROCESSEN OMKRING VADEHAVET SOM VERDEN SARVSOMRÅDE

Som led i Danmarks afklaring om indstilling af den danske del af Vadehavet på verdensarvslisten vil nationalparkens indsats i 2012–2013 være som hørings- og kommunikationspartner. En eventuel dansk optagelse vil efterfølgende afføde behov for en trilateral indsats på en lang række områder, hvori Nationalpark Vadehavet vil indgå som samarbejdspartner.

REDEGØRELSE:

Det trilaterale vadehavssamarbejde er en forudsætning for udpegningen af Vadehavet som verdensarv. Ansøgningen om optagelse af den danske del i den tysk-nederlandske udpegnings var således en fælles ansøgning fra de tre lande.

Nationalparken bidrog som kommunikations- og høringspartner. I forbindelse med at udpegningen blev mere og mere konkret, og forberedelserne tiltog, forstærkedes nationalparkens indsats i forhold til verdensarven fra 2015. Nationalparken er blevet udpeget som focal point, dvs. ansvarlig i Danmark for brug af verdensarvslogo og formidling af verdensarven. Nationalparken er i stigende grad blevet tildelt opgaver og indflydelse af danske nationale og lokale myndigheder, ligesom Det Fælles Vadehavssekretariat, tyske og nederlandske myndigheder og organisationer har inviteret nationalparken ind i samarbejdsaktiviteter.

Projekt- og aktivitetsmæssigt er der blevet arbejdet på at gøre verdensarven synlig overfor offentlige og private erhvervsaktører og overfor borgerne. Det er sket via hjemmeside, Facebook, Instagram, nyhedsbrev, PR og via diverse events bl.a. ITB (International Turismemesse Berlin, verdens største turismemesse), foruden gennem projekterne »Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven« og »Verdensarvssteder i Syddanmark«, se kapitel 10. Der er blevet afholdt partnerarrangementer med det formål at orientere om verdensarven og senere om brugen af verdensarven og logo. Endvidere er der blevet arbejdet med verdensarven på læringsportalen www.mitvadehav.dk rettet mod børn. Partnerprogrammets struktur blev ændret i 2016, og der blev tilføjet en kategori som verdensarvspartner, som stiller højere krav om kvalitet, viden og leverancer end partnerprogrammets øvrige kategorier. Påbegyndelsen af Interreg Va-projektet »Natur og Kultur i Vadehavet« (NAKUWA) 2017–2020, et projekt til 11,2 mio. kr., var startskuddet til en

styrket tilgængelig- og synliggørelse af verdensarvstilbud til borgere og turister.

Nationalparken er aktivt indgået i Rigsfællesskabets Verdensarvssteder og har meldt sig ind i Nordiske Verdensarvssteder. Nationalparken kom til at stå bag rigsfællesskabets samarbejde med VisitDenmark og Dansk Kyst- og Naturturisme om markedsføring af verdensarvsstederne samt leverance af turismemarkedsdata.

Senest har nationalparken været dansk koordinator i forhold til udarbejdelse af ansøgning til Interreg Vb på projekt »Prowad Link« i samarbejde med verdensarvssteder i Norge, England og vadehavskollegerne i Tyskland og Nederlandene. Projektet fik ikke tilsagn i 2017, men det overvejes at genansøge i 2018.

I 2016 og 2017 udarbejdede nationalparken sammen med de fire vadehavskommuner, Sydvestjysk Udviklingsforum (nu: Business Region Esbjerg), Naturstyrelsen, Miljøstyrelsen og lokale interessenter *Strategi for Vadehavet som Verdensarv*²⁰, der blev politisk godkendt af nationalparkens bestyrelse og de fire kommuners byråd. Nationalpark Vadehavet indgik og indgår fortsat i styregruppe og strategiforum, og nationalparken blev ansvarlig projektleder for en betydelig del af strategiens konkrete aktiviteter.

I forbindelse med at også den danske del af Vadehavet blev udnævnt til verdensarv, blev der opsat en verdensarvsflise og verdensarvsøjle ved Tønninggård. Tekst og fotos blev valgt i samarbejde med Naturstyrelsen Vadehavet, Kommunernes Vadehavssekretariat og det trilaterale vadehavssekretariat. De fire kommuner stod for at opsætte tilsvarende fliser og søjler seks andre steder i nationalparken.

15.3. INDSATSEN 2013–18, 11.2: BIDRAGE OG DELTAGE I DET GRÆNSEOVERSKRIDENDE VADEHAVSSAMARBEJDE

Nationalparken deltager i grænseoverskridende vadehavsfora: Formanden for nationalparkbestyrelsen er repræsenteret i bestyrelsen for det trilaterale vadehavssamarbejde, og nationalparkrådet har udpeget en repræsentant til VadehavsForum. Som led i dette arbejde vil Nationalpark Vadehavet deltage i Regeringskonferencen om Vadehavet i 2014 samt i relevant omfang deltage i fælles projekter og arbejdsgrupper.

REDEGØRELSE:

På det organisatoriske niveau er nationalparkens repræsentation og aktivitetsniveau i det grænseoverskridende vadehavssamarbejde blevet styrket. Et medlem af rådet kom med i Vadehavsforum, nationalparkens bestyrelsesformand

kom i bestyrelsen for det trilaterale vadehavssamarbejde, sekretariatslederen fik en plads i tarsk group »Bæredygtig Turisme«, og en projektkonsulent kom med i ekspertgrupper indenfor træk- og ynglefugle, klitter og saltmarsk og en

udviklingskonsulent deltog fra 2017 i en netværksgruppe om undervisningstilbud.

Nationalparken deltog aktivt i den lange proces om forberedelse af ansøgningen til UNESCO. Ved den trilaterale regeringskonference i Tønder i 2014 underskrev den daværende bestyrelsesformand på vegne af nationalparken den trilaterale strategi for bæredygtig turisme og samarbejdet om den østatlantiske trækvej (flyway initiative). Begge initiativer blev tiltrådt af de fire vadehavskommunerne samt en række internationale partnere.

I efteråret 2014 var bestyrelse og sekretariat på studietur i Tyskland, og i foråret 2017 gik studieturen til Nederlandene. I 2015 blev aktiviteterne opprioriteret og forstærket. Udover fremmøde i ovennævnte udvalg og grupper er sekretariatslederen indgået i arbejdsgrupper om bl.a. etablering af Vadehavspartnercenter i Wilhelmshaven og udvikling af samarbejdsstrukturer for partnere i hele vadehavsområdet. Nationalparken har huset møder i ekspertgrupper for fugle, klitter og saltmarsk.

Med indlejringen af udviklingskonsulenten for Vadehavets Formidlerforum i nationalparkens sekretariat blev samarbejdet med Den Internationale Vadehavsskole (IWSS) også i højere grad til en aktivitet for nationalparken sammen med

det danske vadehavsområdes formidlere i Vadehavets Formidlerforum, kommunerne m.fl.

Projektmæssigt indgik nationalparken i Interreg IVa-projektet »Natur og turisme langs den dansk/tyske Nordsøskyst« med fokus på nationalparkerne i vadehavsområdet. Nationalparkens indsats må dog her betegnes som begrænset. Samarbejdspartnerne i projektet favnede lokale turismeorganisationer og -aktører samt Nationalpark Vadehavet Slesvig-Holsten og turismeaktører fra Nordtyskland, jf. kapitel 10.

Nationalparken kom med i Interreg IVb-projektet »Prowad – Prosper and Protection of Wadden Sea« – ca. to år inde i projektets løbetid. Nationalparken bidrog væsentligt til formidlingen af verdensarven. Udbyttmæssigt blev der bl.a. udarbejdet verdensarvsfoldere fra seks lokaliteter i det danske verdensarvsområde, en strategi for bæredygtig turisme i hele det dansk-tysk-nederlandske vadehavsområde som forlangt af UNESCO, fælles markedsføring, forskellige analyser og et verdensarvsbranding toolkit, der tilbyder partnere i nationalparken adgang til den fælles markedsføring af verdensarven. Der er også fra UNESCO's side fokus på formidling af Vadehavet som en fælles verdensarv, og her har nationalparken ydet et væsentligt bidrag til at udbrede det danske kendskab til den fælles verdensarv.

Evaluering

15.5. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 2

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

At udnævnelsen som verdensarv lykkedes, opfattes af de interviewede aktører som en vigtig milepæl og betydningsfuld anerkendelse. Verdensarv er et internationalt koncept, og i turismemæssig sammenhæng kan det måske blive af større betydning end nationalparkbetegnelsen. Nationalparken så mulighederne for at understøtte processen med sikre en udnævnelse og skabe en synergi indholdsmæssigt og organisatorisk, og nationalparken øgede indsatsen på dette område over tid. Aktiviteterne har favnet samarbejde med norske, engelske, danske, tyske, nederlandske verdensarvssteder og nationalparker samt nationale, regionale og lokale myndigheder, foruden lokale kommuner, turisme- og erhvervsorganisationer, styrelser, turisme- og erhvervsaktører, medier m.fl. I god tråd med principperne for nationalparkens virke blev indsatsen så inkluderende og åben som muligt.

Nationalparken er i perioden i stigende blevet grad anerkendt som en spiller i det trilaterale vadehavssamarbejde og i samarbejdet om verdensarven. Nationalparken har været med til at skabe sammenhæng i de danske standpunkter på lokal-, regional- og nationalpolitisk og ift. erhvervsliv og turismeorganisationer. Siden 2015 har nationalparken forstærket netværket især indenfor turisme og uddannelse.

De interviewede understreger, at status som verdensarv kan udnyttes og aktiveres yderligere i de kommende år både i forbindelse med ekstern branding og promovring, men også i den interne kommunikation i regionen.

Det ses også af ovenstående, at nationalparken i perioden gjorde sig selv til en central aktør og medspiller i det grænseoverskridende samarbejde omkring Vadehavet. Der blev skabt netværk og

relationer især til naboerne i Slesvig-Holsten, men også til Vadehavets verdensarvskolleger, myndigheder, organisationer og aktører i Hamborg, Niedersachsen og Nederlandene. Det er svært at adskille resultater på verdensarven og det grænseoverskridende samarbejde, da aktører, formål mv. er overlappende. Men vurderingen er, at særligt fra anden halvdel af 2015 er det lykkedes at positionere nationalparken som en nøglesamarbejdspartner i det trilaterale vadehavssamarbejde i særdeleshed på bæredygtig turisme- og erhvervsudvikling, formidling, brug af nye medier, partnerinddragelse, uddannelse og kompetenceudvikling.

De interviewedes viden om det konkrete trilaterale samarbejde er generelt temmelig begrænset, og i den forstand er der fortsat kommunikationsopgaver for nationalparken. De, der har et kendskab, finder, at samarbejdet primært er af symbolsk karakter, mens de har vanskeligt ved at

udpinde de konkrete samarbejdsfelter. Det trilaterale samarbejde opleves som lidt abstrakt af flere af de interviewede. De interviewede offentlige aktører mener, at samarbejdet bør styrkes med nabolandene på det praktiske plan, men også at der er vanskeligheder forbundet med det. Forvaltningskulturerne er eksempelvis meget forskellige, og der er sprogbarrierer. Det er besværligt og kostbart at sætte grænseoverskridende samarbejder op om fx naturbeskyttelse eller turisme. De interviewede, som kender til vilkårene i internationale relationer, efterspørger, at man på en pragmatisk, men også åben måde arbejder videre med at styrke samarbejder på tværs af grænserne. •

#FUGLETÆLLER

#TÆL FUGLENE

KAPITEL 16

Evaluering af Målsætning 12

Nationalparkens udvikling skal følges og evalueres

16.1. MÅL OG IDE: MÅLSÆTNING 12

Nationalparkens udvikling skal følges og evalueres.

Der er opstillet to delmål for Målsætning 12 i planperioden:

- 12a At der som baggrund for revision af denne nationalparkplan tilrettelægges et overvågningsprogram.
- 12b At de indsamlede data anvendes til at vurdere målopfyldelsen af den forudgående indsats og som grundlag for planlægning og indsats for den efterfølgende planperiode.

Arbejdet for målsætningen sker i planperioden med to konkrete indsatser, hvis progression vurderes enkeltvist nedenfor.

16.2. UDVIKLE ET OVERVÅGNINGSPROGRAM OG OFFENTLIGGØRE DATA

INDSATSEN 2013–18, 12.1: UDVIKLE OG GENNEMFØRE ET OVERVÅGNINGSPROGRAM

Nationalparken vil i første halvdel af planperioden opstille et program, der løbende kan bidrage til at synliggøre nationalparkens udvikling. Programmet vil i videst muligt omfang anvende data fra eksisterende datakilder: vand- og naturplaner, kommuneplaner, destinatorarbejdet, det trilaterale vadehavssamarbejde samt egne projektdata.

INDSATSEN 2013–18, 12.2: OFFENTLIGGØRE DATA OG EVALUERE INDSATSEN

Nationalparken vil fra midten af planperioden offentliggøre overvågningsdata på hjemmesiden og endvidere anvende disse som baggrund for udarbejdelse af forslag til reviderede nationalparkplaner for de efterfølgende planperioder. I evalueringsarbejdet inddrages også erfaringer/metoder fra andre nationalparker – såvel danske som udenlandske.

REDEGØRELSE:

Nationalparken valgte ikke at arbejde med at udvikle og sætte et stort og sammenhængende overvågningsprogram. Begrundelsen var, at det ville beslaglægge uforholdsmæssigt store dele af sekretariatets ressourcer mandskabsmæssigt og økonomisk, som så ville fragå det udførende arbejde med eksempelvis formidling. Der er dog løbende blevet indsamlet en lang række oplysninger, som indgik i forskellige projekt- og formidlingssammenhænge, og nogle af disse data har nationalparken kunnet trække fra de i nationalparkplanen nævnte kilder.

På samme måde var der som optakt til midtvejsevaluering et tæt forløb med nationalparkerne i Thy og Mols Bjerge for at lære af deres erfaringer. Der blev der dog ikke udviklet et fælles nationalt monitoringsystem med andre nationalparker.

Konkret har nationalparken arbejdet med at opbygge en mere indgående viden om brugbare data til overvågning af udviklingen i Vadehavet naturmæssigt og samfundsmæssigt. I løbet af perioden er der således tilvejebragt undersøgelser og analyser, som på forskellig vis kunne levere monitorings- og effektindikatorer for nationalparkens aktiviteter. Nogle analyser er blevet gennemført flere gange, mens andre kun en gang. Bestræbelser har været, at der efterhånden bliver opbygget metoder, som gør det muligt at gentage dataindsamlingerne og derved sammenligne tallene og aflæse mønstre i udviklingen.

Med blikket rettet både mod nationalparkens målsætninger og mod fornyelsen og videreudviklingen af nationalparkplanen er følgende målinger og undersøgelser blevet særligt prioriteret:

- **Kendskabsanalyser.** Kendskabet til nationalparken er blevet målt hos borgere lokalt, regionalt og nationalt i 2013, 2014 og 2017, mens turisternes kendskab målt via VisitDenmarks og Kyst & Naturturismes kendskabs- og brandanalyser i udlandet, hvor nationalparken indgik som en af Danmarks attraktioner. Disse målinger er lejlighedsvis blevet suppleret af analyser indhentet via trilaterale partnere i Tyskland.
- **Partneranalyse.** Kendskab, tilfredshed og motiver for at være partnere blev målt gennem interne partnerundersøgelser i 2016 og 2017. Disse undersøgelser er blevet suppleret med interviewundersøgelse hos 22 udvalgte interessenter for nationalparken. Dermed er der også kommet et solidt materiale i forhold til nationalparkens partnere og interessenter.
- **Forbrugerundersøgelse vedrørende nationalpark-produkter.** Som grundlag for formulering af kriterier for partnerprogrammet blev der gennemført en undersøgelse af behovet og forventningerne til food- og nonfoodprodukter fra nationalparken. Den blev også gennemført i 2017 og denne gang som benchmark mod tilsvarende undersøgelser i de andre danske nationalparker.
- **Turismeundersøgelser.** Med afsæt i VisitDenmarks analyse-resultater er der foretaget særkørsler i 2017, som værdisatte turisternes forbrug og deraf afledte turismeomsætning, jobskabelse, skatteprovenu mv. Tallene kunne ikke 100 procent afgrænses indenfor nationalparkens grænser, men det var muligt at få et godt billede af de regional- og samfundsøkonomiske effekter af turismen i området, herunder også turisternes adfærd, aktiviteter, tilfredshed osv. Disse tal er blevet suppleret af de lokale turismeorganisationers egne særkørsler, undersøgelser og rapporter om turismens økonomiske og beskæftigelsesmæssige betydning.

- **Natur.** Nationalparken har ikke selv gennemført en monitorering af udviklingen i natur og miljø ude i marken. Det er en opgave, som primært ligger hos myndighedsniveauet og i forskningsinstitutionerne. På naturprojektniveau mangler nationalparken en systematisk effektmåling på naturindsatserne.

Det skal nævnes, at det trilaterale vadehavssamarbejde monitorer udviklingen i vadehavsområdet på hele 20 forskellige områder, herunder bl.a. menneskelige aktiviteter (turisme, havne, shipping, fiskeri, militær aktiviteter, energiområdet, marint affald), klima, farlige stoffer (invasive arter, tungmetaller, olieforurening, eutroficerende mv.), tidevandsområdet (geomorfologisk, muslinger, tang, tidevandshabitater, ynglefugle, trækfugle osv.). Danmark er gennem de relevante myndigheder forpligtet til at levere data til monitoreringen og de »kvalitative sj119 tatusrapporter« (QSR-reports), som derved giver et stort vidgrundlag. Rapporterne opdateres hvert sjette år og sidst var i 2009.

Nationalparken har ikke haft ressourcer til at skabe mere ambitiøse multifunktionelle databaser, som er åbent tilgængelige på hjemmesiden.

Evaluering

16.3. EVALUERING AF MÅLSÆTNING 12

Væsentligste opnåede erfaringer og succeser og væsentligste udeståender

Ovenfor findes en gennemgang af de konkrete aktiviteter, som er gennemført under denne nationalparkplan-målsætning og de umiddelbare resultater heraf. På den basis og suppleret med udsagn fra interviewpersonerne sammenfattes de væsentligste opnåede effekter og succeser. Nationalparkplanen er under implementering, og der er derfor også opgaver, som endnu ikke er løst. Der kan i sagens natur også være indsatser, hvor resultaterne ikke er opnået som forventet. Interviewpersonerne bidrager med et blik udefra både med ros til opnåede effekter og med en kritisk påpejning af de væsentlige udeståender. Deres konstruktive indspil er baseret på deres særlige faglige og organisatoriske indsigt og kan betragtes som opmærksomhedspunkter for både den resterende del af nationalparkplan-perioden, men også som et grundlag for prioriteringer i en kommende periode.

Nationalparken har i planperioden løbende arbejdet med at udvide datagrundlag og lægge fundamentet for en systematisk monitoring på natur, kultur, socio-økonomi, kendskab og besøg mv. På nogle områder er der blevet etableret brugbare redskaber, herunder i de tilbagevendende kendskabs- og tilfredshedsanalyser.

Nationalparken har ikke haft ressourcer til heldækkende, systematisk og fagligt forankret monitoring af natur, miljø og kulturressourcer. Det er opgaver, som hovedsageligt påhviler staten, dog skal fx §3-registreringen ajourføres af kommunerne. Som det ses af ovenstående, satte nationalparken mindre undersøgelser i gang, hvor der var særlige behov og interesser, og hvor en forøgelse af vidensgrundlaget kunne fremme kerneopgaver for nationalparken omkring beskyttelse og formidling.

Flere af de interviewede fra de grønne organisationer mener, at der fra politisk hold er sket en nedprioritering af monitoringsopgaverne, og de finder, at det sætter nationalparkens grundlæggende

opgaveløsning tilbage. Især peges der på, at viden om sårbar natur er for tynd, og at det kan hæmme nationalparkens fremtidige planlægning af opgaver og samarbejdet med aktører i lokalområdet. Det nævnes blandt andet, at overvågningen af østers- og muslingebestandene er kommet for sent i gang. Det nævntes også, at bedre overvågning af de marine områder og vandløbene kunne bidrage som grundlag for bedre natur og i et vist omfang fritidsaktiviteter i nationalparken. Udbredelsen af invasive plantearter er et aktuelt tema, som optager mange naturinteresserede, og hvor de ser behov for en skærpet opmærksomhed. Flere af de interviewene fugleinteresserede mener, at nationalparken har ledt til en styrket generel interesse for fuglelivet, og at vidensgrundlaget støttes af en fornuftig overvågningsindsats, blandt andet fordi man kan regne med frivillig arbejdskraft til observationer. Det fremhæves dog, at det kan være vanskeligt at rekruttere tilstrækkelig mange og kvalificerede frivillige til at gå ind i stedet for forskere og myndigheder i denne form for opgaver. Myndighederne mener, at de løser de

opgaver, som de skal efter de overvågningsstrategier og prioriteringerne, som er vedtaget inden for miljø- og naturområdet. Kommunerne henviser blandt andet til Grønt Danmarkskort, som de mener er på vej til at blive et åbent tilgængeligt vidensgrundlag. •

#FUGLEFLOK

#SÆL

KAPITEL 17

Nationalpark Vadehavets synlighed

17.1. MÅL OG METODE

En vigtig side af Nationalpark Vadehavets arbejde er at bidrage med at synliggøre nationalparkens udvikling. Denne opgave er søgt løst på mange måder, herunder gennem forskellige udgivelser på papir og elektronisk, i formidlingsarbejdet og med pressekontakter. Endvidere bidrager Nationalpark Vadehavets mange samarbejdspartnerne til synliggørelsen.

I dette afsnit behandles indikatorer på nationalparkens synlighed i omverden. Afsnittet inddrager tre kilder hertil:

- **En medieundersøgelse.** Undersøgelsen kortlægger på basis af Infomedia, hvor meget Nationalpark Vadehavet optræder i de danske medier i perioden 2010–2016
- **En turismeundersøgelse,** gennemført i samarbejde med VisitDenmark. Nationalpark Vadehavet fik skabt mulighed for at spørge særligt ind til kendskabet til de danske nationalparker, og specifikt til Nationalpark Vadehavet i VisitDenmarks analyseprogram i 2016
- **Borgerundersøgelser,** som er gennemført i 2013–2014 og igen i 2017, hvori der indgår spørgsmål om kendskab til og anvendelsen af Nationalpark Vadehavet. Undersøgelserne er gennemført af Epinion.

17.2. MEDIEUNDERSØGELSEN

Medieanalysen er gennemført systematisk i for perioden 2010 til 2016 med søgeordskombinationen »Nationalpark Vadehavet«. Det fremgår her, at nationalparken indgik i 784 artikler, webomtaler, TV- og radioindslag i 2010. I 2016 var antallet steget til 1082. I den mellemliggende periode dykkede omtalen til 622 gange i 2013, men har herefter været stigende. Det fremgår af stikprøver på artiklerne, at medierne i høj grad tager bestik af og omtaler konkrete begivenheder og aktiviteter i nationalparken. Der er i højere grad omtale om sommeren end om vinteren. I efteråret 2017 havde Nationalpark Vadehavet flere Facebook-følgere end de tre andre danske nationalparker tilsammen.

Af Figur 17.1. ses det, at de lokale og regionale medier især behandler stofområdet. JyskeVestkysten bidrager i helt særlig

høj grad til synligheden i det syd- og sønderjyske område, idet avisen over alle årene tegner sig for stor andel af omtalen i de skrevne medier. Som det ses af figuren, er repræsentationen i den landsdækkende presse og i magasiner i sammenligning med den lokale og regionale beskeden, men stigende.

Webmedierne har særligt taget fart i synliggørelsen siden 2013. Det er nationalparkens egen hjemmeside, som bidrager, men også kommunale hjemmesider og natur- og friluftorganisationernes formidling. Endelig noteres, at nationalparkens synlighed i TV og radio tilsyneladende er begrænset. Der kan dog være bidrag gennem programmer og indslag, hvor nationalpark-navnet ikke direkte fremgår, og som derfor ikke identificeres gennem søgninger på Infomedia.

17.3. TURISTUNDERSØGELSEN

Særkørslen fra VisitDenmark på markedsdata omfatter 3653 danske og tyske respondenter. Af de tyske respondenter har 31 procent hørt om Nationalpark Vadehavet. Af de danske respondenter har 47 procent hørt om Nationalpark Vadehavet. For begge grupper vurderes det at være ganske høje tal. Nationalpark Vadehavets synlighed i den danske respondentgruppe er kun marginalt lavere end synligheden for de ældre nationalparker Mols Bjerger og Thy.

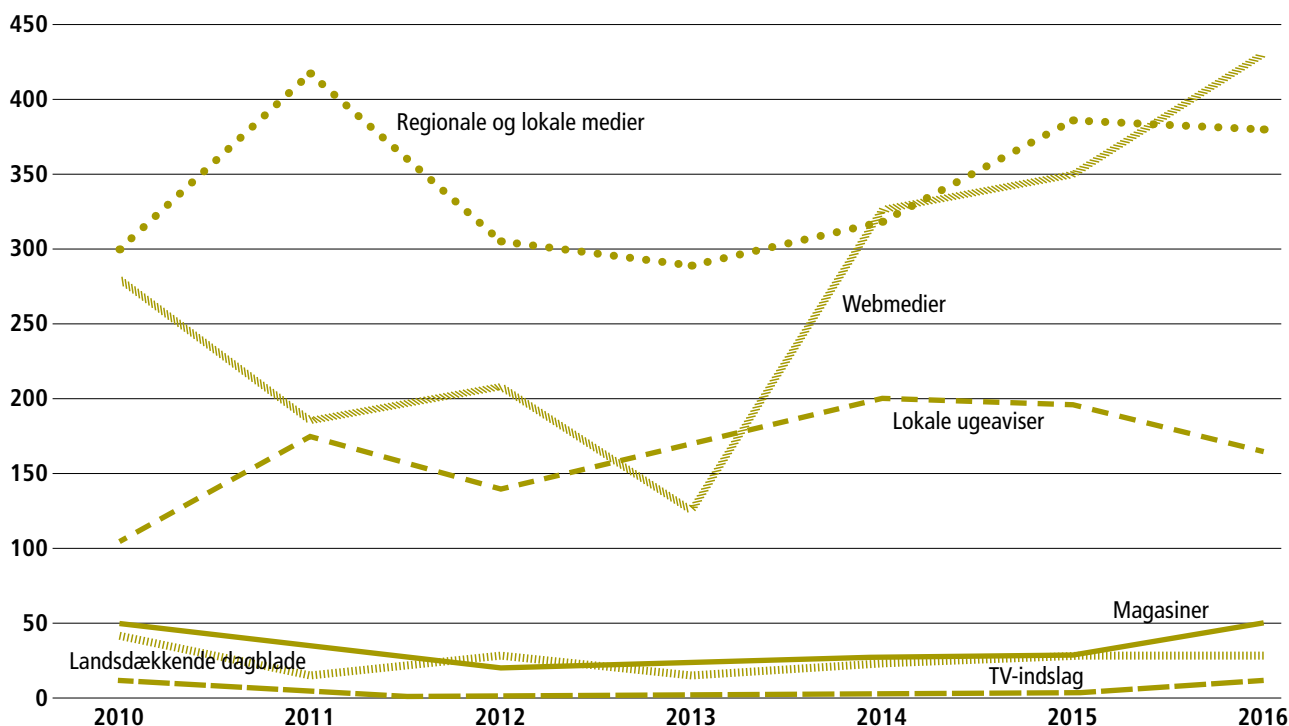
På det tyske marked er Nationalpark Vadehavet den fjerde bedst kendte attraktion i Danmark. Når tyskerne i så høj grad er bekendt med Nationalpark Vadehavet, kan det skyldes, at Vadehavet ikke kun er et dansk fænomen, men at tyskerne også kender dette fra egen geografi.

Af de tyske respondenter, som kender Nationalpark Vadehavet, giver 66 procent udtryk for, at det gerne vil aflægge et besøg. For danskerne er tallet 47 procent. Der er således skabt en interesse for det, som Nationalpark Vadehavet står for. Både i Danmark og Tyskland er kendskabet størst i nærområdet, men interessen for at aflægge besøg er faktisk også stor blandt respondenter, som bor længere væk.

Synligheden er klart større blandt de ældre aldersgrupper end blandt de yngre. Kendskabet stiger også med indkomsten, men

Figur 17.1. Medieomtale »Nationalpark Vadehavet« fordelt på medietyper 2010–2016

Kilde: Infomedia

for Tysklands vedkommende ikke systematisk med uddannelsesniveauet. I Danmark er de veluddannede bedre informeret om Nationalpark Vadehavet.

VisitDenmark udpeger to typiske profiler af besøgende til nationalparken. Den ene er de midaldrende eller ældre personer, som har en interesse i natur, og som ønsker at nyde naturmæssige og kulturelle herlighedsværdier i Nationalpark Vadehavet. Den anden gruppe er børnefamilierne, som har et bredt interessefelt, hvor naturen i området udgør muligheder for at opleve og udforske. Disse grupper falder i høj grad sammen med de eksisterende kernemålgrupper for turismen i regionen. Det er sandsynligt, at de mange, som har tradition for at holde ferie i området, er uformelle ambassadører for området og bidrager til synligheden. Det fremgår klart af undersøgelsen, at synligheden konsolideres og udvides med nationalparkens alder.

17.4. BORGERUNDERSØGELSEN

Borgeranalysen fra 2013/2014 omfatter 1010/1000 respondenter, og i analysen fra 2017 indgår svar fra 1318 personer. Hovedparten af de interviewede kommer fra lokalområdet og Region Syddanmark, men der indgår også for sammenlignelighedens respondenter fra det øvrige Danmark.

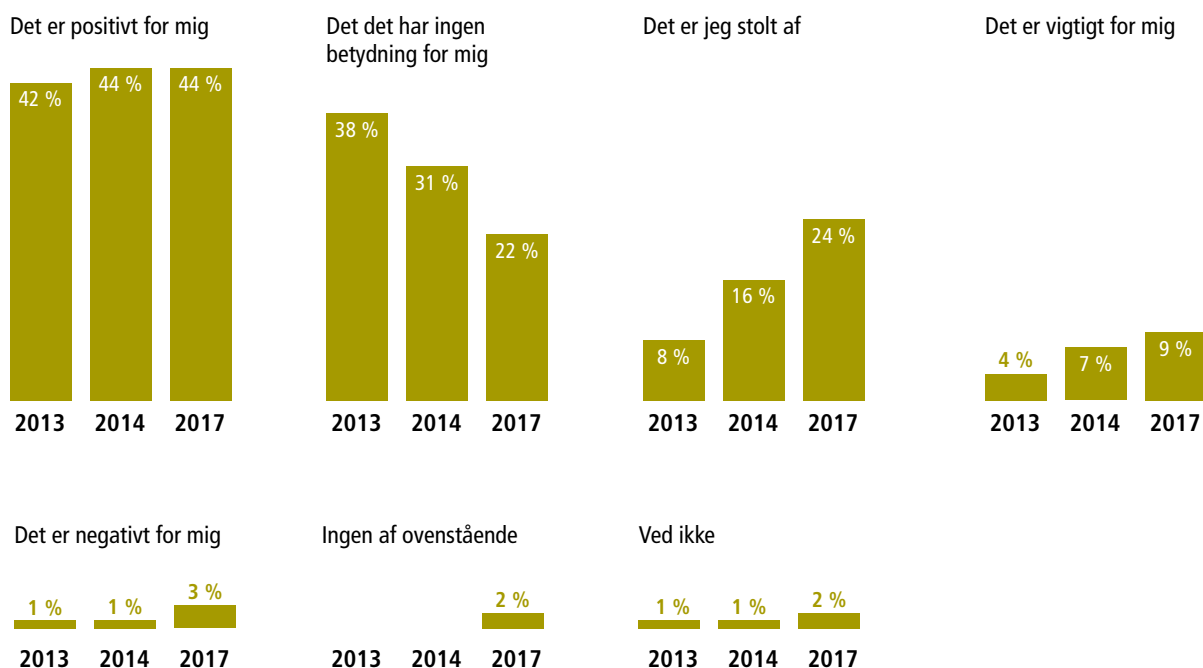
Analysen viser, at kendskabet til vadehavsområdet som et vigtigt naturområde er meget stort blandt borgerne. Men langt fra alle kan umiddelbart sætte korrekte betegnelser på, herunder »Nationalpark Vadehavet« eller »UNESCO Verdensarv«. Undersøgelsen kan således demonstrere, at den

konkrete synlighed er til stede, men at det tager ganske lang tid at slå varemærkebetegnelserne fast i borgernes bevidsthed. Kendskabet, herunder også til betegnelserne, er dog steget fra 2013/2014 til 2017.

Vadehavet benyttes i høj grad af borgerne, og det understreger den implicite synlighed og dermed også grundlaget for Nationalpark Vadehavets aktiviteter. Ni ud af ti i lokalområdet har besøgt Nationalpark Vadehavet, mens det gælder for knap halvdelen af borgerne i resten af Region Syddanmark. De hyppigste aktiviteter er at opleve naturen. De lokale benytter nationalparken til at gå- og cykelture i dagligdagen, herunder også til at lufte hund. De, som ikke bor i lokalområdet, lægger en mere indgående interesse for dagen og foretager sig forskellige ting, fx at se på fugle og dyr, fotografere, opleve fortidsminder og historiske bymiljøer mv.

Udstillinger og attraktioner er populære, og inden for de seneste fem år har halvdelen af lokalbefolkningen aflagt et eller flere besøg her. Besøgshyppigheden er mindre blandt respondenter, som ikke bor i området. Men når de kommer til vadehavområdet, går de efter udstillinger og attraktioner. Fiskeri- og Søfartsmuseet, Vidåslusen/Højer Sluse, Vadehavscentret og Mandø er særligt populære og synlige attraktioner. Både de her nævnte og andre besøgsattraktioner har således en stor betydning for at sikre en øget synlighed af Nationalpark Vadehavet. Undersøgelsen blev påbegyndt i juni 2017, inden Tirpitz blev åbnet, og denne attraktion indgår derfor ikke i undersøgelsen.

Figur 17.2.
Hvilken af følgende betydninger har det først og fremmest for dig at have en nationalpark lige uden for din dør?

Fra de to første til den seneste måling er lokalbefolkningens bevidsthed om Nationalpark Vadehavets betydning steget. Langt flere end tidligere – 24 procent i 2017 i forhold til 8 procent i 2013 – er stolte af, at der er en nationalpark lige uden for døren. Langt færre respondenter – 22 procent i forhold til 38 procent – finder, at nationalparken ikke har nogen betydning for dem. Nationalparken er således blevet mere vedkommende og nær. Der synes også at være opstået en mere nuanceret stillingtagen til både fordele og ulemper ved at være nationalpark og verdensarv. Det er en god indikation på, at kendskabet og bevidstheden er steget, og med den større synlighed følger også en stillingtagen til vigtige emner som naturbeskyttelse, turisme og erhvervs muligheder.

17.5. KONKLUSIONER

Dette afsnit gennemgår målinger af Nationalpark Vadehavets synlighed. Den viser en udvikling i retning af en større synlighed og også en større, mere nuanceret anerkendelse af kvaliteterne og mulighederne. Det er en vigtig konklusion, at skabelse af synlighed tager tid, men at den løbende aktive og bevidste indsats både fra Nationalpark Vadehavet selv og andre kommunikatører giver resultater.

De lokale og regionale medier er centrale i kommunikationen, som i høj grad også kan tilskrives den lokalt styrkede synlighed. Webmedierne er i stærk vækst som omdrejningspunkt omkring styrkelsen af synligheden. Fordelen ved de webbaserede medier er, at de kan nå ud til særlige interessegrupper både i og udenfor lokalområdet. Det går langsomt med at få historier

om Nationalpark Vadehavet ind i de nationale medier og i magasinpressen, og især tilstedeværelsen på de imagemæssigt betydningsfulde radio- og TV-medier er lav i sammenligning med de skrevne medier. Det forhold kommenteres også af nogle af de interviewede lokale aktører. Der er forslag om, at Nationalpark Vadehavet i sin fremtidige kommunikation prioriterer, og arbejder aktivt med at trimme historier til TV-medier, og at man eventuelt også sætter projekter i gang specifikt med henblik på formidling via billedmedierne. Der henvises til erfaringer fra Nationalpark Thy med at lave »nationalpark-TV«.

Undersøgelserne understøtter Nationalpark Vadehavets store værdi som attraktion for besøgende og turister, og en god synlighed uden for lokalområdet. Især er kendskabet overraskende stort i Tyskland. Dette er også en konklusion, som interviewene med turismeaktører kan bekræfte. Nationalparken har fat i vigtige og købestærke turistgrupper, nemlig de ældre og børnefamilierne.

Meget af væksten i synligheden er et resultat af den løbende konsolidering, men processen tager tid. Undersøgelserne viser, at befolkningen ikke altid kan skelne mellem nationalpark, naturpark og verdensarv. Øget kendskab udspringer både af den generelle kommunikation, men også af kommunikationen om konkrete projekter af almen interesse, som gennemføres af Nationalpark Vadehavet og andre aktører i området. Fremtidige projekter og aktiviteter kan vurderes ikke bare ud fra deres bidrag til udviklingen af nationalparken, men også ud fra deres potentielle synlighedsskabende effekter.

#HVAD ER DET?

KAPITEL 18

Nationalpark Vadehavets kapacitetsopbygning

18.1. INDLEDNING

Nationalpark Vadehavet er Danmarks tredje nationalpark, indviet i 2010, efter at Thy blev indviet i 2007 og Mols Bjerge i 2009. Nationalparker er således stadig et nyt fænomen i Danmark. Det er forventeligt, at en nationalpark over den første planperiode skal afprøve organisering, koncepter og arbejds-metoder. Analyserne i de foregående kapitler viser, at Nationalpark Vadehavet på mange fronter har arbejdet med at indhente erfaringer samt udvikle en selvstændig og bæredygtig¹ praksis.

De danske nationalparker adskiller sig fra mange nationalparker i udlandet ved ikke kun at omfatte unikke naturarealer, men også rumme byer og landsbyer, kulturlandskaber, infrastruktur og erhverv, mv. Vadehavet er et sted, hvor folk bor, lever og arbejder. Med det udgangspunkt er mange organisationer, myndigheder og personer direkte og indirekte medvirkende i processen med at udvikle nationalparken. Opnåelsen af målene i nationalparkplanen er derfor ikke kun et spørgsmål om ressourcer og kompetencer i selve nationalparkorganisationen, men også om engagement og samarbejdsvilje fra en lang række andre aktører og myndigheder.

Kapacitetsopbygning er et begreb, som benyttes i mange sammenhænge, når man taler om lokal og regional udvikling. Kapacitetsbygning beskriver den proces, som er nødvendig for at vinde tillid og skabe handlekraft i et område, som præges af mange og forskelligartede interesser og behov. Når man bruger ordet kapacitetsopbygning, ligger der også en erkendelse af, at ting tager tid, og at resultatet i sidste ende kan være anderledes end det, som man forestillede sig. Nationalparken

er et »hundredårsprojekt«, som det blev udtrykt i et interview, med en gradvis opbygning af et åbent og konsensusbaseret samarbejde. Sidst, men ikke mindst, er kapacitetsopbygningsbegrebet en anerkendelse af, at en handlekraft omfatter mange materielle og immaterielle aspekter og betyder engagement af mange aktører.

I dette afsnit beskrives, hvordan aktørerne i Vadehavet er blevet mobiliseret gennem partnerskabsprogrammet. Endvidere ses der på befolkningens vilje til at engagere sig, og bidrage til nationalparkens bæredygtige udvikling. Brugen af nationalparkens logo gennemgås. Dette afsnit rummer herefter en vurdering af udviklingen af kompetencer og gennemslagskraft i nationalparkens besluttende og udførende organer. Endelig opsummeres progressionen i form af naturmæssig kapacitet.

18.2. PARTNERNES DELTAGELSE, UNDERSTØTTELSE OG AKTIVITETER

Partnerprogrammets formål er at styrke samarbejdet i nationalparken om synlighed og bæredygtig udvikling¹. Mobiliseringen gennem partnerskabet skal være til gavn for både partnerne og nationalparken, og dermed er der tale om en opbygning af kapaciteten. Kapacitetsopbygning gennem partnerskabet mobiliserede således i nationalparkens første år primært de virksomheder og aktører, som betjener de besøgende, og som benytter nationalparkens ressourcer og oplevelsesmuligheder. Fødevarer virksomheder og andre typer af organisationer var sværere at få med. Med henblik på at styrke engagement og medansvar gennemgik partnerskabet en reorganisering. Det betød en mindre nedgang i antallet af deltagende virksomheder. Forventningerne blev bedre afstemt med en præcisering af rettigheder og pligter. Pr. september 2017 deltog 142 partnere fra ni forskellige sektorer, med en overvægt inden for turisme og formidling.

I partnerskabsundersøgelsen 2017 fremgik det, at partnernes hovedmotiver er at gøre noget for Vadehavet, herunder at sikre en synlighed udadtil og at bidrage til at værne om naturen. Men partnerne ser også deltagelsen som et middel til at sikre egen synlighed over for mulige kundegrupper og samarbejdspartnere. For partnervirksomhederne står det således klart, at deltagere i et partnerskab forventes at bidrage til en flersidig kapacitetsudvikling.

De fleste (57 procent) fandt, at de får gavn af at deltage i partnerskabet. En stor andel (32 procent) kunne dog ikke vurdere deres udbytte. Fødevarerproducenterne havde sværere ved at vurdere nytten af deltagelsen end formidlere og turistvirksomheder. Undersøgelsen demonstrerede dog også, at formidlerne og overnatningsvirksomheder i langt højere grad end fødevarer virksomhederne kan se fordele ved at deltage i partnerskabet. Overnatnings- og formidlingsaktørerne er desuden selv mere

aktive partnere end fødevarer virksomhederne, for eksempel med at bruge logoet på egen hjemmeside. De fleste anførte, at de plejer at deltage i arrangementer, herunder partnerdagen, temadage og nationalparkdagen.

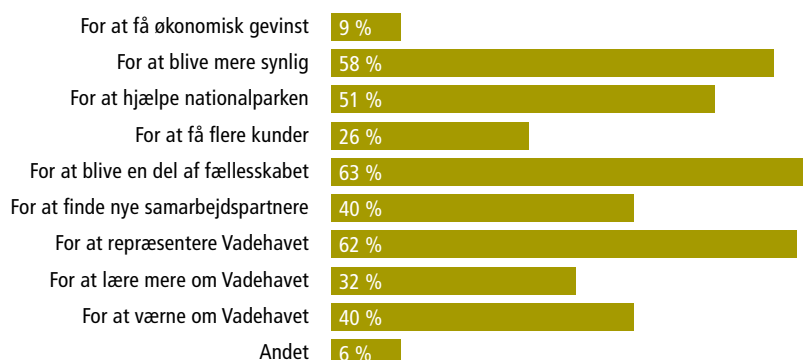
Undersøgelsen demonstrerede på flere måder, at partnerskab er noget, som bygges op over tid. Især formidlingsvirksomhederne syntes, at der godt kan stilles højere krav til partnerne om deltagelse, kvalitet i udbud, samt bidrag til nationalparkens udvikling. Der er stor tilfredshed med informationsniveauet fra nationalparken og sekretariatets støtte til arbejdet, men der er også en selverkendelse af, deltagerne selv er ansvarlige for at tage initiativ til at styrke partnerskabets udbredelse og betydning.

De interviewede ser partnerskabet som en god begyndelse på at styrke engagementet. Det er et sted, hvor man kan sætte ting i gang. De interviewede, som havde et mere indgående kendskab til partnerskabet, fandt, at det binder nationalparken sammen på tværs af kommunerne, herunder ressourcestærke dele med egne, som ikke har så mange »muskler«. Partnerskabet har efter disse interviewedes opfattelse klart udviklet sig positivt i den tid, det har eksisteret, og det opfattes som en bæredygtig drivkraft, som dog kan udvikles yderligere.

Der blev gennemført partnerundersøgelser i både 2016 og i 2017. Hovedresultaterne er sammenlignelige mellem de to perioder, og i den forstand kan man betragte resultaterne som robuste. Men sammenligningen viser også et behov for, at partnerskabet aktivt støttes med sekretariatsbistand og en informationsindsats fra nationalparkens side. Der kunne være en langsigtet forventning om, at partnerskabet bliver en mere selvdriven kapacitet, men dertil er man endnu ikke kommet.

Figur 18.1 Fra partnerundersøgelsen i 2017

Spørgsmål 3: Hvad var dit/jeres motiv for at blive partner?

Der blev skrevet fire kommentarer til dette spørgsmål, som alle fortalte hver deres motiv for at blive partner. Herunder ses én af dem:

»I håbet om at partnerskabs-symbolet markerede en form for certificering og kvalitetssikring.«

Respondenter i alt: 65

Nationalparkens særskilte undersøgelse af fødevarermarkedet og nationalparkens image understreger, at fødevarerhverksomhedernes skepsis i nogen grad er velbegrunder. Forbrugere er positive, men mangler viden og håndtag til bevidst at tilvælge nationalparkfødevarer. Nationalparkerne er som nævnt nye i Danmark, og derfor er forbrugernes forventninger uklare. Mange af de interviewede mente, at Vadehavet kan få meget mere ud af sine madtraditioner og råvarer. Man har en god erfaringsbase med Sydvestjyske Smagsoplevelser, men der er brug for en markedsdrevet opskalering, professionalisering og udnyttelse af nye råvarekategorier, for eksempel også med start- eller udviklingsstøtte fra regionale og andre vækstmidler. Flere af de interviewede påpegede, at der er brug for at stimulere en ny iværksættertradition og bedre partnerskabelse, herunder styrket nationalparkfokus i de kommunale og regionale erhvervsfrem-

meorganisationer. De anbefaler at inddrage erhvervsaktører uden for den egentlige Vadehavsregion, og uden for de eksisterende partnerskaber.

Af analyserne og interviewene fremgår det endvidere, at partnerskab som en kapacitetsbygning har vundet gehør i Vadehavet, og at partnerskabets udbredelse og betydning er steget over tid. Partnerskabet bidrager til en større gennemsigthed og mere samarbejde. Men der var også enighed om, at partnerskabspotentialerne langt fra er indfriet endnu. For at løfte potentialerne er nationalparkens egen aktivitet og troværdighed vigtig, men der er også brug for, at andre tager initiativ til og ansvar for partnerskabelse.

#NATIONALPARKFØDEVARE

18.3. LOKALBEFOLKNINGENS AKTIVE ENGAGEMENT

I kapitel 17 blev det noteret, at lokalbefolkningens kendskab til, viden om og anerkendelse af nationalparken er stigende. Det er grundforudsætninger for, at lokalbefolkningen kan indgå i den nødvendige kapacitetsopbygning, som kan styrke sammenhængskraft og synlighed for nationalparken generelt og de mange aktiviteter, som finder sted. Undersøgelsen viste også, at befolkningen fra et bredere opland og hele Danmark har en interesse i Nationalpark Vadehavet. Når det gælder kapacitetsopbygning, vil man ofte starte i det lokale, men det bør holdes for øje, at befolkningsgrupper fra en større geografi kan engageres i (visse) kapacitetsopbyggende aktiviteter.

Det understreges af de interviewede, at der i regionen findes en virkelig god base af frivillige og foreninger. Sydvestjylland har en tradition for frivilligt engagement. Det fremgår endvidere af de foregående kapitler om nationalparkmålsætninger, at de frivillige organisationer udfører store opgaver for og sammen med nationalparken.

Der er flere måder, hvorpå borgernes og de frivilliges engagement kanaliseres ind i nationalparken. Nationalparken har valgt ikke at opbygge en stor frivillighedsorganisering, idet dette vil kræve en særskilt ledelsesindsats og supportfunktioner. Det er alene i forbindelse med bemandingen af nationalparksbibliotek og traileren, at nationalparken selv rekrutterer og samarbejder med de frivillige på individuel basis.

De frivilliges engagement sker derimod oftest igennem foreninger mv. Her samarbejder nationalparken med foreningerne, men det er foreningerne, som sikrer praktisk ledelse, koordinering mv. Det gælder for eksempel »prædationsprojektet«, hvor Danmarks Jægerforbund har til opgave at koordinere de frivillige jægers indsats. Også andre naturprojekter er i vidt omfang blevet løst af frivillige. En del af monitoringen af fuglelivet foregik med assistance fra medlemmer af Dansk Ornitologisk Forening.

En række af samarbejdspartnerne har individuelle frivillige, hvilket for eksempel gælder museerne. Disse frivillige har i visse tilfælde roller sammen med nationalparken. Der har for eksempel hvert år deltaget cirka 150 frivillige til at løse arbejdsopgaver i forbindelse med nationalparkdagen i Marbæk, og her var natur- og kulturformidlingscenter Myrthuegård nationalparkens samarbejdspartner.

Nogle foreninger søger tilskud hos nationalparken og lægger frivillige timer i projektet som medfinansiering. Listen over tilskud til småskalaprojekter (jf. kapitel 14) illustrerer den kapacitet, som de frivillige organisationer lægger ind i arbejdet for nationalparken.

Det fremgår af bemærkningerne til *Lov om Nationalparker*², at nationalparken ikke skal udvikle sig til en driftsorganisation, der for eksempel vedligeholder friluftsfaciliteter eller plejer naturarealer. Derfor har nationalparken indgået 19 aftaler med kommuner, private lodsejere og frivillige foreninger i forbindelse med »Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet«. Mekanismen er, at nationalparken gennemfører en anlægsopgave af faciliteter,

og at partnerorganisationen herefter overtager ejerskabet til eller driften på faciliteterne.

Der er en erkendelse af betydningen af den indsats, som de frivillige leverer, og at dette er afgørende for kapacitetsopbygningen i nationalparken. Det understregedes af de interviewede, at det er væsentligt at være opmærksom på foreningernes succeskriterier. Herunder handler det om at skabe tilbud til eksisterende og nye medlemmer, skabe en prestige omkring målene, rekruttere flere medlemmer og tjene penge til at dække udgifterne i foreningen.

Kendskabsanalysen behandler også, i hvor høj grad lokalbefolkningen ønsker at bidrage til nationalparkens udvikling med en frivillig arbejdsindsats. Af de adspurgte indbyggere i vadehavsområdet svarede 16 procent, at de gerne ville bidrage, 64 procent sagde nej hertil, og 20 procent ved ikke. Med 16 procent ekstra findes der et ikke uvæsentligt potentiale ud over dem, som allerede er engagerede. Deltagelse kunne måske også øges blandt de 20 procent, som var usikre. Figur 18.2 viser, hvad de potentielle vadehavsfrivillige gerne vil bidrage med.

Man ser af figuren, at der kan mobiliseres kræfter til nogle af de kritiske opgaver med strandrensning og vedligeholdelse. Af interessen for at løse opgaver i forbindelse med begivenheder og attraktioner kan man måske læse, at der også indgår sociale dimensioner i denne vilje til at lægge kapacitet ind i nationalparken. Med samarbejdet er man med til at opbygge og flytte holdninger, og det er af stor betydning for opbakningen til mange former for projekter.

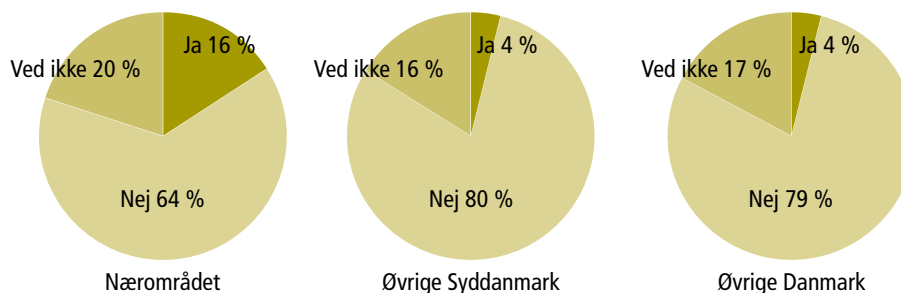
Kendskabsanalyserne viser, at kendskab og lysten til engagement i nationalparken stiger med alder, uddannelsesniveau og indkomst. Der er således nogle first movers. Der er behov for at eksperimentere med mobilisering. De interviewede ser muligheder for, at befolkningen i højere grad indgår i monitoringsopgaver, og at der udvikles platforme til at sikre høj kvalitetsinput fra dem. Dette er en opgave, hvor der er udtalt brug for et samarbejde mellem myndigheder, organisationer og nationalparken, og hvor der ikke endnu findes velafprøvede modeller. Børn indgik ikke i kendskabsundersøgelserne. Men flere interviewede pegede på, at kapacitetsbygning for nationalparken starter i tidlig alder, og skolernes aktiviteter i perioden har bidraget klart til at opbygge en kapacitet, viden og engagement. Arbejdet med folkeskolerne er under udvidelse i disse år, og de fire vadehavskommuner har besluttet sig for i forreste linje at være med til at skabe et grundlag for den folkelige mobilisering i det yngre aldersgrupper.

Figur 18.2 Fra kendskabsanalysen

FRIVILLIGT ARBEJDE

Rekrutteringsgrundlaget for frivilligt arbejde ligger primært i nærområdet, hvor 16 procent vil være interesserede i at bidrage til parkens udvikling ved at lægge en frivillig arbejdsindsats. Dette gør sig kun gældende for 4 procent af befolkningen uden for nærområdet. Blandt de lokale er der generelt størst interesse for at hjælpe med enkeltbegivenheder som finder sted en eller få gange om året som fx den årlige strandrensning eller affaldsindsamling, eller udføre praktiske opgaver ved arrangementer, festivaler og lignende.

Ville du være interesseret i at bidrage til nationalparkens udvikling ved at gå ind med en frivillig arbejdsindsats?

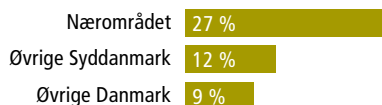

FRIVILLIG INDSATS

Skrive til aviser, i tidsskrifter, på websites og lignende

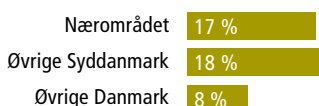
Udføre praktiske opgaver ved arrangementer, festivaler og lignende

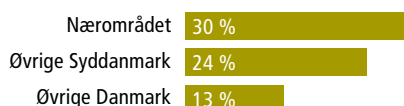
Udføre praktiske anlægsopgaver

Udføre årligt tilbagevendende praktiske naturplejeopgaver

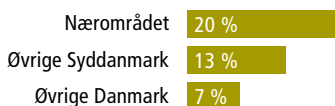
Deltage i årlige strandrensninger, affaldsindsamlinger og lignende

Deltage i løbende vedligeholdelsesopgaver

Give rundvisninger til besøgende

Være bemanning på nationalparkens skib

Løse opgaver for besøgsattraktionerne

Udføre opgaver i forbindelse med naturovervågning og -forskning

Tilse dyr, som afgræsser områder

18.4. UDVIKLINGEN I BRUGEN AF LOGO

Nationalparklogoet er et middel til at skabe en forankring og genkendelighed. En konsistent anvendelse af logoet er derfor led i at bygge en symbiose og identitet op. En konsistent administration af anvendelsen af logo af andre end nationalparken selv er derfor en opgave for nationalparken. Nationalparkbestyrelsen kan give skriftlig tilladelse til, at det lokale logo uden kongekrone kan benyttes på produkter mv., der har tilknytning til nationalparken, og som er i overensstemmelse med nationalparkens formål og målsætninger. Produkterne skal leve op til den standard, som bestyrelsen gerne ser forbundet med Nationalpark Vadehavet. Bestyrelsen kan tilbagekalde tilladelsen til at anvende logoet.

Partneranalysen viste, at partnerne ikke altid opfylder kravet om at benytte nationalparklogoet på egen hjemmeside og i eget markedsføringsmateriale. Det må konstateres, at genkendelighed tager tid. Der er mange mindre aktører, som ikke har kapaciteten til en umiddelbar indarbejdelse af symbolværdier, og dette må opfattes som præmis for nationalparkens partnerskabelse, og det kan være vanskeligt at forcere udviklingen. Flere af de interviewede påpegede dog det ønskværdige i, at flere og en bredere kreds af producenter af varer og tjenesteydelser mv. i højere grad benytter logoet, men der er i givet fald brug for de gode historier om, hvordan logoet og vadehavsimage kan bidrage til at skabe bedre og mere forretningsudvikling for virksomhederne i lokalområdet. Som nævnt ovenfor vil en indarbejdelse af et logo i høj grad skulle ske i tandem med udviklingen af de erhvervsmæssige potentialer.

Tabel 18.1. Antal tilladelser til at benytte logo

*I 2017 blev partnerprogrammet ændret, og alle skulle søge på ny. Tallene for 2017 er derfor ikke direkte sammenlignelige med de foregående år.

	ANTAL NYE TILLADELSER	ANTAL AFSLAG	ANTAL TILLADELSER I ALT
2012	22	2	22
2013	41	4	63
2014	60	8	123
2015	24	3	147
2016	3	13	150
2017*	142	0	142

18.5. KAPACITETSBYGNINGEN I DE STYRENDE OG RÅDGIVENDE FUNKTIONER

I kapitel 3 blev nationalparkens formelle ledelsesmæssige og administrative opbygning præsenteret med bestyrelse, råd og sekretariat. Hertil kommer faglige udvalg. Disse enheder er overordentlig vigtige som led i en kapacitetsopbygning. I dette kapitel ses der nærmere på udviklingen af arbejdet med at skabe og udvikle grundlaget for nationalparkens virke ud fra en kapacitetsopbygningsbetragtning.

Nationalparkens bestyrelse har 15 medlemmer, som er udpeget af ministeren. Bestyrelsens medlemmer fra kommunerne, staten og rådet er beskrevet i loven, mens de øvrige medlemmer kommer fra organisationer inden for landbrug, digelag, friluft- og grønne organisationer, som har indstillet deres repræsentanter. Medlemmerne skal så vidt muligt have en lokal tilknytning. Bestyrelsesmedlemmerne kan genudnævnes én gang, dvs. side i to perioder à fire år. Alle udviser stort engagement og bidrager med viden, der gavner opbygning, samarbejde, synliggørelse og bæredygtig udvikling af Nationalpark Vadehavet.

Nationalparkrådet har 31 medlemmer. Af rådets medlemmer kommer 12 fra lokale borgerråd fra nationalparkens forskellige lokalområder (Tøndermarsken, Ribemarsken, Ho, Fanø, Mandø og Rømø), mens de øvrige medlemmer kommer fra organisationer med vadehavsinteresser, som ikke fik plads i bestyrelsen. Det omfatter grønne organisationer, kultur, forskning, formidling, LAG²² m.fl. Rådet supplerer bestyrelsens engagement og videnskabelige kapacitet med nære kontaktoverflader til hele Vadehavet samt rådgiver bestyrelsen om særlige emner.

Forskningsudvalget har fem medlemmer med baggrund i naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora. Partnerudvalget har fem medlemmer, hvor blandt andet erhvervsinteresserne er repræsenteret. Kunstudvalget har fire medlemmer og bidrager til at aktivere kunstnerne. Endelig er der fem medlemmer i græsningsudvalget. Hertil kommer en række andre fora, som fremgår af bilag 1.

Der er i sagens natur en løbende udskiftning af aktive i disse organisationer, både som følge af personlige forhold og som led i nyvalg. Siden 2012 har 87 personer tjent i en eller flere funktioner i nationalparkens organer. Dette er udtryk for en betydelig mobilisering af faglig kapacitet, lokalkendskab og netværk for nationalparken.

Ved interviewene blev der givet udtryk for, at dette set-up har fundet en passende form, og at der med sammensætningen bidrages væsentligt med et fagligt input på alle poster. De interviewede lagde generelt vægt på, at aktørerne i disse organer kendes af mange lokale aktører, og indgår i andre organisationers arbejde, og at de dermed er med til at styrke interessen for nationalparken, og koordineringspotentialerne i forhold til konkrete initiativer. De fleste af de interviewede havde dog ikke et detaljeret indblik i bestyrelsens, rådets og udvalgenes arbejde.

18.6. KAPACITETSOPBYGNINGEN GENNEM SEKRETARIATSFUNKTIONEN

Siden udpegningen har sekretariatsfunktionen gennemløbet en udviklingsproces, som kan beskrives i følgende fire faser:

Pilotfase 2004–2005. Formålet med »Pilotprojekt Nationalpark Vadehavet« var at starte kommunikationen med lokalbefolkningen om udpegningen af en nationalpark og skabe et grundlag for en udpegning. Det var de to amter og 11 kommuner, som tog initiativ hertil, og projektlederfunktionen for denne fase lå hos Lindet Statsskovdistrikt, Skov- og Naturstyrelsen, i samarbejde med Ribe og Sønderjyllands Amter. Der blev her gennemført en borgerinddragelse, og der blev gennemført undersøgelses- og analysearbejder.

Interimfase 2010–2011. Umiddelbart efter udpegningen af nationalparken i 2010 blev der etableret et interimsekretariat hos Naturstyrelsen Vadehavet bemandet med to deltidsmedarbejdere svarende til ca. 0,5 årsværk. Formålet var at konstituere og opbygge de styrende organer, og i perioden blev bestyrelsen konsolideret, der blev lavet samarbejdsaftale med Naturstyrelsen og etableret administrative forretningsgange. Det blev besluttet, hvordan rådet skulle sammensættes, og rådet blev nedsat. Det blev besluttet at placere sekretariatet på Rømø, og at der blev ansat en sekretariatsleder og en sekretær. Der blev gennemført en forhøring med møder i de fire kommuner, hvor der blev indsamlet forslag til nationalparkplanen, og der blev lavet en projektbeskrivelse af planarbejdet, så dette kunne gå i gang med ansættelsen af sekretariatslederen.

Opbygningsfase 2011–2015. I denne fase var det en hovedopgave at formulere nationalparkplanen, skabe et bredt pionerengagement omkring nationalparken og igangsætte aktiviteter for at realisere denne. Der blev igangsat en lang række små projekter, blandt andet forankret i det lokale foreningsliv, og det var hermed en fase, hvor man afsøgte rammerne for nationalparkens virke. Det var også i denne periode, at bestræbelserne på at blive UNESCO Verdensarv påbegyndtes og kronedes med succes i 2014. Medarbejderantallet steg fra to til fem. Desuden var en af medarbejderne fra interimsekretariatet ansat i en periode til at skrive nationalparkplanen. Sekretariatet flyttedes fra skovdistriktets lokaler til Tønninggaard på Rømø 1. april 2012.

Konsolideringsfase 2015–. Baseret på en lang række erfaringer i opbygningsfasen og i forbindelse med lederskifte i såvel sekretariat som bestyrelse, kom der i konsolideringsfasen mere

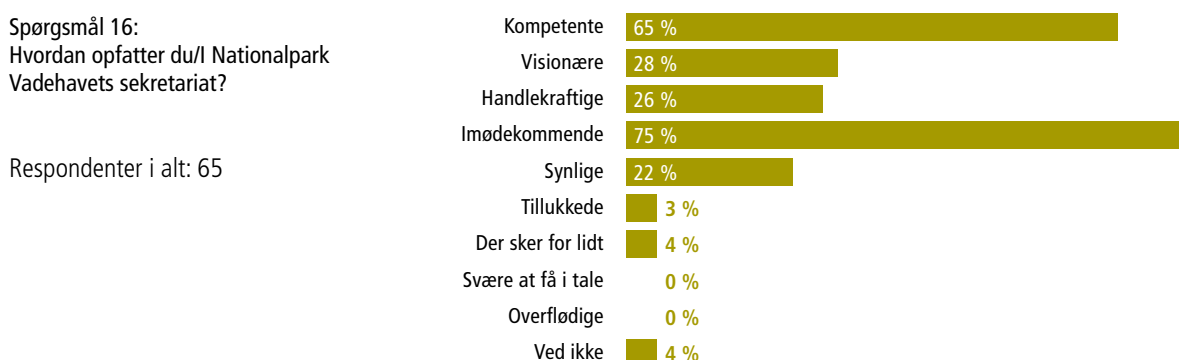
fokus på den eksterne kommunikation, strategisk og aktiv projektledelse. Udviklingen gik i retning af færre, men større projektaktiviteter og stadig med vægt på inddragelse af aktører i lokalområdet. Endvidere styrkedes prioritering, planlægning og styring af nationalparkens medarbejderkapacitet og projektportefølje. Nationalparksekretariatet blev konsolideret med forretningsmæssige rutiner og stringent personaleledelse. Sekretariatet består i 2017 af en sekretariatsleder og seks medarbejdere med forskellige faglige profiler.

Denne udviklingslinje over tid betegner på mange måder en »normal« udvikling for en organisation. I overgangsfaserne ses i almindelighed usikkerhed og turbulens. Det har også været tilfældet med nationalparkens sekretariatsfunktioner.

Partnerskabsundersøgelsen gav gode karakterer til sekretariatets indsats, jf. figur 18.3. De interviewede henviste til, at der synes at være en god gænge i sekretariatet. Nationalparkbestyrelse og -sekretariat ses i høj og i stigende grad som værende kompetente til at skabe dialog og søge kompromisser. Med tiden er der klart kommet en større udadvendthed, og det opfattes som godt. Der er et ønske om, at denne praksis fortsættes, så vidt som ressourcerne tillader det. Det foreslås, at Nationalpark Vadehavet kan trække viden ind i form af praktikanter, forskerophold, ud- og indstationering af fagmedarbejdere mv. Dette handler også om at skabe alliancer og flow af viden på tværs. Dette gælder også på tværs af nationalparker, herunder også udenlandske.

Nogle af de interviewede er kritiske overfor nationalparken i den forstand, at de kunne ønske sig mere aktivitet på en bred palette af opgaver og aktiviteter. De fleste er dog bekendt med, at nationalparkens grundbevilling er relativt beskedne, og de foreslår derfor også større fokus på ekstern tilførsel af midler. Nogle af de interviewede, herunder kommuner og erhvervsaktører, opfordrer nationalparken, partnerskabsorganisationerne og andre aktører i vadehavsområdet til at byde sig ind i utraditionelle finansieringskilder, herunder andre EU-midler inden for teknologi, miljø, klima, sundhed mv. Nationale og regionale vækstmidler osv. burde også tilflyde nationalparken i højere grad. For at styrke ekstern funding argumenterede de interviewede for i højere grad at etablere alliancer med aktører uden for selve vadehavsregionen. Partnerskaber ses som en dansk måde at arbejde på og en ressourcemæssig multiplikator.

Figur 18.3 Partnerundersøgelsen 2017 tabel Q16

Tabel 18.3. Ekstern finansiering til projekter

Første kolonne angiver projektperioden fra projektstart til -slut. Ansøgningen vil ofte være indsendt året forinden. Anden kolonne er projektets officielle navn. I tredje kolonne er oplisten den eller de fonde, virksomheder og/eller organisationer, der finansierer projektet. Fjerde kolonne er det samlede tilsagn. Femte kolonne er nationalparkens andel af tilsagnet. Er beløbet det samme som i fjerde kolonne, er nationalparken alene om at gennemføre projektet. Er beløbet mindre, er der flere partnere i projektet og i alle nedenfor nævnte projekter er en anden partner leadpartner. Sjette og sidste kolonne er nationalparkens samlede udgifter. Nationalparkens egenfinansiering findes ved at trække tallet i femte kolonne fra tallet i sjette kolonne.

*For ikke afsluttede projekter baseret på budget.

**Beløbet gik til dækning af fællesudgifter og blev derfor aldrig udbetalt

***Udgifter afholdes af Business Region Esbjerg – beløbet er nationalparkens medfinansiering

År	PROJEKT	FOND/ ORGANISATION	SAMLET TILSKUD/ TILSAGN I TUSIND KR.	NATIONALPARKENS ANDEL AF TILSAGN I TUSIND KR.	NATIONALPARKENS SAMLEDE UDGIFTER INKL. LØN* I TUSIND KR.
2012–2017	Stedet Tæller – ankomst til verdensarv og Nationalpark Vadehavet	Realdania	2.550	2.550	2.841
2011–2014	Natur og turisme langs den dansk-tyske Nordsødkyst	Interreg 4A	4.114	383	602
2014	Den mobile nationalpark	LAG Tønder	66	66	176
2014–2015	Friluftsturisme i Nationalpark Vadehavet	Det Syddanske Grøn Vækst program De fire vadehavskommuner	2.410 4×50	2.610	5.081
2014–2016	Nationalparksbåd	Fiskeri-LAG Tønder SE's Vækstfond Blue Water Shipping	1.200 700 500	2.400	5.387
2014–2015	Prowad	Interreg 5B	11.937	(74)**	109
2016–2017	På lejrskole i Nationalpark Vadehavet, grænseregionen og verdensarven	Region Syddanmark	178	178	237
2016–2017	Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven	Region Syddanmark – Kulturpuljen	1.800		300***
2016–2017	Strandtudse	15. Juni Fonden	306	306	430
2017–2018	Verdensarvssteder i Syddanmark	Region Syddanmark – Kulturpuljen Bidrag fra kommunerne	2.000 1.000	250	250
2017–2018	Ynglefugle på Esbjerg Havn	15. Juni Fonden Esbjerg Havn IAT. Jutlandia	165 60 25 25	275	384
2017–2020	NAKUWA	Interreg 5A	8.231	1.995	2.621
SUM			37.467	11.013	18.118

Tabellen illustrerer, at en opbygning af en troværdig og vel-fungerende nationalparkorganisation er med til at understøtte en tilførsel af ressourcer udefra.

18.7. OPBYGNING AF NATURKAPACITET

Hele grundlaget for nationalparkens virke er Vadehavets unikke naturkvaliteter, jf. kapitel 3. En beskyttelse, vedligeholdelse og styrkelse af naturværdierne og naturkapaciteten udgør således et fundament for alle de øvrige former for kapacitetsopbygning, som er nævnt i de foregående afsnit i dette kapitel. Opnåelsen af effekter for erhvervsudvikling, bosætning og turisme afhænger af den robuste og enestående naturkapacitet, som Vadehavet allerede repræsenterer, og de supplementter, som konkrete indsatser kan bidrage med.

Betydelige dele af nationalparkplanen er da også fokuseret på at beskytte og skabe bedre og mere natur.

En lang række af de projekter, som nationalparken har understøttet med projektmidler eller gennem partnerskabelse og formidling, sigter direkte og målrettet mod en styrkelse af naturkapaciteten. Der har blandt andet været stort fokus på afgræsning, som er et effektivt redskab til at bevare landskabets karakter og den biodiversitet og de naturtyper, som kendetegner vadehavsområdet. Åbne engarealer er helt essentielle for, at Vadehavet har attraktionskraft som yngleområde og rasteplass for fuglelivet. Kapacitetsopbygning gennem afgræsning sætter sig afledte spor i den turismemæssige interesse, noget som blandt andet udnyttes i Vadehavscentrums succesfulde formidling. Men landbrugets og fødevarersektorens forretningsmodeller omkring dyrehold og driftsformer er ligeledes under udvikling med et tæt samspil med fastholdelse af Vadehavets særlige naturkapacitet.

»Prædationsprojektet« er et eksempel på, at nationalparken bidrager til at gribe modificerende ind i naturens dynamikker, hvor der er truede arter, som har en høj prioritet. På samme måde har nationalparkens projekter sikret levesteder for strandtudser og terner, og dette er eksempler på aktive forvalt-

ningsindsatser udført i samarbejde med lodsejere, organisationer og myndigheder. Det skal samtidig bemærkes, at Vadehavet er geografisk stort. Indikative kortlægninger (for eksempel af nedgange i fuglelivet) viser, at der er flere sårbare områder eller områder, hvor naturindholdet kunne eller burde beskyttes og øges, end det har været muligt at adressere med konkrete indsatser.

Vadehavet er også kendetegnet ved de kulturskabte naturkapaciteter. Målene i nationalparkplanen beskriver, hvordan man ønsker at øge naturindholdet på for eksempel engarealer, dyrkede arealer, i klæggrave, i vandløbsoplande osv. Der har fundet konkrete forbedringer og udviklinger sted i udvalgte mindre områder, som får en betydning som demonstrationsområder. På Mandø og i Tøndermarsken er der dog lagt op til, at der i de kommende år kommer en større volumen ind i opbygningen af naturkapaciteten, og at der kan skabes større synlighed omkring metoder og effekter. Mange af de interviewede fra både offentlige myndigheder og grønne organisationer har store forventninger til, at disse projekter direkte og indirekte skaber et nyt momentum i øgningen af naturkapaciteten, og de roser nationalparken for hjælpen til at skabe viden til og en konsensus om projekterne.

Der er i perioden opbygget og videreført et erfaringsgrundlag, som vil være af betydning for en fremadrettet formidling, synliggørelse og opskalering af naturkapaciteten. Nationalparkens bidrag til at øge naturkapaciteten er helt afhængig af, at der skabes alliancer med private og offentlige lodsejere. I interviewene fremhæver de grønne organisationer, at der er flere behov for en yderligere styrket og prioriteret indsats både på land og i det marine miljø og både på offentligt og privatejede arealer.

18.8. KONKLUSIONER – SUCCESER OG VÆSENTLIGE UDESTÅENDER

Dette afsnit illustrerer, at der har fundet en betydelig kapacitetsopbygning sted i nationalparkens første år på følgende måder:

Der blev skabt og efterhånden også konsolideret en bæredygtig partnerorganisation, som danner grundlag for videre udviklingspotentialer.

Befolkningen bakker op om nationalparken, og der er en vilje til at lægge arbejdskraft, viden og netværk ind, hvilket også konstateres gennem den meget omfattende frivillige indsats inden for næsten alle tematiske områder. Der er også en opbakning fra befolkningen uden for nærområdet.

Kommunikationsmæssigt vinder nationalparkens logo indpas, og det er på vej til at blive en bærende symbolværdi, som kommer nationalparken og dens aktører til gode.

De styrende organer og nationalparkens sekretariat er konsolideret efter en pionerfase, hvor man skulle gøre sig erfaringer og komme ind i en operativ kadence.

Nationalparken har løbende været i stand til at sikre en funding fra eksterne kilder som supplement til grundbevillingen og til at løse specifikke opgaver.

Kapacitetsopbygning er godt undervejs, men det er også en proces, hvor der kan bygges videre:

- Bredden af deltagelsen i partnerskabet kan med fordel øges til også at omfatte andre typer af erhverv og organisationer. Fødevaresektoren nævnes som særlig interessant af mange af de interviewede, fordi der kan være imagemæssige og forretningsmæssige synergimuligheder, men andre brancher og sektorer nævnes også.
- De frivillige betyder meget for nationalparkens muligheder for at yde en konkret indsats på en lang række punkter. Der er en »ekstra« kapacitet i lokalområdet, som overvejende mobiliseres sammen med foreninger, organisationer mv. De yngre aldersgrupper er ikke mobiliseret i så høj grad som de ældre.
- Det er et vanskeligt område at arbejde med og styre branding og logos, herunder også certificeringssystemer. Nationalparken har skabt et grundlag herfor, og man kan sigte mod at få flere virksomheder og aktører til at anvende logo på skilte, tryksager, hjemmesider mv.
- Nationalparken har inddraget mange mennesker i bestyrelse, råd, udvalg mv., og arbejdet med at sikre et godt udbytte for nationalparken af deres viden og netværk har været og vil fremover være betydningsfuldt. Det er væsentlig for den fortsatte kapacitetsopbygning, at nationalparken har en åben og inviterende stil. Ressourcerne til en meget offensiv indsats er dog ikke til stede uden, at nationalparken søger ekstra projektmidler og udvikler sin kommunikation, herunder som allerede påbegyndt med intensiveret brug af sociale medier, PR og content marketing.

#FANTASTISKE MOTIVER

#HVID SOL

Konklusion

KAPITEL 19 Opsamling og konklusion

19.1. MÅLOPFYLDELSE I HENHOLD TIL NATIONALPARKPLANEN

Nationalparken blev indviet i 2010. I den første tid pågik der et stort arbejde med at konstituere nationalparkens forskellige organer og skabe et grundlag for det langsigtede arbejde. Nationalparkplanen blev godkendt i 2012. I 2014 blev Vadehavet udpeget som UNESCO Verdensarv. I perioden blev opmærksomheden om naturkvaliteter og beskyttelseshensyn i Vadehavet forøget både lokalt, nationalt og især trilateralt, med Tyskland og Nederlandene. Der kom øget fokus på Vadehavets værdi-, samfunds- og velfærdsmæssige potentialer for befolkning, turisme og erhvervsliv.

Nationalparken er hverken myndighed eller lodsejer. Arbejdet med at realisere nationalparkplanens 12 målsætninger må derfor ske i tæt samarbejde med en lang række private, offentlige og institutionelle aktører, samt med borgerne i de fire vadehavskommuner. Samarbejde og synergiskabelse er vigtige arbejdsvilkår og arbejdsmetoder for nationalparken, og alle resultater skal ses i lyset heraf. Med andre ord deler nationalparken altid æren for opnåede succeser og resultater med mange andre. Nogle resultater udspringer direkte af nationalparkens indsatser, mens andre er afledte og indirekte, beroende

på at andre ser muligheder i Nationalpark Vadehavet, og arbejder videre hermed samt bygger oven på ressourcer, potentialer og image.

I det følgende (pkt. 19.2) er opsummeret de væsentligste resultater inden for de 12 målsætninger i nationalparkplanen. Denne liste viser, at nationalparken har arbejdet på alle målsætninger, ofte med realisering af flere på samme tid, og at der er blevet skabt resultater.

19.2. NATIONALPARK VADEHAVET VIGTIGSTE RESULTATER FORDELT PÅ MÅLSÆTNINGER I NATIONALPARKPLANEN

MÅLSÆTNING 1

De væsentligste naturtyper som lavvandede havområder, tidevandsrender, vadeblader, højsander, åmundinger, marsk- og strandenge, forstrande og klitter skal bevares og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes. De skal beskyttes mod næringsstofbelastning, invasive arter, forstyrrelse af fauna mv. og bevares som bæredygtige og dynamiske økosystemer med naturlig dynamik ved så vidt muligt at undlade indgreb i den naturlige tidevandsdynamik.

RESULTATER:

Der er taget hul på brug af afgræsning til at bevare saltmarsk-, marsk- og eng-arealer, samtidig med at landmænd sikres indtægter.

Nationalparken bidrog til udviklingen af modeller for at fremme vilkårene for engfugle, og modellerne er i konkrete projekter testet i samarbejde med vidensinstitutioner samt organisationer i

området. Herved fandt der forbedringer sted på udvalgte lokaliteter.

Med tilførsel af ressourcer fra fonde og offentlige myndigheder markerer igangsætningen af »Mandøprojektet« bevaringsarbejde med helt nye virkemidler. Det er et demonstrationsprojekt, som forventes at ville få stor afsmittende betydning for fremtidige tiltag i Vadehavet.

Nationalparken har arbejdet med beskyttelse af særlige arter og mindre lokaliteter, og der er blevet gennemført undersøgelser og interventioner sammen med de grønne organisationer og Naturstyrelsen.

Temamøder er afholdt og kendskab til og forståelse af Vadehavets natur er forøget.

MÅLSÆTNING 2

Kulturskabte naturarealer som ferske enge og klæggrave skal bevares, og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes. Der bør bevares og fremmes en landbrugsdrift, som sikrer kulturlandskabet og områdets karakterarter.

RESULTATER:

Der er mange kulturskabte naturarealer i Vadehavet, og nationalparken har prioriteret og sammen med lodsejere gennemført konkrete projekter med genopretning af klæggrave.

Nationalparken har også aktivt indgået i forberedelsesarbejdet med en transnational forvaltningsplan for gåsebestandene.

Genslyngning af Ribe Å blev der taget hul på og forprojekter er udarbejdet, men uenigheder om de hydrologiske⁷ konsekvenser har udsat projektet.

MÅLSÆTNING 3

Nationalparkens karaktergivende landskabselementer og markante geologiske formationer skal bevares og synliggøres, og den dynamiske landskabsdannelse af klit- og marskområder skal fremmes.

RESULTATER:

Nationalparken har sammen med kommunerne og andre udført et indledende

arbejde for en stærkere inkludering af landskabselementer i blandt andet kom-

muneplaner og landskabsvurderinger.

MÅLSÆTNING 4

Kulturmiljøer og kulturhistoriske helheder og enkeltelementer, der fortæller om Vadehavet, skal bevares, synliggøres og gøres tilgængelige, herunder kystsikringsanlæg, afvands- og bevandingssystemer, landbrug og bebyggelse på værft, marsk og gest, jagt, fiskeri og søfart, grænselandets historie og rekreation.

RESULTATER:

Nationalparken har i særlig grad arbejdet på formidlingssiden med denne målsætning, herunder med temadage, udgivelser og andre publikationer. Det har givet en større fokus i lokalområdet på kulturmiljøerne, og det har understøttet andre

formidlende aktørers arbejde, herunder har det også været til inspiration og dannet basis for store renoveringsprojekter i kulturmiljøerne, først og fremmest »Tøndermarsk Initiativet«. Efteruddannelse af håndværkere på første

del af en række særlige kurser blev igangsat og afviklet, men af udefrakommende årsager er projektet strandet.

I 2017 er igangsat projekt »NAKUWA« om bla. vadehavskultur.

MÅLSÆTNING 5

Mulighederne for friluftsliv, naturoplevelser og kulturhistoriske oplevelser skal styrkes.

RESULTATER:

Nationalparken gennemførte et større projekt for at understøtte den rekreative infrastruktur ti steder i nationalparkområdet, hvor der bl.a. blev anlagt ramper til havkajakker, borde/bænke, grill, offentlige toiletter mv.

Der er givet en længere række tilskud til strategisk vigtige småskalainvesteringer i rekreativ infrastruktur i hele national-

parkens område, herunder fugleskjul ved Sønderho Strandsø.

Nationalparkens indsats sammen med Vagerlaget¹⁷ for sejlrouteafmærkningen har været afgørende for en vedligeholdelse og potentiel videreudvikling af det maritime friluftsliv.

Nationalparken har været synlig gennem tilskud til og aktiv formidling i forskellige

former (mobil udstilling, taler, nationalparkskebets tilstedeværelse, pressemeddelelser, web mv.) ved en lang række events. Nationalparkens indsatser skabte en højere grad af synlighed, og effekten heraf fremgår af kendskabsanalyser og turismeundersøgelser.

MÅLSÆTNING 6

Udvikling af friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt grundlag og i samarbejde med lokalbefolkningen, turisterhvervet og områdets formidlingsinstitutioner.

RESULTATER:

Der blev arbejdet med generel skiltning til og af parken.

Dernæst blev der udarbejdet nationalparkfolder, som er genoptrykt flere gange, og suppleret med en oplevelsesfolder.

I perioden har nationalparken styrket sit samarbejde med friluftslivets og turismens aktører, især igennem partner-

skabet, som er et af nationalparkens nok allervigtigste initiativer. Men også igen en række udviklingsprojekter med aktiv deltagelse og parløb i udviklingsprojekter om formidling, oplevelsesudvikling, markedsføring, lejrskoleekspansion, aktiv naturbaseret turisme og målrettet formidling, også på tværs af grænsen til

Tyskland.

Udnævnelsen til verdensarv, hvor nationalparken havde tæt samarbejde med Naturstyrelsen Vadehavet og kommunerne, havde en klar, motiverende virkning på bæredygtighed inden for fritid og turisme.

MÅLSÆTNING 7

Særligt sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrelse gennem formidling og planlægning af zoner, stiforløb mv.

RESULTATER:

Nationalparken har begyndt et udviklingsarbejde med code of conduct og visitor management, og dette arbejde pågår

i konstruktivt samarbejde med de fire andre danske nationalparker, nationalparker i Tyskland og Nederlandene

samt en bred kreds af brugergrupper og friluftsansatser.

MÅLSÆTNING 8

Naturvejledning og formidling af nationalparkens landskab, natur- og kulturhistoriske værdier og friluftsmæssige muligheder skal styrkes og udvikles i samarbejde med lokale aktører. Det skal ske gennem udbygning og koordinering af aktiviteter, etablering af servicefunktioner og faciliteter.

RESULTATER:

Sammen med Vadehavets Formidlerforum og en lang række andre formidlere har nationalparken leveret en stor og bred indsats med formidling af kultur- og naturværdier, som er højt prioriteret. Der er udarbejdet designkoncept for skriftligt materiale, etableret website, og der er investeret i mobilt formidlingsudstyr. Der er optaget knap 20 film og indkøbt flere hundrede fotos, som kan tilgås af

partnere online. Nationalparkens roste magasin udgives årligt uden annoncering. Nationalparken deltog i en meget lang række konkrete aktiviteter med udstillinger, pjecer, oplæg, osv. fx seks stedsbunde foldere om verdensarven.

Nationalparkskebets blev lanceret som en formidlingsplatform til søs i Danmarks eneste maritime og internationale nationalpark.

Nationalparkens kommunikation om projekterne har været med til at sikre en bredere synlighed af bevaringsbehov, -metoder og -resultater.

De udvalgte digitale medier Facebook, Instagram og Mailchimp anvendes flittigt med en konstant stigende gruppe af læsere/brugere.

MÅLSÆTNING 9

Forskning skal understøttes og undervisning styrkes gennem etablering af faciliteter og undervisningstilbud, herunder tilbud der fremmer natur-, kultur- og miljøbevidstheden hos børn og unge.

RESULTATER:

Nationalparken er sponsor af »Mit Vadehav«, som underviser børn og uddanner lærere og hermed en vigtig faktor for udvidelse af konceptet med flere opgaver, lege og øvelser, ny hjemmeside, Facebook mv., og en styrket udbredelse til mange skoler indenfor og udenfor national-

parkens område.

Endvidere er forskningskontakten blevet konsolideret via nedsættelse af et forskningsudvalg med deltagelse af forskere fra universiteter i København, Aarhus, Syddanmark og hos DTU Aqua samt museale forskere. Den årlige forsk-

ningsdag er blevet en værdsat aktivitet med bred vidensudveksling og populær deltagelse.

Nationalparkens forskningsudvalg var centralt engageret i afviklingen af det Trilaterale Forskningssymposium i Tønder 2017.

MÅLSÆTNING 10

Udvikling af nationalparken skal ske i et samspil med omgivelserne.

RESULTATER:

Nationalparken har givet støtte til knap 100 små og lidt større meget forskellige projekter, som har understøttet en forankring af nationalparken i lokalsamfundene og styrket samarbejdsrelationer med lokale aktører og bredere befolkningsgrupper.

Der er udviklet et partnerprogram, som har 142 foreninger, organisationer og

erhvervsvirksomheder som partnere, og der er i 2017 blevet startet et ambassadørkorps bestående af enkeltpersoner.

Nationalparken bidrog også til at sætte mere fokus på Vadehavets potentialer i forbindelse med lokal fødevarerproduktion.

Med eksternt tilskud er der blevet ansat en konsulent med ansvar for at koordine-

re samarbejdet med Vadehavets Formidlerforum og samarbejdet med de andre nationalparker.

Endelig har nationalparken været med i en håndfuld Interreg- og regionale udviklingsprojekter til en samlet værdi på mere end 25 mio. kr. sammen med partnere i området og på tværs af grænserne.

MÅLSÆTNING 11

Nationalparken skal udvikles i samarbejde med det trilaterale vadehavssamarbejde.

I forbindelse med udarbejdelse af nationalparkens strategi 2016–2022 er det foreslået, at målsætningen reformuleres til

»Verdensarv Vadehavet og det trilaterale vadehavssamarbejde skal styrkes«.

RESULTATER:

Nationalparken har indgået i grænseoverskridende projekter og har i stigende grad engageret sig i videndeling og samarbejder med de tyske og hollandske partnere, Rigsfællesskabets Verdensarvssteder, VisitDenmark, de nordiske verdensarvs-

steder og er med i Europarc.

Udnævnelsen til UNESCO Verdensarv var en milesten på den mere end 30-årige trilaterale agenda for beskyttelse af Vadehavet. Nationalparken har skrevet under på strategien for bæredygtig turisme.

Nationalparken har bidraget til og deltager også fast i myndighedsopgaver, møder, og samarbejde inden for forskning, natur, undervisning, kunst, sejlads, mv.

MÅLSÆTNING 12

Nationalparkens udvikling skal følges og evalueres.

RESULTATER:

Nationalparken har etableret procedurer med udarbejdelse af kendskabs-, partner- og turismeundersøgelser. Der er etableret samarbejde med nationale leverandører

af markedsanalyser, statistik og viden.

De interne administrative rutiner og systematikker for projektledelse- og overvågning er blevet styrket i forbindel-

se med nationalparkens konsolidering. Bæredygtig udvikling¹ er blevet centralt for alle nationalparkens aktiviteter.

19.3. ULØSTE OPGAVER I HENHOLD TIL NATIONALPARKPLANEN

Den første nationalparkplan var et fokus for nationalparkens virke. Den var af stor betydning for de løbende aktiviteter og den indledende konsolidering. Den er samtidig overordentlig favnende og meget ambitiøs. Endvidere har det under implementeringen stået klart, at målsætningerne er overlappende, hvilket har gjort det vanskeligt at placere aktiviteter entydigt og dermed benytte planen som et pejlemærke og et styringsinstrument. Sidst, men ikke mindst, mistede nogle aktiviteter aktualitet eller betydning undervejs, hvilket ikke kunne forudses i 2012 ved nationalparkplanens vedtagelse.

Den gældende nationalparkplan rækker fra 2012 til 2018. I det følgende indkredses og begrundes de væsentligste planlagte opgaver, som nationalparken ikke har løst i skrivende stund (september 2017), og som enten vil udgå, tages op, eller færdiggøres i den resterende del af planperioden.

Udarbejdelse af planer. Der indgår følgende planer, som nationalparken ikke har udarbejdet: Plan for særligt truet natur. Oversigt over arealer i omdrift med konkrete tiltag. Forvaltningsplan for gåsebestandene. Bevarings- og udviklingsplan for de karaktergivende landskaber. Plan for arkæologiske udgravninger. Samlet plan for den rekreative infrastruktur. Et overvågningsprogram. Der er følgende hovedårsager til, at disse planer ikke blev tilvejebragt. For det første har der i de fleste tilfælde manglet et tilstrækkeligt fagligt og videnskabsmæssigt grundlag, som har skullet tilvejebringes gennem analyser, undersøgelser og forskning. For det andet ligger disse temaer forvaltningsmæssigt ikke hos nationalparken, men hos andre myndigheder, og en planlægning vil kræve et tæt samarbejde og afstemning med de pågældende myndigheders mål og en indlejring i disses planlægningskader. For det tredje har nationalparken ikke haft ressourcer til at iværksætte en planlægning, som ville kræve både store analyseindsatser, længerevarende og intensive samarbejder. For det fjerde ville nationalparken kun på nogle områder kunne følge op med en egen indsats for at realisere planer inden for de angivne temaer.

Aktiv naturbeskyttelse. Nationalparken har på mindre og udvalgte arealer været engageret i en række beskyttelses- og naturgenopretningstiltag, heraf nogle med en vigtig demonstrationsværdi. Vadehavet er et meget stort geografisk område, konstant under dynamisk udvikling, hvis naturtilstand også er afhængig af andre aktørers indsats. Der tilbagestår derfor mange opgaver for nationalparken og samarbejdspartnerne, hvis indsatsen 2012–2017 holdes op mod idealerne i målsætningerne i nationalparkplanen. Valget af indsatser og arbejdsmetoder på beskyttelsesområdet har i høj grad været præget af det muliges kunst og af konkrete invitationer til samarbejde, særligt med Naturstyrelsen Vadehavet. Der er behov for at styrke indsatser med opskaleringspotentialer og indsatser, som i højere grad involverer private lodsejere. Endvidere er arbejdet med at udvikle modeller for »visitor management« kun akkurat påbegyndt (herunder code of conduct), og der ligger her et stort udviklings- og implementeringsarbejde.

Samspelet med lokalsamfund og erhvervsliv. Partnerskabet er kommet ind i en god gænge, og nationalparkens samspil med en bred vifte af frivillige

mellem blandt andet de grønne og friluftslivets organisationer har også været et resultat af arbejdet i perioden. Herved er der skabt et indledende fundament for at arbejde for en bæredygtig udvikling af Vadehavets ressourcer i forbindelse med livskvalitet, bosætning, jobskabelse mv. Nationalparken er langt fra færdig med at fokusere og prioritere denne del af nationalparkplanen, herunder ved hjælp af nationalparkens projektmidler og finansielle gearingskapacitet.

Det trilaterale fokus er blevet opprioriteret, herunder som følge af verdensarvsudnævnelser, eksempelvis med direkte repræsentation i den trilaterale vadehavsbestyrelse (Wadden Sea Board), Vadehavsforum og i adskillige arbejdsgrupper. Intentionerne om at gøre arbejdet mere internationalt har i mindre grad udmøntet sig i konkrete tværnationale samarbejdsprojekter (Interregprojekter som »Prowad«, »NAKUWA«).

19.4. KAPACITETSOPBYGNINGEN

Nationalparken har som fond oftest ingen mulighed for at indfri målsætningerne alene, idet den ifølge nationalparkloven ikke har myndighedsbeføjelser. Nationalparken motiverer og fremmer målsætningerne i samarbejde med andre. Som nævnt i kapitel 3 er nationalparkens rolle i høj grad at være faciliterende og kapacitetsopbygger. Kapacitetsopbygning som arbejdsmetode i nationalparken omfatter en række forskellige emner. På tværs af nationalparkmålsætningerne opsamles resultaterne for disse kapacitetsopbygningsemner nedenfor.

Fælles forståelse og vision for Nationalpark Vadehavet, herunder et styrket kendskab til og anerkendelse af mål og værdier, som er fælles for området, og som er med til at skabe et sammenhold. Den første periode af nationalparkens eksistens havde i høj grad fokus på at styrke synligheden af Vadehavets naturmæssige kvaliteter og bevaringsinteresserne samt at motivere til, at både lokalbefolkningen og andre opbyggede en stolthed og et ejerskab. En række små projekter er igangsat med disse formål, som resulterede i konstruktivt samarbejde med og aktivering af mange aktører.

Kendskabsanalyser, turismeanalyser og partnerskabsanalyser demonstrerer, at der er kommet mere fokus på og opmærksomhed omkring nationalparken i perioden, og en stigning i stoltheden kunne direkte måles. Dette kan i høj grad tilskrives nationalparkens højt prioriterede arbejde med kommunikation og synlighed, både alene og i samarbejde med andre aktører. En nationalparkkapacitet er i denne sammenhæng omfanget og udbredelsen af en aktiv viden og interesse hos brede befolkningsgrupper, og dette er en ressource i det fortsatte nationalparkarbejde.

Nationalparken kommunikerede løbende en vision med vægt på både beskyttelse og benyttelse, anderledes udtrykt som bæredygtig udvikling, der tilgodeser People, Planet, Profit²⁶. Dette anses for at være nødvendigt med en integreret vision i Vadehavet, som rummer både natur- og kulturlandskaber, og hvor der er hensyn at tage til befolkning og erhvervsliv. Det er lykkedes nationalparken at understøtte en åben vision og skabe fælles forståelse.

Bredde og deltagelse i de konkrete nationalparkaktiviteter, hvor stadig flere deltager i aktiviteter og beslutninger. Både frivilligt, privat, offentligt og erhvervmæssige engagement og initiativkraft indgår i denne del af kapacitetsopbygningen.

Under det pioneragtige arbejde med at finde et ståsted og afsøge viljen til at deltage, har nationalparken åbnet for et stort antal mindre projekter, som rækker bredt ind over mange temaer. Nationalparkens midler og opbakning har mobiliseret mange organisationer og betydet, at mange frivillige timer er blevet lagt i aktiviteter, som direkte eller indirekte ligger i tråd med nationalparkmålene. Dette har været vigtigt for at skabe engagement og et grundlag for, at aktørerne selv i andre konstellationer og med anden finansiering kan implementere deres projekter. Mange nye projekter og aktiviteter har knyttet an til Nationalpark Vadehavet, herunder ikke mindst inden for fritidsområdet og turisme, uden at nationalparken selv har været aktiv deltager. Dette er en positiv effekt af den åbne politik i pionerperioden.

Den brede kapacitetsbygning var udtalt i forbindelse med konkrete naturbeskyttelses- og genopretningsaktiviteter. Her arbejdes der stadig med en kapacitetsopbygning. Nogle af informanterne i interviewundersøgelsen mente at kunne konstatere en i denne sammenhæng uheldig politisk nedprioritering og omprioritering af miljø- og naturindsatser med en heraf medfølgende knaphed på monitorering og dokumentation inden for en række naturvidenskabelige områder, bl.a. det marine område. Det har betydet vanskeligheder med at mobilisere lokale kræfter fra frivillige og erhvervsdrivende, samt vanskeligheder med indgåelse af konkrete, frivillige aftaler om naturbeskyttelse og -genopretning.

Fundraising og forøgelse af økonomiske ressourcer til det konkrete arbejde og til større projekter i og uden for nationalparkens egen organisation. Nationalparken råder over et beskedent årlig budget på Finansloven, i 2017 7,7 mio. kr., og Nationalpark Vadehavet modtog ikke (som de øvrige nationalparker) et tilskud til den rekreative infrastruktur på 20–30 mio. kr. Nationalparken er således

afhængig af, at der løbende tilflyder midler til både nationalparkens egne og andre aktørers projekter samt aktiviteter fra andre kilder.

Nationalparken og Verdensarven var forstærkende faktorer i mobiliseringen af eksterne midler fra store fonde til »Mandøprojektet« og »Tøndermarsk Initiativet«. Kommunale og regionale bidrag er af meget stor betydning for realiseringen af konkrete aktiviteter i nationalparken, for eksempel investeringer i infrastruktur og friluftsfaciliteter og bidrag til kommunikation, events mv. Der er gode eksempler på, at nationalparkens indsats har stimuleret private erhvervsdrivende til at investere, herunder især i turismefaciliteter, og at der er opstået en afledt virkning af nationalparkens egne projekter og investeringer. Disse indirekte effekter er blandt andet, at turismevirksomheder udvikler og udbyder oplevelsesprodukter, hvor den tilvebragte infrastruktur spiller en vigtig rolle.

Nationalparken er i stigende grad blevet opmærksom på sin rolle i forbindelse med at tiltrække midler og gear aktiviteter. I undersøgelserne peges der dog også på, at nogle økonomiske muligheder stadig er underudnyttede i vadehavssammenhænge, herunder regionale vækstmidler, EU-strategiske midler, forskningsfinansiering, samt statslige midler inden for klima-, sundheds-, kultur- og skoleområdet. Sponsoring o.l. er heller ikke løftet i særlig høj grad af nationalparken, hvilket er et bevidst valg. Partnerorganisationerne har heller ikke benyttet sponsoring o.l. i særlig høj grad.

Mainstreaming²⁷ af vigtige nationalparkmålsætninger i andre organisationers virke med henblik på at skabe synergi, udvide samarbejdsgrundlag, fremme opmærksomhed og synlighed samt sikre positive afledte effekter.

Det tætte samarbejde mellem kommunerne og nationalparken har betydet

mainstreaming på flere områder. Nationalparken indgår i kommunernes fysiske planlægning, og den er afsat for nogle af kommunernes politikker inden for fritids- og skoleområdet. Undersøgelserne viser, at nationalparken er et (af flere) gode argumenter i bosætningspolitikken. Kommentarerne i interviewene hos de frivillige organisationer peger på, at kommunerne sammen med nationalparken med fordel kunne udvikle deres mainstreaming, herunder på kultur- og uddannelsesområdet, men også mere proaktivt i den fysiske planlægning.

Nationalparkens perspektiver kunne fremmes i vækst dagsorderne kommunalt, regionalt og nationalt. Der er uudnyttede økonomiske og erhvervsmæssige potentialer, for eksempel i den maritime sektor, uddannelse, sundhed, turisme og fødevarer.

Opbygning af formaliserede samarbejdsrelationer og partnerskaber, som har en egen løfteevne, herunder på tværs af geografier, sektorer og interesser. Nationalparken har siden 2013 arbejdet med et formaliseret partnerskab, som i 2017 har 142 medlemmer. Partnerskabsundersøgelserne har klart vist, at der er en stigende bevidsthed omkring erhvervsmæssige og oplevelsesmæssige potentialer og om værdien ved at samarbejde om at sikre en bæredygtig udvikling i området. Nationalparken har opbygget en erfaring med partnerskabse, og der har fundet en strømning sted af de positive effekter, som udveksles i medlemskabet.

Partnerskabet ses som en god begyndelse på at styrke engagementet. Det er et sted, hvor man kan sætte ting i gang. Partnerskabet binder nationalparken sammen på tværs af kommunerne herunder ressourcestærke dele med egne, som ikke har så mange »muskler«. Aktørerne mener, at partnerskabet klart har udviklet sig positivt i den tid, det har eksisteret, og det opfattes som en bæredygtig form og drivkraft, som kan udvikles yderligere.

Vadehavets Formidlerforum er et andet betydningsfuldt partnerskab, som har eksisteret i en længere periode. Også det har vist sin fulde berettigelse, og dets bidrag til hele opbygningsprocessen og synliggørelsen af nationalparken har været meget betydelig.

Nationalparken har haft og har herudover en række andre samarbejdsrelationer, herunder projektorienterede aftaler. Der er mange aftaler med frivillige organisationer, foreninger mv., hvis medlemmer løser opgaver ved events mv. Uden denne ressource af arbejdskraft, viden og kontakter ville nationalparken ikke kunne nå ud til så mange og kunne sætte så mange ting i værk. Nationalparken har kun individuelle frivillige organiseret direkte i til bemanning af nationalparksbibet og kørsel med den mobile udstilling (trailer). Alle øvrige frivillige, fx jægere og ornitologer, arbejder i deres kapacitet af medlemmer af foreninger mv., men de ikke desto mindre en vigtig kapacitet for nationalparken. Der er i nationalparkens bestyrelse og sekretariat stor opmærksom

på foreningernes succeskriterier, herunder at skabe tilbud til eksisterende og nye medlemmer, skabe en prestige omkring målene, rekruttere flere medlemmer og tjene penge til at dække udgifterne i foreningen. Flere af de interviewede med erfaringer fra frivilligt arbejde minder om, at frivillige ikke er gratis. Der skal udføres en ledelsesopgave, og de frivillige skal kompenseres med kørepenge, bespisning mv. hvilket frivillige organiseret i nationalparken bliver.

Udvidelse af kundskaber og viden, evne til at indsamle viden og kapacitet til at stille viden til rådighed for alle, som efterspørger den. Kapacitetsopbygning omfatter også evnen til at supplere med viden udefra der, hvor viden og ekspertise ikke findes lokalt.

Nationalparkrådet betegnes som fint, godt sammensat og konstruktivt af de interviewede, som kender til det. Rådet er en af nationalparkens idegeneratorer, og det har gennem kontaktflader muligheder for at mobilisere opbakning omkring nationalparken. Måske kan rådsmedlemmernes viden trækkes endnu bedre ind, og rådsmedlemmernes netværk uden for området bruges mere aktivt. Der var en opfattelse af blandt langt de fleste, at landbruget, og andre erhvervsvirksomheder, er for lidt med i vidensproduktion og vidensdelingen i råd og/eller andre fora.

Forskere inden for naturvidenskaberne, samfundsvidenskaberne og humaniora har løbende bidraget til vidensfunda-

mentet for beskyttelse og benyttelse af Vadehavet. Nationalparketableringen og verdensarvsudpegningen har styrket interessen fra forskernes side. Nationalparken har arbejdet med at skabe en infrastruktur og processer til at anvende den nyeste, mest troværdige og faktabaseret viden i konkrete projekter og i formidling, herunder gennem forskerdagen. Men der peges fra flere sider på, at der stadig er store »huller« i den videnskabeligt baserede viden, og at der er brug for et godt samspil med myndighederne om moderne måder at gennemføre naturmonitoring og videnbaseret udviklingsarbejde.

Nationalparken og projektaktørerne bemærkede, at der sammen med de store projekter også tilføres vigtig viden udefra til lokalområdet. Nationalparken er i stigende grad blevet opmærksom på nødvendigheden af at skabe vidensalliancer med faglige specialmiljøer, forskningsinstitutioner, myndigheder, andre nationalparker mv. i Danmark og i udlandet.

Tilstedeværelse med målrettet og seriøs kommunikation og vilje til dialog på alle platforme og evne til at stimulere og åbne op for at deltage i samtalen om Vadehavet.

Der har udmøntet sig en funktionsduelig arbejdsdeling mellem de mange aktører, som kommunikerer om Vadehavet. Nationalparken har valgt sin stil og fremgangsmåde, og seriøsiteten, konsistensen og æstetikken i Nationalpark Vadehavets kommunikation får mange roser af de interviewede. Aktørerne har taget materi-

alerne til sig, herunder i særlig grad men ikke udelukkende aktører, som arbejder med turismemarkedsføring. Der er blevet opbygget en ressource af historier, fotos og film, som andre kan benytte i forskellige sammenhænge og bygge videre på. Nationalparken har desuden arbejdet med at indarbejde relevante symboler med en genkendelighed, som kan bruges bredt i kommunikation, men også i forbindelse med aktørernes branding af Vadehavet i samspil med egne aktiviteter. Der pågår stadig en dialog om styringsbehovet for brugen og udbredelsen af logos.

Undersøgelser af kendskab og medietilstedeværelse viser, at nationalparken når ud med sine budskaber og det i stigende grad. Nationalparken er bedst kendt lokalt, og der ligger et potentiale kommunikationsmæssigt uden for regionen og i nabolandene. Der er et godt fundament af viden om Vadehavet i Tyskland. Befolkningen er en kapacitet af kommunikatører for nationalparken, og der har været mange eksempler på, at kommunikationen kunne »gå viralt«, herunder især i forbindelse med begivenheder.

Nationalparkiværksættere og nationalparkvirksomheder, som understøtter nationalparkens funktioner, skaber jobs, robusthed og bæredygtighed for befolkningen. Nationalparkens aktiviteter kan sprede sig som ringe i vandet på mange måder. Et særlig vigtigt aspekt er, at der opbygges en kapacitet af virksomheder i forskellige brancher og med forskellige produkter og services, som på en bred front støtter den mangesidige

udvikling af nationalparken. Sådanne indirekte effekter og spin-offs opfattes som særdeles vigtige i et lokalområde, som for visse deles vedkommende præges af en erhvervs- og befolkningsmæssig tilbagegang.

Turismevirksomheder er vigtige for regionen, og analyserne har vist, at det der i de seneste år har været en opadgående trend i turismen. Nationalparken må antages at have haft en medvirkende rolle heri, idet en stor andel af turisterne fra både Danmark og Tyskland kender til nationalparken. Turistvirksomhedernes professionelle udvikling bidrager til, at det bliver en god oplevelse at besøge Vadehavet. Innovative turismekoncepter er især opstået inden for guidede ture, outdoor oplevelser og inden for restauranterhvervet. Når sådanne virksomheder udvikles, styrker det kapaciteten i Nationalpark Vadehavet.

Sammenfattende kan det om kapacitetsudviklingen konstateres, at nationalparken løbende har udviklet sit greb om arbejdsmetoderne. Der har fundet en kapacitetsudvikling sted i nationalparkens egne organisatoriske enheder, men lige så vigtigt i og sammen med andre organisationer, virksomheder og lokalbefolkningen. Det står dog også klart i evalueringens interviews, at der er potentiale for at raffinere og videreudvikle arbejdsformen og at anvende den på de visioner og målsætninger, som ligger til grund for nationalparkens virke.

19.5. AFLEDTE OG INDIREKTE EFFEKTER

Som nævnt flere gange i det foregående har nationalparken på mange måder arbejdet sig ind i lokalområdets organisatoriske infrastruktur og som en del af mange borgeres identitet. De resultater, som er opnået, har ikke kunnet opnås uden opbygning af et bredspektret netværk og fleksible samarbejdsaftaler, endelige stor interesse fra rigtig mange borgere i og udenfor nationalparkens område.

Men nationalparken har også været en faktor, som har sat gang i mange ting, som ligger helt eller delvist uden for nationalparkens egen indflydelsessfære. Der er åbnet nye muligheder, og aktiviteter og projekter har haft – i nogle tilfælde uventet – spin-off. Dette er i overensstemmelse med visionerne og målsætningerne. Evalueringen har identificeret nogle af disse afledte og indirekte effekter, men næppe alle. Her gives nogle eksempler.

Erhvervsmæssige sideeffekter omfatter eksempelvis styrkelsen af guidede ture og outdooraktiviteter med appel både til lokalbefolkningen og turisterne. I Danmark er Sort Safari og Vadehavscenteret et par af de største outdooroperatører som begge guider et betydeligt femcifret antal

gæster hvert år, men der er mange flere operatører i nationalparkens område, der lever af det, og flere er kommet til, sådan at Vadehavet er det område i landet, der vurderes at have flest outdooroperatører.

Når man lokalt i området søger midler til udendørs- og fritidsfaciliteter, så argumenteres der typisk med, at det ligger i eller ved nationalparken. Landsbysamfund lige udenfor nationalparkgrænsen søger at knytte sig sammen med nationalparken via stier og ruter samt forskellige samarbejder, fordi det har betydning for borgerne at være en del af, ikke stå udenfor. Også lokalsamfund, der ligger længere væk, arrangerer oplæg og foredrag om nationalparken, fordi borgere vil vide mere og vil være en aktiv del af Nationalpark Vadehavet.

Og det kan række videre, og der er eksempelvis Bed & Breakfast-virksomheder, som på grund af nationalpark og verdensarv er blevet bestyrket i, at det giver økonomisk mening at renovere og udvide faciliteterne. Der er yderligere forventninger om at, cykling vil blive et stort emne, og det forbereder nogle af turistvirksomhederne sig på. Fødevarer virksomhedernes

udnyttelse af brandingværdien er så småt på vej, og »Vadehavslam« er som eksempel efterhånden ved at slå sig fast som et varemærke.

Festivaler kan som direkte eller indirekte ingrediens nyde godt af en attraktion lige uden for døren, og Tønder Festivalen er i færd med at dyrke dette sammen med nationalparken med henblik på at åbne festivalgæsternes øjne for de unikke natur- og kulturoplevelser, så de bliver lidt længere tid i området.

Vadehavet har med »Mit Vadehav« bevæget sig ind på den pædagogiske dagsorden, og det rækker langt ud over formidling og ind i det pædagogiske metodeudviklingsarbejde. Tønder Kommune har besluttet, at hver skoleklasse skal ud og lære om og opleve Vadehavet. Fanø Kommune starter i børnehaven og fortsætter på alle skoletrin med at lære børnene om Vadehavet. Varde Kommune har på flere klassetrin også inddraget Vadehavet, nationalparken og verdensarven i undervisningen, og det samme gælder Esbjerg Kommune. Ingen af initiativerne kan nationalparken tage æren for, da de skyldes borgere, lærere, embedsmænd,

politikere, m.fl., men nationalparkens tilstedeværelse har øget skolernes fokus på Vadehavets natur, landskab og kultur, så børnene lærer om disse unikke værdier og får en identitet med sig videre i deres liv.

Medierne har styrket interessen, og den meget aktive JyskeVestkysten har i høj grad inkorporeret mulighederne i sit abonnent-program. De lokale aviser dækker også en række emner i og om nationalparken, som organisationen Nationalpark Vadehavet ikke har direkte haft andel i. Der skrives bøger, tages billeder, og laves film om Vadehavet. På Facebook og Instagram er der etableret en række private grupper og communities med fokus på Nationalpark Vadehavet.

I perioden er der investeret i nye natur- og kulturfyrtårne i området og flere er på vej. Medier i ind- og udland har skrevet flere hundrede artikler om det nye Vadehavscentret (åbnet februar 2017) som en arkitektonisk perle og har rost centerets formidling og kommunikation om Vadehavet, især fuglene, til skyerne. Priser fra ind- og udland er tildelt centeret bl.a. som verdens smukkeste stråtagsbygning. Længere nordpå har

Tirpitz-museet (åbnet juni 2017) oplevet at blive nærmest bestormet af gæster og en imponerende mediedækning, som ligger langt ud over det forventede, fordi det arkitektonisk og formidlingsmæssigt sætter dagsorden. I 2015 indgik Tønder Kommune et samarbejde med flere af de største danske fonde om at få udviklet og få fokus på Tøndermarsken, herunder etablering af ruter, stier, besøgssteder foruden byforskønnelse i Højer samt klimatilpasninger kombineret med naturforbedringer. Marskgården Klægager blev kåret som *Danmarks smukkeste bondegård i 2017* efter en nænsom restaurering som en del af A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formåls indsats i Ballum. Projekternes investeringer andrager knap 500 mio. kr. tilsammen. Nationalparken kan og vil ingenlunde tage nogen ære for realisering af projekterne, men nationalparkens og verdensarens tilstedeværelse og aktiviteter har givet haft en positiv effekt på at midlerne fra fondene har kunnet rejses.

Andre eksempler er, at ejendomsmæglere i boligannoncer ofte skriver, at huset eller sommerhuset ligger i eller tæt på na-

tionalparken, altså er nationalparken med til tilføre værdi også for boligejere. Om det øger ejendommens værdi, vides ikke. En bilforhandler tilbyder en lånebil at køre ud og opleve nationalparken i, mens den kundens egen bil serviceres eller repareres. Håndværkere vil være en del af nationalparken og ikke kun for at tjene penge, men også fordi de vil være med til at passe på bygningsarven i nationalparkens område.

Nationalparken som begreb og institution har således værdier for borgere og erhvervsdrivende på en række områder, som ikke nødvendigvis direkte tager afsæt i nationalparkens aktiviteter, men med sin blotte tilstedeværelse giver nationalparken samfundsmæssige værdier for lokalsamfundene. Om det også har medvirket til at der passes bedre på natur og landskab vides ikke, men det er nærliggende at antage, at bevidstheden om at området er nationalpark også bidrager på den front. •

Anbefalinger

KAPITEL 20 Anbefalinger til den næste nationalparkplan

20.1. PRÆMISSENE FOR ANBEFALINGERNE

Denne evaluering blev gennemført i 2017, det vil sige godt og vel halvvejs i den nationalparkplan, som gælder fra 2013 til og med 2018. Det er således en evaluering af en plan under implementering, hvor der forventes en yderligere progression i den resterende periode. Men nationalparken som institution og ressource er noget nyt for Vadehavet. Som det er beskrevet i de foregående kapitler, har der i den første periode været et stort behov for at prøve arbejdsmetoder af og bygge systemer op, efterhånden som der er blevet indhentet erfaringer. På nogle nationalparkmålsætninger er der opnået gode resultater,

mens det på andre områder er gået langsommere end forventet. Undervejs har der fundet ændringer sted både som følge af forhold i omgivelserne og som følge af behov for interne prioriteringer i nationalparkens egen organisation. Det er forventeligt, at en plan, som er den første af sin art, må igennem større eller mindre ændringer.

I dette kapitel sammenfattes med tæt afsæt i evalueringens enkelte kapitler en række anbefalinger til de kommende års arbejde og til en kommende nationalparkplanperiode. Dermed holder anbefalingsafsnittet sig på det operationelle

plan og bygger på erfaringerne.

Undersøgelserne, der ligger til grund for evalueringen, har demonstreret, at det giver god mening at opfatte nationalparkens udvikling som en løbende kapacitetsopbygning, som ikke er afsluttet – og for den sags skyld næppe nogensinde vil blive afsluttet. Nationalparken er afhængig af at samarbejde med andre, og opnåelsen af målene for beskyttelse og benyttelse beror derfor ikke alene på nationalparkens indsats, men også på andre aktørers indsatser. Anbefalingerne skal ses i det lys.

20.2. VEDLIGEHOLDELSE OG VIDEREUDVIKLING AF ORGANISATORISK SET-UP

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Nationalparkbestyrelsen og nationalparkrådet har fundet en produktiv, saglig og fremadrettet arbejdsform, som også i vidt omfang er åben og inkluderende. Disse organer nyder en anerkendelse i vadehavsområdet for deres indsats. Udvalgenes bidrag er mindre synlige i det store billede i Vadehavet. Sekretariatet er professionelt bemandet, og det arbejder på en udadvendt måde, men det er som en lille organisation henvist til kontinuerligt at prioritere sine ressourcer.

ANBEFALINGER:

- At bestyrelsens og rådets funktioner og arbejdsform videreføres med eventuelle mindre løbende justeringer. Medlemmerne og deres bidrag til nationalparkens udvikling kan blive endnu mere synlige i forbindelse med nationalparkens udadvendte kommunikation
- At bestyrelsen og sekretariatet benytter rådets kompetencer, viden og kontakter i endnu højere grad i forbindelse med konkrete tiltag og projekter og sikrer en anerkendelse af, at rådets medlemmer stiller deres kapacitet til rådighed
- At sekretariatet fortsat prioriterer sine ressourcer skarpt, og at bestyrelse og råd accepterer, at der er opgaver, som ikke løses eller udsættes på grund af manglende ressourcer
- At sekretariatet kreativt søger at forøge sin opgaveløsningskapacitet gennem internships, forskerophold, indstationering af medarbejdere fra andre organisationer, brug af frivillige mv.
- At sekretariatet ved indgåelse i samarbejdsaftaler og projekter tilstræber, at indsatsen så vidt muligt honoreres, og at nationalparken ikke medfinansierer med timer
- At man afhængig af tematik bestræber sig på, at udvalgene bliver mere selvkørende, det vil sige med ingen eller beskednen sekretariatsbistand
- At der overvejes nedlæggelse af udvalg, hvis de har løst deres opgave, og oprettelse af nye udvalg, hvis der er behov for en styrket fokus på enkeltområder.

20.3. UDVIKLING AF PARTNERSKABSMODELLER OG ETABLERING AF NYE PARTNERSKABER OG SAMARBEJDSFORA

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Partnerskabet med erhvervs- og formidlingsaktører er under god konsolidering. Medlemmerne er i helt overvejende grad tilfredse, og de finder, at de får et udbytte af at deltage. Nationalparken deltager i mange andre samarbejder, herunder med Vadehavets Formidlerforum. Der er herudover velfungerende samarbejdsfora med kommunerne, friluftslivets aktører og de frivillige organisationer. Opbygningen af formaliserede, men også mindre formaliserede samarbejdsfora, permanente og midlertidige alliancer er en del af nationalparkens arbejdsform. Denne fleksibilitet finder aktørerne hensigtsmæssig.

ANBEFALINGER:

- At der søges rekrutteret flere erhvervsmedlemmer til partnerskaber, herunder især (men ikke udelukkende) fra fødevareerhvervene, og at eksisterende medlemmer motiveres til at arbejde med at fremme medlemskab i egne netværk
- At kriterierne for deltagelse i partnerskabet løbende udvikles, herunder krav om synlighed mv., og at partnerskabets medlemmer motiveres til kollektivt at indarbejde rutiner og principper
- At bestyrelsen drøfter behovet for at etablere formaliserede partnerskaber inden for områder, som ikke dækkes af det nu eksisterende partnerskab. Det kan eksempelvis peges på monitoringspartnerskaber/citizen science²⁸ eller partnerskaber, der beskæftiger sig med medier og kommunikation
- At bestyrelse og sekretariat sætter gang i samarbejder efter behov, men også lukker eller overdrager ansvaret for samarbejdet, når behovet for dem i nationalparkregi ikke længere er til stede
- At samarbejdet med frivillige og frivillige organisationer udvikles og professionaliseres yderligere med henblik på at sikre både de frivillige og nationalparken det bedst mulige udbytte.

20.4. ALLIANCER OM INVOLVERENDE FORMIDLING, KOMMUNIKATION OG DIALOG PÅ ALLE PLATFORME

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Nationalparkens synlighed og anerkendelsen af natur- og kulturkvaliteter er steget blandt borgere, turister og erhvervsliv. Synligheden er størst i lokalområdet. Kommunikationens udbredelse og ikke mindst den anerkendte høje kvalitet er i høj grad nationalparkens fortjeneste. Resultaterne på formidlingssiden er meget vigtige effekter af nationalparkens arbejde i den første periode. Der er nationalparkens princip for formidling om nationalparken, at ingen har monopol på »at snakke«. I den forstand har nationalparken udviklet en tidssvarende tilgang til kommunikation og formidling. Nationalparkens samarbejde med formidlingen til skolesystemet og i forbindelse med turismeaktørernes markedsføring er inde i en god gænge med stor gensidig nytteværdi, og man har fundet en god arbejdsdeling.

ANBEFALINGER:

- At nationalparken fastholder den høje tekniske kvalitet, store saglighed og natur- og kulturhistoriske fokus i alle skriftlige materialer, websites og anden formidling
 - At nationalparken arbejder med metoder til at anvende de elektroniske medier mere, herunder især TV og sociale medier, blandt andet for at styrke kommunikationen til og med aktører og brugere uden for lokalområdet
 - At nationalparken fastholder og udvikler sin »content-orientering«, dvs. gør materiale tilgængeligt til andre aktørers frie anvendelse på åbne platforme
 - At nationalparken løbende følger og analyserer medietilstedeværelsen og kendetegn herved med henblik på at målrette og justere egen kommunikation og fremstilling af »content«
 - At nationalparken arbejder med at få sin kommunikation gjort viral, det vil sige at komme ind i en situation, hvor andre borgere, turister og erhvervsaktører motiveres til og ønsker at assistere nationalparken med at kommunikere
 - At nationalparkskebets rolle som mobil, kommunikerende enhed gentænkes og styrkes.
-

20.5. VEJE TIL FREMME AF NATURBESKYTTELSE

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Naturbeskyttelse er en stor opgave, hvor myndigheder og lodsejere har hovedansvaret, og hvor nationalparkens rolle primært er at være facilitator, katalysator og kommunikator. Nationalparken har igangsat og/eller medvirket i eksemplariske projekter, som skaber viden om nye metoder i naturbeskyttelsen, og disse projekter har en demonstrationsværdi. Her tænkes især på »Prædationsprojektet«, »Fokuseret Fugleforvaltning«, »Mandøprojektet« og »Tøndermarsk Initiativet«, »Græsningsprojektet« mv., hvor der allerede er og hvor der fremover vil blive indvundet vigtige erfaringer. Nationalparken har arbejdet med at fremme en motivation for at styrke naturbeskyttelsen og med at sikre en synliggørelse, og den opgave står til at blive videreført.

ANBEFALINGER:

- At nationalparken kraftigt styrker formidlingen af erfaringer fra konkrete naturbeskyttelsesaktiviteter i Vadehavet til brede målgrupper og på mange medier
- At nationalparken og dens samarbejdspartnere identificerer særligt interessante potentielle projektmuligheder og projektlokaliteter for naturbeskyttelsesforanstaltninger og sammen med ansvarlige myndigheder og lodsejere arbejder på at igangsætte aktiviteter og søge finansiering hertil
- At nationalparken sammen med lokale aktører, naturinteresserede borgere, grønne organisationer og forskere fremmer og fagligt påvirker monitoringsprioriteringerne hos myndighederne, således at særligt vigtige opgaver fremmes
- At nationalparken styrker dialogen og samarbejdet med landmændene om at udvikle bæredygtige metoder til at bevare sårbar natur og kulturskabte naturarealer, at dette ses i sammenhæng med behovet for nye forretningsmodeller i landbruget. Nationalparken arbejder på, at der inddrages eksterne (danske og internationale) eksperter og forskere i arbejdet
- At nationalparken styrker det trilaterale samarbejde om vidensudvikling om naturbeskyttelsesbehov og med dette arbejder på at blive en stærkere stemme for naturbeskyttelsen i de nationale parlamenter og i EU
- At nationalparken med sin faglige og politiske indflydelse og med anbefalinger understøtter forskning om emner, der er af central betydning for Vadehavet naturkvaliteter.

20.6. VEJE TIL BESKYTTELSE OG BENYTTELSE AF KULTURMILJØER

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Nationalparken har især gennem sin formidlingsindsats arbejdet med at fortælle om kulturmiljøer og kulturhistorie, og nationalparken har understøttet kommunernes bevaringsbestrebelse med temamøder mv. Benyttelsen og beskyttelsen af kulturmiljøerne er en opgave primært for kommunerne, Kulturstyrelsen og museerne, og nationalparken har ingen myndighed på området. Nationalparken har dog bidraget til igangsætningen af store kulturmiljøprojekter, herunder især »Mandøprojektet« og »Tøndermarsk Initiativet«, hvor konteksten som nationalpark og UNESCO Verdensarv har været afgørende for en stor fondsfinansiering.

ANBEFALINGER:

- At nationalparken arbejder sammen med kommunerne om en fortsat omhyggelig kortlægning og planlægning af kulturmiljøerne i vadehavsområdet og naboarealerne, og at nationalparken indgår i opgaver om synliggørelse og formidling
- At nationalparken sammen med lokale aktører, kulturmiljøinteresserede borgere, grønne organisationer og forskere fremmer og fagligt påvirker planlægning og bevaringsopfølgning hos myndigheder og fonde
- At nationalparken sammen med organisationer som eksempelvis Historiske Huse eller Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur arbejder med at demonstrere og udbrede eksempler på god forvaltning af den byggede og landskabelige kulturarv, herunder arbejder med at skabe en dialog med og uddannelse af grund- og lodsejere og håndværkere
- At nationalparken med erfaringerne fra »Tøndermarsken« og »Mandø« kontinuerligt sikrer en dialog med de store fonde om at videreføre arbejdet i disse lokaliteter, og at nationalparken formidler erfaringerne så bredt som muligt
- At nationalparken arbejder på, at landskab og kulturarv i højere grad bliver inddraget i trilateralt samarbejde også for at understøtte Vadehavet som verdensarv og for at understøtte bæredygtig turisme.

20.7. VEJE TIL VISITOR MANAGEMENT

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Nationalparken har med sine partnere arbejdet på at give publikum gode oplevelser i naturen og samtidig sikre, at naturbeskyttelsesformålet ikke kompromitteres. Det sker blandt andet i nationalparkens publikationer, pjecer, foldere mv. Gennem skiltning, afmærkning og rekreativ infrastruktur har nationalparken også arbejdet med sikre en bæredygtig publikumsanvendelse. Dette er primært sket med afsæt i konkrete ansøgninger til småskalaprojekter. Nationalparken har påbegyndt udformningen af codes of conduct sammen med formidlerorganisationer og partnerskabet, et arbejde som endnu ikke er tilendebragt. Kommunerne er i stigende grad kommet ind i arbejdet med en sammenhængende stiplanlægning, men også her er samarbejdet endnu kun på et indledende stade.

ANBEFALINGER:

- At nationalparken sammen med naturforvaltende myndigheder skaber et bedre overblik over særligt kritiske områder for visitor management
- At nationalparken fortsætter arbejdet med at udvikle, etablere, implementere og formidle codes of conduct, herunder både rettet mod formidlings- og erhvervsaktører og publikum
- At kommunerne i højere grad drages ind i en proaktiv planlægning af stier og rekreative støttepunkter og faciliteter, og at nationalparken motiverer hertil og indgår i samarbejde herom
- At nationalparken sætter fokus på og fremmer forskning om og eksperimenter med, hvordan og på hvilke platforme brugere af nationalparken selv kan bidrage til at overvåge en bæredygtig brug og skabe viden herom.

20.8. ERHVERVS-, TURISME- OG BOSÆTNINGSPOLITISK SAMTÆNKNING

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Turisternes viden om og anprisning af nationalparken og UNESCO Verdensarv er stor og stigende, og det er blandt andet nationalparkens fortjeneste. Der er skabt og konsolideret et godt samarbejde med turistorganisationerne, Business Region Esbjerg og – gennem partnerskabet – visse turistvirksomheder, og der er klart stigende opmærksomhed omkring betydningen af nationalparken som en attraktionsfaktor. Der er en øget erkendelse af, at Vadehavet er et argument også i erhvervs- og bosætningspolitikker, men nationalparken, kommunerne og regionen har kun meget moderat arbejdet med disse vinkler.

ANBEFALINGER:

- At nationalparken styrker samarbejdet med kommunerne og Region Syddanmark og med helt konkrete indspil bidrager til turist-, erhvervs- og bosætningspolitikkerne
- At nationalparken konsoliderer samarbejdet med turismeorganisationer gennem tilvejebringelse af »content« og understøttelse af strategisk vigtige begivenheder
- At nationalparken sætter temamøder og workshops op med LAG'er²², lokalråd, foreninger mv. omkring bedre udnyttelse i bosætnings- og erhvervspolitikken af nationalpark og verdensarvstatus
- At nationalparken prioriterer og udvider dialogen med erhvervsaktørerne herunder især i outdoor, fødevarer-virksomheder, men også andre virksomhedstyper. Samfundsmæssige dagsordner, herunder på sundheds-, aldrings- og integrationsområdet, kan nationalparken også søge fremmet
- At nationalparken bidrager til og drager nytte af resultater fra igangværende og kommende forskningsprojekter, hvor erhverv, innovation og samarbejde med civilsamfundet er hovedtemaer
- At nationalparken sammen med relevante nationale og lokale organisationer indstifter en »nationalpark-iværksætterpris«
- At vadehavsprodukter som koncept gennemarbejdes med lokale aktører og eksterne eksperter og at forretningsmodeller søges realiseret og opskaleres blandt partnerskabets medlemmer
- At nationalparken søger at promovere og dobbeltudnytte events og begivenheder i højere grad i en bosætnings-kontekst.

20.9. VIDENSOPBYGNING MED PERSPEKTIV

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Nationalparken er gennem en række projekter blevet en faciliterende aktør for opbygning af ny viden om natur og kultur på afgrænsede, men vigtige områder. Nationalparken som lokalitet, emne og organisation blevet inddraget i forskningsprojekter inden for samfundsvidenskab og humaniora. Nationalparkens aktiviteter om vidensopbygning har ikke karakter af en egentlig naturmonitoring, som ligger i myndighedernes regi. Det er brug for at styrke den sammenhængende naturmonitoringsindsats som retningsgivende for, målene i nationalparkplanen. Vidensopbygning i nationalparken omfatter også de løbende kendskabs-, turisme, medie- og partnerskabsanalyser, hvor der er etableret et operationelt system, som løbende kan gentages.

ANBEFALINGER:

- At nationalparken blandt andet i alliancer med nationalparkpartnere i Tyskland og Nederlandene presser på for at få ambitionsniveauet og målrettetheden op i naturmonitoringen
- At nationalparken undersøger muligheder for i højere grad at offentliggøre og stille monitoringsresultater til rådighed for alle på åbne platforme
- At nationalparken understøtter projekter, som kan give flere erfaringer med og resultater i citizen science, herunder i samarbejde med de grønne organisationer
- At nationalparken sammen med aktive forskerhold arbejder med en formidling i magasinet, temahæfterne og på hjemmesiden
- At nationalparken følger op på den trilaterale forskningsstrategi
- At nationalparken viderefører de løbende analyser, som allerede er sat i system
- At nationalparken viderefører traditionen med en årlig forskningsdag
- At nationalparken styrker støttede projekters afrapportering med særlig henblik på vidensopbygningen.

20.10. UDSYN OG SAMARBEJDE PÅ TVÆRS AF GEOGRAFI

RESULTATER SOM DER KAN BYGGES VIDERE PÅ:

Fra 2012 er kendskabet til nationalparken steget både i lokalområdet og udenfor, og især verdensarvsudnævnelsen har været en løftestang for det bredere kendskab i Danmark og udlandet. I takt hermed er samarbejdsrelationerne mellem nationalparken og aktører uden for området også udvidet. Samarbejde med andre nationalparker og verdensarvssteder har betydet en videnstilsførelse, men også at nationalparksagen er kommet mere i fokus i befolkningen og politisk. Nationalparken har også haft væsentlig rolle med at tiltrække og gøde jorden for store fondes og andre eksterne aktørers investering, og med disse er der tilført nye perspektiver til området, og der er skabt netværk. Det trilaterale samarbejde har primært drejet sig om overordnede problemstillinger.

ANBEFALINGER:

- At nationalparken gennem de lokale repræsentanter udbygger sine alliancer med grønne organisationers nationale kontorer for hermed at sikre en bedre plads på agendaen
- At udbyttet af eksisterende grænseoverskridende projekter understøttes, og at aktiviteter og resultater kommunikeres ad nationalparkens kanaler
- At nationalparkens læringsredskaber og -muligheder kommer ind i folkeskolesystemets »hovedårer«, og at lærestandens bevidsthed styrkes
- At nationalparken i sin kommunikationsstrategi får endnu bedre fat i den nationale og internationale presse
- At det trilaterale samarbejde følges tæt og at nationalparken spiller ind med forslag til styrkelse ved enhver given lejlighed. •

#SORT SOL

NOTER

1 Bæredygtig udvikling, en brug af Jordens resurser, der skaber balance mellem udnyttelse og beskyttelse, så vi ikke ødelægger vort livsgrundlag. En bæredygtig udvikling skal sikre menneskenes nuværende behov uden at forringe fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres. Begrebet blev defineret i Brundtlandrapporten (*Our Common Future*, 1987, da. *Vores fælles fremtid*), www.denstoredanske.dk Viser ofte som en trekant med balance mellem økonomiske, miljømæssige og sociale forhold. The Sustainable Development Triangle er defineret af Mohan Munasinghe i 1992.

2 Lov om Nationalparker, LBK nr. 120 af 26/01/2017, www.retsinformation.dk

3 UNESCO verdensarv kriterier, som formuleret i: Operationelle retningslinjer for gennemførelse af konventionen om verdensarv, UNESCO World Heritage Centre, 2008, www.kulturarv.dk

4 Bekendtgørelse om Nationalpark Vadehavet, BEK nr. 1159 af 30/09/2010, www.retsinformation.dk

5 Prædator, organisme, der jager, fanger og dræber andre organismer (bytte), og som dræber flere organismer i løbet af deres levetid, www.denstoredanske.dk

6 Tolde, egentlig betydning at betale eller opkræve told, i overført betydning gøre indhug i, *Den Danske Ordbog*, www.ordnet.dk

7 Hydrologi, videnskabsgren, som beskæftiger sig med vandet på Jorden, dets forekomst, cirkulation og fordeling. Desuden beskæftiger den sig med vandets kemiske og fysiske egenskaber og dets reaktion med omgivelserne, www.denstoredanske.dk

8 Lov om planlægning, LBK nr. 1529 af 23/11/2015, www.retsinformation.dk

9 Sedimentbudget, sammenhængen mellem erosion, transport og aflejring af sediment.

10 Estuarie, delvist indelukket kystnært vandområde, der indeholder vand med en lavere saltholdighed end havets, idet havvand blandes med ferskvand fra floder eller åer. Estuarier kan fx være en havbugt, lagunen bag en barriere-ø eller mundingen af en flod, www.denstoredanske.dk

11 SAVE, (Survey of Architectural Values in the Environment) er en metode til at kortlægge, registrere og vurdere bevaringsværdier i bymiljøer og bygninger. Beskrevet i: *SAVE – Kortlægning og registrering af bymiljøers og bygningers bevaringsværdi*, Kulturministeriet, Kulturarvsstyrelsen 2011.

12 KIP, metode til kortlægning, beskrivelse, afgrænsning, prioritering og udpegning af værdifulde kulturmiljøer i byerne og det åbne land. Beskrevet i: *Udpegning af værdifulde kulturmiljøer*, Skov- og Naturstyrelsen 1999.

13 Sommerdige, lavt dige beregnet til at beskytte mod (mindre) oversvømmelser i sommertiden. *Ordbog over det danske sprog*, www.ordnet.dk

14 Skummede agre, mindre jorde og haver, der beskyttes af sandvolde mod blæst og sandflugt. Især kendt fra Rømø og Fanø. *Plan for Nationalpark Vadehavet 2013–2018*.

15 Støpe, vejåbning gennem diget, som kan lukkes med porte eller nedsænkede sveller under stormflod. I Danmark: på Mandø og Fanø. *Plan for Nationalpark Vadehavet 2013–2018*.

16 Vele, også kaldet høl, vandhul bag diget opstået ved gennembrud af diget under stormflod. I Danmark: i Tøndermarsken og på Mandø. *Plan for Nationalpark Vadehavet 2013–2018*.

17 Vagerlag, sammenslutning som sætter sømærker (vagere).

18 Prik, inden for søfart lille, faststående eller forankret sømærke, der anvendes til at afmærke små sejltreder o.l. i indre farvande, www.denstoredanske.dk

19 Antal besøgende ved Tall Ship Race 2014 stammer fra <http://www.esbjergkommune.dk/forside/nyheder/nyhedsvisning.aspx?Action=1&NewsId=3353&PID=22262>

20 Særligt sårbare områder, betegner områder med næringsfattig halvkultur- og naturtyper (fx hedemose, højmose og overdrev), der ikke kan tåle tilførsel af kvælstof, eksempelvis i *Natur og Landbrug*, Wilhjelmudvalget, november 2001.

21 Innocoast, Innovation i dansk kystturisme: om at samskabe konkurrencedygtige oplevelser, forskningsprojekt støttet af Innovationsfonden gennemføres af Aalborg Universitet, Copenhagen Business School, Center for Regional- & Turismeforskning, Roskilde Universitet, Syddansk Universitet, <http://www.cgs.aau.dk/forskning/projekter/innocoast/>

22 Lokale Aktionsgrupper (LAG), lokalt forankrede foreninger, som har til opgave at uddele tilskud fra Erhvervsstyrelsen og EU under Landdistriktsprogrammet. Læs mere på <https://www.livogland.dk/lokale-aktionsgrupper/kort-lokale-aktionsgrupper/lokale-aktionsgrupper>

23 Lokale Fiskeri-Aktionsgrupper (FLAG), som LAG, men støttet uddeles fra Hav- og Fiskeriudviklingsprogrammet.

24 Konkurrenceforvridende statsstøtte, midler, der kommer direkte eller indirekte fra staten, som giver en direkte eller indirekte fordel for en eller flere selektivt udvalgte virksomheder, således at de får bedre konkurrencevilkår end deres konkurrenter. Læs mere i *Statsstøttehåndbog*, Erhvervsministeriet 2017, www.em.dk

25 de minimis, offentlig støtte (statsstøtte) skal anmeldes og godkendes af EU-kommissionen. Udgangspunktet er, at statsstøtte ikke er tilladt. Kommissionens forordning (EU) nr. 1407/2013 af 18. december 2013 giver dog mulighed for at give de minimis-støtte, dvs. en virksomhed kan inden for tre år lovligt modtage op til 200.000 € i direkte eller indirekte støtte. Der gælder en særlig lav grænse for landbrug og fiskeri. http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/de_minimis_regulation_da.pdf

26 People, Planet, Profit, populært udtryk for *Triple Bottom Line*, begge termer stammer fra John Elkington. Se også bæredygtig udvikling.

27 Mainstreaming, den udvikling, hvor et nye synsvinkler, perspektiver og metoder bliver til en del af »hovedstrømmen«, det vil sige normal praksis. Mainstreaming benyttes blandt andet til at beskrive den løbende politikudvikling inden for alle områder.

28 Citizen science, borgerdrevet videnskab, forskning gennemført helt eller delvist af amatører eller ikke-professionelle forskere, fx tællinger af insekter eller fugle, eller kortlægning af flora.

29 Statistikbanken, Danmarks Statistik, <https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1920>

30 Strategi for Vadehavet som verdensarv 2016–2020, Udgivet af Nationalpark Vadehavet, Naturstyrelsen, Sydvestjysk Udviklingsforum, Esbjerg Kommune, Fanø Kommune, Tønder Kommune, Varde Kommune og Kommunernes Vadehavssekretariat, 2017.

FOTOKREDIT

- 1 FORSIDEN, Red Star
2 OPDRIFT, Tandrup Naturfilm
6 VADEHAVET, Colin Seymour
11 UDSYN, Red Star
13 UDSLUSNING, Tandrup Naturfilm
14 LANGLI, Tandrup Naturfilm
14 SKESTORK, Tandrup Naturfilm
14 MANDØ MØLLE,
Destination Sydvestjylland
14 MARSK, Lars Gejl
14 SÆLER, Tandrup Naturfilm
14 GÆS, Tandrup Naturfilm
14 ENSIANBLÅFUGL, Lars Gejl
14 SNÆBEL, Sloth/Biopix
14 KLYDER, Lars Gejl
14 KVELLER, Tandrup Naturfilm
15 TURISTER TAGER SELFIES, Ditte Hviid
15 KULTURHISTORIE, Red Star
15 HØJVANDE, Tandrup Naturfilm
17 SANDLØBER, Lars Gejl
19 SORT SOL, Torben Andersen
21 HAVØRN, Tandrup Naturfilm
23 FRIVILLIGE, Hans Christian Gabelgaard
26 MERE NATUR, John Frikke
28 HJERTINGKANE, Lasse Hyldager
28 STÆRE I FLOK, Peter Marczak
30 STRÆK ØJNENE UD, Ditte Hviid
32 GRÆSNING, Red Star
35 FÆLDEKURSUS, John Frikke
37 HEGNET, John Frikke
39 PADDESKRAB, John Frikke
40 TERNEMOLE, M. Rosengaard
40 STRANDTUDSE, J. Toft
40 SOMMERFUGLEJAGT, John Frikke
40 SØNDERHO STRANDSØ, John Frikke
41 TEMAMØDE, John Frikke
44 KULTURLANDSKAB, John Frikke
46 NATURGENOPRETNING, John Frikke
47 SNEUM DIGESØ, John Frikke
48 GÆS I FLOK, John Frikke
49 RIBE Å DEN STORE Å-SLYNGE,
DDO©, ©Styrelsen for dataforsyning
og effektivisering, ©COWI 51
51 OPLEVELSER, Red Star
52 FRI DYNAMIK, John Frikke
55 RIBES BYPROFIL, John Frikke
57 HO BUGT, Red Star
58 BEVARINGSVÆRDIG BYGNING,
Red Star
60 RENOVERE FLISEVÆG, Red Star
60 ÅDRE DØR, Red Star
62 DRAGESTIL, Sydvestjyske Museer
62 BALLUM, Red Star
63 TEMAMØDE, Jens L. Hansen
66 PRIK, Svend Tougaard
68 STEDET TÆLLER, Jens L. Hansen
71 FUGLESKJUL, John Frikke
74 TØNDER FESTIVAL, Jens L. Hansen
74 TØNDER FESTIVAL, Jens L. Hansen
75 WADDENTIDE, Sara Lindholt
75 VARDE Å DAG, Bjarne Thomsen
76 NATIONALPARKDAG,
Janderup Lokalforening
76 TALL SHIP RACE,
Nationalpark Vadehavet
77 VADEHAVET TIL SMAKKETRÆF,
Johny Blaabjerg
77 MARITIME DAGE, Sara Lindholt
79 PÅ TUR, Red Star
80 GRÆNSEAFMÆRKNING, Sara Lindholt
86 YNGLER PÅ STRANDEN,
Tandrup Naturfilm
89 OPTIMISTER, Red Star
90 VADEHAVETS FORMIDLERFORUM,
Kåre Welinder
100 INFORMATIONSSØJLER,
Søren Christensen
101 NATIONALPARKSKIBET
VADEHAVET, Børge Nielsen
101 NATIONALPARKTRAILEREN,
Søren Christensen
106 MIT VADEHAV, Ditte Hviid
108 VADEFØDDER, Mit Vadehav
109 FORSKNINGSDAG, John Frikke
111 JUVREDIGET, Ditte Hviid
112 ØSTERS, Colin Seymour
118 PARTNERDAG, Nationalpark Vadehavet
121 FOR ENDEN AF REGNBUEEN ...,
Ditte Hviid
122 VERDENSARV, John Frikke
125 STUDIETUR, Jens L. Hansen
128 FUGLETÆLLER, John Frikke
128 TÆL FUGLENE, John Frikke
130 VADEFUGLE, Tandrup Naturfilm
133 FUGLEFLOK, Lars Gejl
134 SÆL, Tandrup Naturfilm
138 HVAD ER DET?, Ditte Hviid
141 NATIONALPARKFØDEVARE,
Alette Houman Dyhrfeld
145 SEJERSLEVGÅRD, Red Star
149 FANTASTISKE MOTIVER, Ditte Hviid
150 HVID SOL, Tandrup Naturfilm
168 SORT SOL, Tandrup Naturfilm
173 SLIKVADE, Lars Gejl
178 SOLNEDGANG, Tandrup Naturfilm

#SLIKVADE

BILAG 1

Nationalpark Vadehavet deltager i følgende faste arbejdsgrupper og udvalg pr. 1. september 2017

Nationalpark Vadehavet deltager i følgende faste arbejdsgrupper og udvalg pr. 1. september 2017, samt arbejdsprojektgrupper for projekter af en varighed over mere end tre år. Styregrupper, projektgrupper og arbejdsgrupper vedrørende øvrige projekter er ikke medtaget.

UDVALG	HVEM REPRÆSENTERER NATIONALPARKEN
Det rådgivende udvalg for Vadehavet (observatør)	Sekretariatsleder / projektkonsulent
Styregruppe for Verdensarv Vadehavet	Bestyrelsesformand / sekretariatsleder
Projektgruppen for Verdensarv	Sekretariatsleder
Vadehavets Vagerlag ¹⁷	Sekretariatsleder samt sekretær
Vadehavets Formidlerforum – styregruppe	Repræsentant fra bestyrelsen
Vadehavets Formidlerforum – koordineringsgruppe	Sekretariatsleder samt formidlings- og udviklingskonsulent
Arbejdsgruppen for fælles vadehavsinitiativer	Sekretariatsleder samt sekretær
Kultursamarbejde	Sekretariatsleder
Kultur og Planlægning (KoP)	Projektkonsulent
Rømø-gruppen	Kommunikationskonsulent
Udvikling af Blåvandshuk	Projektkonsulent
Arbejdsgruppen vedr. ynglefugle i Vadehavet (AU)	Projektkonsulent
Bestyrelsen for Tønninggaard	Sekretariatsleder
Formandsforum (mellem de danske nationalparker)	Bestyrelsesformand samt sekretariatsleder
Nationalparkernes hjemmesideudvalg	Kommunikationskonsulent samt sekretær
Nationalparkernes formidlingskoordinatorer	Formidlings- og udviklingskonsulent
IT-koordinator erfa-gruppe (Naturstyrelsen)	Sekretær
Økonomi erfa-gruppe (Naturstyrelsen)	Projektkonsulent samt sekretær
Rigsfællesskabets Verdensarvssteder	Sekretariatsleder
Sammenslutningen af Nordens Verdensarvssteder	Sekretariatsleder
Den Trilaterale Vadehavsbestyrelse	Bestyrelsesformand
Task Group Sustainable Tourism Strategi	Sekretariatsleder
Partnership Centre Drafting Group	Sekretariatsleder
Operational Team – Partnership	Sekretariatsleder
Joint Monitoring Breeding Birds	Projektkonsulent
Joint Monitoring Migrating Birds	Projektkonsulent
Salt Marsh and Dunes Expert Group	Projektkonsulent
IWSS Network Group Education	Formidlings- og udviklingskonsulent
Det Trilaterale Vadehavsforum (WSF)	Repræsentant fra nationalparkrådet samt sekretariatsleder
WSF – Goose Management Group	Projektkonsulent

BILAG 2

Deltagere i interviews mv. i forbindelse med evalueringen

PERSONLIGE ELLER TELEFONISKE INTERVIEWS

Anders Kronborg (S), formand for teknik- og byggeudvalget, Esbjerg Kommune
Hans Kjær, direktør for Teknik & Miljø, Esbjerg Kommune
Erik Nørreby (V), borgmester, Fanø Kommune
Vibeke Kinch, kommunaldirektør, Fanø Kommune
Erik Buhl (V), borgmester, Varde Kommune
Thomas Jaap, direktør for Plan, Kultur og Teknik, Varde Kommune
Klaus Bertram Fries, centerleder Plan, Kultur og Teknik, Varde Kommune
Henrik Frandsen (V), borgmester Tønder Kommune
Keld I. Hansen, direktør Centralforvaltningen – Teknik og Miljø – Kultur og Fritid, Tønder Kommune
Anna Marie Rasmussen, afdelingschef Erhvervsudvikling, Region Syddanmark
Peter Ilsø, direktør, Naturstyrelsen
Hans Christian Karsten, vicedirektør, Miljøstyrelsen
Annette Eigaard, naturpolitisk seniorrådgiver, Danmarks Naturfredningsforening
Kaare Manniche Ebert, fiskebiolog, Danmarks Sportsfiskerforbund
Lars Brinch Thygesen, natur- og miljøkonsulent, Danmarks Sportsfiskerforbund
Peter Smærup, konsulent/projektleder, Danmarks Jægerforbund
Preben Schmidt, bestyrelsesmedlem, Friluftsrådet
Jørgen Popp Petersen, formand, LHN
Bodil Glistrup, turistchef, Rømø-Tønder Turistforening
Colin Seymour, turistchef, ProVarde
Erik Dam, sekretariatsleder, Business Region Esbjerg
Jens Futtrup, leder, MYRTHUE – Natur, Kultur & Læring
Søren Rask Jessen, skovfoged, Naturstyrelsen Blåvand

DELTAGERE I PLANLÆGGERWORKSHOP

Monica Stoye, kommuneplanlægger, Esbjerg Kommune
Astrid Moltke Jordt, kommuneplanlægger, Esbjerg Kommune
Steen Hein Donner, skov- og landskabsingeniør, Esbjerg Kommune
Anne Bjerggård, planlægger, Fanø Kommune
Rune Christiansen, planlægger, Tønder Kommune
Anne Krag Svendsen, projektkonsulent, Kommunernes Vadehavssekretariat
Jørgen Ole Bærenholdt, professor, Roskilde Universitetscenter
Tanja Nielsen, ph.d.-studerende, Syddansk Universitet

DELTAGERE I MØDE MED FORSKNINGSUDVALGET

Jesper Bartholdy, lektor, Københavns Universitet
Nils Jepsen, seniorforsker, DTU-Aqua

DELTAGERE I MØDE MED VADEHAVETS FORMIDLERFORUM

Jens Futtrup, leder, MYRTHUE – Natur, Kultur & Læring
Klaus Melbye, leder, Vadehavscentret
Anne Marie Overgaard, museumsinspektør, Højer Mølle, Museum Sønderjylland
Claus Kjeld Jensen, direktør, Vardemuseerne
Søren Rask Jessen, skovfoged, Naturstyrelsen Blåvandshuk
Anders Hauge Rahbek, skovfoged, Naturstyrelsen Vadehavet
Flemming Just, direktør, Sydvestjyske Museer
David Dupont-Mouritzen, direktør, Fiskeri- og Søfartsmuseet

BILAG 3

Regnskab for Nationalpark Vadehavet 2013–2016

INDTÆGTER	2013	2014	2015	2016
Finanslovsbevilling				
Bevilling	7.500.000	7.500.000	7.600.000	7.600.000
Finanslovbevilling i alt	7.500.000	7.500.000	7.600.000	7.600.000
ØVRIGE INDTÆGTER				
NPV Formidling og profilering	2.892			
Administration, budget og bevilling	35.608	36.097	36.963	
NPV Vadehavets Vagerlag	20.000	36.370	41.679	41.679
NPV Realdania – Steder i Landskabet		16.725		
NPV Særlige begivenheder		15.173		
NPV Nationalparkmagasinet	37.000	46.320	50.000	
NPV Interreg 4A Natur og Turisme		90.643		
Øvrige indtægter i alt	95.500	241.328	128.642	41.679
INDTÆGTER VEDR. EKSTERNT FINANSIEREDE PROJEKTER				
NPV Vadehavets Vagerlag	6.552			
NPV Nationalparkskib		600.000	1.333.037	466.963
NPV Realdania – Steder i Landskabet	253.238			317.147
NPV Mobil udstilling		66.495		
NPV Friluftsliv i Nationalpark Vadehavet		176.818	2.482.883	
NPV Interreg 4A Natur og Turisme		222.425	67.419	
NPV Prowad			10.442	
NPV Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven				20.152
NPV Region Syddanmark Lejrscole				84.902
NPV Strandtudse 15. Juni Fonden				102.329
NPV Interreg 4A Natur og Turisme				2.495
Indtægter vedr. eksternt finansierede projekter i alt	259.789	1.065.737	3.893.781	993.987
Indtægter i alt	7.855.289	8.807.065	11.622.423	8.635.666

UDGIFTER	2013	2014	2015	2016
UDVIKLINGS- OG DRIFTSOPGAVER				
Nationalparkplan & beretning				10.984
NPV Nationalparkplanen	130.353			
Bestyrelse, råd og udvalg	161.947	162.441	321.600	269.962
NPV Nationalparkbestyrelsen	84.967	79.482		
NPV Nationalparkrådet	21.106	37.068		
Administration, budget og bevilling	1.762.485	1.099.678	1.508.982	664.101
NPV Kørselsgodtgørelse	129.341	158.257		
NPV Husleje og kontorhold	294.204	227.556		
NPV Studieture	11.645			
NPV Øvrige medarbejderomkostninger	27.681	34.235		
NPV Diverse projekter	389.447			
NPV Fokuseret fugleforvaltning	55.108	35.131	121.717	224.914
NPV Temamøder og -hæfter		121.219	213.306	210.526
NPV Sønderho Strandsø	415	4.658	65.113	
NPV Engfugle		6.987	785	
NPV Prædation		139.285	213.731	138.276
NPV Mandø				31.452
NPV Græsning		109.934	126.427	226.954
NPV Klæggrave		58.285	158.421	15.920
NPV Information om støtteordn. naturvenligt jordbrug		411		
NPV Forvaltning af gæs		4.658	38.063	

NPV Naturprojekt Ribemarsken		6.247	243.789	8.154
NPV Natur – projektudvikling og samarbejde			56.722	156.144
NPV Bevaringsværdige bygninger	150.000	342.055	52.934	50.436
NPV Vadehavets Vagerlag	68.869	32.312	40.400	38.263
NPV Nationalparksbib	1.350	1.239.191	2.540.497	1.211.318
NPV Realdania – Steder i Landskabet	174.169	38.983	50.900	263.140
NPV Friluftsliv i Nationalpark Vadehavet	30.000	430.355	4.591.841	3.301
NPV Overordnet sti- og rutenet		5.810	11.570	18.154
NPV Trækfærge		100.685	1.963	
NPV Tønninggaard omgivelser		40.643	4.000	
NPV Særlige begivenheder	165	765.863	10.197	42.259
NPV Vadehavsfestival		130.507	6.869	5.242
NPV Nationalparkdag		128.240	123.739	121.794
NPV Nationalparksbib – drift og vedligehold			61.869	258.354
NPV Realdania Tøndermarsken			544	13.008
NPV Annoncering/markedsføring	20.564	28.297	57.181	
NPV Skiltning	814	182.746	34.983	5.825
NPV Oplevelser – projektudvikling og samarbejde			68.106	74.422
NPV Oplevelser i Vadehavet – på tur i verdensarven				40.380
NPV Interreg VA				38.248
NPV Region Syddanmark Lejrskole				84.902
NPV Særlig natur		99.332	254.592	218.268
NPV Oversigt over værdifulde naturtyper og arter			1.893	9.125
NPV Strandtudse 15. Juni Fonden				132.584
NPV Formidling og profilering	129.810	204.490	494.074	477.448
NPV Nationalparkmagasinet	57.275	443.144	378.113	340.022
NPV Nationalparkmagasinet SVUF			981	
NPV Vadehavets Formidlerforum koordination	29.957	68.648	98.576	151.596
NPV Mobil udstilling	128	178.727	17.423	69.390
NPV Udstillinger – design og implementering			186.902	305.242
NPV Mobilapplikation	117.500	24.077	16.386	15.206
NPV Hjemmeside, Facebook og nyhedsmail		103.478	308.531	113.243
NPV Verdensarv		5.337	82.286	88.093
NPV Landsdækkende markedsføring			589	5.436
NPV Kommunikationsplan			4.907	339.003
NPV Forskning	8.632	12.480	49.231	75.669
NPV Mit Vadehav	114.877	337.295	547.510	449.186
NPV Støtte til eksterne projekter		337.358	195.248	405.397
NPV Nationalparkpartner	17.425	527.764	412.030	419.600
NPV Kysten som servicelandskab		1.918		
NPV Nationalparkprodukter		58.298	56.143	
NPV Støtte til lokale netværksarrangementer		70.569	115.957	141.290
NPV SVUF Sydvestjyske Smagsoplevelser		76.897	2.944	
NPV SVUF Fra idé til handling		7.590	2.748	
NPV Interreg 4A Natur og Turisme	80.502	475.750	39.796	3.301
NPV Trilateralt Vadehavssamarbejde	12.473	171.721	113.940	236.375
NPV Prowad			89.277	57.487
NPV Evaluering og monitoring			31.599	44.248
Udviklings- og driftsopgaver i alt	4.083.207	8.956.090	14.227.922	8.323.640
Udgifter i alt	4.083.207	8.956.090	14.227.922	8.323.640
ÅRETS RESULTAT	3.772.082	-149.025	-2.605.499	312.026

#SOLNEDGANG

NATIONALPARK VADEHAVET

Sekretariatet, Havnebyvej 30 DK-6792 Rømø, tlf. +45 72 54 36 34
www.nationalparkvadehavet.dk, vadehavet@danmarksnationalparker.dk